examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

Nu bij je boek
mijn.examenbundel.nl
Online oefenen, video's en meer

2021|2022

havo

Duits

ThiemeMeulenhoff

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

2021 | 2022

Marco van Rossum
Yvonne van Rossum-Schweineberg

havo

Duits

ThiemeMeulenhoff

mijn.examenbundel.nl

Slagen zonder examenstress doe je met Examenbundel, Samengevat, Examenidioom en Zeker Slagen! Alles voor je schoolexamens en je centrale examens in je boeken, maar ook online.

- Quickscan
- Antwoorden bij de oriëntatietoets
- Video's en andere leerbronnen
- Oefenexamens
- Overzicht van al je examenvakken
- En nog veel meer op Mijn Examenbundel!

Ga naar mijn.examenbundel.nl en log in op Mijn Examenbundel. Met deze code krijg je toegang tot heel veel (digitale) extra's die bij je bundel horen:

Deze code is uniek en door één persoon te gebruiken. Geldig tot 15 juli 2022.

#ikgazekerslagen

Voorwoord

Met deze **Examenbundel** bereid je je goed voor op het eindexamen. Je oefent met echte examenopgaven. In de uitwerkingen staan de antwoorden met een duidelijke uitleg. Zo weet je precies wat je goed en fout hebt gedaan.

Gebruik naast deze **Examenbundel** ook het boek **Examenidioom** om te leren voor je examen. Hierin vind je meer dan 1000 woorden met voorbeeldzinnen en oefeningen. Zo breid je je woordenschat eenvoudig uit. Handig voor zowel het centraal examen als de schoolexamens.

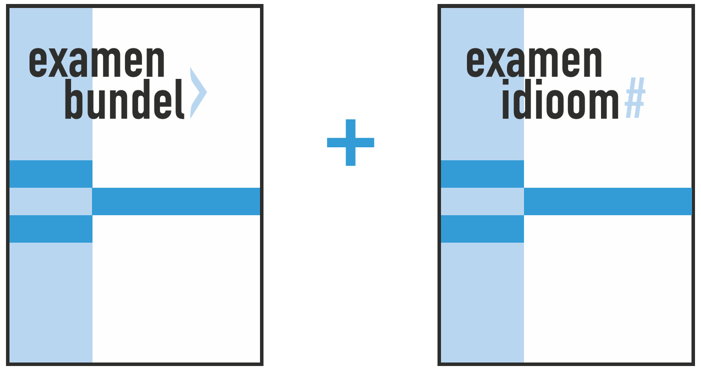

Oefenen met echte examens en duidelijke uitwerkingen

Meer dan 1000 woorden en voorbeeldzinnen

Wil je weten op welke datum het centraal examen is?
Ga naar examenbundel.nl/examenrooster voor het actuele examenrooster.
Of scan de QR-code:

Namens team **Examenbundel** heel veel succes!

Heb je een vraag of opmerking over deze **Examenbundel**?
Ga dan naar examenbundel.nl/contact.

Opmerking
De overheid stelt de regels op voor het examen. Bijvoorbeeld wat de examenonderwerpen zijn, welke hulpmiddelen je mag gebruiken en wanneer het examen is. De auteurs en uitgever hebben deze **Examenbundel** met grote zorg samengesteld. Soms veranderen de regels van de overheid echter of worden er nieuwe afspraken gemaakt over wat die regels betekenen. Raadpleeg daarom altijd je docent of onze website www.examenbundel.nl voor actuele informatie die voor jouw examen van belang is.

© ThiemeMeulenhoff

Inhoud

3 **Voorwoord**

6 **Stappenplan**

9 **Oriëntatietoets**

21 **Deel 1**
Voorbereiding op het examen

23 **A Kennis van land en samenleving**

23 1 Het Duitse taalgebied
24 2 Duitsland
31 3 Zwitserland
33 4 Oostenrijk
35 5 Veelgebruikte bronnen

37 **B Schoolexamen**

37 1 Kijk- en luistervaardigheid
40 2 Gespreksvaardigheid
46 3 Schrijfvaardigheid

55 **C Grammatica**

55 1 Werkwoorden
60 2 Naamvallen
62 3 Trappen van vergelijking
64 4 Zelfstandige naamwoorden
65 5 Voornaamwoorden
65 6 Naar, bij en voor
66 7 Woordvolgorde
66 8 Infinitief in combinatie met andere (werk)woorden

68 **D Centraal examen**

68 1 Leesvaardigheid
73 2 Oefenen met leesstrategieën
92 3 Soorten examenvragen
102 4 Veelvoorkomende woorden en uitdrukkingen in de vraagstelling
104 5 Signaalwoorden
108 6 Voorvoegsels

109 **Deel 2**
Oefenen met examenteksten

111 **E Examenteksten met woordenlijst**

112 1 Examen 2017-II: 1 ★
114 2 Examen 2017-II: 3 ★
115 3 Examen 2017-II: 6 ★
117 4 Examen 2017-II: 9 ★
118 5 Examen 2017-II: 12 ★

119 6 Examen 2017-II: 2 ★★
121 7 Examen 2017-II: 4 ★★
122 8 Examen 2017-II: 8 ★★
124 9 Examen 2017-II: 11 ★★

126 10 Examen 2017-II: 5 ★★★
128 11 Examen 2017-II: 7 ★★★
131 12 Examen 2017-II: 10 ★★★

133 **F 2018-II met woordenlijsten**

134 1 Examen 2018-II: 1 ★★
136 2 Examen 2018-II: 2 ★★
137 3 Examen 2018-II: 3 ★★
138 4 Examen 2018-II: 4 ★
139 5 Examen 2018-II: 5 ★★★
142 6 Examen 2018-II: 6 ★★
143 7 Examen 2018-II: 7 ★
144 8 Examen 2018-II: 8 ★
145 9 Examen 2018-II: 9 ★★
148 10 Examen 2018 II: 10 ★
149 11 Examen 2018-II: 11 ★★★
151 12 Examen 2018-II: 12 ★★★
153 13 Examen 2018-II: 13 ★

155 **G Examenteksten met uitwerkingen**

156 1 Examen 2017-I: 1 ★
159 2 Examen 2018-I: 1 ★
161 3 Examen 2018-I: 5 ★
163 4 Examen 2018-I: 6 ★
164 5 Examen 2018-I: 9 ★
166 6 Examen 2018-I: 12 ★

168 7 Examen 2017-I: 10 ★★
170 8 Examen 2017-I: 12 ★★
172 9 Examen 2018-I: 2 ★★
174 10 Examen 2018-I: 4 ★★
176 11 Examen 2018-I: 7 ★★
179 12 Examen 2018-I: 11 ★★

181 13 Examen 2017-I: 5 ★★★
183 14 Examen 2018-I: 3 ★★★
184 15 Examen 2018-I: 8 ★★★
187 16 Examen 2018-I: 10 ★★★

188 Uitwerkingen

202 **H 2019-I met uitwerkingen**

203 1 Examen 2019-I: 1 ★
205 2 Examen 2019-I: 2 ★★
207 3 Examen 2019-I: 3 ★★
209 4 Examen 2019-I: 4 ★
210 5 Examen 2019-I: 5 ★★★
213 6 Examen 2019-I: 6 ★
215 7 Examen 2019-I: 7 ★★
216 8 Examen 2019-I: 8 ★★★
219 9 Examen 2019-I: 9 ★
220 10 Examen 2019-I: 10 ★★
222 11 Examen 2019-I: 11 ★★★
224 12 Examen 2019-I: 12 ★

226 Uitwerkingen

237 **I 2019-II met uitwerkingen**

238 1 Examen 2019-II: 1 ★★
241 2 Examen 2019-II: 2 ★
243 3 Examen 2019-II: 3 ★★
244 4 Examen 2019-II: 4 ★★★
247 5 Examen 2019-II: 5 ★★
249 6 Examen 2019-II: 6 ★
251 7 Examen 2019-II: 7 ★★★
253 8 Examen 2019-II: 8 ★
255 9 Examen 2019-II: 9 ★★
258 10 Examen 2019-II: 10 ★★★
261 11 Examen 2019-II: 11 ★

263 Uitwerkingen

274 **J 2021-I zonder uitwerkingen**

Bijlagen

Basiswoordenlijst
Register op thema
Cijferbepaling examens 2018-II, 2019-I en 2019-II

© ThiemeMeulenhoff
© ThiemeMeulenhoff

Stappenplan

Natuurlijk kun je kriskras door de **Examenbundel** gaan en met die onderdelen oefenen die jou belangrijk lijken. Je kunt het ook systematischer aanpakken en daar is onderstaand stappenplan voor bedoeld. Het stappenplan leidt je op een slimme manier door de bundel en laat je optimaal profiteren van de mogelijkheden die de **Examenbundel** je biedt om je leesvaardigheid op peil te brengen. Dan kun je met vertrouwen het centraal examen tegemoet zien.

september en oktober

Bestudeer D1 (Leesvaardigheid).

Nulmeting: maak de oriëntatietoets op bladzijde 9 en verder.

Meer dan 4 fout.

- JA: Bekijk het studieadvies.
- NEE: Bekijk het studieadvies.

Oorzaak 1: je weet niet hoe je te werk moet gaan. → Bestudeer de leesstrategieën (D2) en soorten vragen (D3).

Oorzaak 2: je begrijpt de meerkeuzevragen niet goed. → Bestudeer de soorten vragen (D3) en veelvoorkomende woorden in de vraagstelling (D4).

Oorzaak 3: gebrek aan woordkennis. →
- Leer de basiswoordenlijst (Duits-Nederlands).
- Leer de signaalwoorden (D5).
- Leer de voorvoegsels (D6).

→ Wil je nog meer oefenen? Gebruik Examenidioom.

Oorzaak 4: gebrek aan achtergrondkennis van Duitsland en de Duitstalige gebieden. → Lees onderdeel A. Test je kennis van land en samenleving op mijn.examenbundel.nl.

januari

Oefen met de examenteksten in onderdeel E.

Oefen met de examenteksten in onderdeel G.

Veel fouten.

- JA: Zoek naar de oorzaak en bestudeer de betreffende onderdelen in de bundel (zie het begin van dit stappenplan).
- NEE

Maak een heel examen in onderdeel H.

Bereken je cijfer aan de hand van de cijferbepaling achter in de bundel.

Bestudeer de uitwerkingen bij dit examen.

Herhaal nog een keer de signaalwoorden (D5) en de voorvoegsels (D6).

april

Oefen tot aan het centraal examen verder met hele examens in de onderdelen F, I en J en op mijn.examenbundel.nl.

Examen

#geenexamenstress

© ThiemeMeulenhoff
© ThiemeMeulenhoff

Hoe zou je het nu al doen op een examen? De oriëntatietoets geeft je een eerste indruk.
De antwoorden vind je op mijn.examenbundel.nl.

Oriëntatietoets

De oriëntatietoets is speciaal ontwikkeld om je een idee te geven hoe je ervoor staat wat het centraal examen betreft. Het centraal examen toetst verschillende leesvaardigheden (eindtermen).

Deze oriëntatietoets
- geeft een globaal beeld van hoe goed of hoe slecht je deze vaardigheden beheerst;
- bestaat uit opgaven uit examens van voorgaande jaren;
- heeft ongeveer de omvang van een half examen.

Wanneer je de scores invoert op mijn.examenbundel.nl bij Antwoorden oriëntatietoets Duits havo, krijg je een handig studieadvies. Daarna kun je met behulp van het stappenplan op bladzijde 6 en 7 verder werken met de Examenbundel.

Oriëntatietoets

Tekst 1

1

Vorsichtig in die Pedale treten, lenken, zittern – und schon liegt man auf der Nase. Wer erinnert sich nicht an seine ersten wackeligen Fahrradversuche? Ist der Trick erst mal gelernt, klappt er ein Leben lang. Wir vergessen Namen und Telefonnummern, doch das Radfahren nie. Sogar ganz ohne Übung.

Gehirnforscher entschlüsselten das Phänomen erst vor rund 50 Jahren: Unser Gedächtnis hat einen speziellen Speicher, in dem sich wichtige Bewegungen einbrennen. Radfahren, Schwimmen, Tanzen, Skifahren – all das liegt im sogenannten prozeduralen Gedächtnis sicher wie im Safe. Der Abruf erfolgt automatisch. Müssten wir bei jedem Tangoschritt grübeln, wäre Tanzen eine Tortur. Auf die Spur dieses Speichers kamen Forscher durch einen einzigartigen Fall: Dem Epilepsiepatienten Gustav Molaison wurden im Jahr 1953 Teile des Großhirns entfernt. Er erinnerte sich nur noch an Dinge, die er vor der Operation erlebt hatte. Alles, was danach geschah, vergaß er sofort. Trotzdem beherrschte Molaison noch einige komplizierte Sportarten, wie Schwimmen und Radfahren.

naar: HÖRZU

1 Welcher Titel passt inhaltlich am besten zu diesem Text?
A In welchem Alter soll man Radfahren lernen?
B Ist Radfahren immer gesund?
C Kann jeder Radfahren erlernen?
D Verlernt man Radfahren nie?

© ThiemeMeulenhoff

Tekst 2

Gesucht: Der Fahrer dieses Autos

Die Aachener Polizei bittet in einem ungewöhnlichen Fall um Hilfe. Gesucht wird der Fahrer dieses Elektro-Autos, das allenfalls einem Kind ausreichend Platz bietet. Der kleine Käfer war Ende Juni auf der Schweilbacher Straße in Höhe Teuterhof in einen Unfall verwickelt, laut Polizei von seiner Fahrspur abgekommen und in Höhe der Wurmbrücke gegen ein geparktes Auto gestoßen. Der Unfall habe sich am 25. Juni um 22.25 Uhr ereignet. Dabei sei das geparkte Auto beschädigt worden (800 Euro Schaden). Der Elektro-Fahrer sei offenbar ohne sein Gefährt geflüchtet. Die Staatsanwaltschaft hat nun verfügt, dass der Fahrer oder der ursprüngliche Besitzer ermittelt wird. Die Polizei bittet um „ausschließlich ernst gemeinte“ Hinweise.

naar: Aachener Nachrichten, 19.08.2010

2 Was kann man mit Sicherheit aus dem Text schließen?
Der Fahrer des Elektro-Autos
- **A** hat jemanden körperlich verletzt.
- **B** hat sein Fahrzeug zurückgelassen.
- **C** ist auch der Besitzer.
- **D** ist noch ein Kind.
- **E** ist von der Polizei beobachtet worden.

3 Wie ist der Ton dieses Berichtes?
- **A** abwertend
- **B** begeistert
- **C** empört
- **D** kritisch
- **E** sachlich

Tekst 3

Die wunderbare Welt der Spickzettel

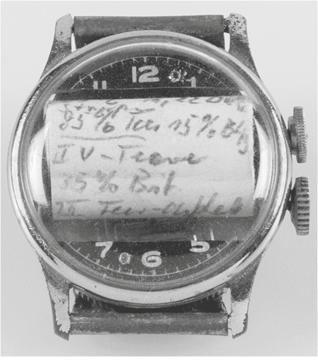

(1) Im Jahr 2006 war es, dass ganz Fußball-Deutschland Jens Lehmanns Spickzettel lieben lernte. Ob der Nationaltorhüter im Viertelfinale der Weltmeisterschaft auch ohne die Informationen über die Elfmeterschützen der argentinischen Mannschaft zwei Bälle pariert hätte und zum Matchwinner geworden wäre? Die Sympathien waren jedenfalls auf seiner Seite, für __6__ hielt die handgeschriebene Gedächtnisstütze niemand. In Schul- und Hochschulprüfungen ist das fast genauso, obwohl dergleichen dort strenggenommen nicht erlaubt ist. „Von der neunten Klasse aufwärts sind Spickzettel unter den Schülern allgemein akzeptiert“, fasst Mathias Rösch einschlägige Umfragen zusammen. „Auch mancher Lehrer drückt nach unseren Erkenntnissen ein Auge zu.“

(2) Rösch leitet das Deutsche Schulmuseum in Nürnberg, dessen Spickzettelsammlung mehr als 2 000 Exponate aus aller Welt umfasst. Eine Auswahl davon geht in den nächsten Monaten auf Tournee. „Wir rechnen damit, dass bis zu 70 Prozent der Schüler spicken“, sagt der Schulhistoriker. „Viele schreiben vom Nachbarn ab, aber bis zu 30 Prozent fertigen zum Teil mit großem Aufwand Zettel an.“ Ob in Jordanien oder Mexiko, Japan oder Russland – das Phänomen ist international. „Und nicht auf Schulversager begrenzt“, betont Rösch.

(3) Lernforscher weisen auf zwei positive Effekte hin: Die Herstellung von Spickzetteln – die Ausstellung zeigt etwa Kugelschreiber mit einer Beschichtung aus ablösbarer Folie, unter der sich der Stoff für eine Klausur verbirgt, und eine entkernte Armbanduhr, in der ein Papierstreifen mit Chemieformeln aufgerollt ist – fördere Phantasie und technisches Verständnis. Zum anderen stelle das Zusammenfassen komplexer Inhalte auf engstem Raum eine eigene kognitive Leistung dar – wer die vollbracht hat, braucht das Hilfsmittel später vermutlich überhaupt nicht mehr. „Deshalb lassen manche Lehrer ihre Schüler vor Klausuren regelmäßig Spickzettel schreiben“, berichtet Mathias Rösch.

(4) Wer sich hingegen damit begnügt, ganze Buchseiten am Kopierer zu verkleinern oder per „Copy and Paste“-Verfahren aus dem Internet abzuschreiben, kann diesen Effekt nicht für sich reklamieren. Vor allem an den Hochschulen ist dies inzwischen aber die mit Abstand am weitesten verbreitete Form des „Unterschleifs“, wie Rösch das Spicken auf gut Süddeutsch nennt. „Das Runterladen aus dem Netz lässt die Lernfähigkeit sogar verkümmern.“

(5) Mittlerweile existiert eine eigene Gattung von Software, die Lehrern und Professoren die Jagd auf die Plagiate erleichtern soll. Doch Debora Weber-Wulff, die an der Hochschule für Technik und Wissenschaft Informatik-Professorin ist und diese Programme regelmäßig testet, glaubt nicht an eine technische Lösung des Problems. „Es gibt kein wasserdichtes Softwareprogramm“, resümiert sie. „Ich setze jetzt auf Aufklärung und Diskussionen.“

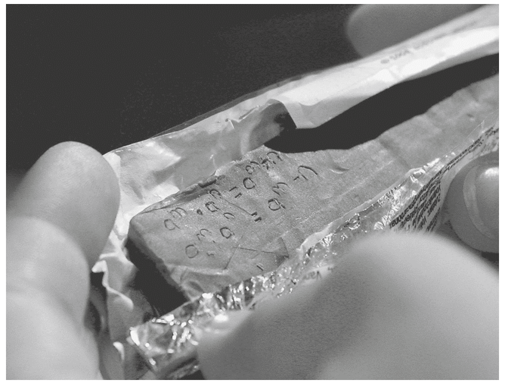

„Bloß nicht erwischen lassen“ vom 3.6.-5.9 im Museum für Kommunikation Frankfurt, danach in Gifhorn

naar: faz.net

---

4 Welk ander woord voor ‘Spickzettel’ (titel) wordt in alinea 1 gebruikt?
Citeer het betreffende zelfstandig naamwoord.

‘Im Jahr … lieben lernte.’ (regel 1-3)
5 Welk concreet voordeel, waardoor zijn team de wedstrijd won, heeft het spiekbriefje Jens Lehmann waarschijnlijk opgeleverd?

6 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 9?
A effektiv
B unauffällig
C unerlaubt
D vernünftig

‘Von der … allgemein akzeptiert’ (regel 12-13)
7 Er wordt wereldwijd op middelbare scholen gespiekt, maar beperkt zich dit verschijnsel tot een bepaalde categorie leerlingen?
Antwoord met ‘ja’ of ‘nee’ en citeer de eerste twee woorden van de zin uit alinea 2 waaruit dit blijkt.

‘Lernforscher weisen … Effekte hin’ (Zeile 24)
8 Welche Aussage fasst die beiden Effekte zusammen?
Schüler, die mit großem Aufwand Spickzettel anfertigen,
A sind im Allgemeinen besser in Sprachen und in Mathematik.
B sind weniger gestresst und meistens auch weniger motiviert.
C verfeinern ihre Methoden immer mehr und machen sie dadurch ineffektiv.
D werden kreativer und arbeiten sich gut in den Stoff ein.

9 Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de alinea’s 4 en 5.
1 Als je je spiekbriefje samen met een ander maakt, leer je de stof sneller en beter.
2 De ‘Copy and Paste’-methode wordt op middelbare scholen het meest gebruikt.
3 Het regelmatig downloaden van lesmateriaal zorgt ervoor dat je de te leren stof makkelijker onthoudt.
4 Er is inmiddels software op de markt die van elk werkstuk kan aangeven of het al dan niet zelf geschreven is.
Noteer het nummer van elke bewering, gevolgd door ‘wel’ of ‘niet’.

10 Aus welchem Anlass wurde der Artikel geschrieben?
A Aus einer Studie hat sich ergeben, dass es allerlei neue Spickmethoden gibt.
B Das Deutsche Schulmuseum hat einen Rekord an Ausstellungsstücken erzielt.
C Das Deutsche Schulmuseum stellt Spickzettel für eine Ausstellung zur Verfügung.
D Man hat festgestellt, dass das Spicken in den Schulen weltweit zunimmt.
E Man möchte die positiven Effekte des Spickens an die Öffentlichkeit bringen.

Tekst 4

Wenn das Handy *mayday*[1)] meldet

(1) Es ist doch hoffentlich nichts passiert? Diese Frage hat sich wohl jeder schon einmal gestellt, der vergeblich auf jemanden wartet. Je länger die Verspätung dauert, umso stärker werden die Sorgen. Und die Horrorbilder im Kopf. Ein israelischer Programmierer will nun mithilfe einer iPhone-App Schluss machen mit __11__. Die Applikation kann vorher festgelegte Empfänger selbstständig per SMS oder E-Mail informieren, falls der Handy-Inhaber in einen schweren Verkehrsunfall verwickelt wurde.

(2) Die Entstehungsgeschichte des Programms beginnt irgendwo zwischen Tel Aviv und Dimona. Der 41-jährige Software-Entwickler Meidad Pariente war von seiner Heimatstadt aus im Auto unterwegs zu einem Familientreffen, als er plötzlich abbremsen musste. Kurze Zeit zuvor war augenscheinlich ein Unfall passiert, und nun waren die herbeigerufenen Rettungskräfte dabei, einen der Verletzten, einen jungen Mann, in den Ambulanzwagen zu verbringen.

(3) Als Pariente an seinem Zielort eingetroffen war, hatte er die Szene schon wieder vergessen – zumal seine und die Gedanken der Familie sehr schnell von einem ganz anderen Thema eingenommen wurden: Wo blieb eigentlich sein jüngerer Bruder? Es sollte vier Stunden dauern, bis die Parientes darüber informiert wurden, dass er in einen schweren Verkehrsunfall verwickelt worden war. Und noch ein bisschen länger, bis

noot 1 mayday: het in de radiotelefonie gebruikelijke signaal voor noodgevallen

der Informatiker bemerkte, dass es sein Bruder gewesen war, dessen Abtransport in einem Krankenwagen er während der Fahrt beobachtet hatte.

(4) Den Informatiker, der 16 Jahre lang für die Israel Aerospace Industries arbeitete, ließ das Erlebte nicht mehr los. Zumal bei einem Unfall Kräfte am Werk sind, mit denen er sich von Berufs wegen gut auskannte. Pariente entwickelte die Applikation *mayday*, die unfalltypische Kräfte erkennt, und einen Kreis vorher festgelegter Empfänger automatisch per SMS darüber informiert, dass dem Handybesitzer gerade etwas passiert ist. Die Unsicherheit und das vergebliche Warten seien __**15**__ schlimmer als zu wissen, dass ein Unfall geschah, findet der Computerspezialist.

(5) Bislang betrachtet Pariente seine App nur als Hobby. „Es handelt sich nun einmal nicht um ein Spiel oder ein besonders cooles Feature“, kommentiert er die Verkaufszahlen, die im niedrigen vierstelligen Bereich liegen. Aber weil er daran glaubt, dass die Erfindung nicht nur besorgte Familien beruhigen kann, sondern auch hilft, Menschenleben zu retten, denkt er über weitere Einsatzmöglichkeiten nach. Eingebunden in ein GPS-basiertes Navigationsgerät könnte *mayday* automatisch Polizei und Rettungskräfte verständigen, inklusive Ortsangabe. Interessant wäre eine solche Möglichkeit dann nicht nur für Autofahrer, sondern auch für Outdoor-Sportler, Wanderer und andere Leute, die sich viel in einsamen Gegenden aufhalten.

(6) Und das funktioniert fast überall. „Wenn man in Thailand einen Unfall hat, wissen die Angehörigen schon ein paar Minuten später Bescheid“, sagt Pariente. „Und dann kann die Familie sofort Kontakt zur Botschaft aufnehmen und alle erforderlichen Maßnahmen einleiten.“

naar: Jüdische Allgemeine

11 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 7?
A der ewigen Verzögerung
B der quälenden Ungewissheit
C der sinnlosen Empörung
D der ständigen Suche

‘Die Applikation … verwickelt wurde.’ (regel 7-11)
12 In welke zin wordt de werking van de app verder uitgelegd?
Citeer de eerste twee woorden van de betreffende zin.

‘Die Entstehungsgeschichte … und Dimona.’ (regel 12-13)
13 Waarom juist daar?

14 Welche Aussage über Meidad Pariente stimmt mit dem 4. Absatz überein?
A Bei der Entwicklung einer App hat er Wissen aus der Luftfahrtindustrie verwendet.
B Er hat Informatik-Apps für die Luftfahrtindustrie entwickelt.
C Für seine Arbeit in der Luftfahrtindustrie hat er sich viel mit Verkehrsunfällen beschäftigt.
D Während seiner Arbeit in der Luftfahrtindustrie hat er einen ernsthaften Unfall gehabt.

15 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 34?
A außerdem
B keineswegs
C schließlich

‘Und das funktioniert fast überall.’ (regel 47)
16 Wordt in de tekst aangegeven in welke gebieden de app niet werkt?
Indien nee, antwoord met ‘nee’, indien ja, citeer de eerste twee woorden van de zin waarin dit staat.

Tekst 5

Das gepflegte Geheimnis der Hundezunge

Von wegen primitives Schlabbern: Hunde haben im Laufe der Evolution ein raffiniertes Trinkverhalten kultiviert. Das fanden Forscher der Harvard-Universität jetzt heraus. Wie Katzen knicken sie ihre Zunge beim Trinken geschickt ab, sodass die Oberfläche der Zunge genau parallel auf die Wasseroberfläche trifft. Durch die Adhäsionskräfte ihrer Zunge reißen sie beim Zurückziehen einen Wasserstrom nach oben. Kurz bevor der Schluck nach unten fällt, schnappen die Tiere zu und fangen ihn im Maul. Diese Technik haben die Forscher mit Zeitlupenstudien und Röntgenbildern aufgedeckt – und kamen dabei zu ähnlichen Ergebnissen wie ihre Kollegen um Roman Stocker vom Zoo in Boston, die ihre Studie über das Trinkverhalten von Katzen vergangenen November im renommierten Fachmagazin *Science* vorgestellt haben. Die Forscher hatten allerdings behauptet, das Trinksystem der Hunde sei viel primitiver als das der Katzen. Zur Ehrenrettung der Hunde sei nun klar, dass auch Hunde Meister der Hydrodynamik sind, schreiben A. W. Crompton und Catherine Musinsky.

naar: Welt am Sonntag, 29.05.2011

17 Was kann man aus dem Text in Bezug auf die Trinktechnik von Hunden und Katzen schließen?
A Bei Hunden ist sie weniger deutlich sichtbar als bei Katzen.
B Bei Hunden und Katzen ist sie gleich raffiniert.
C Bei Katzen hat sie sich eher entwickelt als bei Hunden.

Tekst 6

KOLUMNE

Hier schreibt Harald Schmidt[1)]

Mein Ladegerät

(1) In den vergangenen Jahren habe ich mehrere Millionen Euro für vergessene Handy-Ladegeräte ausgegeben. Hotels, Ferienhäuser, Bahn – überall lässt man die süßen kleinen Dinger liegen. Neulich in Stuttgart war es mal wieder so weit. Samstagnachmittag im Hotel, und das Handy hat nur noch einen Balken. Das Ladegerät liegt zu Hause in Köln. Wahrscheinlich schluchzt es ganz leise, weil ich ihm nicht mal tschüss sagen konnte, so überhastet bin ich aufgebrochen.

(2) Ich überlege, ob ich mit einem Balken übers Wochenende komme. Spart es Strom, wenn ich das Handy ganz vorsichtig aufklappe? Werden es vielleicht wieder zwei Balken, wenn ich beim Telefonieren sehr leise spreche? Es nützt alles nichts, ich brauche ein Ersatzladegerät. Zuerst zeigte man mir an der Hotelrezeption eine Kiste mit ungefähr zwanzig „Chargern" – ich bin da sehr stolz drauf, dass ich den englischen Begriff kenne. Ich habe ihn im Big Apple kennen gelernt, wo meine Frage „Do you have a machine to fill again energy into the cell phone?" mit „A charger, Sir?" beantwortet wurde. Cool. Schwarz, rund, grau, flach, eckig – die Auswahl war groß, aber keiner passte. Also raus in die Stuttgarter City, das phantastische Konsumklima genießen. Rein in einen befreundeten Elektronikdiscounter[1)], ich bin ja nicht blöd.

(3) Riesenhallo bei den Verkäufern, jede Menge Ladegeräte wurden ausprobiert, aber keines passte. Das ist nicht ganz richtig, denn es ging rein, aber leuchtete nicht. Reingehen und nicht leuchten – das ist purer Frust. So ging es auch bei einem konkurrierenden Laden und in fünf Handy-Shops. Mir schlugen in allen Geschäften zwei Dinge entgegen: tiefes Mitleid und fast hysterisches Gelächter. Ein Ladegerät für ein uraltes, über ein Jahr altes Handy! Wahnsinn, dürfen wir ein Foto machen? Warum kaufen Sie kein neues Handy?

(4) Ich ging ohne Ladegerät ins Hotel und habe für den Rest des Wochenendes nicht mehr telefoniert. Komisch, ging auch. Ach so, und Telefonieren über den Hotelapparat ist mir zu teuer.

naar: Focus

noot 1 Harald Schmidt, een beroemde Duitse tv-persoonlijkheid die bekendstaat om zijn humor, maakte een aantal jaren reclamespots voor *Mediamarkt*, die in Duitsland de slogan gebruikt: 'Ich bin doch nicht blöd!'

Van welke twee zinnen in alinea 1 is de inhoud niet realistisch?

18 Citeer de eerste twee woorden van beide zinnen.

'Es nützt alles nichts, ich brauche ein Ersatzladegerät.' (Zeile 11)

19 Womit schließt dieser Satz an die vorangehenden Sätze 'Ich überlege … leise spreche?' (Zeile 8-11) an?

A Mit einer Konkretisierung.
B Mit einer Relativierung.
C Mit einer Schlussfolgerung.
D Mit einer Voraussetzung.

Harald Schmidt heeft in Stuttgart op een aantal plaatsen geprobeerd om een oplader te bemachtigen.

20 Hoeveel plaatsen worden in de tekst genoemd?
Noteer het aantal.

'tiefes Mitleid und fast hysterisches Gelächter' (regel 25)

21 Waarom werd er volgens Harald Schmidt zo gereageerd?

'Komisch, ging auch.' (Zeile 29)

22 Was spricht aus diesen Worten?

A Empörung
B Enttäuschung
C Staunen
D Zweifel

Deel 1

Voorbereiding op het examen

A Kennis van land en samenleving

In dit onderdeel vind je een overzicht van belangrijke feiten over de Duitstalige landen. Je krijgt informatie over de geografische ligging, de staatsinrichting, het onderwijssysteem en de cultuur. Ook worden de belangrijkste gebeurtenissen uit de recente geschiedenis aangegeven. Tot slot is een lijstje opgenomen met veelgebruikte bronnen.

Kennis van deze informatie helpt bij het sneller begrijpen van veel examenteksten. Ook is het een voordeel bij het maken van kijk- en luistertoetsen. De schuingedrukte woorden zijn Duitse woorden die handig zijn om te kennen. Voor het bestuderen van dit onderdeel kun je ook gebruikmaken van de studievragen die hierbij zijn gemaakt. Je vindt die op mijn.examenbundel.nl. Of je kunt de interactieve quiz doen op www.kennisvanlandenvolk.nl.

A1 Het Duitse taalgebied

Het Duits is de officiële taal van Duitsland, Oostenrijk en Liechtenstein en een van de officiële talen van Zwitserland, Luxemburg, België (Oost-België), Denemarken (Zuid-Jutland) en Italië (Zuid-Tirol). Ook in delen van Namibië (een vroegere Duitse kolonie), Frankrijk (Elzas) en landen van het voormalige Oostblok wordt Duits gesproken, maar daar is het geen officiële taal. In zowel Noord- als Zuid-Amerika zijn er nog grote groepen mensen die het Duits als moedertaal hebben: in de Verenigde Staten en Canada zelfs nog ongeveer twee miljoen mensen. Het Duits dat elders gesproken wordt, is niet altijd gelijk aan wat er in Duitsland gesproken wordt, maar het is er wel verwant aan. Voorbeelden daarvan zijn het Jiddisch, het Letzeburgs in Luxemburg, het Pennsilvaans in de Verenigde Staten en het Schwyzerdütsch in Zwitserland.
In Europa spreken rond de 120 miljoen mensen Duits als moedertaal. Daarmee is het Duits na het Russisch de grootste taal in Europa, en de grootste in de Europese Unie.

© ThiemeMeulenhoff

A 2 Duitsland

Geografie

Na de Tweede Wereldoorlog werd het *Deutsche Reich* door de geallieerden opgedeeld in vier zones en in een later stadium ontstonden daaruit de *BRD*: *Bundesrepublik Deutschland* en de *DDR*: *Deutsche Demokratische Republik* (zie 'De geschiedenis van Duitsland in de twintigste eeuw' op bladzijde 27).
Sinds de Duitse hereniging (*Wiedervereinigung*) op 3 oktober 1990 is Duitsland qua oppervlakte het zesde land van Europa. Duitsland is bijna negen keer zo groot als Nederland, ligt centraal op het Europese continent en grenst aan negen landen.
Ongeveer een derde van het huidige Duitse grondgebied wordt gevormd door de voormalige DDR.
Duitsland bestaat uit drie grote geografische landschappen: vanuit het noorden verandert het landschap geleidelijk van vlak laagland via middelgebergte naar het hooggebergte van de Alpen.

© ThiemeMeulenhoff

Het Noord-Duitse laagland wordt gevormd door de benedenloop van enkele belangrijke rivieren: de *Rhein*, *Elbe*, *Weser*, *Oder* en hun zijrivieren. Zij monden uit in de *Nordsee* en de *Ostsee*.
De bekendste middelgebergten zijn: *Eifel*, *Hunsrück*, *Taunus*, *Harz* en *Thüringer Wald*.
Ten zuiden van de rivier de *Donau* liggen in het centrum van Europa de *Alpen* die zich uitstrekken over het zuiden van Duitsland, het zuiden en westen van Oostenrijk, het noorden van Italië en het oosten van Frankrijk.

Staatsinrichting

Duitsland is een federale staat, bestaande uit zestien deelstaten (*Bundesländer* of *Länder*) waarvan drie zogenaamde stadstaten (*Berlin*, *Hamburg*, *Bremen*).
Elke deelstaat heeft zijn eigen grondwet, volksvertegenwoordiging (*Landtag*) en regering (*Landesregierung*). De *Länder* hebben ook verregaande eigen bevoegdheden (bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs), zowel wetgevend als uitvoerend, en bijbehorende financiële middelen, verkregen uit belastingen.
De centrale overheid is onder andere verantwoordelijk voor defensie, de spoorwegen en de buitenlandse politiek. Omdat de centrale overheid de regionale overheden overkoepelt, zijn de deelstaten wel gebonden aan de wetten die de centrale overheid opstelt.
De *Bundespräsident* (op dit moment is dat Frank-Walter Steinmeier) is het staatshoofd van de *Bundesrepublik Deutschland*. Net als ons staatshoofd heeft de *Bundespräsident* voornamelijk een ceremoniële functie. Hij vertegenwoordigt Duitsland, maar hij heeft geen politieke macht.
De hoogste politieke macht is in Duitsland de *Bundesregierung* die in de *Reichstag* in *Berlin* zetelt en geleid wordt door de *Bundeskanzler* (sinds 2005 is dat Angela Merkel). Zij is de politieke leider van de regering.

Reichstag

Het Duitse parlement bestaat net als in Nederland uit twee kamers. De *Bundesrat* (vergelijkbaar met onze Eerste Kamer) en de *Bundestag* (vergelijkbaar met onze Tweede Kamer), de directe volksvertegenwoordiging van de hele bondsrepubliek.

© ThiemeMeulenhoff

Bij de verkiezingen (*Wahlen*) voor de *Bundestag* die om de vier jaar plaatsvinden, brengen de kiezers twee stemmen uit. De eerste stem (*Erststimme*) wordt uitgebracht op een regionale kandidaat. Daarvoor is Duitsland verdeeld in 299 kiesdistricten (*Wahlkreise*). De verkiezingen per district leveren één winnaar op. Deze persoon krijgt dus van de regionale kiezers een direct mandaat (*Direktmandat*) en komt in de *Bundestag*. De tweede stem (*Zweitstimme*) wordt uitgebracht op de deelstaatlijst van een politieke partij (*Landesliste*). Op basis van de uitgebrachte *Zweitstimmen* worden de zetels in de *Bundestag* evenredig over de politieke partijen verdeeld.
Het kiesstelsel is dus een combinatie van districtenstelsel en landelijke evenredige vertegenwoordiging. De *Bundestag* kiest uit zijn midden de *Bundeskanzler*, die de voorzitter is van de *Bundesregierung* en de leden daarvan (de ministers) zelf uitkiest.

De *Bundesrat* bestaat uit leden van de regering van elk *Bundesland*. Ze worden niet in directe verkiezingen gekozen, maar namens hun *Land* benoemd. Elk *Bundesland* heeft een stemrecht van tussen drie en zes stemmen. Het stemaantal wordt bepaald aan de hand van het inwoneraantal.

Duitsland kent net als Nederland een meerpartijensysteem. Om te kunnen regeren moeten er coalities worden gevormd. De belangrijkste partijen in de *Bundestag* en in de *Bundesländer* zijn:

- SPD: Sozialdemokratische Partei Deutschlands: sociaal-democratisch; vergelijkbaar met de PvdA in Nederland
- CDU: Christlich-Demokratische Union; vergelijkbaar met het CDA in Nederland
- CSU: Christlich-Soziale Union; de zusterpartij van de CDU in Bayern
- FDP: Freie Demokratische Partei; vergelijkbaar met de VVD en D66 in Nederland
- Bündnis 90/Die Grünen: links progressief; vergelijkbaar met GroenLinks in Nederland
- die Linke: voortgekomen uit de SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands in de voormalige DDR)
- AfD: Alternative für Deutschland; een eurosceptische partij
- Piratenpartei Deutschland: voorstander van informatieprivacy

De geschiedenis van Duitsland tot de twintigste eeuw
De geschiedenis van Duitsland begint rond het begin van onze jaartelling. Er woonden toen verschillende volkeren in Duitsland: Franken, Alemannen, Ostrogothen, Beieren en Visigothen. Door de opkomst van het Romeinse Rijk kregen deze volkeren een gemeenschappelijke vijand.
In de Middeleeuwen werd een groot deel van het huidige Duitsland het Frankische rijk genoemd. Karel de Grote (742-814) stichtte het Karolingische Rijk en breidde dit rijk steeds verder uit; dit omvatte Duitsland, Frankrijk, Noord-Italië, Noord-Spanje, België en Nederland. Hij probeerde een meer centraal bestuur te realiseren. Na zijn dood viel het rijk uiteen.

De Reformatie begon toen Luther in 1517 zijn 95 stellingen op de deur van de slotkapel van Wittenberg spijkerde. Hij was de aanstichter van een beweging die inging tegen de macht van de rooms-katholieke kerk. Dit leidde tot het ontstaan van de protestantse kerken. Luther vertaalde de Bijbel in het Duits waardoor deze voor veel mensen leesbaar werd. Daarmee legde hij ook de basis voor de moderne Duitse taal. De rooms-katholieke kerk gaf zich in deze godsdienststrijd niet zomaar gewonnen. Het tegenoffensief (Contra-reformatie) werd ingezet. De Tachtigjarige Oorlog in Nederland en de Dertigjarige Oorlog in Duitsland (beide beëindigd in 1648 met de Vrede van Münster) waren het gevolg.

© ThiemeMeulenhoff

In de achttiende eeuw ontstond onder invloed van opkomende wetenschappen een cultureel-wetenschappelijke stroming: de Verlichting (*Aufklärung*). De invloed van de rooms-katholieke kerk nam af en dat maakte het vrije denken mogelijk. De Verlichting als stroming wordt gezien als een van de pijlers onder de westerse beschaving en zette grote wijzigingen in gang in het denken over religie, filosofie, kunst, wetenschap en politiek.

Omdat men er in Duitsland in de achttiende en negentiende eeuw heel lang niet in slaagde om van Duitsland een moderne, democratische eenheidsstaat te maken (de eenheid werd pas in 1871 door *Bismarck* gerealiseerd) bleef Duitsland in Europa een politieke factor zonder gewicht. Maar ook al waren het land en zijn burgers dan in politieke zin onmondig, geestelijk en cultureel werd de ontwikkeling in kunst en wetenschap juist sterk gestimuleerd vanuit het Duitstalige gebied. En dat had invloed op de rest van Europa en de wereld. Bekende personen zijn onder anderen de componisten Bach, Mozart, Beethoven, Schubert, Brahms en Wagner, de schrijvers Goethe en Schiller, de psycholoog Freud, de natuurkundige Röntgen en de filosoof Nietzsche.

Een van de belangrijkste geestelijke stromingen voor Duitsland en voor heel Europa is die van het Duitse idealisme (eind 18^e – begin 19^e eeuw), waarbij het verstand en het denken de belangrijkste realiteit vormen. Het denken bepaalt de werkelijkheid. De ontwikkelingen van verlichting tot idealisme leidden ertoe dat men Duitsland wel het land van de *Dichter und Denker* noemde.

De Duitse Eenheid van 1871 zorgde voor grote economische groei en een soort vertraagde industriële revolutie: de zogenaamde *Gründerjahre*. Moderne staatkundige (democratische) principes waren in Duitsland echter nog niet doorgevoerd. Van democratisch besef onder de Duitse bevolking was dan ook geen sprake.

De geschiedenis van Duitsland in de twintigste eeuw
Van 1914 tot 1918 woedde in Europa een grote oorlog, de Eerste Wereldoorlog, waarbij miljoenen soldaten en burgers om het leven kwamen. In deze oorlog stonden de centralen (Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Turkije) tegenover de geallieerden (Frankrijk, Groot-Brittannië en Rusland). Na verloop van tijd mengden de Verenigde Staten zich ook in de strijd. Zij kozen de kant van de geallieerden, waarna de centralen het onderspit delfden. Duitsland kreeg de schuld van de oorlog en werd streng gestraft met herstelbetalingen en het verliezen van grondbezit.

In veel Europese landen voltrokken zich in en na de oorlog revolutionaire omwentelingen. In Duitsland werd het keizerrijk vervangen door een republiek (*Weimarer Republik*). Deze functioneerde echter gebrekkig. Door de nasleep van de Eerste Wereldoorlog en de crisisjaren die daarop volgden, werd de roep om een sterke man steeds luider. In 1933 kwam Adolf Hitler als *Reichskanzler* aan de macht. Hij veranderde Duitsland van een beginnende democratie in een totalitaire staat. Hitler was de voornaamste ideologische vormgever van het *Nationalsozialismus* en tevens de leider van de *NSDAP*, de politieke partij die het nazisme vertegenwoordigde. Het nationaalsocialisme bevat extreem racistische elementen. Hieruit vloeit het denkbeeld voort dat alle rassen minderwaardig zijn aan het Arische ras. Vooral de joden moesten het ontgelden. Hitler ontwikkelde zich tot een absolute dictator die elke tegenstand meedogenloos de kop in drukte. Tegenstanders werden opgesloten of vermoord. Hitlers expansiepolitiek leidde tot het begin van de Tweede Wereldoorlog. Meer dan vijftig miljoen mensen verloren wereldwijd het leven. Een kwart van het totaal aantal oorlogsslachtoffers kwam om in de concentratiekampen, waaronder zes miljoen joden. Nog steeds worstelt Duitsland met deze zwarte bladzijde uit het verleden.

© ThiemeMeulenhoff

Die Mauer

Na de Tweede Wereldoorlog was Duitsland bezet door de vier geallieerde mogendheden: de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie, Frankrijk en Engeland. Het land en de hoofdstad Berlijn werden verdeeld in vier bezettingszones. Vanaf 1949 vormden de Amerikaanse, Franse en Engelse bezettingszone samen de *Bundesrepublik Deutschland*. De Russische zone heette vanaf dat moment de *Deutsche Demokratische Republik* (*DDR*). Door de bouw van de Muur (*die Mauer*) in Berlijn in 1961 gingen de grenzen totaal dicht. Vanaf dat moment werd het onmogelijk nog van Oost-Berlijn naar West-Berlijn te reizen.

Pas op 9 november 1989 viel de Muur, na langdurige demonstraties tegen het Oost-Duitse regime. Daarmee was *die Wende*, de val van het communisme in de DDR, een feit.

Op 3 oktober 1990 werden de BRD en de DDR herenigd (*Wiedervereinigung*) en gezamenlijk in de westelijke bondgenootschappen (NAVO) en in Europa geïntegreerd.

De gevolgen van de *Wiedervereinigung* waren ingrijpend. De oude DDR-economie moest omschakelen van een planeconomie naar een markteconomie. Veel DDR-bedrijven konden niet concurreren met de bedrijven in het kapitalistische westen met als gevolg dat die bedrijven werden gesloten en veel mensen werkeloos werden. Er kwam al snel een herstelprogramma voor Oost-Duitsland, *Aufbau Ost*, dat het oosten gelijk aan het westen moest zien te krijgen, zodat er één BRD zou ontstaan.

Duitsland in de 21e eeuw

Bij de bondsdagverkiezingen van 1998 werd de SPD de grootste partij. Een coalitie van SPD en *die Grünen* met Gerhard Schröder als *Bundeskanzler* loste de regering van CDU/CSU (van Helmut Kohl) af. Economisch had Duitsland het moeilijk. De werkeloosheid was hoog. In juni 1999 presenteerde de regering-Schröder een zeer ingrijpend bezuinigingsprogramma waarin voor ongeveer 30 miljard mark moest worden bezuinigd. Ondanks deze maatregelen verloor de SPD de verkiezingen van 2005. Angela Merkel werd toen de eerste vrouwelijke *Bundeskanzlerin* van een CDU/CSU-regering (*die Union*).
Eind 2008, begin 2009 raakte Duitsland in een recessie en werden er grote sommen geld in de economie gepompt. In mei 2010 stemde het parlement schoorvoetend in met steun aan de Griekse economie. De publieke opinie was tegen deze steun. In mei 2011 besloot Duitsland in de nasleep van de nucleaire ramp in Japan af te zien van alle kernenergie in 2022. In september 2013 haalde Merkel veel stemmen tijdens de parlementsverkiezingen, maar net niet de absolute meerderheid. In december 2013 rondde ze coalitiebesprekingen af met de SPD en werd ze regeringsleider van een zogenaamde *Große Koalition*. In april 2014 voerde Duitsland voor het eerst het minimumloon in. In september 2015 speelde Merkel een doorslaggevende rol in de migrantencrisis, waarbij ze ervoor zorgde dat Duitsland veel migranten opnam. Een gevleugelde uitspraak van Merkel werd uit die tijd: 'Wir schaffen das.' Aanvankelijk was er brede steun voor haar vluchtelingenpolitiek, maar in januari 2016 sloeg de stemming om. In Keulen werden toen tijdens de nieuwjaarsnacht veel vrouwen seksueel lastiggevallen door mannen met veelal een Arabisch of Noord-Afrikaans uiterlijk, waarna de asielzoekersproblematiek op scherp kwam te staan. In september 2017 waren er weer Bondsdagverkiezingen waarbij Merkel toch opnieuw de meeste stemmen kreeg.

Onderwijs

Omdat het onderwijs de verantwoordelijkheid is van de deelstaten, is het mogelijk dat er per deelstaat verschillen zijn in onderwijsdoelstellingen. Daardoor kunnen er bijvoorbeeld verschillen bestaan in de organisatie van scholen en zelfs in de examenprogramma's.
In heel Duitsland zijn kinderen leerplichtig vanaf zes jaar. Ze moeten minstens tien jaar onderwijs volgen. *Kindergarten* en *Vorschule* zijn dus niet verplicht. Na vier jaar basisschool (*Grundschule*), worden leerlingen geplaatst in verschillende middelbare scholen, afhankelijk van hun capaciteiten.
In Duitsland telt men bij de aanduiding van de klassen door vanaf de eerste klas (in Nederland groep 3). Na de *Grundschule* kan een leerling naar de *Hauptschule* (deze duurt vijf of zes jaar en is vergelijkbaar met vmbo), naar de *Realschule* (deze duurt zes jaar en is vergelijkbaar met havo) of naar het *Gymnasium* (deze duurt afhankelijk van de deelstaat acht of negen jaar en is vergelijkbaar met vwo).
De *Hauptschule* wordt afgesloten met een *Hauptschulabschluss*, de *Realschule* met een *Realschulabschluss*. Het einddiploma van het *Gymnasium* heet *Abitur*.
Ook het geven van cijfers is anders dan in Nederland: een 1 is het hoogste cijfer en een 6 het laagste. Een 4 is nog net voldoende en een 5 dus onvoldoende.

leeftijd		klas	Hauptschule	Realschule	Gymnasium
17-19	Sekundarstufe II	11-13			Abitur
16		10		Abschluss	
15	Sekundarstufe I	9	Abschluss		
14		8			
13		7			
11-12	Orientierungsstufe	5-6			
7-10	Primarstufe	1-4	Grundschule		
4-6	Elementarbereich	0	Kindergarten / Vorschule		

Duitse cultuur

Hoewel Nederland en Duitsland buurlanden zijn en beide landen veel overeenkomsten hebben, bijvoorbeeld in geografisch en cultureel opzicht, bestaan er ook (kleine) verschillen. Duitsers zijn van nature niet zo joviaal en wat voorzichtig als het gaat om contacten leggen. Ze komen daardoor vaak wat formeel en stijfjes over. Dat is lang niet altijd onvriendelijk bedoeld. Wij vinden *siezen* (u zeggen) erg formeel, terwijl dat voor Duitsers een normale beleefdheidsvorm is die gebaseerd is op wederzijds respect. In principe wordt een persoon (die geen familie is) van boven de zestien jaar met *Sie* aangesproken. Tenzij er andere afspraken zijn gemaakt, zullen docenten hun leerlingen vanaf deze leeftijd *siezen*. Daarentegen *duzen* (jij zeggen) alle leden van een familie elkaar. Het is in Duitsland dus ondenkbaar dat kinderen hun ouders of grootouders *siezen*.
De Duitse samenleving is meer hiërarchisch dan de Nederlandse en dat merk je in de omgangsvormen en in het bedrijfsleven. Nederlanders gaan graag 'flexibel' met regels om, terwijl Duitsers het prettig vinden als de regels worden nageleefd. Duitsers houden niet van half werk: de *Deutsche Gründlichkeit* is spreekwoordelijk. Toch worden de verschillen met Nederland langzamerhand kleiner doordat Duitse jongeren meer internationaal georiënteerd zijn, vooral op Engelstalige landen. En dat is in Nederland niet anders.

© ThiemeMeulenhoff

A 3 Zwitserland

Geografie

Zwitserland wordt gekenmerkt door berg- en heuvelketens, rivieren en meren.
Het land biedt, ondanks de geringe oppervlakte, een grote landschappelijke verscheidenheid.
De Jura, het Zwitserse Middengebied, de Vooralpen en de Alpen, evenals de zuidzijde van de Alpen, vormen de geografische hoofdgebieden van het land.

Taal

Zwitserland heeft vier officiële talen: 64% van de bevolking spreekt Duits, 20% Frans, 7% Italiaans en 0,5% Reto-Romaans. Daarnaast houd je dus nog ruim 8% over met een andere moedertaal. Het Duits is het *Schwyzerdütsch* (of in het Duits *Schweizerdeutsch*) dat op veel punten afwijkt van het Hoogduits. Ook het Frans dat in Zwitserland gesproken wordt, wijkt af van het officiële Frans.

Staatsinrichting

Zwitserland is een klein land in het hart van Europa. Staatkundig gezien is het een federatie tussen 26 relatief zelfstandige kantons. Deze kantons kiezen eens in de vier jaar in een combinatie van districtenstelsel en evenredige vertegenwoordiging (net als in Duitsland dus) hun vertegenwoordigers in het parlement: de *Bundesversammlung*. Dit parlement bestaat uit twee kamers: de *Nationalrat* en de *Ständerat*.

Zwitserland kent een meerpartijensysteem. De belangrijkste partijen zijn:

SVP	Schweizer Volkspartei
SP	Sozialdemokratische Partei
FDP	Freisinnig-Demokratische Partei
CVP	Christliche Volkspartei
GPS	Grüne Partei der Schweiz

© ThiemeMeulenhoff

Een belangrijk kenmerk van directe invloed van het volk op de politieke besluitvorming is het referendum. Over belangrijke voorstellen wordt door middel van deze volksraadpleging beslist.

Pas in 1971 werd het vrouwenkiesrecht ingevoerd en de gelijkstelling tussen man en vrouw pas in 1981.

Geschiedenis
Zwitserland bestaat al sinds 1291. In dat jaar verdreven drie kantons (Uri, Schwyz en Unterwalden) de vorsten van het vorstenhuis Habsburg en richtten zij het Zwitserse Eedgenootschap op. In de loop der tijd sloten zich steeds meer kantons bij hen aan. In 1803 werd Zwitserland onafhankelijk.
Onafhankelijkheid is voor de Zwitsers zeer belangrijk: in de Eerste en Tweede Wereldoorlog bleef Zwitserland neutraal. Door deze neutrale rol en de onafhankelijke positie van Zwitserland werd Genève de vestigingsplaats van veel internationale organisaties zoals de Verenigde Naties, de WHO, de Volkerenbond en het Rode Kruis. De neutrale en onafhankelijke politiek die Zwitserland voerde, had tot gevolg dat het land nauwelijks meedeed aan de Europese integratie. Zwitserland is daarom ook geen lid van de Europese Unie. In 1963 werd Zwitserland wel lid van de Raad van Europa. Ook werd in 2004 het Verdrag van Schengen getekend, waardoor Europese burgers vrij door Zwitserland mogen reizen en andersom. Zwitserland werd in 2002 zelfs lid van de Verenigde Naties. Dat gebeurde echter pas nadat een meerderheid zich in een referendum voor toetreding had uitgesproken, wat dus een opmerkelijke breuk met de traditionele neutraliteit was.

Ook al is Zwitserland geen lid van de EU, afspraken worden er natuurlijk wel gemaakt. Die afspraken worden vastgelegd in bilaterale verdragen. In 2005 werden in Bilaterale II afspraken gemaakt over asiel, migratie en belastingfraude. Tijdens de onderhandelingen wilden enkele EU-lidstaten dat Zwitserland het bankgeheim zou opgeven, maar daar wilde Zwitserland niet aan. In 2009 zwichtte Zwitserland voor de druk van Amerika om voortaan, op beperkte schaal, informatie uit te wisselen. Pas in 2015 sloot Zwitserland een belastingverdrag met de Europese Unie: als een burger uit een EU-lidstaat nu een rekening opent in Zwitserland, wordt dit voortaan automatisch aan de belastingdienst van het woonland van de rekeninghouder gemeld. Hierdoor is het dus nauwelijks meer mogelijk om een Zwitserse bankrekening voor de fiscus geheim te houden.

Onderwijs
De kantons in Zwitserland hebben de bevoegdheid hun eigen onderwijssysteem te regelen. Toch is de organisatie van het onderwijs in de verschillende kantons vergelijkbaar. Wel bepaalt ieder kanton zelf in welke talen er les wordt gegeven. Hoewel de kleuterschool niet verplicht is, bezoeken bijna alle kinderen deze gedurende twee jaar. De Zwitserse kleuterscholen staan bekend om hun creatieve manier van lesgeven. Een kind is in Zwitserland leerplichtig vanaf zijn zesde jaar en gaat dan (afhankelijk van het kanton) vier of zes jaar naar de basisschool.

Het systeem in het voortgezet onderwijs verschilt enigszins van het Nederlandse schoolsysteem. Je kunt als tiener kiezen voor een academische óf voor een beroepsgerichte richting. Dat is afhankelijk van je interesse. Leerlingen die de academische richting volgen, gaan naar een *Gymnasium* of *Kantonschule*, en sluiten de school af met een *Matura*, het diploma. Die leerlingen zijn dan ongeveer 18 of 19 jaar. De *Matura* heb je nodig voor een universitaire studie. De beroepsgerichte school wordt afgesloten met een beroepsdiploma.

A 4 Oostenrijk

Geografie
Oostenrijk is een relatief klein land (ongeveer twee keer zo groot als Nederland) in het centrum van Europa. Het wordt omgeven door acht landen.
Een kwart van de oppervlakte van Oostenrijk behoort tot laag- en heuvelland.
De rest behoort tot het middel- en hooggebergte. Een groot deel van het land wordt ingenomen door de Oost-Alpen. De *Donau* doorkruist het land van west naar oost over een lengte van 350 kilometer. Bijna de helft van het land is bedekt met bossen. Hiermee is het een van de bosrijkste landen van Europa.

Taal
De officiële en eerste taal van Oostenrijk is het Duits. Zo'n negentig procent van de bevolking spreekt dit dan ook. De Oostenrijkers hebben echter wel een eigen dialect, waardoor het soms net iets anders kan klinken dan het 'gewone' Duits. Naast het Duits wordt door kleinere bevolkingsgroepen ook Turks, Servisch en Kroatisch gesproken. In twee Oostenrijkse regio's is zelfs een tweede officiële taal ingesteld: in Karinthië (*Kärnten*) is dat het Sloveens en in Burgenland zijn dat het Hongaars en het Kroatisch.

Staatsinrichting
Oostenrijk is een bondsstaat die uit negen federale deelstaten (*Länder*) bestaat:
De deelstaten hebben autonome bevoegdheden op het gebied van onderwijs, cultuur, milieu, ruimtelijke ordening en infrastructuur. De bondspresident, de hoogste vertegenwoordiger van de republiek, wordt sinds 1951 rechtstreeks door het volk gekozen. De ambtstermijn bedraagt zes jaar met een maximum van twee termijnen. Het Oostenrijkse parlement bestaat uit de *Nationalrat* (vergelijkbaar met de Tweede Kamer in Nederland) en de *Bundesrat* (vergelijkbaar met de Eerste Kamer in Nederland). Beide vormen samen de Bondsvergadering en zijn als zodanig het wetgevende orgaan van de republiek. De bondskanselier is de leider van de regering.

De belangrijkste politieke partijen zijn:

SPÖ	Sozialdemokratische Partei Österreichs
ÖVP	Österreichische Volkspartei
FPÖ	Freiheitliche Partei Österreichs
Die Grünen	
BZÖ	Bündnis Zukunft Österreich

Geschiedenis
Oostenrijk in de vorm zoals wij die nu kennen, bestaat nog niet zo lang. Het grondgebied is in de afgelopen eeuwen regelmatig in andere handen overgegaan. Vanaf 1867 vormde Oostenrijk samen met Hongarije de zogenaamde *Doppelmonarchie*. Het vorstenhuis *Habsburg* was tegelijkertijd koning van Hongarije en keizer van Oostenrijk.

Nadat Oostenrijk-Hongarije en Duitsland de Eerste Wereldoorlog verloren, werd in 1918 de monarchie afgeschaft en werd Hongarije zelfstandig. In 1938 sloot Oostenrijk zich aan bij Duitsland, bekend als de *Anschluss*. Dit gebeurde onder grote druk van Hitler, die van geboorte Oostenrijker was. Oostenrijk heette hierna *Ostmark* en raakte zo betrokken bij de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog bleef Oostenrijk nog tien jaar bezet door Rusland, Frankrijk, Engeland en Amerika. De hoofdstad Wenen werd in vijf sectoren verdeeld (één voor elk van de bezetters en één gemeenschappelijke). Pas in 1955 werd Oostenrijk weer een zelfstandig en vrij land.

Tot 1970 had Oostenrijk christendemocratische bondskanseliers. Nadien bekleedden vooral sociaaldemocraten die functie, van wie Bruno Kreisky (kanselier in de periode 1970-1983) de bekendste is. In 1995 werd Oostenrijk lid van de Europese Unie. Tussen 2000 en 2007 regeerde een centrumrechts kabinet onder leiding van de christendemocraat Wolfgang Schüssel. Vanaf 2007 is de kleur van het kabinet weer centrumlinks, met twee keer een kabinet onder leiding van Werner Faymann, die in 2016 aftrad (hij vond dat hij te weinig steun kreeg van zijn partij SPÖ), waarna het kabinet werd voortgezet onder leiding van Christian Kern.
Bij de parlementsverkiezingen van 2017 was Kern lijsttrekker namens de SPÖ. Onder zijn leiding bleef de partij stabiel op 52 zetels, maar dat was niet genoeg om de grootste te blijven. De partij werd voorbijgestreefd door coalitiepartner ÖVP (62 zetels), die vervolgens een nieuwe regering vormde met de extreemrechtse FPÖ. Op 18 december 2017 werd Kern als bondskanselier opgevolgd door ÖVP-leider Sebastian Kurz. De coalitie van ÖVP en FPÖ kwam in mei 2019 ten val door het zogenoemde ‘Ibizaschandaal’ rond FPÖ-leider en vicekanselier Heinz-Christian Strache. Bij de verkiezingen die volgden waren de ÖVP en Die Grünen (van partijleider Werner Kogler) de grote winnaars. Sinds begin 2020 vormen deze beide partijen een coalitie onder leiding van bondskanselier Kurz.

Onderwijs
In Oostenrijk bestaat een negenjarige leerplicht van zes tot vijftien jaar. De openbare scholen zijn gratis. Het basisonderwijs wordt gegeven aan de *Volksschule* en duurt vier jaar. Het voortgezet onderwijs bestaat uit een onderbouw (*Unterstufe*) en een bovenbouw (*Oberstufe*). De *Unterstufe* bestaat uit klas 5-8 met leerlingen van tien tot veertien jaar. De *Oberstufe* bestaat uit klas 9-12 of 9-13 en daarin zitten leerlingen van veertien tot achttien of negentien jaar. Voor de *Unterstufe* kun je kiezen uit de *Hauptschule* of de *Unterstufe* van de *Allgemeinbildende Höhere Schule* (*AHS*). Na de *Hauptschule* kun je nog een jaar naar de *Polytechnischer Lehrgang* om je leerplicht vol te maken. De *Oberstufe* bestaat uit de volgende schooltypen: algemeen vormend voortgezet onderwijs en beroepsgericht voortgezet onderwijs. De *Oberstufe* sluit je af met de *Reifeprüfung*, het einddiploma dat toegang biedt tot een universiteit of hogeschool.
Het cijfersysteem lijkt op dat van Duitsland: het hoogste cijfer is een 1, het laagste een 5. De cijfers 1 tot en met 4 zijn voldoende, een 5 is onvoldoende.

© ThiemeMeulenhoff

A5 Veelgebruikte bronnen

De teksten die gebruikt worden als examenteksten op het centraal examen, zijn vaak overgenomen uit een van de grotere kranten en tijdschriften uit het Duitstalige gebied. Onder aan de tekst staat vaak vermeld uit welke bron de tekst afkomstig is. Voordat je aan een tekst begint (bij de oriëntatie vooraf), is het raadzaam eerst te kijken of er een bronvermelding staat: het kan je een idee geven wat voor soort tekst je kunt verwachten. In deze paragraaf vind je een overzicht van de meest gebruikte bronnen.

Der Spiegel is Duitslands grootste en invloedrijkste weekblad. Het blad ontstond op initiatief en met steun van de Britse bezettingsmacht. Het blad wordt gepubliceerd in Hamburg en verscheen voor het eerst op 4 januari 1947. Het blad is eigendom van de werknemers. Als iemand langer dan drie jaar voor *Der Spiegel* werkt krijgt hij de mogelijkheid om partner te worden, waardoor hij beslissingsbevoegdheid krijgt en eventuele winst ontvangt.
Der Spiegel lijkt qua stijl en lay-out op Amerikaanse nieuwsmagazines als *Newsweek* en *Time*. In Duitsland staat het blad bekend om de academische manier van schrijven én om de dikte van de nummers. Een nummer met meer dan tweehonderd pagina’s is niet ongewoon.

Focus is een nieuwsblad dat wekelijks verschijnt en door de uitgevers oorspronkelijk als tegenhanger en concurrent van het nieuwsblad *Der Spiegel* was bedoeld. *Focus* daarentegen concentreert zich meer op feiten dan op analyses en laat in plaats van de redactie vooral de politici en andere bekendheden zelf aan het woord.

Süddeutsche Zeitung betekent letterlijk ‘Zuid-Duitse krant’, maar dat houdt niet in dat de *Süddeutsche Zeitung* niet in heel Duitsland gelezen wordt. De krant heeft dagelijks 1,1 miljoen lezers en kent een grote verspreiding in het buitenland. De redactionele houding is links-liberaal. De nationale editie heeft vier secties: politiek, cultuur, economie en sport. Oplages die in München en omstreken worden verkocht, hebben ook een sectie met lokaal nieuws.

Neue Zürcher Zeitung (NZZ) is een van de grootste Zwitserse dagbladen en is gevestigd in Zürich. De krant is een van de oudste nog verschijnende kranten ter wereld. De krant verscheen vanaf 1780 als *Zürcher Zeitung* en in 1812 werd de naam veranderd in *Neue Zürcher Zeitung*. De *NZZ* is bekend door de gedetailleerde beursberichten en de intellectuele en verantwoorde inhoud van de artikelen. De *NZZ* heeft de reputatie van een krant van wereldklasse, met een kleine maar invloedrijke oplage. De nadruk ligt op internationaal nieuws, business, financiën en cultuur. Llifestyle artikelen worden tot een minimum beperkt.

Berliner Zeitung is een regionaal dagblad dat in 1945 in Oost-Berlijn werd opgericht. Sinds de val van de muur is de krant centrumlinks georiënteerd. Met 400.000 lezers is het de grootste krant van de regio Berlin-Brandenburg. In 2011 is de krant gefuseerd met de *Frankfurter Rundschau*.

Die Presse is een Oostenrijks dagblad dat in het algemeen liberale standpunten vertegenwoordigt. Het merendeel van de lezers is hoogopgeleid en verdient meer dan een modaal inkomen.

Brigitte is een tijdschrift voor vrouwen dat sinds 1954 verschijnt. De *Brigitte* wordt door ruim tien procent van alle Duitse vrouwen vanaf veertien jaar gelezen. De thema’s zijn vooral mode, cultuur, psychologie, relaties, gezondheid, milieu, beroepen en politiek.

© ThiemeMeulenhoff

Die Welt is een landelijke Duitse krant die in 1946 door de Britten in Hamburg werd opgericht. In 1953 kwam de krant in handen van het Axel Springerconcern. Axel Springer is ook uitgever van het sensatieblad *Bild*. De hoofdredactie van *Die Welt* verhuisde in 1975 naar Bonn, de toenmalige hoofdstad van de Bondsrepubliek, en in 1993 weer naar de nieuwe hoofdstad Berlijn. In Berlijn en in Hamburg worden plaatselijke edities uitgegeven. De krant verschijnt dagelijks met uitzondering van zondag. De krant profileert zich nadrukkelijk als conservatief.

Westdeutsche Allgemeine Zeitung (WAZ) is de grootste regionale krant van Duitsland en verschijnt sinds 1948. De krant kent 28 regionale edities en verschijnt in het hele Ruhrgebied. De laatste tijd is de inhoud van de krant gewijzigd. Het maatschappelijke deel is uitgebreid, terwijl minder aandacht wordt besteed aan wetenschappelijke en politieke thema's.

Frankfurter Allgemeine Zeitung (ook wel FAZ) is een landelijk dagblad dat sinds 1949 in Frankfurt am Main wordt gepubliceerd. De krant profileert zich als conservatief en liberaal en wordt veel gelezen door zakenlui en intellectuelen. Tot het jaar 2007 stonden er geen foto's op de voorpagina.

Emotion is een magazine dat zich vooral richt op vrouwen tussen de 25 en 50 jaar. Het tijdschrift verschijnt maandelijks en houdt zich hoofdzakelijk bezig met thema's op het gebied van persoonlijkheid, psychologie en beroep.

HÖRZU is een programmablad dat wekelijks in Duitsland verschijnt. Behalve een overzicht van radio- en tv-programma's staan er in dit tijdschrift artikelen over uiteenlopende onderwerpen, interviews, onthullingen over bekende artiesten, vragenrubrieken, recepten, enzovoort.

© ThiemeMeulenhoff

B Schoolexamen

In dit onderdeel krijg je informatie over de drie taalvaardigheden die op het schoolexamen getoetst worden. Je leest wat je kunt verwachten op het examen en aan welke eisen je moet voldoen. Ook vind je hier handige tips over hoe je je het beste kunt voorbereiden op dit gedeelte van het eindexamen.

B1 Kijk- en luistervaardigheid

Kijk- en luistervaardigheid wordt (naast schrijfvaardigheid en spreekvaardigheid) als onderdeel van het schoolexamen getoetst. De weging van de onderdelen van het schoolexamen wordt door elke school zelf bepaald. Om te weten te komen welke weging jouw school aan de toets kijk- en luistervaardigheid geeft, is het raadzaam het PTA (Programma van Toetsing en Afsluiting) van jouw school te raadplegen.

De meeste scholen maken voor de toetsing van kijk- en luistervaardigheid gebruik van de toetsen die het Cito hiervoor ontwikkelt. Bij de samenstelling van deze toetsen is gebruikgemaakt van interviews, nieuws, reclameboodschappen, discussies, documentaires, reportages, lifestyle- en actualiteitenprogramma's en productdemonstraties. Het gaat daarbij om bestaand, authentiek materiaal, dat deels afkomstig is van buitenlandse omroeporganisaties.

De toets bestaat uit een audiodeel (ongeveer twintig vragen) en een videodeel (ook ongeveer twintig vragen). Deze twee onderdelen worden in principe direct na elkaar afgenomen met eventueel een korte pauze. De totale kijk- en luistertoets duurt ongeveer vijftig minuten (inclusief pauze ongeveer één uur).

De toets bestaat vooral uit meerkeuzevragen die in het Duits zijn gesteld.
Soms zijn er in de toets ook invulvragen opgenomen. De gesproken tekst wordt dan onderbroken door een pieptoon. Je moet kiezen welke van de twee in je opgavenboekje vermelde woorden of woordgroepen het best op de plaats van de pieptoon past.

Bij de kijk- en luistertoets wordt getoetst of je de volgende vaardigheden beheerst (eindtermen):
- aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
- de hoofdgedachte van een tekst aangeven;
- de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de spreker(s);
- anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek;
- aantekeningen maken als strategie om een tekst aan te pakken.

Vanaf augustus 2007 zijn deze eindtermen gekoppeld aan de niveaus van het Europees Referentiekader (ERK). Het ERK werd ontwikkeld met de volgende doelen:
- de samenwerking tussen allerlei Europese onderwijsinstituten in de verschillende landen te stimuleren;
- een stevige basis te vormen voor een wederzijdse erkenning van diploma's en certificaten;
- leerlingen, studenten en leraren behulpzaam te zijn bij hun activiteiten.

© ThiemeMeulenhoff

Het ERK heeft voor iedere vaardigheid zes niveaus vastgesteld waarbij A1 het laagste en C2 het hoogste niveau is. Voor kijk- en luistervaardigheid zijn de niveaus als volgt omschreven:

A1	Ik kan vertrouwde woorden en basiszinnen begrijpen die mezelf, mijn familie en mijn directe concrete omgeving betreffen, wanneer de mensen langzaam en duidelijk spreken.
A2	Ik kan zinnen en de meest frequente woorden begrijpen die betrekking hebben op gebieden die van direct persoonlijk belang zijn (bijvoorbeeld basisinformatie over mezelf en mijn familie, winkelen, plaatselijke omgeving, werk). Ik kan de belangrijkste punten in korte, duidelijke eenvoudige boodschappen en aankondigingen volgen.
B1	Ik kan hoofdpunten begrijpen wanneer in duidelijk uitgesproken standaardtaal wordt gesproken over vertrouwde zaken die ik regelmatig tegenkom op mijn werk, school, vrije tijd, enzovoort. Ik kan de hoofdpunten van veel radio- of tv-programma's over actuele zaken of over onderwerpen van persoonlijk of beroepsmatig belang begrijpen, wanneer er betrekkelijk langzaam en duidelijk wordt gesproken.
B2	Ik kan een langer betoog en lezingen begrijpen en zelfs complexe redeneringen volgen, wanneer het onderwerp redelijk vertrouwd is. Ik kan de meeste nieuws- en actualiteitenprogramma's op de tv begrijpen. Ik kan het grootste deel van films in standaardtaal begrijpen.
C1	Ik kan een langer betoog begrijpen, zelfs wanneer dit niet duidelijk gestructureerd is en wanneer relaties slechts impliciet zijn en niet expliciet worden aangegeven. Ik kan zonder al te veel inspanning tv-programma's en films begrijpen.
C2	Ik kan moeiteloos gesproken taal begrijpen, in welke vorm dan ook, hetzij in direct contact, hetzij via radio of tv, zelfs wanneer in een snel moedertaaltempo gesproken wordt, als ik tenminste enige tijd heb om vertrouwd te raken met het accent.

Bron: Gemeenschappelijk Europees Referentiekader (Common European Framework of References for Languages)

Het eindniveau kijk- en luistervaardigheid is voor de havo vastgesteld op B1.

Tip Via de website https://dialangweb.lancaster.ac.uk kun je het programma van Dialang vinden en daarmee voor Duits en ook voor andere talen jouw luistervaardigheidsniveau bepalen.

Voorbereiding

Een goede voorbereiding op de kijk- en luistertoets is zo vaak mogelijk naar in het Duits gesproken teksten luisteren. Hoe vaker je Duits hoort, hoe beter je luistervaardigheid zal worden. Dat kun je doen door middel van:
- de luisteroefeningen in de methode die op jouw school wordt gebruikt;
- het oefenen met Cito-toetsen van voorgaande jaren;
- het regelmatig bekijken van Duitstalige tv-programma's;
- het beluisteren van Duitstalige radioprogramma's;
- het bekijken van Duitstalige dvd's;
- het bekijken van Duitstalige filmpjes, bijvoorbeeld op internet.

Omdat de kijk- en luistertoets ongeveer vijftig minuten duurt en het van groot belang is om je gedurende deze tijd volledig te kunnen concentreren, is het raadzaam ook tijdens het oefenen volledige concentratie op te brengen. Je langere tijd goed concentreren is een vaardigheid die geoefend kan worden.

Hoewel je tijdens de toets niet veel tijd hebt om je voorkennis te mobiliseren, kan het je helpen om al enige kennis te hebben opgedaan over de landen waar Duits gesproken wordt. In deze bundel is een onderdeel opgenomen onder de titel *Kennis van land en samenleving* op bladzijde 23 en verder. Bestudeer deze pagina's goed. In het algemeen is een brede, algemene kennis een voordeel tijdens het maken van de kijk- en luistertoets. De gekozen geluidsfragmenten kunnen immers over zeer uiteenlopende onderwerpen gaan.

Het spreekt vanzelf dat een grote woordenschat kan bijdragen aan het behalen van een goed resultaat voor de kijk- en luistertoets. Leer dus de basiswoordenlijst goed (zie bijlage achter in deze bundel).
Bestudeer ook de lijst met signaalwoorden (D5). De signaalwoorden kunnen je helpen bepaalde verbanden beter te begrijpen.

Aantekeningen maken tijdens de toets heeft meestal niet veel zin, ook al is het wel geoorloofd. Daar zijn de fragmenten te kort voor. Het is echter wel een goede oefening bij de voorbereiding op de kijk- en luistertoetsen.

Tip Telefoneer eens met een klasgenoot in het Duits. Het helpt je goed te focussen op het Duits en het stimuleert in één klap ook je gespreksvaardigheid.

Tijdens de toets

Dan is het zover: je gaat de toets maken. Ook nu zijn er verschillende punten te noemen waarop je kunt letten:
- Zorg allereerst dat je ontspannen zit. Laat niets je afleiden van het luisteren. Een goede concentratie tijdens de hele toets is erg belangrijk om tot een goed resultaat te komen.
- Luister tijdens de inleiding goed. Je krijgt een eerste indruk van het onderwerp van de tekst zodat je je daarop kunt voorbereiden. Ook kun je tijdens de inleiding alvast wennen aan de stem(men) van de spreker(s).
- Na de inleiding en het eventuele voorbeeld is er een korte pauze. Gebruik deze pauze om de eerste vraag en de antwoordmogelijkheden door te lezen. Daarna kun je je aandacht volledig richten op het luisteren naar het fragment waarover de vraag gaat.
- Schrijf na het geluidsfragment jouw antwoord snel op en lees in de rest van de pauze weer de volgende vraag en de antwoordmogelijkheden. Ga tijdens de hele toets op deze manier te werk.
- Laat je niet van de wijs brengen als je niet elk woord kunt verstaan of begrijpen. Je hoeft niet alles precies te verstaan om toch tot het goede antwoord te komen.
- Let ook op klemtoon en intonatie – dat kan je zoektocht naar het antwoord vergemakkelijken.
- Als je het antwoord op een vraag niet weet of je hebt een bepaald fragment niet goed kunnen verstaan, kies dan toch in de pauze een antwoord en lees vervolgens de volgende vraag. Het uitstellen van het kiezen van een antwoord heeft geen zin, want je hoort het fragment immers maar één keer. En als je te lang twijfelt, heb je te weinig tijd om de volgende vraag te lezen.
- Bij het videodeel is vooral de gesproken tekst van belang. De antwoorden op de vragen zijn voornamelijk daar te vinden. De videobeelden hebben veelal een ondersteunende functie. Zo kun je soms iets afleiden aan een gezichtsuitdrukking, waardoor je extra goed luistert naar de tekst die daarbij gesproken wordt. Zorg in ieder geval dat de beelden je niet afleiden of uit je concentratie halen!

B 2 Gespreksvaardigheid

Gespreksvaardigheid wordt (naast kijk- en luistervaardigheid en schrijfvaardigheid) getoetst als onderdeel van het schoolexamen. Hoe zwaar de verschillende onderdelen van het schoolexamen wegen, bepaalt elke school zelf. Om te weten te komen welke weging jouw school aan de toets gespreksvaardigheid geeft, is het raadzaam het PTA (Programma van Toetsing en Afsluiting) van jouw school te raadplegen.

Er wordt bij gespreksvaardigheid onderscheid gemaakt tussen *gesprekken voeren* (*mondelinge interactie*) en *spreken* (*mondelinge productie*). Je wordt op beide onderdelen getoetst.
Het Europees Referentiekader (ERK) heeft voor deze twee onderdelen van gespreksvaardigheid, net als voor de andere taalvaardigheden, een aantal niveaus vastgesteld, waarbij A1 het laagste en C2 het hoogste niveau is.

B 2.1 Gesprek voeren

Het onderdeel gesprek voeren houdt in dat je een gesprek voert met een of meer gesprekspartners. Hierbij ben je afwisselend spreker en luisteraar. Er is dan sprake van 'mondelinge interactie'.

Wat moet je kunnen?
Er wordt bij het schoolexamen van je verwacht dat je het volgende kunt in een gesprek (eindtermen):
- adequaat reageren in sociale contacten;
- informatie vragen en verstrekken;
- uitdrukking geven aan gevoelens;
- zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden;
- strategieën toepassen om een gesprek voortgang te doen vinden.

Het ERK beschrijft de niveaus voor het voeren van een gesprek als volgt:

A1	Ik kan deelnemen aan een eenvoudig gesprek, wanneer de gesprekspartner bereid is om zaken in een langzamer spreektempo te herhalen of opnieuw te formuleren en me helpt bij het formuleren van wat ik probeer te zeggen. Ik kan eenvoudige vragen stellen en beantwoorden die een directe behoefte of zeer vertrouwde onderwerpen betreffen.
A2	Ik kan communiceren over eenvoudige en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling van informatie over vertrouwde onderwerpen en activiteiten betreffen. Ik kan zeer korte sociale gesprekken aan, alhoewel ik gewoonlijk niet voldoende begrip om het gesprek zelfstandig gaande te houden.
B1	Ik kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in een gebied waar de betreffende taal wordt gesproken. Ik kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of mijn persoonlijke belangstelling hebben of die betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).
B2	Ik kan zodanig deelnemen aan een vloeiend en spontaan gesprek dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. Ik kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin mijn standpunten uitleggen en ondersteunen.

© ThiemeMeulenhoff

C1	Ik kan mezelf vloeiend en spontaan uitdrukken zonder merkbaar naar uitdrukkingen te hoeven zoeken. Ik kan de taal flexibel en effectief gebruiken voor sociale en professionele doeleinden. Ik kan ideeën en meningen met precisie formuleren en mijn bijdrage vaardig aan die van andere sprekers relateren.
C2	Ik kan zonder moeite deelnemen aan welk gesprek of discussie dan ook en ben zeer vertrouwd met idiomatische uitdrukkingen en spreektaal. Ik kan mezelf vloeiend uitdrukken en de fijnere betekenisnuances precies weergeven. Als ik een probleem tegenkom, kan ik mezelf hernemen en mijn betoog zo herstructureren dat andere mensen het nauwelijks merken.

Bron: Gemeenschappelijk Europees Referentiekader (Common European Framework of References for Languages)

Voor havo Duits is het eindniveau voor een gesprek voeren vastgesteld op B1+. Het ERK beschrijft dit niveau als een zeer goed B1-niveau, waarbij de nadruk ligt op het uitwisselen van meer informatie dan op het gewone B1-niveau. Er wordt een net iets grotere deelname aan de gesprekken gevraagd dan op B1-niveau.

Wat kun je verwachten op het examen?
De gesprekken die je gaat voeren voor het examen gespreksvaardigheid, kunnen formeel of informeel zijn, zowel 'face to face' als telefonisch gevoerd worden, ze kunnen met jongeren of met volwassenen, binnen en buiten de kennissenkring, in persoonlijke of maatschappelijke sfeer zijn.

De gesprekken die aan bod kunnen komen, zijn als volgt onder te verdelen:
- **informele gesprekken**
  In deze gesprekken laat je bijvoorbeeld zien dat je je gevoelens kunt uiten en dat je kunt reageren op de gevoelens van anderen. Het kan ook zijn dat je iemand moet geruststellen of dat je je persoonlijke mening geeft over een onderwerp dat je goed kent.
- **bijeenkomsten en vergaderingen**
  Hierbij laat je zien dat je een standpunt kunt verwoorden en dat je enigszins mee kunt doen aan een discussie. Je vertelt bijvoorbeeld iets over de keuze voor een bepaalde schoolexcursie en je legt uit waarom daarvoor gekozen is.
- **zaken regelen**
  In zo'n gesprek probeer je een probleem op te lossen of je geeft een klacht door. Hierbij moet je denken aan gesprekjes over een verkeerde levering van een bestelling of een aangifte bij de politie.
- **informatie uitwisselen**
  Je hebt informatie opgevraagd of die heb je al tot je beschikking en die geef je vervolgens door in een gesprek. Je kunt hierbij denken aan een kaartje reserveren voor een concert of aan een sollicitatiegesprek.

De gesprekken gaan over het algemeen over thema's die bekend zijn, zoals over bekende personen, huisdieren, het dagelijks leven, school of studie, werk, sport, uitgaan.

Tip Vraag aan je docent wat er van je verwacht wordt bij het voeren van een gesprek, zodat je precies weet waarop je je kunt voorbereiden.

© ThiemeMeulenhoff

Voorbereiding
Het is niet zo gemakkelijk om je voor te bereiden op het voeren van een gesprek in het Duits. Het is vaak lastig te organiseren en het kost veel tijd. Toch is veel oefenen het sleutelwoord. Dat oefenen zul je vooral veel op school doen.

Tip Telefoneer eens met een klasgenoot in het Duits. Je gesprek kan over van alles en nog wat gaan, maar je kunt ook een onderwerp afspreken.

Er bestaan ook internationale sociale netwerken die mensen die een vreemde taal willen leren, met elkaar in contact brengen. Zo kun je beter Duits leren spreken met een moedertaalspreker en help je Duitstaligen om Nederlands te leren.

Tip Misschien ken je zelf iemand in Duitsland. Voer dan op internet gesprekken met die persoon, bijvoorbeeld via Skype.

Als je oefent met het voeren van een gesprek in het Duits, kun je ook elkaar beoordelen en elkaar feedback geven. Let bijvoorbeeld op de volgende punten:
- Is de bijdrage aan het gesprek adequaat; wordt er ook een relatief lange bijdrage geleverd?
- Wordt het taalgebruik (indien nodig) aangepast aan de situatie en de gesprekspartner(s)?
- Wordt de hoofdzaak en de intentie overgebracht zonder misverstanden te veroorzaken?
- Is de woordenschat toereikend om over dit onderwerp te kunnen spreken?
- Is de grammatica redelijk correct?
- Is het spreektempo redelijk? (NB Je mag (vaak) pauzeren om na te denken over hoe je woorden of zinnen zult formuleren.)
- Is de bijdrage aan het gesprek duidelijk verstaanbaar? (NB Je mag best een accent hebben of enkele woorden verkeerd uitspreken.)

Tip Pas strategieën toe om tekorten in je kennis te compenseren of om het gesprek gaande te houden (zie onder B2.3).

B2.2 Spreken

Het onderdeel spreken van gespreksvaardigheid houdt in dat je een gesproken tekst produceert waarnaar door een of meerdere personen geluisterd wordt. Dit wordt ‘mondelinge productie’ genoemd.

Wat moet je kunnen?
Er wordt van je verwacht bij het schoolexamen dat je het volgende kunt bij het onderdeel spreken (eindterm):
- verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden.

 © ThiemeMeulenhoff

Het ERK beschrijft de niveaus voor spreken als volgt:

A1	Ik kan eenvoudige uitdrukkingen en zinnen gebruiken om mijn woonomgeving en de mensen die ik ken, te beschrijven.
A2	Ik kan een reeks uitdrukkingen en zinnen gebruiken om in eenvoudige bewoordingen mijn familie en andere mensen, leefomstandigheden, mijn opleiding en mijn huidige of meest recente baan te beschrijven.
B1	Ik kan uitingen op een simpele manier aan elkaar verbinden, zodat ik ervaringen en gebeurtenissen, mijn dromen, verwachtingen en ambities kan beschrijven. Ik kan in het kort redenen en verklaringen geven voor mijn meningen en plannen. Ik kan een verhaal vertellen of de plot van een boek of film weergeven en mijn reacties beschrijven.
B2	Ik kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen presenteren over een breed scala van onderwerpen die betrekking hebben op mijn interessegebied. Ik kan een standpunt over een actueel onderwerp verklaren en de voordelen en nadelen van diverse opties uiteenzetten.
C1	Ik kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen geven over complexe onderwerpen en daarbij subthema’s integreren, specifieke standpunten ontwikkelen en het geheel afronden met een passende conclusie.
C2	Ik kan een duidelijke, goedlopende beschrijving of redenering presenteren in een stijl die past bij de context en in een doeltreffende logische structuur, zodat de toehoorder in staat is de belangrijke punten op te merken en te onthouden.

Bron: Gemeenschappelijk Europees Referentiekader (Common European Framework of References for Languages)

Voor havo Duits is het eindniveau voor spreken vastgesteld op B1+. Het verschil met B1 is gelegen in de keuze van onderwerpen: wat minder persoonlijk en wat meer gericht op het gebied van cultuur, politiek en economie.

Wat kun je verwachten op het examen?
Bij het onderdeel spreken gaat het maar om één ding: adequaat presenteren van verworven informatie. Adequaat houdt in dat je in staat bent om zodanig in het Duits over een bepaald onderwerp te spreken dat een ander het goed kan begrijpen, maar adequaat betekent ook dat je dat aantrekkelijk weet te brengen. Bijvoorbeeld met behulp van audiovisuele middelen, zoals PowerPoint.

De volgende twee spreekactiviteiten zijn bij de toetsing mogelijk:
- **een monoloog houden**
  Een monoloog kan een beschrijving zijn van een bepaalde gebeurtenis of een verslag doen van iets wat je hebt gezien of hebt gelezen. Het kan zijn dat je bijvoorbeeld iets moet vertellen over een bezienswaardigheid in jouw woonplaats of dat je een boek bespreekt dat je hebt gelezen. Of je vertelt iets over je toekomstplannen.
- **een publiek toespreken**
  Hierbij moet je denken aan het geven van een presentatie die je hebt voorbereid Na afloop of tussendoor moet je ook in staat zijn om vragen over je presentatie te beantwoorden.

Tip Vraag aan je docent wat er van je verwacht wordt voor spreekvaardigheid, zodat je precies weet waarop je je kunt voorbereiden.

© ThiemeMeulenhoff

Voorbereiding
Ook hier geldt: veel oefenen! Door veel te luisteren naar anderen die in het Duits iets proberen duidelijk te maken en door zelf veel te spreken, ontdek je vanzelf je zwakke punten.
Wat belangrijk is bij het houden van een spreekbeurt in het Nederlands, is dat natuurlijk ook als je die in het Duits houdt. Zorg dat je goed voorbereid bent: oefen voor de spiegel en/of voor vrienden of familieleden. Bedenk bij een presentatie welke vragen je kunt verwachten en denk alvast na over hoe je je antwoord kunt formuleren.

Houd er bij je voorbereiding rekening mee waarop je straks beoordeeld wordt. Er zal zeker gelet worden op:
- inhoud (volledigheid, uitvoerigheid, begrijpelijkheid)
- woordenschat en woordgebruik
- grammaticale correctheid
- vloeiendheid
- uitspraak

Tip Wees niet bang om fouten te maken en raak niet in paniek als je iets niet weet. Val terug op compensatiestrategieën die je kunnen helpen (zie B2.3).

B2.3 Handige uitdrukkingen en compensatiestrategieën

Zowel bij het voeren van een gesprek als bij spreken in het openbaar kun je baat hebben bij uitdrukkingen en zinnen die regelmatig te gebruiken zijn. Hieronder vind je een overzicht daarvan.

Handige uitdrukkingen en zinnen
- **een gesprek beginnen en afsluiten**
  Verzeihung, ich möchte dich/Sie etwas fragen.
  Darf ich um eure/Ihre Aufmerksamkeit bitten?
  Vielen Dank für dieses Gespräch / Interview.
  Gibt es / Haben Sie / Habt ihr noch Fragen?
  Zum Schluss möchte ich noch gern eure/Ihre Fragen beantworten.
- **bedanken, je verontschuldigen, feliciteren en uitnodigen**
  Danke, gleichfalls.
  Keine Ursache! / Bitte/Gern geschehen.
  Ich möchte mich bei dir/Ihnen entschuldigen.
  Herzlichen Glückwunsch zum Geburtstag.
  Ich möchte dich/Sie gern zu … einladen.
- **verzoeken om verduidelijking of herhaling**
  Kannst du / Können Sie das bitte wiederholen?
  Kannst du / Können Sie das buchstabieren?
  Kannst du / Können Sie mir erklären, …
- **informatie vragen en verstrekken**
  Ich möchte mich bei Ihnen nach … erkundigen.
  Kann ich Ihnen behilflich sein?
  Soll ich es dir/Ihnen erklären?
  Nähere Informationen kann man bei … bekommen.
- **uitdrukking geven aan gevoelens**
  Ich komme gut mit ihm aus.
  Ich kann sie nicht leiden/ausstehen.
  Ich habe die Nase voll.
  Das ist zum Verzweifeln.

- **zaken of personen beschrijven**
  Sie hat eine tolle Figur.
  Er trägt eine Brille / Kontaktlinsen.
  Der Lehrer hat eine Glatze.
  Er hat zwei Kilo zugenommen/abgenommen.
- **een mening geven en vragen**
  Ich bin der Meinung/Ansicht, dass …
  Meiner Meinung nach …
  Damit bin ich (nicht) einverstanden.
  Da bin ich mir nicht so sicher.
  Was findest/hältst du davon?
- **voorstellen doen tot een oplossing**
  Ich schlage folgende Lösung vor …
  Was hältst du / halten Sie davon, wenn …
  Ich möchte dir/Ihnen folgenden Vorschlag machen …
- **bepleiten, klagen en onderhandelen**
  Ich möchte dich/Sie bitten …
  Das gefällt mir überhaupt nicht.
  Ich möchte mich über … beschweren.

Als je een woord niet kent, kun je een compenserende strategie gebruiken. Dat is een manier om toch duidelijk te maken wat je bedoelt, zonder het woord te hoeven gebruiken dat je niet kent. Hieronder vind je een overzicht daarvan.

Compensatiestrategieën
- **een omschrijving geven**
  Dieser Gegenstand sieht aus wie …
  Man gebraucht es für / um zu …
  Man findet es in/auf …
- **een algemene term geven**
  Es ist ein Baum / ein Tier / eine Person …
- **jezelf nadenktijd geven**
  Warte mal …
  Moment mal …
  Mal überlegen …
- **je gesprekspartner om hulp vragen**
  Wie sagt man das doch auf Deutsch?
  Wie heißt das auf Deutsch?
  Wie heißt so ein Ding, mit dem man … ?
- **goed naar je gesprekspartner luisteren en indien mogelijk woorden die hij/zij gebruikt herhalen**
  Also, du meinst …
  Wenn ich dich richtig verstehe, sagst du, dass …

B3 Schrijfvaardigheid

Schrijfvaardigheid wordt (naast kijk- en luistervaardigheid en gespreksvaardigheid) als onderdeel van het schoolexamen getoetst. De weging van de onderdelen van het schoolexamen wordt door elke school zelf bepaald. Om te weten te komen welke weging jouw school aan de toets schrijfvaardigheid geeft, is het raadzaam het PTA (Programma van Toetsing en Afsluiting) van jouw school te raadplegen.

Bij het onderdeel schrijfvaardigheid wordt getoetst of je de volgende vaardigheden beheerst (eindtermen):
- adequaat reageren in schriftelijke contacten met doeltaalgebruikers;
- informatie vragen en verstrekken;
- verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en uitdrukking geven aan gevoelens en standpunten verwoorden;
- op de computer een tekst schrijven.

Vanaf augustus 2007 zijn deze eindtermen gekoppeld aan de niveaus van het Europees Referentiekader (ERK). Het ERK heeft voor schrijfvaardigheid, net als voor de andere taalvaardigheden, een aantal niveaus vastgesteld, waarbij A1 het laagste en C2 het hoogste niveau is. Voor schrijfvaardigheid zijn de niveaus als volgt omschreven:

A1	Ik kan een korte, eenvoudige ansichtkaart schrijven, bijvoorbeeld voor het zenden van vakantiegroeten. Ik kan op formulieren persoonlijke details invullen, bijvoorbeeld mijn naam, nationaliteit en adres op een hotelinschrijvingsformulier.
A2	Ik kan korte, eenvoudige notities en boodschappen opschrijven. Ik kan een zeer eenvoudige persoonlijke brief schrijven, bijvoorbeeld om iemand voor iets te bedanken.
B1	Ik kan een eenvoudige, samenhangende tekst schrijven over onderwerpen die vertrouwd of van persoonlijk belang zijn. Ik kan persoonlijke brieven schrijven waarin ik mijn ervaringen en indrukken beschrijf.
B2	Ik kan een duidelijke, gedetailleerde tekst schrijven over een breed scala van onderwerpen die betrekking hebben op mijn interesses. Ik kan een opstel of verslag schrijven, informatie doorgeven of redenen aanvoeren ter ondersteuning vóór of tégen een specifiek standpunt. Ik kan brieven schrijven waarin ik het persoonlijk belang van gebeurtenissen en ervaringen aangeef.
C1	Ik kan me in duidelijke, goed gestructureerde tekst uitdrukken en daarbij redelijk uitgebreid standpunten uiteenzetten. Ik kan in een brief, een opstel of een verslag schrijven over over complexe onderwerpen en daarbij de voor mij belangrijke punten benadrukken. Ik kan schrijven in een stijl die is aangepast aan de lezer die ik in gedachten heb.
C2	Ik kan een duidelijke en vloeiend lopende tekst in een gepaste stijl schrijven. Ik kan complexe brieven, verslagen of artikelen schrijven waarin ik een zaak weergeef in een doeltreffende, logische structuur, zodat de lezer de belangrijke punten kan opmerken en onthouden. Ik kan samenvattingen van en kritieken op professionele of literaire werken schrijven.

Bron: Gemeenschappelijk Europees Referentiekader (Common European Framework of References for Languages)

© ThiemeMeulenhoff

Het eindniveau schrijfvaardigheid is voor havo vastgesteld op A2+.

Elke school kan zelf bepalen hoe schrijfvaardigheid precies getoetst wordt. En ook hoeveel tijd je krijgt voor de schrijfopdracht. Meestal is dat ongeveer anderhalf uur. Veel scholen kiezen ervoor om je een zakelijke brief te laten schrijven. Je krijgt dan bijvoorbeeld de opdracht om een brief of e-mail te schrijven naar de beheerders van een Duitse camping om informatie op te vragen. Of je moet een sollicitatiebrief schrijven. Soms mag je ook uit twee verschillende briefonderwerpen kiezen. Ook kun je twee (kortere) schrijfopdrachten krijgen die je in die anderhalf uur moet doen.

Maar jouw school kan ook voor een andere schrijfopdracht kiezen. Hieronder staat een overzicht met schrijfopdrachten waaruit gekozen kan worden.

- **Een brief of e-mail**

Veel scholen kiezen dus voor een zakelijke brief of e-mail om de schrijfvaardigheid te toetsen, maar het kan ook een persoonlijke brief of e-mail zijn. Als onderwerpen voor de zakelijke brief wordt vaak gekozen voor een reservering op een camping of een hotel, een klachtenbrief of een sollicitatiebrief met een cv voor een vakantiebaan in het buitenland.
Een persoonlijke brief kan een brief aan een vriend of vriendin zijn of een andere bekende en die kan over van alles gaan: een verhuizing, een bijbaantje of andere dingen die je hebt meegemaakt. Het kan ook zijn dat je je gevoelens moet beschrijven, bijvoorbeeld dat je ergens verdrietig over bent of boos. Of je moet je mening geven over een onderwerp.

- **Aantekeningen, berichten, formulieren**

Je kunt ook de opdracht krijgen om bepaalde informatie te noteren. Dan moet je bijvoorbeeld een klacht opschrijven en doorgeven aan een ander of een telefonische boodschap kort noteren. Of je maakt een routebeschrijving of een ander soort bericht. Ook kan het zijn dat je een formulier moet invullen, bijvoorbeeld een schadeformulier na een aanrijding of een sollicitatieformulier.

- **Vrij schrijven**

Helemaal vrij is dit natuurlijk niet: je krijgt wel een opdracht! Je moet bijvoorbeeld een stukje schrijven over je familie, je leefomstandigheden, je school of je huidige of meest recente baantje.

© ThiemeMeulenhoff

B3.1 Wat je moet weten

Het spreekt vanzelf dat een zo groot mogelijke, actieve woordenschat het maken van een schrijfopdracht vergemakkelijkt. Je moet eigenlijk een beetje kunnen denken in het Duits waardoor je je zinnen gemakkelijker produceert. Door veel te lezen in het Duits (boeken, krant) en door te kijken naar Duitse tv-programma's, te luisteren naar Duitse teksten en Duitse internetsites te bezoeken, vergroot je vanzelf je woordenschat. Kijk nog eens goed naar de basiswoordenlijst (in de bijlage achter in deze bundel) of daar woorden bij staan die voor schrijfvaardigheid ook van belang zouden kunnen zijn. Ook een gedegen kennis van de grammatica en met name van de werkwoordvervoegingen is heel belangrijk om een goede schrijfopdracht te kunnen maken.

Bestudeer ook de lijst met signaalwoorden (D5). Signaalwoorden kunnen je helpen om bepaalde verbanden in je tekst duidelijker te maken en om de overgang van de ene naar de andere alinea soepel te laten verlopen.

Omdat sommige schrijfopdrachten gaan over een situatie in Duitsland, kan het nuttig zijn om meer te weten over het land. In deze bundel is een onderdeel opgenomen onder de titel *Kennis van land en samenleving* op bladzijde 23 en verder, dat je kunt bestuderen.

Voor het schrijven van zowel een persoonlijke als een zakelijke brief bestaan er vaste uitdrukkingen en er is ook een vaste briefindeling. In deze paragraaf zie je daar voorbeelden van. Bestudeer die goed: dat scheelt je veel kostbare tijd!

Persoonlijke brief
De volgende onderdelen komen voor in een persoonlijke brief:

1 plaatsnaam, datum
- Deze kun je op verschillende manieren noteren:
  Den Haag, den 10.11.2021
  Den Haag, den 10.11.21
  Den Haag, den 10. November 2021

2 aanhef
- Je kunt je brief beginnen met 'lieber' / 'liebe' of bijvoorbeeld met 'hallo':
  Lieber Peter, Liebe Renate, Liebe Freunde, Hallo Bernd.
- Achter de aanhef zet je een komma.

3 feitelijke boodschap
- Als er achter de aanhef een komma staat, begin je de brief met een kleine letter.
- Een persoonlijke brief schrijf je in de jij-vorm. Gebruik dus als persoonlijk voornaamwoord 'du' (en 'dir' en 'dich') en als bezittelijk voornaamwoord 'dein'.

4 afsluitende groet
- Je kunt de brief als volgt afsluiten:
  Schreib mir bitte bald!
  Viele/Liebe Grüße
  Tschüss!
- Je schrijft achter de afsluiting geen komma.

5 naam
- Sluit je brief af door je (voor)naam onder aan de brief te zetten.

Persoonlijke brief

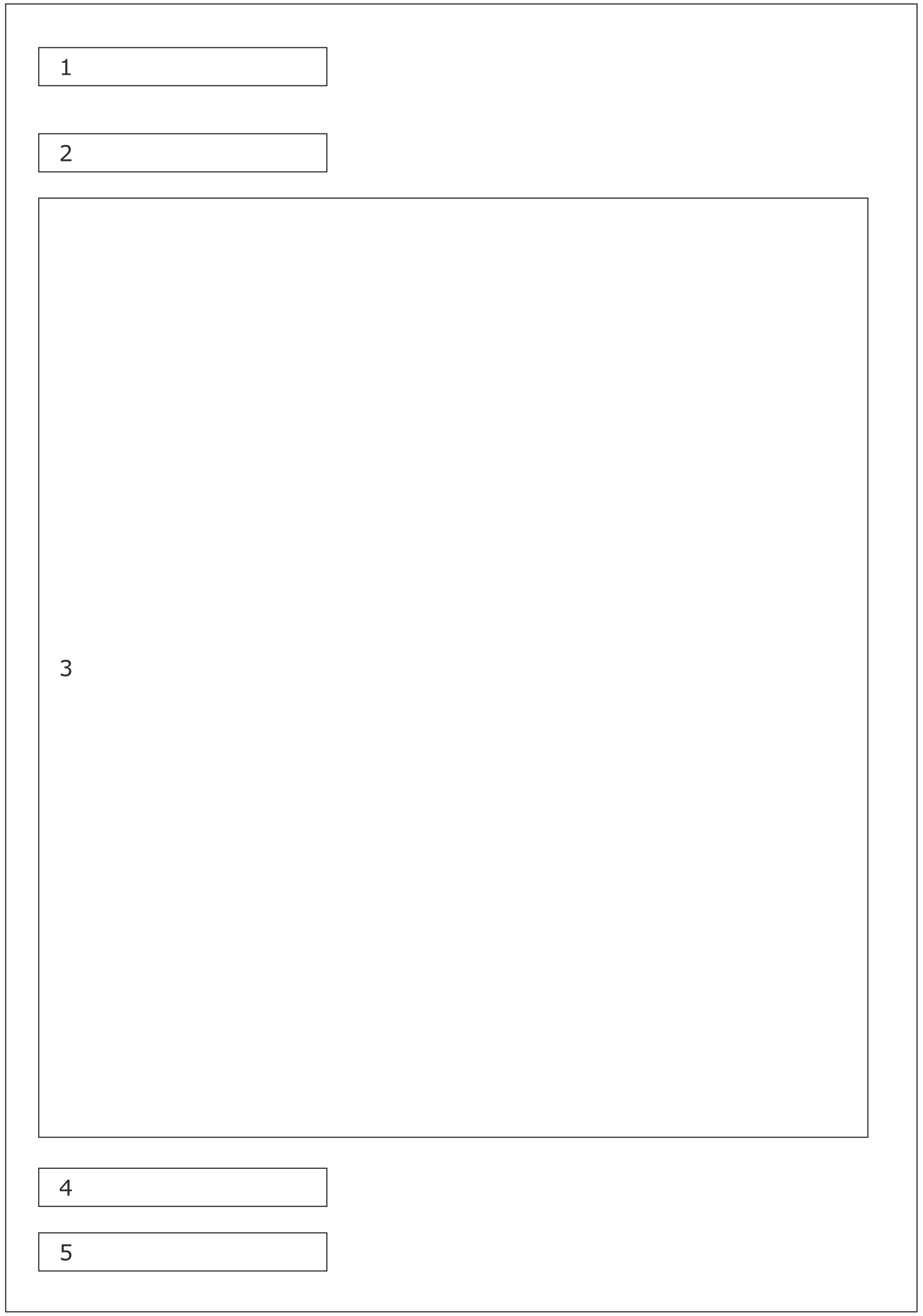

Zakelijke brief

De volgende onderdelen komen voor in een zakelijke brief:

1 naam en adres van afzender
- Deze zet je links bovenaan. De postcode en plaats worden als volgt genoteerd als de brief vanuit Nederland wordt verstuurd: NL – 2565 PH Den Haag

2 datum (geen plaatsnaam!)
- De datum wordt (volgens de nieuwste regels) rechts bovenaan genoteerd, dus bijvoorbeeld 10.05.2021.

3 naam en adres van geadresseerde
- Als je aan een man schrijft, dan gebruik je de vorm Herrn. Je schrijft dan bijvoorbeeld:
  Herrn Paul Weber
  Hohenzollernring 24
  D – 50672 Köln
- Als je aan een vrouw schrijft, dan gebruik je de vorm Frau. Je schrijft dan bijvoorbeeld:
  Frau Erika Goll
  Eifelstraße 29
  D – 53757 St. Augustin
- Als de brief aan een bedrijf gericht is en je weet ter attentie van wie je de brief moet sturen, dan kun je de afkorting z.H. of z.Hd. (zu Händen) gebruiken. Bijvoorbeeld:
  Hotel Sonnenhang
  z.H. (of z.Hd.) Herrn Meier / Frau Jensen
  Engelbertstraße 10
  D – 68309 Mannheim
- Om Oostenrijk aan te duiden, zet je voor de postcode een A en voor Zwitserland gebruik je de letters CH.

4 onderwerp
- Hier wordt kort het onderwerp van de brief aangegeven. De aanduiding Betreff: wordt niet vermeld. Je schrijft bijvoorbeeld: Zimmerreservierung.

5 aanhef
- In de aanhef gebruik je de woorden ‘sehr geehrte’, gevolgd door de naam en een komma. Bijvoorbeeld:
  Sehr geehrter Herr Weber,
  Sehr geehrte Frau Groll,
- De voornaam schrijf je niet op.
- Als je de naam niet kent, schrijf je: Sehr geehrte Damen und Herren,

6 feitelijke boodschap
- Als er achter de aanhef een komma staat, begin je de brief met een kleine letter.
- Je schrijft de brief in de beleefdheidsvorm. Gebruik dus als persoonlijk voornaamwoord ‘Sie’ (en ‘Ihnen’) en als bezittelijk voornaamwoord ‘Ihr’.
- Na elke alinea komt een witregel.

7 slotzin
- Aan het eind van de feitelijke boodschap gebruik je een slotzin, bijvoorbeeld:
  Ich würde mich sehr über eine baldige Antwort freuen.
  Vielen Dank im Voraus für Ihre Bemühungen/Hilfe.
  Im Voraus vielen Dank.

8 afsluiting
- Je sluit je brief af met bijvoorbeeld: ‘Mit freundlichen Grüßen’, ’Mit freundlichem Gruß’, ’Freundliche Grüße’.
- Je schrijft achter de afsluiting geen komma!

9 handtekening
- Onder de afsluitende woorden zet je je handtekening en daaronder je naam.

10 bijlagen
- Op deze plaats kun je eventueel bijgevoegde bijlagen (‘Anlagen’) vermelden.

© ThiemeMeulenhoff

Zakelijke brief

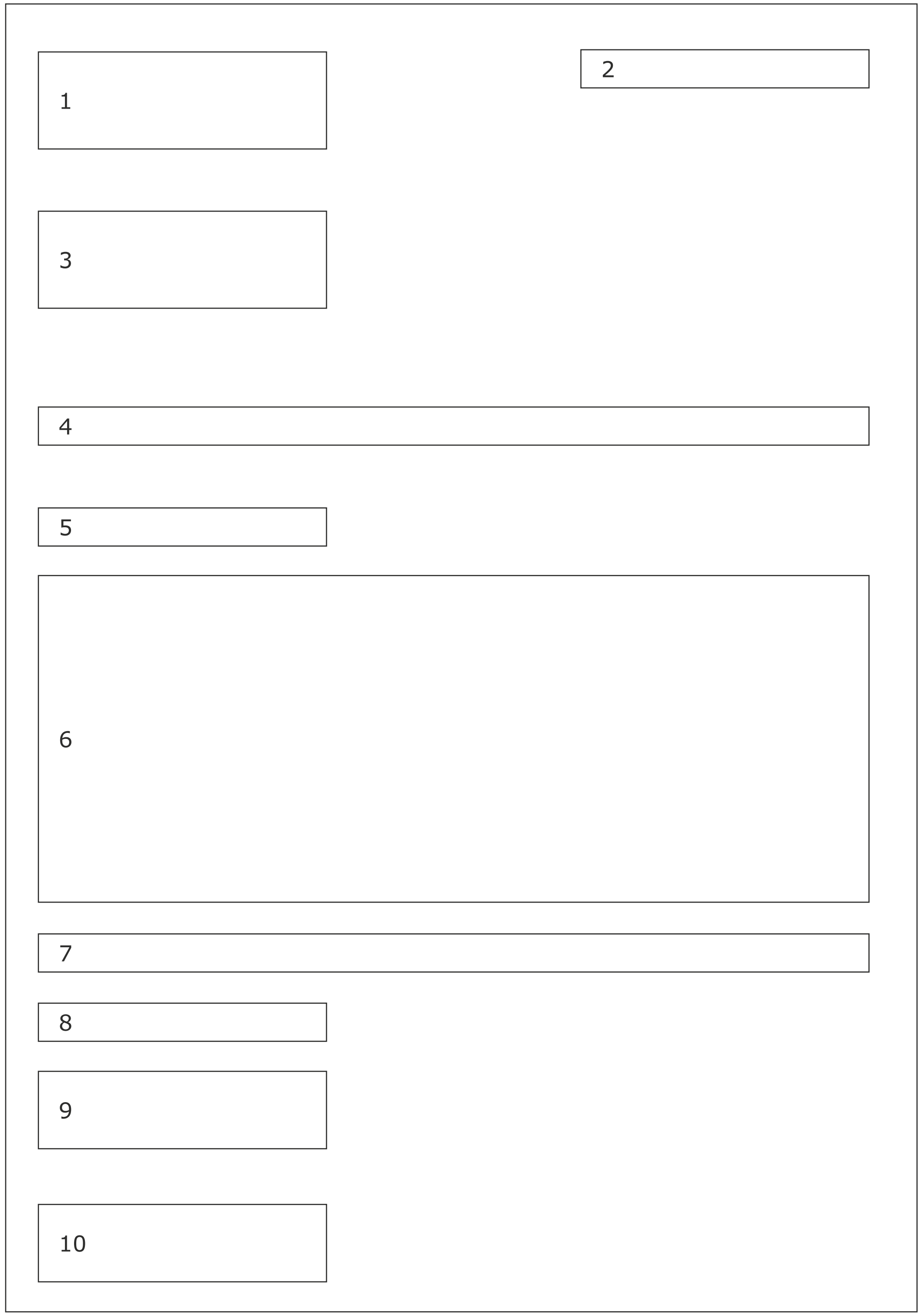

© ThiemeMeulenhoff

E-mail
Voor een e-mail ('E-Mail') gelden dezelfde regels als voor een brief. Alleen de indeling is iets anders omdat je een aantal onderdelen al in de kop van de e-mail plaatst. Die kop ziet er in het Duits zo uit:
An:
Cc:
Bcc:
Betreff:
Onder aan je brief zet je nu geen handtekening maar alleen je naam. Eventueel schrijf je je adres en telefoonnummer daar nog onder.

Sollicitatiebrief
Een sollicitatiebrief is ook een zakelijke brief, dus daar gelden dezelfde regels voor als voor een zakelijke brief. In vak 4 schrijf je nu op dat het om een sollicitatie gaat, bijvoorbeeld: Bewerbung als Zimmermädchen. In je brief moet in elk geval een verwijzing naar de bron voorkomen waar de vacature is aangetroffen, bijvoorbeeld de krant of website waar je een advertentie hebt gezien. Verder moet je aangeven waarom jij de ideale persoon bent om deze vacature te vervullen. Je vertelt dus iets over je opleiding, eigenschappen, beschikbaarheid en ervaring. Ook beschrijf je wat je motivatie is voor deze baan. Aan het eind van de brief verwijs je naar een bijgevoegd cv ('Lebenslauf'). Die kun je bijvoorbeeld in een 'Anlage' meesturen. In een cv geef je op een bondige manier alle informatie over jou op een rijtje. Hieronder zie je hoe dat er in het Duits uitziet.

Lebenslauf

Personalien

Name, Vorname:	achternaam, voornaam/voornamen (voluit)
Adresse:	volledig adres
Telefon:	+31 plus het telefoonnummer (zonder de eerste 0)
E-Mail:	e-mailadres
Geburtsort:	geboorteplaats
Geburtsdatum:	geboortedatum
Nationalität:	nationaliteit

Ausbildung
Hier schrijf je in chronologische volgorde een opsomming van je opleidingen. Geef ook aan gedurende welke jaren je deze opleidingen hebt gevolgd, bijvoorbeeld:

2008-2016	Grundschule Maria Montessori Den Haag
2016-2021	Realschule Scholengemeenschap Zuidwest Den Haag

Berufserfahrung
Vermeld hier welke werkervaring je hebt (vakantiebaantjes, bijbaantjes, stages). Je schrijft bijvoorbeeld: 'Ferienarbeit bei Beach Hotel Scheveningen' of 'Fußballtrainer einer Jugendmannschaft beim Sportverein Excelsior'.

Sonstiges
Verder kun je nog iets over je hobby's en interesses schrijven als die voor de sollicitatie relevant zijn.

Veelgebruikte uitdrukkingen in een sollicitatiebrief
Ich bewerbe mich um die Stelle als …
In der 'Thüringer Allgemeine Zeitung' vom 1. April habe ich Ihre Anzeige gelesen.
Natürlich bin ich bereit weitere Informationen zu erteilen.
Ich verfüge über die erwünschten Kenntnisse.
Ich habe schon einige Jahre Erfahrung als …
Ich möchte gern mehr über die Arbeitsbedingungen erfahren.
Ich spreche fließend Englisch und Deutsch.
Meinen Lebenslauf finden Sie im Anhang.
In der Anlage schicke ich Ihnen ein Passbild und einen Lebenslauf.
Im Voraus vielen Dank für Ihre Reaktion.
Ich würde mich sehr über eine Einladung zu einem Gespräch freuen.

Veelgebruikte uitdrukkingen in andere formele brieven
- **reserveren**

Ich würde gern meinen Urlaub im Harz verbringen.
Ich möchte gern ein Doppelzimmer reservieren.
Ich bitte Sie, ein Einzelzimmer mit Dusche und WC vom 15. bis zum 22. Mai zu reservieren.
Wie viel kostet eine Übernachtung mit Frühstück?
Was kostet ein Zimmer für eine Woche mit Halbpension?
Wir bitten Sie, uns eine Bestätigung zu schicken.
Könnten Sie bitte …?
Wäre es möglich, dass …?

- **klachten**

Ich schreibe Ihnen diesen Brief, weil ich einige Beschwerden habe.
Ich muss mich leider über … beschweren.
Ich bin sehr darüber enttäuscht, dass …
Leider bin ich gezwungen, …
Wir bitten um Ihre Aufmerksamkeit für unser Problem.
Wir erwarten einen Preisnachlass.
Über eine schnelle Lösung würde ich mich sehr freuen.
Ich bitte Sie um Rückerstattung der Kosten.
Ich schlage deshalb diese Lösung vor …
Ich bitte Sie, den entstandenen Schaden zu ersetzen.

- **informatie**

Ich bitte Sie um Auskunft über …
Können Sie mir bitte mitteilen, …
Ich möchte gern etwas mehr über … wissen.
Bitte schicken Sie mir Prospekte über die Sehenswürdigkeiten von …
Wir hätten gern Informationen zu den Preisen Ihrer Ferienwohnungen.
Kann man bei Ihnen Fahrräder mieten?
Gibt es in der Nähe ein Schwimmbad?
Haben Sie noch Zimmer frei?

B3.2 Oefenen met schrijven
In voorbereiding op de schrijftoets is het belangrijk om veel te oefenen met schrijven in het Duits. Dat kun je bijvoorbeeld doen door:
- het maken van schrijfoefeningen die in de leerboeken staan die op jouw school gebruikt worden;
- het oefenen met Cito-toetsen van voorgaande jaren;
- het oefenen met de briefconventies, zoals die hiervoor onder punt 1 staan;
- te corresponderen per brief of per e-mail met Duitstalige mensen.

Op veel scholen mag je de schrijfopdracht op de computer maken. Dan stuur je de opdracht daarna per mail naar je docent of je maakt een print en levert die in. Zorg dat je de letters met accenten en andere afwijkende letters gemakkelijk kunt vinden, zoals: ä, ö, ü, ß. Vraag je docent of je de spellingcontrole mag gebruiken tijdens het examen.

B3.3 Tijdens de toets

Zorg dat je je goed concentreert tijdens de toets. Lees de opdracht zorgvuldig en bedenk wat je eerst gaat doen en wat daarna. Bedenk wat je zo ongeveer wilt schrijven en maak daarvan aantekeningen.

Zoek die woorden op in een woordenboek waarvan je weet dat je die wilt gebruiken maar de betekenis in het Duits niet goed kent. Gebruik daarvoor een goed en redelijk recent woordenboek, het liefst een Nederlands-Duits plus een Duits-Nederlands woordenboek om eventueel te dubbelchecken wat je hebt opgezocht. Zorg ervoor dat je de in het woordenboek gebruikte afkortingen kent, want dat scheelt zoeken en dus tijd. Schrijf niet eerst in het Nederlands, maar direct in het Duits. Dat scheelt je kostbare tijd.

In een briefopdracht staat altijd hoeveel woorden je moet gebruiken. Tel, terwijl je je brief schrijft, regelmatig het al geschreven aantal woorden. Je komt dan aan het eind van de brief niet voor de verrassing te staan dat er nog een groot aantal woorden ontbreekt of dat je te veel woorden hebt gebruikt. Anders moet je op het laatst nog ergens zinnen invoegen of schrappen, wat de samenhang van je brief niet bevordert.

Tip Kies niet meteen de eerste betekenis in het woordenboek maar check of je echt de goede betekenis en vertaling hebt. Als je bijvoorbeeld het woord kruk wilt opzoeken, kom je minstens drie verschillende woorden in het Duits tegen: de vertaling van een loopstok, een deurkruk of een kruk om op te zitten.

Maak een brief eerst in het klad. Pas als je daarover tevreden bent, maak je de nette versie in de standaardindeling. Zorg dus dat je genoeg tijd overhoudt om de brief in het net te schrijven. Dit geldt natuurlijk niet als je de brief direct op de computer schrijft: dan corrigeer je direct in je document.

Check na het schrijven van de schrijfopdracht of alles klopt. Kijk nog eens goed of je alles vermeld hebt wat in de opdracht gevraagd werd. Heb je alle onderdelen in de goede volgorde beschreven? Heb je goede overgangen tussen de verschillende zinnen en alinea's gemaakt? Controleer of de werkwoordsvormen juist zijn en of de bijvoeglijke naamwoorden overeenkomen met het zelfstandig naamwoord. Staan er geen grammatica- en spelfouten? Denk aan de hoofdletters en de umlaut. Is de zinsbouw correct? Past je taalgebruik bij de schrijfopdracht? Op deze punten wordt je schrijfopdracht zeker beoordeeld door je docent.

Controleer de volgende punten bij een brief:
- Heb je de goede indeling gehanteerd?
- Heb je de goede formules toegepast?
- Heb je bij een zakelijke brief overal de Sie-vorm gebruikt?
- Heb je de goede woordvolgorde gebruikt?
- Heb je het vereiste aantal woorden gebruikt?

© ThiemeMeulenhoff

C Grammatica

Bij het leren van een taal kom je ook de regels van die taal tegen, de grammatica. Als het goed is, heb je die regels aardig onder de knie tegen de tijd dat je examen gaat doen. In dit onderdeel vind je een beknopte en heldere samenvatting van de belangrijkste Duitse grammatica.
Je kunt het als naslagwerk gebruiken bij het oefenen voor de schoolexamens schrijf- en gespreksvaardigheid. De opgenomen voorbeelden dienen als ondersteuning bij het zelfstandig bestuderen van de stof.

C1 Werkwoorden

De regels bij het gebruik van werkwoorden gaan hier vooral over het vervoegen van werkwoorden. In de volgende vijf paragrafen vind je verschillende schema's met vervoegingen met daarnaast de uitzonderingen op de regel.

C1.1 Zwakke werkwoorden

Zwakke werkwoorden zijn werkwoorden waarbij in de verleden tijd en in het voltooid deelwoord geen klankverandering plaatsvindt. Het voltooid deelwoord van een zwak werkwoord eindigt in het Duits altijd op een -t (*kaufen – kaufte – gekauft*).

De onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t.)

	spielen	**reden**	**arbeiten**	**atmen**	**reisen**
ich	spiel**e**	red**e**	arbeit**e**	atm**e**	reis**e**
du	spiel**st**	red**est**	arbeit**est**	atm**est**	reis**t**
er/sie/es	spiel**t**	red**et**	arbeit**et**	atm**et**	reis**t**
wir	spiel**en**	red**en**	arbeit**en**	atm**en**	reis**en**
ihr	spiel**t**	red**et**	arbeit**et**	atm**et**	reis**t**
sie/Sie	spiel**en**	red**en**	arbeit**en**	atm**en**	reis**en**

Let op!
- Als de stam op -d of -t eindigt, dan is bij *du* de uitgang -est en bij *er* en *ihr* -et.
- Sommige werkwoorden die op -men of -nen eindigen, krijgen dezelfde uitgangen als de werkwoorden waarvan de stam op een -d of een -t eindigt (bijvoorbeeld bij *atmen, rechnen, zeichnen, öffnen, begegnen*).
- Als de stam op een sisklank eindigt (s, ss, ß, z), dan is bij *du* de uitgang -t.

De onvoltooid verleden tijd (o.v.t.)

	spielen	**reden**	**arbeiten**	**atmen**	**reisen**
ich	spiel**te**	red**ete**	arbeit**ete**	atm**ete**	reis**te**
du	spiel**test**	red**etest**	arbeit**etest**	atm**etest**	reis**test**
er/sie/es	spiel**te**	red**ete**	arbeit**ete**	atm**ete**	reis**te**
wir	spiel**ten**	red**eten**	arbeit**eten**	atm**eten**	reis**ten**
ihr	spiel**tet**	red**etet**	arbeit**etet**	atm**etet**	reis**tet**
sie/Sie	spiel**ten**	red**eten**	arbeit**eten**	atm**eten**	reis**ten**

Let op!
- Als de stam op een -d of een -t eindigt, krijgen alle werkwoordsvormen een e tussen stam en uitgang.
- Bij sommige werkwoorden die eindigen op -men of -nen (*atmen, rechnen,* enzovoort), krijgen alle werkwoordsvormen een e tussen stam en uitgang.

© ThiemeMeulenhoff

De voltooid tegenwoordige tijd (v.t.t.) en de voltooid verleden tijd (v.v.t)
De v.t.t. en de v.v.t bestaan uit een hulpwerkwoord (*sein* of *haben*) en een voltooid deelwoord. Bij de v.t.t. staat het hulpwerkwoord in de tegenwoordige tijd, bij de v.v.t. in de verleden tijd (zie voor de vervoeging van *sein* en *haben* C1.3). Meestal wordt in het Duits hetzelfde hulpwerkwoord gebruikt als in het Nederlands.

Uitzonderingen
- Soms gebruikt het Duits het hulpwerkwoord *haben* waar het Nederlands 'zijn' gebruikt, bijvoorbeeld bij: *gefallen, heiraten, vergessen, verlieren, beginnen, anfangen, fortfahren, zunehmen, abnemen, nachlassen, aufhören, enden.*
  Bijvoorbeeld:
  Ik ben getrouwd. – *Ich habe geheiratet*.
  Hij is begonnen. – *Er hat angefangen*.
- Soms gebruikt het Duits het hulpwerkwoord *sein* terwijl in het Nederlands 'hebben' wordt gebruikt, bijvoorbeeld bij de werkwoorden *begegnen, laufen, fahren, fliegen, reisen, reiten, schwimmen, wandern*. Bijvoorbeeld:
  Gisteren heb ik mijn vriend ontmoet. – *Gestern bin ich meinem Freund begegnet.*
  In de vakantie hebben wij paardgereden. – *In den Ferien sind wir geritten*.

Het voltooid deelwoord van het zwakke werkwoord wordt gevormd door voor de stam van het werkwoord ge- te zetten en achter de stam -t (bijvoorbeeld *ge-spiel-t*).
Bij de werkwoorden waarvan de stam eindigt op -d of -t en bij de werkwoorden *atmen, rechnen,* enzovoort, komt een extra e tussen de stam en de uitgang -t (bijvoorbeeld *ge-red-**e**t, ge-atm-**e**t*).

Uitzonderingen
- Werkwoorden die eindigen op -ieren krijgen geen ge- (bijvoorbeeld *spazieren – spaziert*).
- Werkwoorden met een voorvoegsel (bijvoorbeeld met be-, ver-, ent-) krijgen als de klemtoon niet op de eerste lettergreep valt geen ge- (bijvoorbeeld *verkaufen – verkauft*).
  Maar let op, het is dus: *zumachen – zugemacht*, want hier valt de klemtoon wel op de eerste lettergreep.

De gebiedende wijs
De gebiedende wijs heeft drie vormen:
- **gebiedende wijs enkelvoud**
  Deze vorm gebruik je tegen één persoon die je met jij (*du*) aanspreekt. Je maakt de gebiedende wijs enkelvoud van de *ich*-vorm. In spreektaal wordt meestal de -e weggelaten. Bijvoorbeeld:
  Trink(e) nicht so viel!
  De -e kan niet worden weggelaten bij werkwoorden waarvan de stam eindigt op -d of -t en bij werkwoorden als *atmen, rechnen,* enzovoort. Bijvoorbeeld:
  Rede nicht andauernd!
  Zeichne bitte jetzt ein Pferd!
- **gebiedende wijs meervoud**
  Deze vorm gebruik je tegen twee of meer personen die je met jij (*du*) aanspreekt. Je maakt de gebiedende wijs meervoud van de *ihr*-vorm.
  Bijvoorbeeld:
  Geht endlich nach Hause, Kinder!
- **de beleefdheidsvorm**
  Deze vorm gebruik je tegen één of meer personen die je met u aanspreekt. Je maakt de beleefdheidsvorm van de *Sie*-vorm. Bijvoorbeeld:
  Machen Sie (bitte) die Tür zu, Herr Meier!
  Beeilen Sie sich bitte, meine Damen und Herren!

© ThiemeMeulenhoff

Let op!
Vaak wordt in de gebiedende wijs het woord *bitte* toegevoegd.

C1.2 Sterke werkwoorden
Sterke werkwoorden zijn werkwoorden waarbij, in tegenstelling tot zwakke werkwoorden, een klankverandering plaatsvindt in de verleden tijd en/of in het voltooid deelwoord. Het voltooid deelwoord van een sterk werkwoord eindigt op -en (*gehen – ging – gegangen*).

De onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t.)

	singen	fahren	sehen	helfen
ich	singe	fahre	sehe	helfe
du	singst	f**ä**hrst	s**ie**hst	h**i**lfst
er/sie/es	singt	f**ä**hrt	s**ie**ht	h**i**lft
wir	singen	fahren	sehen	helfen
ihr	singt	fahrt	seht	helft
sie/Sie	singen	fahren	sehen	helfen

Let op!
- De o.t.t. van sterke werkwoorden wordt volgens dezelfde regels gevormd als bij de zwakke werkwoorden.
- Werkwoorden met een a in de stam krijgen bij *du* en *er* een umlaut. Dit geldt ook voor de werkwoorden *laufen* en *stoßen*.
- Werkwoorden met een e in de stam krijgen een *e/i-Wechsel*. Lange e wordt ie, korte e wordt i (zie in het schema de werkwoorden *sehen* en *helfen*).

Uitzonderingen
- Lange e maar korte i komt voor bij de werkwoorden *nehmen, geben, treten en werden (du nimmst, er nimmt; du gibst, er gibt; du trittst, er tritt; du wirst, er wird)* en bij afleidingen van deze werkwoorden (bijvoorbeeld *vergeben*).
- Er is geen *e/i-Wechsel* bij *stehen, gehen, genesen, heben* en bij afleidingen van deze werkwoorden (bijvoorbeeld *verstehen*).

De onvoltooid verleden tijd (o.v.t.)

	singen	bieten	essen
ich	sang	bot	aß
du	sangst	bot(e)st	aß**t**
er/sie/es	sang	bot	aß
wir	sangen	boten	aßen
ihr	sangt	bot**e**t	aßt
sie/Sie	sangen	boten	aßen

Let op!
- Eindigt de stam op een -d of -t dan kan bij *du* een extra -e worden ingevoegd (*du botst – du botest*). Bij *ihr* moet een extra -e tussen stam en uitgang komen (*ihr botet*).
- Eindigt de stam op een sisklank (s, ss, ß, z), dan is bij *du* de uitgang -t.

© ThiemeMeulenhoff

De voltooid tegenwoordige tijd (v.t.t.) en de voltooid verleden tijd (v.v.t)
De v.t.t. en de v.v.t bestaan uit een hulpwerkwoord (*sein* of *haben*) en een voltooid deelwoord. Het voltooid deelwoord van een sterk werkwoord eindigt altijd op -en. Van een sterk werkwoord worden in een woordenboek meestal drie vormen gegeven: de infinitief (hele werkwoord), de o.v.t.-vorm en het voltooid deelwoord (bijvoorbeeld *gehen – ging – gegangen*). Zie C1.3 voor de vervoeging van *haben* en *sein*.

De gebiedende wijs
Het gebruik en de vorm van de gebiedende wijs zijn hetzelfde als bij de zwakke werkwoorden (zie aldaar). De gebiedende wijs enkelvoud wordt, zoals al gezegd in de vorige paragraaf, gemaakt van de *ich*-vorm. Werkwoorden met een –e in de stam krijgen echter wél een *e/i*-Wechsel, ook al is dat in de *ich*-vorm niet het geval. En de –e erachter móet bij deze werkwoorden worden weggelaten, evenals bij de werkwoorden kommen en lassen. Bijvoorbeeld:
Hilf mir mal!
Komm mal her!
De gebiedende wijs meervoud en de beleefdheidsvorm van sterke werkwoorden worden op dezelfde wijze gevormd en gebruikt als die van zwakke werkwoorden.

C1.3 Werkwoorden *sein, haben* en *werden*
Dit zijn drie onregelmatige, veelvoorkomende werkwoorden. In het schema hieronder zie je hoe deze werkwoorden vervoegd worden.

	sein (zijn)		**haben** (hebben)		**werden** (zullen-worden)		
	o.t.t.	o.v.t	o.t.t.	o.v.t.	o.t.t.	(o.v.t. worden)	(zou-vorm)
ich	bin	war	habe	hatte	werde	wurde	würde
du	bist	warst	hast	hattest	wirst	wurdest	würdest
er/sie/es	ist	war	hat	hatte	wird	wurde	würde
wir	sind	waren	haben	hatten	werden	wurden	würden
ihr	seid	wart	habt	hattet	werdet	wurdet	würdet
sie/Sie	sind	waren	haben	hatten	werden	wurden	würden
volt. deelw.	gewesen		gehabt		geworden		

De gebiedende wijs
Het gebruik en de vorm van de gebiedende wijs zijn hetzelfde als bij de zwakke werkwoorden (zie aldaar).

	sein	**haben**	**werden**
enkelvoud	sei	habe	werde
meervoud	seid	habt	werdet
beleefdheidsvorm	seien Sie	haben Sie	werden Sie

Bijvoorbeeld:
Sei bitte nicht so gemein!
Habt Geduld, Kinder!
Werden Sie nicht böse, Frau Müller!

© ThiemeMeulenhoff

C1.4 Werkwoorden *können, mögen, sollen, müssen, dürfen, wollen* en *wissen*
Ook deze werkwoorden zijn onregelmatige werkwoorden. Bekijk dus goed hoe ze vervoegd worden. Let ook op de betekenis en vertaling van deze werkwoorden.

De onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t.)

	können (kunnen)	**mögen** (lusten, aardig vinden, houden van)	**sollen** (moeten)	**müssen** (moeten)	**dürfen** (mogen)	**wollen** (willen)	**wissen** (weten)
ich	kann	mag	soll	muss	darf	will	weiß
du	kannst	magst	sollst	musst	darfst	willst	weißt
er/sie/es	kann	mag	soll	muss	darf	will	weiß
wir	können	mögen	sollen	müssen	dürfen	wollen	wissen
ihr	könnt	mögt	sollt	müsst	dürft	wollt	wisst
sie/Sie	können	mögen	sollen	müssen	dürfen	wollen	wissen

De onvoltooid verleden tijd (o.v.t.)

	können	**mögen**	**sollen**	**müssen**	**dürfen**	**wollen**	**wissen**
ich	konnte	mochte	sollte	musste	durfte	wollte	wusste
du	konntest	mochtest	solltest	musstest	durftest	wolltest	wusstest
er/sie/es	konnte	mochte	sollte	musste	durfte	wollte	wusste
wir	konnten	mochten	sollten	mussten	durften	wollten	wussten
ihr	konntet	mochtet	solltet	musstet	durftet	wolltet	wusstet
sie/Sie	konnten	mochten	sollten	mussten	durften	wollten	wussten
volt. deelw.	gekonnt	gemocht		gemusst	gedurft	gewollt	gewusst

Let op!
- Moeten wordt vertaald met *sollen* als er sprake is van een opdracht of een bevel van iemand anders. Bijvoorbeeld:
  'Du sollst deine Hausaufgaben machen', sagte der Lehrer zu seinem faulen Schüler.
- Moeten wordt vertaald met *müssen* als iets onvermijdelijk is. Bijvoorbeeld:
  Wenn du deine Prüfung bestehen willst, musst du arbeiten.
- *Wollen* wordt alleen gebruikt als je iets per se wilt. Als je iets beleefd wilt vragen, kun je beter *ich möchte* gebruiken. Bijvoorbeeld:
  'Ich will dass du heute Abend rechtzeitig zu Hause bist', sagte der Vater zu seinem Sohn.
  Ich möchte Sie bitten mir einen Prospekt zuzuschicken.
- *Dürfen* betekent mogen, in de zin van toestemming hebben. Bijvoorbeeld:
  Du darfst morgen in die Disko gehen.

C1.5 Konjunktiv
De aanvoegende wijs heet in het Duits Konjunktiv. Het is de zogeheten zou-vorm. De Konjunktiv wordt zowel in de tegenwoordige als de verleden tijd gebruikt.

Konjuntiv I (tegenwoordige tijd)
De Konjunktiv I gebruik je bij het weergeven van de indirecte rede. Bijvoorbeeld:
Der Minister sagte, dass er es nicht so gemeint habe.
Je maakt de Konjunktiv I met de stam van het werkwoord. Daarachter plaats je de volgende uitgangen: -e, -est, -e, -en, -et, -en.
De Konjunktiv I kan ook gebruikt worden om een wens uit te drukken. Bijvoorbeeld:
Es lebe die Königin!

© ThiemeMeulenhoff

Uitzonderingen
De Konjunktiv van het werkwoord *sein* wordt op een iets andere manier gevormd:

ich sei	*wir seien*
du seiest	*ihr seiet*
er/sie/es sei	*sie/Sie seien*

Konjunktiv II (verleden tijd)
De Konjunktiv II gebruik je:
- om aan te geven dat iets geen feit is, maar wel een mogelijkheid. Bijvoorbeeld:
  Ich ***führe*** *nach Paris, wenn ich Geld* ***hätte****.* – Ik zou naar Parijs gaan, als ik geld had (zou hebben).
- als je heel beleefd wilt zijn. Bijvoorbeeld:
  Ich ***möchte*** *heute früher nach Hause gehen*. – Ik zou vandaag graag vroeger naar huis willen gaan.

Je maakt de Konjunktiv II van een zwak werkwoord door de Konjunktiv II-vorm van *werden* (zie C1.3) te combineren met de infinitief van dat zwakke werkwoord. Bijvoorbeeld:
Ich würde mir gern einen neuen Pullover kaufen. – Ik zou graag een nieuwe trui kopen.

De Konjunktiv II van een sterk werkwoord wordt als volgt gevormd: verleden tijdsvorm + umlaut + uitgang Konjunktiv. Deze uitgangen zijn: -e, -est, -e, -en, -et, -en. Bijvoorbeeld: *ich führe, du gingest, er täte.*
Steeds vaker wordt ook bij sterke werkwoorden de Konjunktiv II omschreven met de Konjunktiv II-vorm van *werden* en de infinitief: *Ich würde gern nach Paris fahren*, in plaats van: *Ich führe gern nach Paris*. Dit mag niet bij de werkwoorden in het schema hieronder. Bij deze werkwoorden maak je de Konjunktiv II van de o.v.t.-vorm (zie C1.3 en C1.4). Deze krijgt een umlaut (behalve bij *sollen* en *wollen*). Dus: *du hattest* (o.v.t.), *du hättest* (Konjunktiv II). Alleen het werkwoord *sein* geeft een lichte afwijking: *ich wäre, er wäre*.

	o.v.t.	Konjunktiv II		o.v.t.	Konjunktiv II
sein	war	wäre	sollen	sollte	sollte
haben	hatte	hätte	müssen	musste	müsste
werden	wurde	würde	dürfen	durfte	dürfte
können	konnte	könnte	wollen	wollte	wollte
mögen	mochte	möchte	wissen	wusste	wüsste

C 2 Naamvallen

Naamvallen zijn de vormen die woorden kunnen aannemen in een zin. Die vormen zijn afhankelijk van de functie van die woorden in de zin.

C2.1 Gebruik van de naamvallen

In het Nederlands kom je niet veel naamvallen meer tegen. In het Duits zijn er vier naamvallen. Hieronder zie je wanneer je welke naamval gebruikt.

De eerste naamval (Nominativ)
De eerste naamval gebruik je:
- voor het onderwerp van een zin; bijvoorbeeld:
  Der Vater *hat drei Söhne.*
- voor het naamwoordelijk deel van het gezegde; bijvoorbeeld:
  Mein Bruder ist ***ein guter Fußballspieler****.*

De tweede naamval (Genitiv)
De tweede naamval gebruik je:
- voor een bijvoeglijke bepaling waarbij je in het Nederlands van gebruikt; bijvoorbeeld:
  Das Dach ***dieses Hauses*** *– Het dak van dit huis*
- na voorzetsels met de tweede naamval: *trotz, während, wegen, statt, außerhalb, innerhalb*; bijvoorbeeld:
  Trotz ***des schlechten Wetters*** – Ondanks het slechte weer

De derde naamval (Dativ)
De derde naamval gebruik je:
- voor het meewerkend voorwerp; bijvoorbeeld:
  Ich gebe ***meiner Mutter*** *ein Buch.*
- na voorzetsels met de derde naamval: *mit, nach, bei, seit, von, außer, aus, gegenüber, zu*; bijvoorbeeld:
  Ich gehe ***mit meinem Freund*** *ins Kino.*
- na voorzetsels met de derde of vierde naamval: *an, auf, hinter, neben, in, über, unter, vor, zwischen*; bijvoorbeeld:
  Der Bleistift liegt ***unter dem Stuhl****.*
- na werkwoorden met de derde naamval: *danken, folgen, begegnen, glauben, gratulieren, helfen, gefallen*; bijvoorbeeld:
  Ich helfe ***meinem Bruder*** *bei seiner Arbeit.*

De vierde naamval (Akkusativ)
De vierde naamval gebruik je:
- voor het lijdend voorwerp; bijvoorbeeld:
  Ich habe ***den Brief*** *gelesen.*
- na voorzetsels met de vierde naamval: *durch, für, ohne, um, bis, gegen, entlang*; bijvoorbeeld:
  Das Auto ist ***gegen den Baum*** *gefahren.*
- na voorzetsels met de derde of vierde naamval: *an, auf, hinter, neben, in, über, unter, vor, zwischen*; bijvoorbeeld:
  Der Bleistift fällt ***unter den Stuhl****.*
- na werkwoorden met de vierde naamval: *bitten, fragen, kosten, es gibt*; bijvoorbeeld:
  Ich habe ***dich*** *schon zweimal gefragt, wie spät es ist.*
- in een tijdsbepaling zonder voorzetsel; bijvoorbeeld:
  Diesen Sommer *fahren wir in die Schweiz.*

Let op!
- Bij voorzetsels met een derde of vierde naamval, kijk je naar de betekenis van de infinitief in de zin in combinatie met het voorzetsel. Is er sprake van ergens komen, dan gebruik je de vierde naamval; is er sprake van ergens zijn, dan volgt de derde naamval. Bijvoorbeeld:
  Der Ball liegt ***unter dem Tisch****.* (*liegen unter* is ergens zijn)
  Der Ball rollt ***unter den Tisch****.* (*rollen unter* is ergens komen)
- Is er geen sprake van ergens zijn of ergens komen, dan volgt achter deze voorzetsels de derde naamval, met uitzondering van auf en über, die de vierde naamval krijgen. Bijvoorbeeld:
  Ich habe Angst ***vor dem Hund****!*
  Er berichtete ***über den Unfall****.*

C2.2 Vormen van de naamvallen

Zoals je kunt zien in het volgende schema, staan niet alleen het lidwoord met het zelfstandig naamwoord in een bepaalde naamval, maar ook het bijbehorende bijvoeglijk naamwoord.

der-groep	**m**	**v**	**o**	**mv**
1	der gute Mann	die nette Frau	das kleine Mädchen	die lieben Kinder
2	des guten Mannes	der netten Frau	des kleinen Mädchens	der lieben Kinder
3	dem guten Mann	der netten Frau	dem kleinen Mädchen	den lieben Kindern
4	den guten Mann	die nette Frau	das kleine Mädchen	die lieben Kinder

ein-groep	**m**	**v**	**o**	**mv**
1	ein guter Mann	eine nette Frau	ein kleines Mädchen	keine lieben Kinder
2	eines guten Mannes	einer netten Frau	eines kleinen Mädchens	keiner lieben Kinder
3	einem guten Mann	einer netten Frau	einem kleinen Mädchen	keinen lieben Kindern
4	einen guten Mann	eine nette Frau	ein kleines Mädchen	keine lieben Kinder

zonder woord uit de der- of ein-groep	**m**	**v**	**o**	**mv**
1	starker Kaffee	kalte Milch	heißes Wasser	kühle Getränke
2	starken Kaffees	kalter Milch	heißen Wassers	kühler Getränke
3	starkem Kaffee	kalter Milch	heißem Wasser	kühlen Getränken
4	starken Kaffee	kalte Milch	heißes Wasser	kühle Getränke

- Onder de *der*-groep vallen niet alleen ook de *die-* en *das*-woorden, maar ook de volgende woorden: *dies-, jen-, jed-, solch-, welch-, manch-, all-*. Deze woorden krijgen dezelfde uitgangen als het bepaald lidwoord. Bijvoorbeeld:
  ***der** gute Mann – jen**er** gute Mann*
  ***die** nette Frau – welch**e** nette Frau*
  Maar: ***das** kleine Mädchen – **dieses** kleine Mädchen*
- De volgende woorden behoren eveneens tot de ein-groep en krijgen dus dezelfde uitgangen als het onbepaald lidwoord: *kein-, mein-, dein-, sein-, ihr-, unser-, euer-, ihr-, Ihr-*. Bijvoorbeeld:
  ein guter Mann – ihr guter Mann
  *ein**er** netten Frau – sein**er** netten Frau*
- In de tweede naamval mannelijk en onzijdig krijgt het zelfstandig naamwoord de uitgang -s of -es. De uitgang -es als het zelfstandig naamwoord uit één lettergreep bestaat: *Mann – Mann**es***, en -s als het zelfstandig naamwoord uit meer dan één lettergreep bestaat: *Mädchen – Mädchen**s***.
- In de derde naamval meervoud krijgt het zelfstandig naamwoord de uitgang -n: *Kinder – Kinder**n***. Dit gebeurt niet als de meervoudsvorm op een -n of een -s eindigt.
- Als het bijvoeglijk naamwoord niet voorafgegaan wordt door een lidwoord of een woord van de *der-* of de *ein*-groep, krijgt het de uitgangen zoals aangegeven in het onderste schema. Bijvoorbeeld:
  *Der Geschmack **kalter Milch** gefällt mir nicht.*
  *Ich wasche mich immer mit **heißem Wasser**.*

C3 Trappen van vergelijking

In het Duits krijgen de bijvoeglijke naamwoorden in de vergrotende trap -er en in de overtreffende trap -st. Bijvoorbeeld: *dick – dick**er** – dick**st** / **am** dick**sten***.
Woorden die eindigen op -d, -t of een sisklank (s, ss, sch, ß, z) en waarbij de klemtoon op de laatste lettergreep valt, krijgen in de overtreffende trap de uitgang -est.

Bijvoorbeeld:
*breit – breit**er** – breit**est** / **am** breit**esten***
*heiß – heiß**er** – heiß**est** / am heiß**esten***
*bekannt – bekannt**er** – bekannt**est** / **am** bekannt**esten***

Let op!
Het is dus: *komisch – komischer – komischst / am komischsten*. Hier valt de klemtoon wel op de eerste lettergreep.

Een aantal woorden (bestaande uit één lettergreep) krijgt ook nog een umlaut:
alt – älter – ältest / am ältesten
arm – ärmer – ärmst / am ärmsten
dumm – dümmer – dümmst / am dümmsten
hart – härter – härtest / am härtesten
jung – jünger – jüngst / am jüngsten
kalt – kälter – kältest / am kältesten
klug – klüger – klügst / am klügsten
kurz – kürzer – kürzest / am kürzesten
lang – länger – längst / am längsten
nass – nässer – nässest / am nässesten
scharf – schärfer – schärfst / am schärfsten
schwach – schwächer – schwächst / am schwächsten
stark – stärker – stärkst / am stärksten
warm – wärmer – wärmst / am wärmsten

Onregelmatig zijn:
groß – größer – größt / am größten
hoch – höher – höchst / am höchsten
nah – näher – nächst / am nächsten
gern – lieber – liebst / am liebsten
viel – mehr – meist / am meisten
gut – besser – best / am besten
oft – öfter – häufigst / am häufigsten

Let op!
wenig – weniger – wenigst / am wenigsten

Vergelijkingen
Na een vergrotende trap gebruik je in het Duits het woordje *als*. Bijvoorbeeld: *Peter ist größer als Oscar*. Vergelijkingen waarbij je juist wilt zeggen dat iets gelijk is aan iets anders, vertaal je met *ebenso (genauso) … wie* en *gleich …* Bijvoorbeeld:
Anja ist ebenso (genauso) groß wie Katrin.
Anja und Katrin sind gleich groß.

Let op!
Staat een bijvoeglijk naamwoord in de vergrotende of overtreffende trap voor een zelfstandig naamwoord, dan moet het natuurlijk ook nog worden verbogen (zie C2.2). Bijvoorbeeld:
*Jan ist der klügst**e** Schüler unserer Klasse.*
*Ich bin mit meinem kleiner**en** Bruder beim Arzt gewesen.*

C4 Zelfstandige naamwoorden

Om zelfstandige naamwoorden goed te gebruiken, moet je allereerst het geslacht weten. Daarna kun je pas de naamvallen goed toepassen en het meervoud maken.

C4.1 Geslacht

In het Duits zijn er mannelijke, vrouwelijke en onzijdige zelfstandige naamwoorden. Die krijgen een verschillend lidwoord.

Mannelijke zelfstandige naamwoorden
Mannelijk zijn:
- mannelijke persoons- en diernamen: *der Vater, der Kater*
- de dagen, de maanden, de jaargetijden en de windstreken: *der Montag, der Januar, der Herbst, der Westen*
- veel stammen van werkwoorden: *der Versuch*

Vrouwelijke zelfstandige naamwoorden
Vrouwelijk zijn:
- vrouwelijke persoons- en dierennamen: *die Oma, die Kuh*
- veel woorden die eindigen op -e: *die Lampe, die Tasche*
- woorden die eindigen op -heit, -keit, -ung, -anz, -enz, -ion, -ei, -ik, -tät, -ur: *die Freiheit, die Zahlung, die Toleranz, die Fabrik, die Universität*

Onzijdige zelfstandige naamwoorden
Onzijdig zijn:
- de meeste het-woorden in het Nederlands: *das Schaf, das Haus*
- woorden die eindigen op -chen, -lein: *das Mädchen, das Fräulein*
- woorden die gemaakt zijn van een infinitief: *das Essen, das Schreien*

C4.2 Hoofdregels van het meervoud

Hoe een meervoud gevormd wordt, hangt af van het geslacht. Maar er zijn ook heel veel uitzonderingen.

Mannelijk meervoud
De meeste mannelijke zelfstandige naamwoorden worden gevormd door de uitgang -e en een umlaut (op a, o, u of au) toe te voegen: *der Schrank – die Schränke, der Tisch – die Tische, der Baum – die Bäume*.
De woorden die eindigen op -el, -en en -er blijven onveranderd: *der Esel – die Esel, der Wagen – die Wagen*.

Vrouwelijk meervoud
De meeste vrouwelijke zelfstandige naamwoorden krijgen -n of -en: *die Tante – die Tanten, die Schwester – die Schwestern, die Lehrerin – die Lehrerinnen*.

Onzijdig meervoud
De meeste onzijdige zelfstandige naamwoorden krijgen -e: *das Boot – die Boote*.
De zelfstandige naamwoorden die eindigen op -el, -en en -er blijven onveranderd: *das Mittel – die Mittel, das Messer – die Messer*.
De zelfstandige naamwoorden die eindigen op -chen en -lein blijven onveranderd: *das Mädchen – die Mädchen, das Fräulein – die Fräulein*.

C5 Voornaamwoorden

Hieronder zie je een opsomming van verschillende voornaamwoorden.
De bezittelijke voornaamwoorden (*mein-*, *dein-*, enzovoort) kun je vinden bij C2.2. Die behoren namelijk tot de ein-groep.

Persoonlijk voornaamwoord		
1e naamval	**3e naamval**	**4e naamval**
ich	mir	mich
du	dir	dich
er	ihm	ihn
sie	ihr	sie
es	ihm	es
wir	uns	uns
ihr	euch	euch
sie	ihnen	sie
Sie	Ihnen	Sie

Vragend voornaamwoord	
1e naamval	wer
2e naamval	wessen
3e naamval	wem
4e naamval	wen

Let op!
De enige vragende voornaamwoorden die van vorm veranderen zijn *wer* en *welch-* (zie *der*-groep, C2.2). Bijvoorbeeld:
***Wen** triffst du heute Abend?*
*Mit **welchem Freund** gehst du ins Theater?*

Betrekkelijk voornaamwoord
Een betrekkelijk voornaamwoord heeft betrekking op een voorafgaand woord. Het geslacht van het betrekkelijk voornaamwoord wordt bepaald door het woord waar het naar verwijst. De naamval wordt bepaald door de functie in de bijzin. Bijvoorbeeld:
*Der Mantel, **den** er trägt, ist alt.*
Mantel is mannelijk en het betrekkelijk voornaamwoord is lijdend voorwerp in de bijzin.

	m	**v**	**o**	**mv**
1e naamval	der	die	das	die
2e naamval	dessen	deren	dessen	deren
3e naamval	dem	der	dem	denen
4e naamval	den	die	das	die

C6 Naar, bij en voor

Het gebruik van deze voorzetsels is in het Duits vaak lastiger dan het lijkt. Bestudeer daarom het onderstaande goed. Kijk ook goed naar de voorbeelden.

Naar
- *zu* (+ 3e naamval)
  - o bij personen: *Ich gehe zu meiner Oma*.
  - o vaak ook bij dingen: *Er geht zur Schule*.
- *nach* (+ 3e naamval)
  - o bij aardrijkskundige namen zonder lidwoord: *Wir fliegen nach Spanien*.
  - o in een aantal vaste uitdrukkingen: *nach rechts, nach unten, nach Hause*
- *in* (+ 4e naamval)
  - o bij aardrijkskundige namen met een lidwoord: *Fahren Sie in die Türkei?*
  - o in een aantal vaste uitdrukkingen: *Gehst du in die Disko / ins Kino / ins Büro / in die Stadt / ins Theater / in den Keller?*

Bij
- *bei* (+ 3e naamval)
  - in de betekenis van zich ergens bevinden: *Ich bin bei meinem Onkel.*
- *zu* (+ 3e naamval)
  - in de betekenis van ergens aankomen: *Wann kommst du zu mir?*

Voor
- *für (+ 4e naamval)*
  - in de betekenis van ten behoeve van: *Ich kaufe ein Geschenk für meine Schwester.*
  - bij het aangeven van een tijdsduur: *Er kommt für eine Woche zu uns.*
- *vor* (+ 3e of 4e naamval)
  - bij een plaatsbepaling: *Der Wagen steht vor der Tür. Ich setze mich vor das Fenster.*
- *vor* (+ 3e naamval)
  - bij een tijdsbepaling, in de betekenis van (een bepaalde tijd) geleden: *Vor einer Woche war ich noch beim Zahnarzt.*

C7 Woordvolgorde

Meestal is de woordvolgorde in een Duitse zin gelijk aan de woordvolgorde in de Nederlandse zin. Het komt echter ook voor dat het Duits een andere woordvolgorde hanteert. Het is dus van belang dat je weet wanneer de volgorde van de woorden in een Duitse zin afwijkt van die in het Nederlands.

In hoofdzinnen
- Het voltooid deelwoord of de infinitief staat zo ver mogelijk achteraan. Bijvoorbeeld:
  *Ich werde dir etwas über meine Reise **erzählen**.*
  *Er hat uns nichts über die Krankheit seiner Mutter **gesagt**.*
- Bij twee infinitieven achter elkaar, is de volgorde precies andersom dan in het Nederlands. Bijvoorbeeld:
  Hij heeft niet **kunnen** komen. – *Er hat nicht kommen **können**.*
- Bij scheidbare werkwoorden staan de verschillende delen zo ver mogelijk uit elkaar. Bijvoorbeeld:
  *Sein Zug **kommt** morgen um vier Uhr **an**.*

In bijzinnen
- De persoonsvorm staat zo ver mogelijk achteraan. Bijvoorbeeld:
  *Ich weiß, dass sie nicht kommen **kann**.*
- Bij twee infinitieven achter elkaar, is de volgorde precies andersom dan in het Nederlands. Bijvoorbeeld:
  Ich höre, dass er nicht hat kommen können.

Let op!
In het laatste geval staat de persoonsvorm niet achteraan!

C8 Infinitief in combinatie met andere (werk)woorden

Een Nederlandse zin kun je vaak niet zomaar letterlijk in het Duits vertalen, ook al lijkt het soms best aardig te klinken. Hieronder zie je voorbeelden van zinnen die vaak fout vertaald worden.

Blijven + infinitief
De vertaling met *bleiben* mag alleen als er sprake is van echt op de plaats blijven.
Bijvoorbeeld:
Hij blijft zitten. – *Er **bleibt** sitzen.*
Als dat niet het geval is, kun je *bleiben* niet gebruiken. Bijvoorbeeld:
Zij blijft werken. – *Sie arbeitet weiter.*

Gaan + infinitief
De vertaling met *gehen* kan alleen als er sprake is van echt ergens heen gaan.
Bijvoorbeeld:
Wij gaan wandelen. – *Wir **gehen** spazieren.*
Als dat niet het geval is, kun je *gehen* niet gebruiken. Bijvoorbeeld:
Zij gaat een opleiding in Duitsland doen. – *Sie **wird/will** eine Ausbildung in Deutschland machen.*
Het programma gaat beginnen. – *Das Programm fängt jetzt an.*
Het gaat zo regenen. – *Es gibt gleich Regen.*

Let op!
gaan zitten = *sich setzen – Ich setze mich.*
gaan liggen = *sich legen – Er legt sich aufs Bett.*
gaan staan = *sich stellen – Ich stelle mich neben den Schrank.*

Komen + infinitief
Deze combinatie mag je niet letterlijk zo vertalen in het Duits. Bijvoorbeeld:
Ik kom je morgen ophalen. – *Ich hole dich morgen ab.*
Ik kom je even iets vertellen. – *Ich will/möchte dir schnell etwas erzählen.*

Staan te / liggen te / zitten te + infinitief
Deze werkwoordcombinaties mag je zo nooit letterlijk vertalen in het Duits. Je kunt ze omschrijven, bijvoorbeeld door middel van een (tijds)bepaling of je gebruikt het woordje *und*. Bijvoorbeeld:
Hij staat naar boven te kijken. – *Er guckt die ganze Zeit nach oben.*
Hij ligt in zijn bed te dromen. – *Er liegt im Bett und träumt.*
Soms wordt het helemaal niet vertaald. Bijvoorbeeld:
Zij zit met haar man te praten. – *Sie redet mit ihrem Mann.*

Om te + infinitief
Een handige regel is: als je in het Nederlands het woordje om kunt weglaten, mag je in het Duits geen *um* gebruiken. Bijvoorbeeld:
Het is mij gelukt (om) het examen te halen. – *Es ist mir gelungen, die Prüfung zu bestehen.*
Hij belde om mij iets belangrijks te vertellen. – *Er rief an, um mir etwas Wichtiges zu erzählen.*

Voorzetsel + te + infinitief
Deze combinatie is alleen mogelijk na *ohne, um* en *statt*. Bijvoorbeeld:
Zonder wat te zeggen ging hij weg. – *Ohne etwas zu sagen, ging er weg.*
Na andere voorzetsels gebruik je geen *zu*, maar geef je een omschrijving.
Bijvoorbeeld:
Door dat te doen, verlies je alles. – *Wenn du das machst, verlierst du alles.*
Na gegeten te hebben, ging hij naar boven. – *Nachdem er gegessen hatte, ging er nach oben.*

D Centraal examen

Dit onderdeel gaat dieper in op het centraal examen, dus op de toetsing van leesvaardigheid. In de eerste paragraaf lees je wat je kunt verwachten op het centraal examen en aan welke eisen je moet voldoen. In de tweede paragraaf wordt aan de hand van een (stukje) tekst of een vraag het gebruik van de leesstrategieën gedemonstreerd. De derde paragraaf gaat over de soorten examenvragen. De vierde paragraaf geeft je inzicht in het gebruik van veelvoorkomende woorden en uitdrukkingen in de vraagstelling. In de laatste twee paragrafen vind je een opsomming van de belangrijkste signaalwoorden en voorvoegsels.

D 1 Leesvaardigheid

In het centraal examen voor de moderne vreemde talen wordt uitsluitend leesvaardigheid getoetst. De toetsing van de overige vaardigheden gebeurt in het schoolexamen. Het eindcijfer is het gemiddelde van het schoolexamencijfer en het cijfer behaald voor het centraal examen. Dat betekent dat leesvaardigheid 50% van het eindcijfer uitmaakt! Reden genoeg om (zonder de andere vaardigheden daarmee tekort te willen doen) jouw leesvaardigheid op een zo hoog mogelijk niveau te brengen. Dat doe je onder meer door vaak en intensief te oefenen met examenteksten.

Het centraal examen bestaat uit tien tot twaalf korte, middellange en lange teksten. Je kunt allerlei teksten verwachten: krantenartikelen, ingezonden brieven, interviews, boekbesprekingen. Over deze teksten moet je 40 tot 45 vragen beantwoorden. Deze vragen zijn verdeeld over een aantal vraagsoorten:

1 gesloten vragen:
   - meerkeuzevragen
   - meerkeuze-invulvragen
2 voorgestructureerde vragen:
   - combinatie-/matchingvragen
   - beweringenvragen
   - ordeningsvragen
3 citeervragen
4 open vragen

Deze verschillende vraagsoorten worden in onderdeel D3 uitgebreider besproken. De meeste vragen leveren bij een juist antwoord één punt op. Enkele open vragen kunnen bij een volledig juiste beantwoording soms twee of zelfs drie punten opleveren. De open vragen zijn in het Nederlands, de meerkeuzevragen in het Duits gesteld. Het examen leesvaardigheid duurt 2½ uur.

Op het centraal examen wordt getoetst of je de volgende leesvaardigheden beheerst (eindtermen):

1 aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
2 de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
3 de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
4 relaties tussen delen van een tekst aangeven;
5 conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.

Vanaf augustus 2007 zijn deze eindtermen gekoppeld aan de niveaus van het Europees Referentiekader (ERK). Het ERK heeft voor iedere vaardigheid zes niveaus

© ThiemeMeulenhoff

vastgesteld waarbij A1 het laagste en C2 het hoogste niveau is. Voor leesvaardigheid zijn de niveaus als volgt omschreven:

A1	Ik kan vertrouwde namen, woorden en zeer eenvoudige zinnen begrijpen, bijvoorbeeld in mededelingen, op posters en in catalogi.
A2	Ik kan zeer korte eenvoudige teksten lezen. Ik kan specifieke voorspelbare informatie vinden in eenvoudige, alledaagse teksten zoals advertenties, folders, menu's en dienstregelingen en ik kan korte, eenvoudige, persoonlijke brieven begrijpen.
B1	Ik kan teksten begrijpen die hoofdzakelijk bestaan uit hoogfrequente, alledaagse of aan mijn werk gerelateerde taal. Ik kan de beschrijving van gebeurtenissen, gevoelens en wensen in persoonlijke brieven begrijpen.
B2	Ik kan artikelen en verslagen lezen die betrekking hebben op eigentijdse problemen, waarbij de schrijvers een bepaalde houding of standpunt innemen. Ik kan eigentijds literair proza begrijpen.
C1	Ik kan lange en complexe feitelijke en literaire teksten begrijpen, en het gebruik van verschillende stijlen waarderen. Ik kan gespecialiseerde artikelen en lange technische instructies begrijpen, zelfs wanneer deze geen betrekking hebben op mijn terrein.
C2	Ik kan moeiteloos vrijwel alle vormen van de geschreven taal lezen, inclusief abstracte, structureel of linguïstisch complexe teksten, zoals handleidingen, specialistische artikelen en literaire werken.

Bron: Gemeenschappelijk Europees Referentiekader (Common European Framework of References for Languages)

Het examen leesvaardigheid voor de havo bestaat voor de helft uit opgaven op B1-niveau en voor de andere helft op B2-niveau.

Tip Jouw eigen leesvaardigheidsniveau kun je vaststellen via het programma Dialang. Dit gratis bestand kun je downloaden via de website https://dialangweb.lancaster.ac.uk. Daarmee kun je voor Duits en ook voor andere talen jouw leesvaardigheidsniveau bepalen.

Naast het vaak en intensief oefenen met examenteksten om je voor te bereiden op het examenonderdeel leesvaardigheid is het goed de volgende punten door te nemen. Je vindt er nuttige tips tussen voor het examen en het biedt je een handreiking bij wat je nog kunt bestuderen.

Voorkennis
Voordat je een tekst begint te lezen, is het verstandig na te gaan wat je al weet over het onderwerp van de tekst, zonder dat je die tekst eerst hebt gelezen. Die kennis noem je voorkennis. Daarvoor moet je er natuurlijk wel eerst achter komen wat het onderwerp is. Doe het zo:

- Bekijk de titel, de ondertitel, eventueel de illustraties, de tussenkoppen en een eventuele inleiding en probeer zo te ontdekken wat het onderwerp van de tekst is.
- Als je weet wat het onderwerp is, ga dan bij jezelf na wat je al over dit onderwerp weet. Zo mobiliseer je je voorkennis.
- Probeer vervolgens een voorspelling te doen over de inhoud. Kijk daarvoor goed om wat voor soort tekst het gaat (interview, ingezonden brief, recensie, reclametekst, enzovoort) en let ook op de bron (krant (en welke krant), tijdschrift,

© ThiemeMeulenhoff

folder). Of je een tekst kunt begrijpen, heeft ook te maken met wat je verwacht te lezen. Een voorspelling doen geeft je houvast bij het lezen, omdat je dan gaat kijken of je voorspelling al dan niet klopt.
- Je kunt je voorkennis uitbreiden door op te hoogte te blijven van wat er in de wereld gebeurt. Lees regelmatig een (Duitstalige) krant en kijk naar (Duitstalige) nieuwsuitzendingen.
- Het bestuderen van het onderdeel *Kennis van land en samenleving* in deze Examenbundel kan er eveneens toe bijdragen je voorkennis over Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland te vergroten (zie ook onder *Kennis van land en samenleving*, bladzijde 23).

Leesstrategieën

Hoe je een tekst leest, hangt af van het soort tekst en wat je ermee wilt. Een telefoonboek lees je niet op dezelfde manier als een roman en een roman lees je ook weer anders dan een gebruiksaanwijzing.
Door de lay-out te bekijken en de bronvermelding en iets van de tekst te lezen, kun je vrij snel het soort tekst bepalen. Daarmee weet je ook iets van het doel van de schrijver van de tekst: wil de schrijver je informatie verstrekken of zijn mening ventileren of gaat het om nog iets anders? Vervolgens bekijk je de vragen bij de tekst om te kunnen bepalen hoe je de tekst gaat lezen. Daarbij kun je gebruik maken van een of meer van de volgende leesstrategieën, afhankelijk van het soort vraag dat je moet beantwoorden.

a **voorspellen** (zie onder *Voorkennis*, bladzijde 69)
b **skimmen**
Je doel is snel te weten te komen waar de tekst in grote lijnen over gaat. Je let op de titel, de illustraties, de tussenkoppen, de inleiding, de eerste en laatste zinnen van alinea's en je probeert zo een idee van de inhoud te krijgen.
c mobiliseren van je **voorkennis** (zie onder *Voorkennis*, bladzijde 69)
d de **structuur** van de tekst(delen) ontdekken en gebruiken
(zie onder *Signaalwoorden*, bladzijde 104)
e **scannen**
Je doel is het vinden van een bepaald gegeven in de tekst. Je leest niet alles wat er staat, maar je let bijvoorbeeld op bepaalde trefwoorden of op symbolen.
f **gedetailleerd lezen**
Je doel is het goed begrijpen van een tekst. Je let op hoofd- en bijzaken, op de grote lijnen en op de details. Je leest en herleest om de tekst zo goed mogelijk te begrijpen.
g **woordbetekenissen afleiden** of raden met behulp van de context (zie onder *Omgaan met moeilijke woorden*, bladzijde 71).

Overigens sluit de ene manier van lezen de andere niet uit! Het kan voorkomen dat je begint met skimmen of scannen en dat je daarna moet overgaan op gedetailleerd lezen. Dat is mogelijk als blijkt dat je aanvankelijk voor de verkeerde strategie hebt gekozen of als je niet alle bij een tekst behorende vragen met dezelfde strategie kunt beantwoorden. Je moet je dus steeds afvragen welke leesstrategie het best past bij de vraag die je wilt gaan beantwoorden.

Tip In D2 vind je een aantal losse examenteksten. Aan de hand van de vragen bij deze teksten wordt het gebruik van de verschillende leesstrategieën gedemonstreerd.

Veelvoorkomende woorden en uitdrukkingen in de vraagstelling

Zoals al werd aangegeven bestaat het grootste deel van de vragen bij het centraal examen uit meerkeuzevragen die in het Duits zijn gesteld. Om tot een goed antwoord

te komen is het natuurlijk van essentieel belang dat je de vraag goed begrijpt. In de vraagstelling komen bepaalde woorden en uitdrukkingen regelmatig voor.

Tip In D4 vind je een lijst met veelvoorkomende woorden en uitdrukkingen in de vraagstelling. Het is raadzaam om deze lijst goed te bekijken en nog beter is het om de woorden uit je hoofd te leren.

Omgaan met moeilijke woorden

Bij het lezen van de examenteksten en het beantwoorden van de daarbij behorende vragen is de kans groot dat je een aantal Duitse woorden tegenkomt die je niet kent. Hoe meer woorden je kent, hoe minder dat zal voorkomen, maar je zult vrijwel nooit elk woord begrijpen. Nu hoeft dat ook niet altijd. Je kunt een zin, een alinea of een tekst als geheel prima begrijpen zonder de betekenis van alle woorden afzonderlijk te kennen. Het is dus belangrijk dat je alleen probeert achter de betekenis te komen als dat voor het beantwoorden van een vraag echt belangrijk is.
Als je vindt dat je de betekenis van een bepaald woord echt moet weten, ligt het voor de hand een woordenboek te gebruiken. Toch is dat niet altijd nodig. Je kunt misschien kostbare tijd sparen door eerst te proberen op een van de volgende manieren achter de betekenis te komen:
- Kijk voor je begint te lezen of er al woorden of begrippen vertaald of uitgelegd zijn. Die woorden vind je als voetnoot onder de tekst.
- Probeer of je de betekenis kunt raden door het woord te vergelijken met het Nederlands of met een andere taal, bijvoorbeeld 'oft' (Duits) – 'often' (Engels).
- Kijk of er een bekend element in zit, bijvoorbeeld 'warm' in 'erwärmen'.
- Kijk bij samengestelde zelfstandige naamwoorden of je de vertaling van de samenstellende delen weet of kunt raden, bijvoorbeeld bij 'Umweltverschmutzung': 'Umwelt' = milieu, 'Verschmutzung' = vervuiling, dus 'Umweltverschmutzung' betekent vervuiling van het milieu.
- Kijk goed naar de context. Vaak kun je de betekenis van een woord te weten komen als je de woorden en de zinnen in de omgeving van het bewuste woord (de context) begrijpt.
- Let op de vragen die in het Nederlands over de tekst gesteld worden. Een vraag in het Nederlands geeft soms ook de vertaling van het moeilijke woord prijs.

Pas als je er echt van overtuigd bent dat je de betekenis van een woord moet weten en je hebt deze niet op een andere manier kunnen vinden, ga je het bewuste woord opzoeken.

Bij het centraal examen is het toegestaan om verschillende woordenboeken te gebruiken. Naast een Duits-Nederlands en een Nederlands-Duits woordenboek is ook een Nederlands woordenboek toegestaan.
Bedenk bij het gebruik van een woordenboek het volgende:
- Werk met een redelijk nieuw woordenboek.
- Werkwoordsvormen vind je niet in het woordenboek. Herleid deze tot de infinitief (het hele werkwoord) en zoek die op.
- Meervoudsvormen van zelfstandige naamwoorden staan ook niet in het woordenboek. Probeer het enkelvoud te achterhalen en zoek dat op.
- Zoek je de betekenis van een samengesteld zelfstandig naamwoord, zoek dan eerst het hele woord op. Is dat niet in het woordenboek opgenomen, zoek dan de afzonderlijke delen op.
- Veel woorden hebben meerdere betekenissen. Kies niet lukraak de eerste betekenis, maar kijk welke vertaling het best in de context past.

Tip Lees regelmatig Duitse kranten en tijdschriften en kijk naar de Duitse televisie. Hoe groter je woordenschat wordt, hoe minder je hoeft op te zoeken.

Signaalwoorden

Bij een aantal vragen wordt er van je verwacht dat je het verband tussen delen van de tekst kunt aangeven (zie eindterm 4). Om dat goed te kunnen, is kennis van de zogeheten signaalwoorden erg belangrijk. Zij kunnen zowel het verband tussen zinnen (of delen van zinnen) onderling als tussen meerdere alinea's aangeven.

Tip In de lijst met signaalwoorden in D5 vind je de meest voorkomende signaalwoorden. Leer de betekenis van deze woorden (Duits-Nederlands) en onthoud ook het verband dat ze aangeven.

Voorvoegsels

Bij het raden van de betekenis van moeilijke woorden (zie onder *Omgaan met moeilijke woorden*, bladzijde 71) kan een goede kennis van voorvoegsels je helpen. Door een voorvoegsel aan een woord toe te voegen ontstaat er een nieuw woord met een nieuwe betekenis, bijvoorbeeld: möglich – *un*möglich (mogelijk – *on*mogelijk). Als je de voorvoegsels kent, wordt het gemakkelijker om in examenteksten de betekenis van woorden af te leiden.

Tip In de lijst met voorvoegsels in D6 vind je de meest voorkomende voorvoegsels. Leer de betekenis van de voorvoegsels die je nog niet kent.

Kennis van land en samenleving

Je doet er als eindexamenkandidaat goed aan de belangrijkste feiten over de Duitstalige landen te kennen. Je moet dan denken aan de volgende onderwerpen:

- hoofdzaken van de staatsinrichting;
- belangrijke gebeurtenissen uit de recente geschiedenis;
- belangrijke geografische gegevens;
- hoofdzaken van het onderwijssysteem;
- opvallende verschillen met de Nederlandse cultuur.

Als je over deze onderwerpen het een en ander weet, heb je ook al een grotere voorkennis (zie onder *Voorkennis*, bladzijde 69) die je zeker zal helpen bij teksten die over Duitsland, Zwitserland of Oostenrijk gaan. Op bladzijde 23 en verder staat een overzicht van belangrijke feiten over deze landen.

Tip Kijk ook eens op de website mijn.examenbundel.nl. Daar vind je een aantal vragen die bedoeld zijn om je kennis met betrekking tot het onderwerp land en samenleving te testen.

Basiswoordenlijst

De basiswoordenlijst (in de bijlage achter in deze bundel) is een lijst van woorden die in de examenteksten van het centraal examen de laatste jaren veelvuldig zijn voorgekomen. Het is aan te raden deze lijst goed te bekijken en de woorden die je (nog) niet kent te leren (Duits-Nederlands). Het spreekt vanzelf dat deze woordenlijst niet volledig is: woorden zijn ook aan mode onderhevig en er vallen altijd woorden aan toe te voegen.

Tip Met het programma Dialang (downloaden via https://dialangweb.lancaster.ac.uk) kun je jouw woordenschat testen.

© ThiemeMeulenhoff

D2 Oefenen met leesstrategieën

Bij het oefenen van leesvaardigheid kunnen leesstrategieën je helpen om sneller tot beter tekstbegrip te komen:

a voorspellen, bijv. op basis van de titel, plaatjes, opvallende woorden, leestekens
b skimmen, d.w.z. de tekst snel en globaal doorlezen om een idee te krijgen waar die over gaat
c je voorkennis gebruiken met betrekking tot het onderwerp van de tekst
d de structuur van de tekst(delen) ontdekken en gebruiken
e scannen, d.w.z. selectief lezen om bepaalde informatie in de tekst te vinden
f gedetailleerd lezen om details grondig uit te pluizen
g woordbetekenissen afleiden of raden met behulp van de context of meermalen gegeven informatie

D2.1 Leesstrategie a

Leesstrategie a

voorspellen, bijvoorbeeld op basis van de titel, plaatjes, opvallende woorden en leestekens

Voordat je een tekst gedetailleerd gaat lezen, kun je in bepaalde gevallen al voorspellen waar de tekst in grote lijnen over gaat. Je kunt een indruk van de tekst krijgen door bijvoorbeeld te letten op: de titel, plaatjes (met of zonder bijschrift), vetgedrukte, cursieve of anderszins opvallende woorden, kopjes boven alinea's, opsommingen (met opsommingstekens), tabellen of schema's.

Sagen Sie mal, Herr Siebeck:

Ist Nachwürzen eine Beleidigung für den Koch?

So gut kann der Koch nicht sein, wenn Sie das Bedürfnis haben, seine Speisen nachzuwürzen. Tatsächlich würden sich viele Spitzenköche wohl beleidigt fühlen. Warum sonst fehlen auf ihren

© ThiemeMeulenhoff

Tischen Salzstreuer und Pfeffermühlen? Ich wäre oft dankbar, wenn ich die faden Speisen einiger Gourmet-Köche nachwürzen könnte. Früher, als die Menschen noch Stilgefühl hatten, war es nicht unüblich, dass ein Feinschmecker eine Muskatreibe oder eine kleine Pfeffermühle aus der Tasche zog. Notfalls gibt es die Möglichkeit, den Kellner mit der Bitte um einen Salzstreuer in die Küche zu schicken. Diesen Notgriff habe ich jedoch noch nie angewendet. Es könnte ja ein Choleriker am Herd stehen, der mir den nächsten Gang mutwillig versalzt oder sonst wie Rache übt. Dort, wo Gewürze auf den Tischen stehen, haben Sie nichts zu befürchten. Achten Sie aber darauf, dass Sie nicht zum Salzstreuer greifen, bevor Sie das Essen probiert haben. Damit machten Sie sich lächerlich.

Die Frage stellte Dieter Baumelt aus Cloppenburg. Haben Sie auch Fragen? Schreiben Sie an Wolfram Siebeck, DIE ZEIT, 20079 Hamburg, oder an siebeck@zeit.de.

Wolfram Siebeck zou zelf ook weleens willen 'nachwürzen', maar hij doet dat vaak niet.
1 Wat is de belangrijkste reden daarvoor?

Bij het lezen van de titel zie je natuurlijk direct (aan het vraagteken) dat hier een vraag gesteld wordt. De vraag wordt gesteld aan de heer Siebeck. De schuingedrukte noot onder de tekst maakt duidelijk wie meneer Siebeck is: hij werkt voor de krant 'die Zeit' en geeft antwoord op vragen van lezers.
Er wordt in deze tekst dus een antwoord gegeven op de vraag of 'nachwürzen' een belediging voor de kok is. Als je het woord 'nachwürzen' niet kent, kun je het natuurlijk opzoeken in het woordenboek. Maar beter is om eerst de illustratie te bekijken. Op het plaatje zie je een bord met eten (misschien soep?) met daarnaast een zoutvaatje. Dit is natuurlijk neergezet om de gast in staat te stellen extra zout aan het gerecht toe te voegen. Zou dat misschien 'nachwürzen' kunnen zijn? Hoe zou een kok het vinden als een gast extra zout zou toevoegen aan zijn, met veel zorg bereide, gerechten? Zou dat voor hem misschien een belediging kunnen zijn? Zou dat misschien ook de reden zijn dat de heer Siebeck, die zelf ook wel eens zou willen 'nachwürzen' zoals in de bijbehorende vraag staat, dat vaak niet doet?
In regel 5-7 staat inderdaad dat de heer Siebeck vaak extra kruiden aan de flauwe gerechten van sommige topkoks zou willen toevoegen (nachwürzen). Hij heeft dit echter nog nooit gedaan uit angst (regel 14-16) dat de kok een driftkop (Choleriker) is, die bij het volgende gerecht wraak neemt (Rache übt) omdat hij zich beledigd voelt.

© ThiemeMeulenhoff

D2.2 Leesstrategie b

Leesstrategie b

skimmen: de tekst snel en globaal doorlezen om een idee te krijgen waar die over gaat

Bekijk bij lange(re) teksten de titel en de (eventueel aanwezige) tussenkopjes en illustraties. Lees dan de inleiding (meestal de eerste of de eerste en de tweede alinea). Let vooral op werkwoorden en zelfstandige naamwoorden en sta niet te lang stil bij een woord dat je niet direct kent. Doe hetzelfde met de eerste en laatste zinnen van de volgende alinea's.

Vaak is het bij lange teksten ook mogelijk de tekst in drie stukken te verdelen: inleiding, middenstuk en slot. In dat geval kun je volstaan met het skimmend lezen van de inleiding en het slot. Op die manier krijg je vaak een goed idee van de inhoud van de tekst.

Bij korte(re) teksten met meer alinea's is het slim om alleen de eerste en de laatste alinea door te lezen. Vooral bij examenvragen die toetsen of je de inhoud van een korte tekst onder woorden kunt brengen, is deze leesstrategie een handig middel om het goede antwoord te vinden.

Tiere schauen vom Nachbarn ab

Kulturelle Evolution findet nicht nur beim Menschen statt

Wien – Abhören, spionieren, kopieren: Auch Tiere lassen sich in ihrer Weiterentwicklung von ihren Artgenossen inspirieren. Kulturelle Evolution sei daher nicht nur auf die Menschen beschränkt, schreibt ein internationales Forscherteam in *Science*.

Europäische Stare etwa entscheiden anhand des Erfolgs anderer Vögel, ob und wann sie zu Futterplätzen aufbrechen sollen. Und junge Guppyweibchen, die sich üblicherweise das attraktivste Männchen mit den hellsten Punkten am Körper als Partner wählen, können auch anders: Wenn ein erfahrenes Weibchen sich einem eher unscheinbaren Guppymann hingibt, ahmen die Jungfische diese Vorliebe nach.

Die Evolutionsbiologen glauben, dass „öffentliche Information" – Verhalten, das von den Artgenossen an die nächste Generation weitergegeben wird – genau so wichtig ist wie vererbte Eigenschaften. Da die Umweltbedingungen nicht konstant bleiben, reiche der Rückgriff auf genetische Information nicht aus, um zu überleben. Auch Tiere müssen aktuelle Information erwerben und imitieren. Als Nächstes soll erforscht werden, wie sich diese kulturell erworbenen Eigenschaften mit der Zeit entwickeln.

© ThiemeMeulenhoff

1 Dieser Text besteht aus drei Absätzen.
Welche Funktion haben die verschiedenen Absätze?
A Beispiele – Konkretisierung – Schlussfolgerung
B Beispiele – Verallgemeinerung – Zusammenfassung
C Feststellung – Beispiele – Erklärung
D Feststellung – Erklärung – Zusammenfassung

Bij een tekst met maar één vraag bekijk je altijd eerst de vraag voordat je de tekst gaat lezen. Je kunt vaak aan de vraag zien hoe je de tekst moet gaan lezen.
In dit geval moet je gaan bepalen welke functie de drie alinea's van deze tekst hebben. Bij het doorlezen van de antwoorden zie je dat voor de eerste alinea twee mogelijkheden worden aangegeven: er worden voorbeelden gegeven (Beispiele) of er is sprake van een constatering (Feststellung). Als je weet wat de functie is van de eerste alinea, zijn er vervolgens nog maar twee antwoorden mogelijk. Kijk dus eerst naar de eerste alinea. In de eerste zin (regel 1-4) staat dat ook dieren afluisteren, spioneren en kopiëren en dat ze zich in hun ontwikkeling door hun soortgenoten laten inspireren. In de volgende zin (regel 4-7) worden geen voorbeelden gegeven, wel wordt er iets vastgesteld. Het antwoord is dus C of D.
Als je nu de functie van alinea 2 kunt bepalen (voorbeelden of verklaring) ben je eruit. De eerste zin van alinea 2 begint met 'Europäische Stare' (regel 8), die hun voederplaats kiezen aan de hand van het gedrag van andere vogels. Dat lijkt op een voorbeeld. Om zeker te zijn lees je nog even verder in alinea 2. In regel 11 gaat het over vrouwelijke guppy's. Nu weet je zeker dat in alinea 2 voorbeelden worden gegeven.
Ter controle kijk je of alinea 3 inderdaad een verklaring bevat. Lees alinea 3 globaal door. De gezochte verklaring vind je in regel 24-29: aangezien factoren in de omgeving wijzigen, is genetisch vastgelegde informatie alleen voor dieren niet toereikend om te overleven. Ze moeten ook 'van elkaar afkijken'. Antwoord C is dus het juiste antwoord.

D2.3 Leesstrategie c

Leesstrategie c

voorkennis gebruiken met betrekking tot het onderwerp van de tekst

Het gebruiken van voorkennis is een goede manier om een eventueel gebrek aan woordkennis te compenseren. Je hoeft niet alle (moeilijke) woorden te kennen of op te zoeken om toch te weten waar de tekst over gaat. Bovendien heb je vaak op basis van je voorkennis al een bepaalde verwachting over de inhoud van de tekst. Deze verwachting geeft je houvast bij het lezen, omdat je dan gaat kijken of deze al dan niet klopt.

Kein Schulfach für gutes Benehmen

Bildungssenator Klaus Böger (SPD) lehnt das saarländische Modell für einen Benimm-Unterricht ab. Werteerziehung sei sehr wichtig, aber Aufgabe der gesamten Schule, sagte der Sprecher der Bildungsverwaltung, Thomas John. Das Saarland will als erstes Bundesland Anstand und gutes Benehmen auf den Stundenplan setzen und dazu so genannte Benimm-Bausteine für den Unterricht erarbeiten.
John meint: „Die Vermittlung sozialer Fähigkeiten gehört zu den Aufgaben jedes Lehrers und muss in allen Fächern stattfinden." Ein spezielles Konzept nach dem Vorbild des Saarlands sei nicht notwendig. Zugleich wies John auf die Verantwortung der Eltern für die Erziehung ihrer Kinder hin. Die Grundlagen für höfliches Verhalten von Kindern und Jugendlichen müssten in der Familie gelegt werden.

Berliner Zeitung

'Kein Schulfach für gutes Benehmen' (titel).
1 Welke twee argumenten worden in de tekst voor dit standpunt genoemd?

Bij een tekst met maar één vraag bekijk je altijd eerst de vraag voordat je de tekst gaat lezen. Je moet dus in de tekst op zoek naar twee argumenten waarom er op school geen apart vak is voor 'gutes Benehmen'.
Als je het woord 'Benehmen' (gedrag) niet kent, moet je dit in het woordenboek opzoeken om verder te komen. Als je vervolgens (kort) over de vraag nadenkt, kun je vast zelf wel een paar argumenten bedenken, bijvoorbeeld: Goed gedrag leer je toch al thuis? Ouders hebben toch de belangrijkste rol in de opvoeding. En als goed gedrag wel op school moet worden aangeleerd, moet dat dan in een apart vak? Het lesrooster is al vol genoeg. En zijn leraren wel bevoegd een dergelijk vak te geven? Je hebt nu al een idee van wat er misschien in de tekst zou kunnen staan en je gaat al lezend kijken of jouw argumenten in de tekst zijn terug te vinden.
In regel 1-3 lees je dat Klaus Böger een 'Benimm-Unterricht' zoals in Saarland afwijst. Böger is tegen een apart vak voor 'gedrag'. Hij vindt (regel 3-5) 'gedrag' (Werte-erziehung) erg belangrijk, maar als 'Aufgabe der gesamten Schule' (opgave van de school als geheel) en dus niet als een apart vak. Dit is het eerste argument.
Op zoek naar het tweede argument lees je in regel 17-18 het signaalwoord 'Zugleich', dat wijst op een opsomming. En inderdaad komt hier het tweede argument: volgens de heer John zijn de ouders verantwoordelijk voor de opvoeding, dus ook voor het gedrag van de kinderen.

D2.4 Leesstrategie d

Leesstrategie d

structuur van de tekst(delen) ontdekken en gebruiken

Zoals je in D1 kunt lezen, wordt er van je verwacht dat je op het centraal examen verschillende leesvaardigheden beheerst. Eén daarvan is relaties tussen delen van een tekst aangeven. Daarbij moet je denken aan hoe alinea's zich bijvoorbeeld tot elkaar verhouden of het kunnen herkennen van verwijzingen, voorbeelden, argumenten, conclusies of herhalingen. Inzicht in de structuur of opbouw van een tekst helpt je daarbij.

Zurück zur Familie

VORSICHT! WERBUNG

Die Werbung wäre keine, würde sie diesen Trend nicht sofort erkennen. In spätestens drei Jahren wissen es sogar die Politiker.

1 Doch, oh Wunder: Seit jüngstem hält es wieder Einzug in die Werbung – das Bild von der Zweisamkeit. Erweiterung auf drei oder mehrere Personen nicht ausgeschlossen. Aktuelles Beispiel ist eine Anzeige der Volksbanken und Raiffeisenkassen. Fast zwei Jahrzehnte lang zeigten diese Institute unter dem Motto „Wir machen den Weg frei“ einsame Landgänger auf der Suche nach einem Ziel, das sie selbst nicht kannten. Jetzt aber ist Familie angesagt.

2 Mit Beginn der Achtziger kippte die heile Welt. Das Forschungsinstitut des Hamburger Tabakkonzerns BAT rief die Yuppy-Ära aus. Von nun an ging es also um junge, dynamische Singles, denen Geld und Nachwuchs egal sind, weil sie vom einen genug haben und am anderen nicht interessiert sind. Parallel dazu entdeckten Werbestrategen die Dinks (Double Income no Kids). Plötzlich lebten Margarine-Esserinnen in Lofts und der Braune von Jacobs wurde zum Aerobic-Mokka. Familie war piefig, ein Klotz am Bein und Abstieg in die gesellschaftliche Bedeutungslosigkeit.

3 Statt seinen Cocktail zu befingern, streichelt der Werbeheld lieber den Bauch seiner Liebsten. Wie kommt's? Hat sich unser Leben in den letzten Jahren so verändert? Ein bisschen schon, vor allem aus praktischen Gründen. Zu zweit verliebt auf einer Bank zu sitzen ist billiger als allein im Restaurant. Und die Reformen der Bundesregierung sagen den Alleinlebenden nicht unbedingt das Paradies voraus. Da besinnt sich der IT-Spezialist, der vor drei Jahren noch König an jeder Jobbörse war, auf traditionelle Werte. Und auch der Schlossergeselle findet, dass ein Bier mit Schatzi vor dem Fernseher erbaulicher ist als das Gelage in der Kneipe.

4 Bis Ende der siebziger Jahre wurde die Werbung von einem konstanten Idealbild beherrscht: Mutter um die 35, Vater bei 40, Tochter in der Pubertät, Sohn als Nesthäkchen. Es gab eine Wüstenrot-Familie, eine Bac-Deo-Familie, eine Knorr-Familie. Im Familienkreis wurde gefrühstückt, gewaschen, geputzt, Urlaub gemacht und Auto gefahren.

Der Tagesspiegel

De vier alinea's van deze tekst staan *niet* in de oorspronkelijke volgorde.

1 Wat is de oorspronkelijke volgorde?

A 1 – 2 – 4 – 3
B 3 – 1 – 4 – 2
C 4 – 2 – 1 – 3

Ook dit is een tekst met maar één vraag. Bekijk dus eerst de vraag voordat je de tekst gaat lezen. Bij deze tekst staan de alinea's niet in de juiste volgorde. Jij moet gaan bepalen wat de oorspronkelijke volgorde is geweest. Het is hierbij natuurlijk belangrijk dat je de alinea's zo rangschikt dat er een logisch opgebouwde tekst ontstaat. Daarom is het goed om van de vier alinea's de eerste en de laatste zin te lezen. Daarbij stel je vast dat alinea 2 begint met 'aan het begin van de tachtiger jaren' en dat in de eerste zin van alinea 4 staat 'tot het eind van de zeventiger jaren'. Alinea 4 komt dus voor alinea 2. Daarmee valt antwoord A af.
In de eerste zin van alinea 1 staat dat het een wonder is dat sinds kort (seit jüngstem) het beeld van met z'n tweeën samen zijn weer in reclames gebruikt wordt. Dat betekent dat alinea 1 dus na alinea 4 en 2 moet komen. Daarmee valt ook antwoord B af. Het spreekt vanzelf dat je vervolgens nog even controleert of antwoord C inderdaad een goedlopende tekst geeft.

© ThiemeMeulenhoff

D2.5 Leesstrategie e

Leesstrategie e

scannen: selectief lezen om bepaalde informatie in de tekst te vinden

Bij een aantal vragen is het de bedoeling dat je één bepaald gegeven in een tamelijk lange tekst vindt. In die gevallen is het onverstandig om alles (gedetailleerd) te lezen. In plaats daarvan moet je letten op bepaalde tref- of kernwoorden. Zo scan je een tekst naar specifieke informatie. Dat doe je als je informatie zoekt in bijvoorbeeld een campinggids of een folder.

Werbung

Navigation

Home
Wohnungsmarkt
Mitbahnen
– *– Anzeige suchen*
– *– Anzeige aufgeben*
– *– Registrierung*
– *– Login / Service*
– *– Hilfe*
Mitfahrbrett
Studienplatztausch
Gästebuch
Tell a friend

MITBAHNEN

Mit diesem Service will die Studenten-WG.de dich dabei unterstützen, Geld zu sparen und die Umwelt zu schonen.

Ab dem 15. Dezember wird die Deutsche Bahn ein neues Tarifsystem einführen, bei dem es auch einen **„Mitfahrer-Rabatt"** geben wird. Mit minimalem Aufwand kannst du diesen Rabatt in Anspruch nehmen und somit deinen Geldbeutel spürbar schonen – hierzu eine kleine **Beispielrechnung**:
Angenommen eine Bahnfahrt von A nach B kostet regulär 100 Euro. Wenn du eine **zweite Person**, die ebenfalls von A nach B fahren möchte, findest und ihr beiden dann gemeinsam die Bahnfahrkarten kauft, dann zahlt jeder von euch nur 75 Euro für die Karte (Ersparnis: 25%).
Findest du sogar **4 Mitreisende** dann kannst du noch mehr Geld sparen. Die Fahrkarte kostet dich in diesem Fall nur 60 Euro (Ersparnis: fette 40%!!!).
Im Extremfall können 5 gemeinsam Reisende, wenn sie diesen **„Mitfahrer-Rabatt" mit den anderen Rabatten der Bahn kombinieren**, sogar bis zu 73% gegenüber dem Normalpreis sparen (Nähere Informationen sind der Homepage der Deutschen Bahn zu entnehmen).

Damit möglichst viele Menschen in den Genuss der neuen attraktiven Konditionen der Bahn kommen können, stellen wir euch diesen **Service kostenlos** zur Verfügung.

Hinweis:
Du erreichst das **Mitbahnbrett der Studenten-WG.de** übrigens auch direkt über die URL www.mitbahnen.de

© ThiemeMeulenhoff

Een student is geïnteresseerd in een 'Mitfahrer-Rabatt'. Hij heeft al een kortingskaart.
1 Komt hij ook nog voor het 'Mitfahrer-Rabatt' in aanmerking?
Antwoord met ja of nee en citeer de eerste twee woorden van de zin waaruit dat blijkt.

Bij het globaal bekijken van deze tekst zie je direct dat er verschillende woorden vetgedrukt zijn. Bij dit soort teksten kun je vaak door te scannen snel het goede antwoord vinden.
Natuurlijk lees je eerst de vraag goed. Je wilt weten of een student die al een kortingskaart heeft, ook nog in aanmerking komt voor het 'Mitfahrer-Rabatt'. Je antwoord moet bestaan uit 'ja' of 'nee' en de eerste twee woorden van de zin waarin het antwoord staat.
Als je de tekst nu beter bekijkt, zie je dat het woord 'Mitfahrer-Rabatt' twee keer vetgedrukt voorkomt. De eerste keer om aan te kondigen dat deze korting vanaf 15 december zal gelden. Daarna wordt met een voorbeeld uitgelegd hoe het werkt. Hier staat nog niets over het combineren met de kortingskaart.
Daarover vind je meer bij de tweede keer dat 'Mitfahrer-Rabatt' vetgedrukt staat. Hier staat dat het 'Mitfahrer-Rabatt' te combineren is met andere kortingen van de spoorwegen en dat je op deze manier wel 73% kunt besparen op de normale prijs. De zin waarin deze mededeling wordt gedaan begint met 'Im Extremfall' en je antwoord moet dus luiden: 'ja, im Extremfall'.

© ThiemeMeulenhoff

D2.6 Leesstrategie f

Leesstrategie f

gedetailleerd lezen om details grondig uit te pluizen

In veel gevallen is het noodzakelijk om een tekst of een deel van de tekst gedetailleerd te lezen om een vraag te kunnen beantwoorden. Dit betekent dat je de inhoud van het betreffende tekstgedeelte goed moet napluizen en soms tegelijkertijd moet proberen verbanden te leggen of te ontdekken.

Sturms Sternstunden

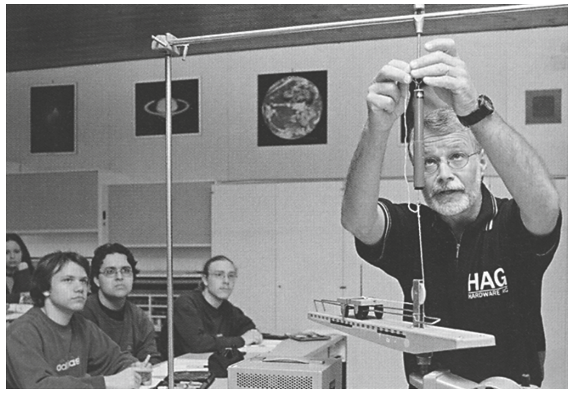

Als junger Lehrer für Mathe und Physik stellte Winfried Sturm (59) fest, dass das Interesse seiner Schüler für graue Theorie begrenzt war. Sobald es aber praktisch wurde, waren sie hellwach – sogar nach dem Unterricht. Gemeinsam reparierte er mit ihnen Mofas oder bastelte aus Tiefkühltruhen Sonnenkollektoren. Das ist über 20 Jahre her. In jüngster Zeit entwickelte Sturm mit seiner „Hardware AG" am Faust-Gymnasium in Staufen bei Freiburg preisgekrönte Mikrochips, die Energie sparen helfen, Blinde vor Hindernissen warnen oder Fahrer aus dem Sekundenschlaf reißen – Erfindungen, die nicht nur das Interesse von Produzenten, sondern auch der Bundesregierung bis hin zum Kanzler weckten. Der „Stern" zeichnete Sturm sogar als Lehrer des Jahres 2004 aus. „Ich mache keine Kuschelpädagogik, sondern fordere die Jugendlichen bis an ihre Leistungsgrenze", sagt der Diplomphysiker – sie danken es ihm mit enormem Einsatz. Das motiviert den Mann mit dem weißen Vollbart auch nach 30 Lehrjahren immer wieder. Wen wundert's, dass er auch die Familie mitriss: Seine drei Söhne studieren inzwischen Maschinenbau und Elektrotechnik. Und

© ThiemeMeulenhoff

wenn eine neue Entwicklung in die heiße Phase geht, dann bekocht Frau Sturm nicht nur ihren Mann, sondern über Wochen auch die ganze Hightech-Tüftlerschmiede.

1 Behalve het feit dat Winfried Sturm zijn leerlingen en zijn gezin enthousiast heeft kunnen maken voor zijn vak heeft hij ook twee onderscheidingen in de wacht gesleept. Welke zijn dat?

Ook bij deze tekst hoort maar één vraag en je moet dus eerst de vraag lezen. Uit de vraag blijkt dat Winfried Sturm twee onderscheidingen heeft gekregen. Jij moet uitzoeken welke dat zijn.
Je eerste oriëntatie op de tekst brengt je niet veel verder. Op basis van de titel en de illustratie kun je de vraag niet beantwoorden. Ook een eventuele poging om skimmend (bijvoorbeeld door het lezen van de eerste en laatste zin) het antwoord te vinden, zal je niet verder helpen. Dan zit er niets anders op dan de tekst gedetailleerd te gaan lezen.
Het eerste deel van het antwoord vind je in regel 7-10. Hier staat dat Sturm in de laatste tijd samen met een groep leerlingen ('Hardware AG') chips heeft ontwikkeld die 'preisgekrönt' (met een prijs bekroond) zijn.
Over Sturm's tweede onderscheiding lees je in regel 15-16: De 'Stern' (een kwaliteitskrant die in Duitsland wekelijks verschijnt) heeft Sturm als 'leraar van het jaar 2004' onderscheiden (zeichnete … aus).

© ThiemeMeulenhoff

D2.7 Leesstrategie g

Leesstrategie g

woordbetekenissen afleiden of raden met behulp van de context of meermalen gegeven informatie

Niet in alle gevallen kun je de betekenis van een woord in het woordenboek vinden. Dat is lastig als dat woord zo belangrijk is dat je de betekenis nodig hebt voor het begrijpen van de tekst of een tekstgedeelte. Door goed te kijken naar de context kun je toch vaak achter de betekenis van zo'n woord komen.

Stabile Faktoren

Sonnencremes tragen kein Haltbarkeitsdatum. Stimmt es, dass man angebrochene Flaschen vom letzten Jahr nicht mehr benutzen sollte, weil sie keinen Schutz mehr bieten? MATTHIAS LISS, STADE

Bei Kosmetika sind die gesetzlichen Regelungen zur Kennzeichnung relativ lax: Nur wenn sich Cremes und Lotionen nach der Herstellung weniger als 30 Monate in der ungeöffneten Packung halten, muss das vermerkt werden. Verbraucherverbände fordern seit Jahren den Aufdruck eines Haltbarkeitsdatums auf den Packungen.

Es gibt zwei Sorten von Substanzen, die vor der schädlichen Wirkung der UV-Strahlen schützen: Beim physikalischen Schutz reflektieren winzige Partikel die Strahlen, und beim chemischen Schutz nehmen Moleküle die Energie der Strahlung in sich auf und geben sie als unschädliche Wärmestrahlung wieder ab.

„Eine normale Kontamination mit Sand und Badewasser sollten die Substanzen aushalten", sagt Heiner Gers-Barlag von der Firma Beiersdorf. Faustregel: Eine angebrochene Sonnencreme, die noch einen passablen Eindruck macht – also nicht ranzig riecht und ihre ursprüngliche Konsistenz hat –, kann man ohne Bedenken auch noch nach einem Jahr benutzen.

CHRISTOPH DRÖSSER

Die Adressen für „Stimmt's"-Fragen: DIE ZEIT, Stimmt's?, 20079 Hamburg, oder stimmts@zeit.de. Das „Stimmt's"-Archiv: www.zeit.de/stimmts

Die Zeit

© ThiemeMeulenhoff

'Stimmt es … bieten?' (Frage in der Einleitung)

1 Kann man Sonnencremes vom letzten Jahr noch benutzen?

A Das geht ohne weiteres.
B Das hängt davon ab, welche Stoffe die Creme enthält.
C Ja, wenn die Creme noch akzeptabel erscheint.
D Ja, wenn die Creme weniger als 30 Monate alt ist.

Aangezien ook bij deze tekst maar één vraag hoort, lees je natuurlijk eerst deze vraag. Je moet te weten zien te komen of je een zonnecrème van vorig jaar nog kunt gebruiken.
Bij je eerste oriëntatie op de tekst zie je natuurlijk de schuingedrukte inleiding. Daarin staat dat op flesjes zonnecrème geen houdbaarheidsdatum (Haltbarkeitsdatum) staat waaraan je zou kunnen zien tot wanneer deze te gebruiken is. Als je de tekst vervolgens globaal (skimmend) doorleest, kom je in de laatste alinea het woord 'Faustregel' (vuistregel) tegen. De betekenis van dit woord is je vast bekend: een vuistregel is een gemakkelijk toepasbare, in de meeste gevallen opgaande regel. Omdat achter het woord 'Faustregel' ook nog een dubbele punt staat, weet je zeker dat hier het antwoord op de vraag te vinden moet zijn. Na de dubbele punt staat het volgende: 'een aangebroken zonnecrème die nog een passabele indruk maakt – dus niet ranzig ruikt en haar oorspronkelijke consistentie heeft – kun je zonder aarzelen (Bedenken) ook na een jaar nog gebruiken'.
Als je de betekenis van het woord 'passabel' kent, kun je de vraag waarschijnlijk direct beantwoorden. Als je dit woord niet kent, wordt de betekenis ervan in de zin tussen de streepjes (- … -) uitgelegd: de crème ruikt dus niet ranzig (bedorven) en heeft nog de oorspronkelijke consistentie (samenstelling). 'Passabel' en 'akzeptabel' (antwoord C) betekenen hier eigenlijk hetzelfde. Antwoord C is dan ook het juiste antwoord.

D2.8 Meerdere leesstrategieën

Meerdere leesstrategieën

Bij de voorgaande teksten is steeds één leesstrategie uitgelegd naar aanleiding van een tekst met slechts één vraag. In ieder examen staan ook teksten met meerdere vragen. Je kunt dan meestal niet alle vragen met behulp van dezelfde leesstrategie beantwoorden. Je zult bij elke vraag moeten bepalen welke leesstrategie je het best kunt gebruiken om tot het juiste antwoord te komen. Het kan zelfs voorkomen dat je bij één vraag meerdere leesstrategieën gebruikt.

Putzplan & Duschwürfel

Bald beginnt das Semester, und viele Studienanfänger kehren dem Elternhaus den Rücken, um in eine Wohngemeinschaft (WG) zu ziehen. Eltern kann man sich nicht aussuchen, Mitbewohner schon. Nutzt die Chance! Tipps zur WG-Suche und zum gemeinsamen Leben.

(1) Bald schon fängt an den Hochschulen das Wintersemester an und es werden wohl wieder um die 300 000 Ex-Schüler sein, die ein Studium beginnen. Für viele ist das der Zeitpunkt, Mutters leckerem Mittagessen und Vaters gut gemeinten Ratschlägen den Rücken zu kehren und von zuhause auszuziehen – gerade, wenn's eine neue Stadt zu entdecken gilt. Hat man nicht zufällig einen reichen Onkel in Amerika und auch keine Lust, einsam in einem Zehn-Quadratmeter-Abstellräumchen mit Etagentoilette im Studentenwohnheim zu leben, ist oft die Wohngemeinschaft die beste Lösung. Hier ein paar Tipps, zur WG-Suche und zum Leben in WGs:

(2) Zuerst einmal sollte man sich überlegen, ob man zu zweit oder mit mehreren wohnen möchte. Eine Zweier-WG funktioniert nur dann, wenn man sich hundertprozentig sicher ist, mit dem Mitbewohner auch gut auskommen zu können. Miriam und Wiltrud zum Beispiel, die eine WG in Bochum gegründet haben, kannten sich schon vorher und wussten, dass zumindest der Musikgeschmack (Robbie Williams) und die Abendgestaltung (bunter Alkohol in Massen) __2__ würden. Sie entdeckten gemeinsame Vorstellungen von Hygiene und stellten sogar fest, dass sich ihre Hausarbeitsvorlieben ergänzen: Miriam spült gerne, Wiltrud trocknet ab, Miriam macht gern das Bad und Wiltrud trägt den Müll raus.

(3) Wie überall, ist es auch bei der WG-Suche vorteilhaft, wenn man jemanden kennt, der jemanden kennt, der jemanden kennt. Im besten Fall wird man so der Nachmieter desjenigen, der leider aus der hippesten WG der Stadt ausziehen muss. Im Normalfall bekommt man so die Information, wo die schwarzen Bretter mit den meisten WG-Angeboten hängen oder welche Tageszeitung man sich wann besorgen sollte. Die bekommt man aber auch schnell, wenn man einfach mal irgend-

wen auf dem Uni-Campus anspricht, am besten im immer hilfsbereiten AStA[1].

(4) Dass sich die WG-Suche in den verschiedenen Uni-Städten ganz unterschiedlich darstellt, davon kann Bastian ein Liedchen singen: Im östlichen Greifswald fand er in den funktionalen, aber nicht unbedingt beliebten Plattenbauten Wohnraum en masse, bei seinem Umzug nach Marburg reichte es mit etwas Glück nur zum anfangs beschriebenen Studentenwohnheim-Kämmerchen. Bei über zehn Marburger WGs stellte er sich vor und musste dort mit etlichen Mitbewerbern konkurrieren. Womit wir beim nächsten Punkt wären:

(5) Die Bewerbung um den Platz in einer WG sollte nie wie die Bewerbung um den Arbeitsplatz gehandhabt werden. Generell gilt hier: Sei einfach du selbst. Sich extra in Schale zu schmeißen und zu überlegen, welche Antworten wohl gern gehört werden, macht von daher keinen Sinn; es wirkt verkrampft, man will schließlich, dass die Leute einen kennen lernen, um zu gucken, ob man zu ihnen passt. Hans und Jan, die in ihrer Siegener WG Ersatz für zwei weggezogene Mädchen suchten, kam es bei den Bewerbern in erster Linie auf ein lockeres, natürliches Gespräch an. Die Studienanfängerin, die mit ihren Eltern auftauchte, hatte natürlich sofort verloren.

(6) Hat man sich gut zusammengefunden, funktioniert im Idealfall alles ohne Stress und ganz von selbst. Vor allem in größeren WGs bewährten sich zur Streitvorbeugung jedoch:

– Der Putzplan, auf den man sich im Zweifel immer berufen kann.

– Der Duschwürfel, mit dem zum Beispiel Miriam und Wiltrud zu Wochenbeginn auswürfeln, wer bei gleicher Aufstehzeit zuerst ins Badezimmer darf beziehungsweise muss.

– Verschließt ein Bewohner die Tür, braucht er seine Privatsphäre. Vorsichtiges Klopfen ist angebracht.

– Und was auch ganz gut ankommt: Nächtliche Partys vorher ankündigen.

noot 1 AStA (= Allgemeiner Studentenausschuss): belangenvereniging van studenten

'ist oft die Wohngemeinschaft die beste Lösung' (Zeile 15-16)

1 Wann ist das nach Auffassung des Autors der Fall?
A Wenn man den Luxus, den man von zuhause her gewohnt ist, beibehalten möchte.
B Wenn man nicht sofort die Verantwortung für einen eigenen Haushalt haben möchte.
C Wenn man vorhat, längere Zeit in einer Stadt zu studieren.
D Wenn man zu einem angemessenen Preis angenehm wohnen möchte.

2 Ergänze die ausgelassenen Worte. (Zeile 31)
A kein Problem sein
B sich ändern
C zu Streit führen

'wenn man … anspricht' (Zeile 50-51)

3 Warum sollte man das machen?
A Weil es wichtig ist, andere Studenten zu kennen, die auch eine Wohnung suchen.
B Weil man bei der Wohnungssuche von älteren Studenten keine Konkurrenz zu befürchten hat.
C Weil man dann hört, in welcher Wohngemeinschaft man am billigsten wohnen kann.
D Weil man dann schnell erfährt, wo man freie Plätze in Wohngemeinschaften finden kann.

© ThiemeMeulenhoff

4 Welche Aussage(n) stimmt/stimmen mit dem 4. Absatz überein?
1 In Greifswald war es für Bastian leicht, Wohnraum zu finden.
2 In Marburg hat sich Bastian anfangs mit einem sehr einfachen Zimmer zufrieden geben müssen.
A Beide.
B Nur 1.
C Nur 2.
D Keine von beiden.

'Sei einfach du selbst.' (regel 72-73)

5 Waarom?
Antwoord in één zin.

6 Wie verhält sich der zweite Teil des 5. Absatzes 'Hans und Jan … an.' (Zeile 79-84) zum ersten Teil 'Die Bewerbung … passt.' (Zeile 69-79)?
A Er fasst den ersten Teil zusammen.
B Er illustriert die Richtigkeit des ersten Teils.
C Er relativiert den ersten Teil.
D Er zieht eine Schlussfolgerung aus dem ersten Teil.

7 Maak de volgende zin af:
Als je de vier tips die aan het eind van de tekst staan, opvolgt …

Bij je eerste oriëntatie op de tekst kom je met de titel waarschijnlijk niet veel verder. In de schuingedrukte inleiding echter lees je dat de tekst tips bevat voor aanstaande studenten die woonruimte zoeken in een 'Wohngemeinschaft' (woongroep). Overweeg jij misschien ook om na het behalen van je diploma op kamers te gaan wonen? Dan zou het kunnen zijn dat je bij deze tekst leesstrategie c (voorkennis gebruiken) kunt toepassen.

1 De eerste vraag is: wanneer is een woongroep volgens de tekst de beste oplossing voor een aanstaand student? Hierover zul je ongetwijfeld voordat je de tekst gaat lezen zelf al ideeën hebben (leesstrategie c). Bijvoorbeeld: je gaat in een andere stad studeren en het is te ver om elke dag heen en weer te reizen. Of: je bent blij eindelijk het (ouderlijk) huis uit te kunnen. Of: een woongroep is gezelliger en ook goedkoper dan alleen op kamers te gaan wonen.
Nadat je hier (kort) over nagedacht hebt, wordt het tijd om de tekst te gaan lezen op zoek naar het antwoord op vraag 1. Je kunt proberen alinea 1 te skimmen (leesstrategie b). Helpt dit je niet verder, lees de alinea dan gedetailleerd (leesstrategie f).
In regel 10-16 staat dat als je niet toevallig een rijke oom in Amerika hebt (die jou geld zou kunnen geven om in een luxe woning te kunnen wonen) en als je geen zin hebt om eenzaam in een soort rommelhok te wonen, dat dan een woongroep vaak de beste oplossing is. De belangrijkste reden om voor deze oplossing te kiezen is dus het geld. Antwoord D is dus juist.

2 Bij een meerkeuze-invulvraag moet je de tekst rondom het 'gat' altijd gedetailleerd (leesstrategie f) lezen. Bij een dergelijke vraag is het erg belangrijk dat je het tekstdeel goed begrijpt omdat je meestal op zoek moet naar de structuur van tekstdelen (leesstrategie d) of naar verbanden tussen tekstdelen of alinea's. Soms zijn de invulmogelijkheden signaalwoorden. Uiteraard is het dan van belang dat je de signaalwoorden en het verband dat ze aangeven, goed kent (zie ook D5 *Signaalwoorden*).

© ThiemeMeulenhoff

Lees de drie antwoordmogelijkheden en probeer ze te vertalen. Lees vervolgens de tekst rondom de invulling, dus regel 25-31. Als blijkt dat je op basis van deze regels het antwoord nog niet (zeker) weet, moet je de context uitbreiden. Begin dan te lezen bij regel 21 en lees door tot regel 37.
In regel 21-25 staat dat je er in een woongroep van twee personen zeker van moet zijn dat je het met de ander goed kunt vinden. De volgende zinnen werken dat uit: Miriam en Wiltrud kenden elkaar en wisten dat muziek en de invulling van de avond geen probleem (kein Problem) zouden zijn. Ook de volgende zinnen bevestigen dit beeld: ze denken hetzelfde over hygiëne, ze vullen elkaar aan bij huishoudelijke taken. Alleen met invulling A wordt de alinea één logisch geheel.

3 Om deze vraag goed te begrijpen moet je eigenlijk regel 49-53 lezen. Je zult je dan zeker afvragen waarop het woord 'die' (regel 49) betrekking heeft. Dat betekent dat je ook nog een stukje van de tekst voor regel 49 moet lezen.
Als je bij regel 44 begint te lezen, zul je vaststellen dat 'die' terugslaat op het woord 'Information'. De vraag luidt dus: waarom is het verstandig om bij je zoektocht naar informatie over huisvesting zomaar mensen (irgendwen) op het universiteitsterrein aan te spreken? Zonder nog in de tekst naar het antwoord te zoeken, kun je hier misschien het antwoord al voorspellen (leesstrategie a). Mensen die daar rondlopen, hebben misschien een idee hoe jij snel woonruimte kunt vinden. Als je nu alinea 3 gedetailleerd leest (leesstrategie f) bevestigt de tekst jouw vermoeden: informatie die je direct van andere studenten (of van de belangenvereniging van studenten) krijgt, kan sneller tot resultaat leiden dan de informatie op prikborden of informatie over welk dagblad je zou moeten kopen (vanwege de advertenties 'woonruimte aangeboden'). Antwoord D is dus juist.

4 Bij vraag 4 kun je proberen het antwoord te vinden door eerst alleen de eerste en de laatste regels van alinea 4 te lezen (skimmen, leesstrategie b). Waarschijnlijk zul je daarna toch moeten besluiten de hele alinea gedetailleerd (leesstrategie f) te gaan lezen.
Bewering 1: Bastian kon in Greifswald gemakkelijk woonruimte vinden. Alinea 4 begint met de vaststelling dat de ene stad verschilt van de andere als het om woonruimte gaat. De dubbele punt in regel 57 geeft het verband tussen de tekstdelen aan (leesstrategie d). Er volgt een verklaring van die bewering. In Greifswald vond hij 'Wohnraum en masse' (regel 60-61). Als je niet precies weet wat 'en masse' betekent, lees je eerst door. In Marburg vond hij met enig geluk en na tien pogingen (regel 61-67) een 'Studenten-wohnheim-Kämmerchen' (een klein kamertje). Door de tegenstelling met Marburg begrijp je nu dat woonruimte 'en masse' zoiets betekent als 'in grote hoeveelheden'. De betekenis van dit woord hoef je dus niet op te zoeken, maar kun je uit de context halen (leesstrategie g).
Bewering 1 is dus juist.
Bewering 2 is ook juist omdat er in regel 62-64 staat dat Bastian zich in het begin (anfangs) in Marburg tevreden moest stellen met een klein kamertje.
Antwoord A is dus het juiste antwoord.

5 Bij deze vraag moet je je goed realiseren dat het advies 'wees gewoon jezelf' (regel 72-73) wordt gegeven aan studenten die hospiteren: solliciteren naar een plek in een woongroep. Op basis van het voorgaande in de tekst kun je hier misschien het antwoord al voorspellen (leesstrategie a): je bent zo op elkaar aangewezen dat het geen zin heeft je anders voor te doen dan je werkelijk bent. Als je pas later ontdekt dat jullie niet bij elkaar passen, kan dat heel vervelend zijn.
Nu ga je alinea 5 gedetailleerd lezen (leesstrategie f) om te kijken of je voorspelling uitkomt.

© ThiemeMeulenhoff

Het antwoord vind je in regel 73-79: het heeft geen zin om bij het hospiteren je mooiste kleren aan te trekken (sich in Schale schmeißen) of gewenste antwoorden te bedenken. Dat komt verkrampt over, terwijl het de bedoeling is elkaar te leren kennen om te kijken of je bij elkaar past.

6 Bij deze vraag moet je bepalen hoe het tweede deel van alinea 5 zich verhoudt tot het eerste deel. Er wordt dus gevraagd wat het verband is tussen de tekstdelen. Helaas kun je dat hier niet doen door middel van signaalwoorden of leestekens. Het gaat echt om de inhoud.
Je kunt eerst proberen te skimmen (leesstrategie b) maar waarschijnlijk zul je gedetailleerd moeten lezen (leesstrategie f).
In het eerste deel van de alinea wordt uitgelegd dat je bij het hospiteren in een woongroep vooral jezelf moet zijn. Dan volgt (in het tweede deel) het voorbeeld van Hans en Jan die hospitanten kregen. Ze probeerden de gesprekken vooral losjes, informeel en natuurlijk te laten verlopen (regel 82-84). Als je nog niet direct het goede antwoord weet, kan afstrepen je misschien helpen: het tweede deel is geen samenvatting van het eerste deel (antwoord A), maar er wordt een voorbeeld gegeven. Zou een voorbeeld hetzelfde kunnen zijn als een illustratie? Antwoord B sluit je dus nog niet uit. Is deel twee een relativering? Bij een relativering worden toch meestal dingen met elkaar vergeleken? Antwoord C sluit je nog niet uit. Antwoord D is fout omdat er in deel twee van alinea 5 geen conclusie (Schlussfolgerung) wordt getrokken.
Antwoord B en C blijven nog over en uit deze twee mogelijkheden moet je het (volgens jou) beste antwoord kiezen. Antwoord B is juist omdat je kunt zeggen dat het voorbeeld de juistheid van het eerste deel illustreert (toelicht).

7 Aan de vier tips gaat een dubbele punt vooraf. Die geeft aan dat er nu een uitleg/verklaring volgt voor de bewering die aan de dubbele punt voorafgaat. Deze bewering luidt: vooral in grotere woongroepen blijken de vier tips te werken bij 'Streitvorbeugung' (regel 91). Wat betekent nu 'Streitvorbeugung'? Dit woord vind je niet in het woordenboek. Je kunt de betekenis afleiden (leesstrategie g) door het woord in tweeën te knippen: 'Streit' (ruzie) en 'Vorbeugung' (voorkoming). Het betekent dus het voorkomen van ruzie. Als je de vier tips opvolgt, krijg je dus niet gauw ruzie met je huisgenoten.

© ThiemeMeulenhoff

D 3 Soorten examenvragen

Het centraal examen bestaat uit tien tot twaalf korte, middellange en lange teksten. Je kunt allerlei teksten verwachten: krantenartikelen, ingezonden brieven, interviews, boekbesprekingen. Over deze teksten moet je 40 tot 45 vragen beantwoorden. Het examen leesvaardigheid duurt 2½ uur.

De vragen zijn verdeeld over een aantal vraagsoorten:
1 gesloten vragen:
  • meerkeuzevragen
  • meerkeuze-invulvragen
2 voorgestructureerde vragen:
  • combinatie-/matchingvragen
  • beweringenvragen
  • ordeningsvragen
3 citeervragen
4 open vragen

De meeste vragen leveren bij een juist antwoord één punt op. Enkele open vragen kunnen bij een volledig juiste beantwoording soms twee of zelfs drie punten opleveren. De open vragen zijn in het Nederlands, de meerkeuzevragen in het Duits gesteld.

De gesloten vragen die in de examens voorkomen, maken samen ongeveer 60 procent van de scorepunten uit en de andere vraagvormen ongeveer 40 procent.

Wil je weten hoe je deze vragen aanpakt? Hierna vind je per soort vraag een oplossingsstrategie. De antwoorden vind je aan het eind van dit onderdeel. In onderdeel G, H en I kun je oefenen met examenteksten waarin in de *Oriëntatie vooraf* aanwijzingen staan over hoe je bepaalde vragen aanpakt. In de *Uitwerkingen* vind je ook uitgebreide oplossingsstrategieën voor de verschillende vraagsoorten.

D 3.1 Gesloten vragen

Meerkeuzevragen

Een meerkeuzevraag is een vraag over (een deel van) de tekst waarbij je kunt kiezen uit een beperkt aantal antwoorden, waarvan er één het juiste antwoord is.

Strategie:
- Zorg ervoor dat je de vraag en de bijbehorende antwoorden goed begrijpt. Zoek de woorden die je niet begrijpt op.
- Kijk goed of de vraag over de hele tekst gaat of alleen over een alinea.
- Als je vaak het foute antwoord kiest, probeer het dan op de volgende manier aan te pakken: beantwoord eerst de vraag voor jezelf zonder naar de antwoorden te kijken. Pas nadat je voor jezelf het antwoord hebt geformuleerd, kijk je naar de antwoorden. Zit jouw antwoord erbij? Kies dan dat antwoord als het correcte antwoord.

Big Brother für Vögel

Das Objekt *Big Brother* ist ganz im Design einer Überwachungskamera gestaltet und macht für 54,95 Euro Wachhunde und Alarmanlagen fast überflüssig. Der Nistkasten aus Holz und rostfreiem Stahl hält nicht nur Einbrecher ab, die in seinem Innern eine Kamera vermuten, sondern auch Marder und Nerz. Das weit hervorstehende Dach wirkt wie eine Sonnenblende für haarscharfe Überwachungsfotos, hält aber tatsächlich die Raubtiere von ihrer potenziellen Beute fern, da sie das Innere mit ihren Pfoten nicht erreichen können. Die 31 Zentimeter lange „Diebesscheuche“ wird mitsamt Halterung geliefert, die Rückseite lässt sich abnehmen.

‘Big Brother für Vögel’ (Titel)

1p **1** Worum handelt es sich in diesem Text?
A Um ein Design-Kunstwerk, mit dem man seinen Garten verschönern kann.
B Um eine Kamera, mit der man sein Gelände überwacht.
C Um einen Nistkasten, der durch sein Äußeres Diebe abschreckt.
D Um ein Vogelhaus, in dem man einem Vogel beim Brüten zuschauen kann.

Meerkeuze-invulvragen

Een meerkeuze-invulvraag is een vraag waarbij uit de tekst een woord, woordgroep of zin is weggelaten. Je kunt kiezen uit een beperkt aantal antwoorden, waarvan er één het juiste antwoord is.

Strategie:
- Lees de zin (of zinnen) voor en na de open plek gedetailleerd.
- Bekijk de antwoordmogelijkheden en probeer de betekenis van onbekende woorden te raden. Lukt dat niet, zoek ze dan op in het woordenboek.
- Vul de antwoordmogelijkheden een voor een in en kijk of je een goed lopende en inhoudelijk kloppende zin krijgt. Als je een signaalwoord moet invullen, let dan ook op het verband tussen de zinnen voor en na de open plek.

DIE WAHRHEIT ÜBER

Genuss und Ruhe

(1) Wenn bei Tisch die Kinder toben, platzt so manchem Familienvater der Kragen, und er verlangt seine Ruhe. Zu Recht, so fanden britische Lebensmittelforscher des Unilever-Labors an der Universität Manchester heraus: Ist es beim Essen zu laut, schmeckt die Mahlzeit schlichtweg fade. Testesser werteten Salzgehalt, Süße und Aroma stetig geringer, wenn Hintergrundgeräusche zunahmen.

(2) Die Forscher halten jetzt einige kulinarische Klischees für bewiesen: Flugzeugessen schmeckt nicht – wegen der dröhnenden Turbinen! Die Kantine hat nur deshalb einen schlechten Ruf, weil die Kollegen so laut quatschen! Und wer sein Mittagessen dort nur kauft, um es in ruhigerer Umgebung zu genießen, wird ebenfalls nicht glücklich, __2__ an lauten Orten wird beim Kochen so kräftig gewürzt, dass es beim Essen in der Stille völlig versalzen schmeckt.

(3) Das Gehirn, so die Hypothese, schenkt dem Zungengeschmack weniger Aufmerksamkeit, wenn der Ohren-Input zu hoch ist. Nur eine einzige Qualität fand sich durch Lärm noch gesteigert: die Knusprigkeit. Womit die Beliebtheit von Chips beim Fernsehen erklärt wäre.

1p **2** Welche Ergänzung passt in die Lücke im 2. Absatz?
A aber **B** auch **C** denn

D3.2 Voorgestructureerde vragen

Combinatie-/matchingvragen

Een combinatievraag of matchingvraag is een vraag waarbij je de juiste combinatie(s) moet maken uit twee gegeven groepen. De groepen zijn meestal ongelijk: de ene groep is groter dan de andere waardoor er één of meer antwoorden overblijven. Bij een combinatie-/matchingvraag moet je meestal omschrijvingen (of tussenkopjes) aan een bepaalde alinea koppelen.

Strategie:
- Lees eerst de aangeboden omschrijvingen.
- Lees daarna de eerste alinea en kijk welke omschrijving hierbij past.
- Ga op dezelfde manier te werk bij de overige omschrijvingen.

Tips:
- Denk eraan dat je iedere omschrijving maar één keer mag gebruiken.
- Meestal blijven er één of twee omschrijvingen over.

Orientierung?

Wenn die Berufsvorbereitung an Schulen zur Werbeveranstaltung wird, bleiben die Schüler nur ratlos zurück

Bericht von Ruben Karschnick, Hamburger Gymnasialschüler (11. Klasse)

In der 11. Klasse dreht sich alles um die Zeit nach dem Abitur. Ganze Schultage werden geopfert, um uns Schülern Einblicke in die Welt der Studiengänge und Ausbildungsmöglichkeiten zu verschaffen.

Tag eins: Ein motivierter, recht sportlicher Herr berichtet über die Vorzüge des Dualen Systems. Ich hatte noch nie davon gehört, ein Studium mit einer Ausbildung verbinden zu können, und überlegte ernsthaft, ob das eine Alternative für mich sein könnte. Doch dann kam ...

Tag zwei: Es erscheint im noblen Anzug der Professor einer privaten Fachhochschule, im Schlepptau ein Student. Die beiden starten eine aufwendige PowerPoint-Präsentation. Ihr Vortrag erinnert an Teleshopping und kennt nur eine Botschaft: Die private Hochschule ist das Beste, was mir passieren kann. „Bei uns zählt nicht das Zeugnis, sondern der Mensch." Vor kaum einer Übertreibung schrecken die Werbetrommler zurück. Am Ende warnen sie vor dem Dualen System. Viel zu stressig sei das, auf gar keinen Fall zu empfehlen. Das bisschen Orientierung, das ich gerade hatte, löst sich in Verwirrung auf. Aber vielleicht sorgt die Bundeswehr für Ordnung.

Tag drei: Eine blonde Soldatin mit strengem Ton und militärischer Haltung zeigt uns auf einem Video, wie Soldaten sterbende Kinder in Afghanistan retten. Emotional leicht aufgeweicht, empfangen wir daraufhin die Kernbotschaft: Kostenloses Studium mit Gehalt und große Aufstiegschancen. Propaganda anstatt Unterricht. Da Schulpflicht herrscht, müssen sich auch Nichtinteressierte alles anhören.

Tag vier: Bei der Jobbörse kann ich mir aussuchen, mit wem ich sprechen möchte. Vertreter zahlreicher Berufsgruppen sind eingeladen. Sie erzählen, welche Ausbildung sie selbst hatten, was ihren Arbeitsalltag ausmacht und welche Aufstiegschancen sie haben, ganz ohne Werbeabsicht.

Was nun aus mir wird? Ob ich studiere, eine Ausbildung mache oder beides gleichzeitig? Das weiß ich noch nicht. Ich werde mich wohl noch eine Weile orientieren müssen.

In de tekst beschrijft een leerling vier beroepsoriëntatiedagen.

2p **3** Welke omschrijving past bij welke dag?

a De leerling heeft de gelegenheid praktijkervaringen te vergelijken.
b De leerling krijgt een te optimistisch beeld van een bepaalde opleiding voorgespiegeld.
c De leerling krijgt goede carrièremogelijkheden voorgespiegeld.
d De leerling maakt kennis met de voordelen van een oriënterend studiejaar.
e De leerling raakt geïnteresseerd in de mogelijkheden van de combinatie studie en praktijkopleiding.
f De leerling weet in ieder geval wat hij niet wil.

Noteer steeds het nummer van de dag, gevolgd door de letter van de omschrijving. Je mag elke omschrijving maar één keer gebruiken en je houdt twee omschrijvingen over.

Beweringenvragen

Een beweringenvraag is een vraag waarbij je van een aantal beweringen uit twee antwoordmogelijkheden de juiste moet kiezen (*juist/onjuist*, *wel/niet* enzovoort).

Strategie:
- Lees de tekst globaal om een indruk te krijgen van de inhoud.
- Lees de eerste bewering en zoek het tekstgedeelte waar deze bewering over gaat.
- Lees dat tekstgedeelte nog eens goed en bepaal of de bewering wel of niet klopt.
- Doe hetzelfde met de overige beweringen.

Tips:
- Als er over een bepaalde bewering niets wordt gezegd, is die fout.
- Gebruik altijd de woorden zoals in de vraag aangegeven (*juist/onjuist, wel/niet*).

© ThiemeMeulenhoff

DIE WAHRHEIT ÜBER
Altes Brot

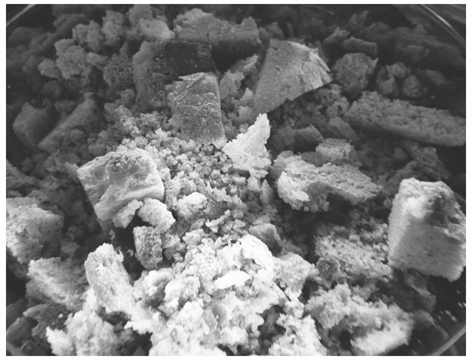

Nichts ist so verlockend wie der Duft frischer Brötchen am Sonntagmorgen. Doch wie heißt es so schön: Nichts hält ewig. Und so taugen die sonst so leckeren Semmeln nach ein paar Tagen nur noch als Futter für die Enten.

Wenn zu viele Menschen auf die Idee kommen, ihre Altbrotlasten an die Teichbewohner zu verfüttern, vergeht diesen schnell der Appetit. So kann es kommen, dass sich die nicht gegessenen Brotreste auf dem Wasserboden absetzen und der Teich fault.

Dank der Forschung könnten die Stillgewässer davon verschont bleiben. Timo Broeker vom Institut für Lebensmitteltechnologie der Hochschule Ostwestfalen-Lippe hat ein Verfahren entwickelt, mit dem er aus Brotabfällen Bioethanol herstellen kann.

In einem ersten größeren Versuch in einer Brennerei in Norddeutschland vergärte der Forscher zehn Tonnen von dem Weizengemisch zu 2 453 Liter Biosprit, indem er Hefe und Enzyme zusetzte. Das ist genug, um 50 000 Liter Benzin die gesetzlich erforderliche Menge Bioethanol beizumischen. Bis zu 350 Milliliter Bioethanol hat der Wissenschaftler aus einem Kilogramm Abfall gewonnen.

Auch Pizzareste, Cornflakes, Torte und Salzstangen eignen sich für die Herstellung des Biokraftstoffs. Diese können durchaus auch schon vergammelt sein, für die Treibstoffherstellung nutzen sie allemal noch. Zukünftig wird man also nicht mehr die Enten im Teich mit den trockenen Brotresten füttern, sondern das Auto in der Garage – ob das genauso viel Spaß macht, bleibt abzuwarten.

2p **4** Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de tekst.

1 Het is Timo Broeker gelukt om bio-ethanol te maken van oude broodresten.
2 Benzine bevat een wettelijk voorgeschreven hoeveelheid bio-ethanol.
3 Beschimmeld brood is ongeschikt voor de productie van bio-ethanol.
4 Timo Broekers uitvinding is een ramp voor de eenden in het park.

Noteer het nummer van elke bewering, gevolgd door 'wel' of 'niet'.

© ThiemeMeulenhoff

Ordeningsvragen

Een ordeningsvraag is een vraag waarbij je delen van de tekst (meestal alinea's, soms de zinnen van een alinea) in de juiste volgorde moet zetten.

Strategie:
- De alinea's (of de zinnen) zijn als het ware losgeknipt. Je moet ze weer in de juiste volgorde zetten.
- Als je alinea's moet ordenen lees deze dan zorgvuldig door en let daarbij vooral op de eerste en laatste zin van elke alinea.
- De eerste zin van een alinea moet logisch aansluiten op de laatste zin van de vorige alinea.
- Als je klaar bent, lees je de tekst nog een keer door om te beoordelen of de volgorde klopt.

Tips:
- Kijk goed of er in de alinea's (of de zinnen) signaalwoorden staan. Signaalwoorden geven een aanwijzing voor de opbouw van de tekst.
- Let ook op tijdsaanduidingen (bijvoorbeeld: seit jüngstem, zu Beginn, im Anschluss).

Engagierter Student sucht … Ehrenamt

Soziales Engagement bringt Studenten nicht nur persönlich, sondern auch beruflich voran.

(1) …

(2) So sei es gut zu merken, dass man mit seinem Wissen aus dem Studium andere Menschen unterstützen kann. „Wer zum Beispiel Lehramt studiert und ehrenamtlich Nachhilfe für sozial Schwächere gibt, kann sein pädagogisches Wissen anbringen und gleichzeitig praktische Erfahrungen sammeln", betont Eckhard Priller, Leiter der Projektgruppe Zivilengagement beim Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB). Und nicht zu vergessen: „Man bekommt Kontakte zu Menschen außerhalb der Hochschule, was wiederum das eigene Verständnis von der Gesellschaft und die soziale Kompetenz erhöht."

De vier zinnen van alinea 1 zijn weggelaten en staan hieronder in een verkeerde volgorde.
1 Das bringt nicht nur Abwechslung in den Uni-Alltag, sondern tut auch dem Selbstbewusstsein gut.
2 Und doch kann es sich lohnen, auch mal über den Tellerrand zu schauen und sich ehrenamtlich zu engagieren.
3 Und vielleicht hilft es sogar der Karriere.
4 Vorlesungen, Seminare, Klausuren und Praktika – Studenten haben meist einen vollen Zeitplan.

1p **5** Wat is de juiste volgorde?
Noteer de nummers van de zinnen in de juiste volgorde.

D3.3 Citeervragen

Een citeervraag is een vraag waarbij je antwoordt door middel van een citaat uit de tekst of door een of enkele woorden uit de tekst op te schrijven, bijvoorbeeld de eerste twee woorden van een zin.

Strategie:
- Lees de vraag goed door, zodat je weet waar je naar op zoek moet.
- Als de vraag ook met een citaat wordt ingeleid, zorg er dan voor dat je alle woorden uit dat citaat begrijpt.

Tips:
- Bij citeren moet je letterlijk overnemen uit de tekst. Vertaal de woorden dus niet in het Nederlands.
- Kijk goed wat er gevraagd wordt. Als alleen de eerste twee woorden van een zin worden gevraagd, moet je niet ook het einde van de zin opschrijven.

Jeanswäsche mit Spezialpaste

Die kreative Leistung bei der Herstellung modischer Jeans ist nicht das Färben oder Nähen – sondern das Waschen. Dabei wird mit Bimssteinen[1] und Chemikalien ein Teil der Indigo-Färbung wieder beseitigt, so dass der typisch schlampige Jeanslook entsteht. Doch die Umweltbelastung durch das verwendete Natriumhypochlorit ist – bei jährlich rund vier Milliarden Kleidungsstücken aus Jeansstoff – beträchtlich; das Sandstrahlen mit Bims[1] kann bei den Wäschern sogar zu gefährlichen Lungenschäden führen. Jetzt haben Forscher der Universität Innsbruck eine neue, umweltfreundliche Jeans-Waschtechnik entwickelt. Diese macht sich zunutze, dass lediglich die äußere Schicht der Baumwollfäden eingefärbt ist. Bei der neuen Methode werden Teile der Hose mit einer Spezialpaste bestrichen, welche die Baumwollfäden aufquellen lässt. Enzyme bauen die äußere Schicht der aufgequollenen Fasern dann ab und entfernen so den Farbstoff.

noot 1 Bims(steine) = puimsteen

De tekst noemt twee nadelen van de traditionele wastechniek van jeans.
2p **6** Met welke **twee** zelfstandige naamwoorden worden deze nadelen aangeduid?
Citeer beide betreffende woorden.

D3.4 Open vragen

Een open vraag is een vraag waarbij je het antwoord zelf moet formuleren door middel van een of enkele woorden of enkele zinnen in het Nederlands.

Strategie:
- Lees de tekst globaal om een indruk van de inhoud te krijgen.
- Lees de vraag en zoek het tekstgedeelte waar deze vraag over gaat.
- Zorg ervoor dat je de zinnen in dit tekstgedeelte goed begrijpt.
- Formuleer je antwoord altijd in het Nederlands, behalve als het anders is aangegeven. Als je in het Duits antwoordt, levert dat 0 punten op.
- Bepaal of een kort antwoord volstaat waarbij je slechts een of enkele woorden hoeft te geven of dat je een lang antwoord (volledige zin) moet opschrijven.
- Lees het tekstgedeelte nog eens goed en beoordeel of je antwoord klopt en volledig is.

Hochzeit mit Folgen

Ein Ehepaar, das mit einem Veranstalter übereingekommen war, eine Hochzeit für 620 Personen auszurichten, hatte im Vertrag festgelegt, dass die Hälfte der Vergütung schwarz bezahlt werde. Nachdem sich abgezeichnet habe, dass der ursprünglich angemietete Saal nicht rechtzeitig fertiggestellt würde, wich das Paar laut Oberlandesgericht (OLG) auf einen anderen Raum aus. Dort sei es aber nur möglich gewesen, 400 Personen zu bewirten. 220 Gäste habe das Paar wieder ausladen müssen. Die Kläger argumentieren deshalb, dass ihnen dadurch Geschenke in Form von Geld oder Gold im Wert von insgesamt 8.250 Euro entgangen seien. Der Betrag errechne sich aus dem durchschnittlichen Wert eines Hochzeitsgeschenkes abzüglich der Bewirtungskosten je Gast.
Beim zuständigen Landgericht war das Paar mit einem Antrag auf Prozesskostenhilfe aber gescheitert, weil die Klage keine Aussicht auf Erfolg habe. Diese Entscheidung hat das OLG nun bestätigt. Ein Grund dafür sei, dass ein Teil der Vergütung schwarz bezahlt worden sei, ein weiterer, dass entgangene Hochzeitsgeschenke nicht erstattungsfähig seien. Zweck einer Hochzeitsfeier, so die Richter, sei es nicht, Gewinne zu erzielen.

2p **7** Welke **twee** verklaringen geeft het “Oberlandesgericht” voor het feit dat het in de tekst genoemde bruidspaar geen schadevergoeding krijgt?

© ThiemeMeulenhoff

Antwoorden

1p **1 C**

1p **2 C**

2p **3 1 = e; 2 = b; 3 = c; 4 = a**
Indien vier antwoorden goed: 2 punten; indien drie antwoorden goed: 1 punt; indien twee of minder antwoorden goed: 0 punten.

2p **4 1 = wel; 2 = wel; 3 = niet; 4 = niet**
Indien vier antwoorden goed: 2 punten; indien drie antwoorden goed: 1 punt; indien twee of minder antwoorden goed: 0 punten.

1p **5 4 – 2 – 1 – 3**

2p **6 Umweltbelastung** [1p]
Lungenschäden [1p]

2p **7**
- **Het bruidspaar heeft (de zaaleigenaar) (deels) zwart betaald.** [1p]
- **Iets wat/Cadeaus die je niet gekregen hebt, kun je niet vergoed krijgen. / Het is niet het doel van een bruiloft om winst te maken.** [1p]

© ThiemeMeulenhoff

D 4 Veelvoorkomende woorden en uitdrukkingen in de vraagstelling

Hieronder vind je woorden en uitdrukkingen die veel voorkomen in examenvragen. Weten wat er wordt gevraagd, is de eerste stap op weg naar het goede antwoord. Het is aan te bevelen om deze lijst goed te bekijken. Wanneer een (groot) aantal woorden en uitdrukkingen jou niet bekend voorkomt, is het zelfs raadzaam om ze te leren. Je hebt namelijk tijdens het examen niet veel tijd om woorden op te zoeken.

Was ist der Kern des ... ***Absatzes***?	*alinea*
An welche Stelle im Text gehört dieser **Abschnitt**?	*tekstdeel*
Welches Problem wird … ***angesprochen***?	*aansnijden, behandelen*
Aus welchem ***Anlass*** wird das gemacht?	*aanleiding*
Was wird in Zeile 10 ***ausgesagt***?	*zeggen, onder woorden brengen*
Welche der folgenden ***Aussage(n)*** stimmt/stimmen überein mit ...?	*uitspra(a)k(en)*
Wie ***äußert*** sich der Verfasser?	*uiten*
Was ***beabsichtigt*** er damit?	*bedoelen*
Wie wird das ***begründet***?	*motiveren*
Was wird hier ***behauptet***?	*beweren*
Was wird in diesem Absatz ***betont***?	*benadrukken*
Was wird als ... ***bezeichnet***?	*aanduiden*
Diese Behauptung **bezieht sich auf** …	*betrekking hebben op*
in ***Bezug*** auf	*met betrekking tot*
Was ***bezweckt*** er damit?	*bedoelen*
Wie wird das im Text ***dargestellt***?	*beschrijven, weergeven*
Welches Wort kann man zwischen ... und ... ***einfügen***?	*invoegen*
Wie ***empfindet*** der Verfasser ...?	*(ge)voelen*
Welche Kritik ist in diesem Absatz ***enthalten***?	*bevatten*
Was ***entspricht*** (+3) ...?	*overeenkomen met*
Welche **Ergänzung** passt in die Lücke in Zeile … ?	*aanvullen, toevoegen*
Was kann man durch ... ***ersetzen***?	*vervangen*
Was wird in den ***erwähnten*** Sätzen ausgesagt?	*noemen, vermelden*
Welche ... ***steht gedanklich auf einer Linie*** mit ...?	*inhoudelijk overeenkomen*
Welches ***Gegensatzpaar*** passt zu ...?	*set van tegenstellingen*
Wie steht der Verfasser ... ***gegenüber***?	*tegenover*
Wie ist das hier **gemeint**?	*bedoelen*
Aus welchem ***Grund*** ist das so?	*reden*
Was hat sich als falsch ***herausgestellt***?	*blijken*
Was ***geht*** aus ... ***hervor***?	*blijken*
Was **hält** der Verfasser **von** …?	*vinden van*
Welcher Aspekt wird damit ***hervorgehoben***?	*benadrukken*
In welcher ***Hinsicht*** ist das gemeint?	*opzicht*
Welches der folgenden Wörter passt in die ***Lücke***?	*gat, open plek*
Welche ***Meinung vertritt*** er damit?	*mening, standpunt innemen*
Dem Text / dem Absatz / dem Verfasser ***nach***	*volgens*

© ThiemeMeulenhoff

Was kann man aus ... ***schließen***?	*concluderen*
Welche ***Schlussfolgerung*** entspricht dem ersten Absatz?	*conclusie*
Was ***spricht*** aus diesen Worten?	*blijken*
Wie ***steht*** der Verfasser zu ...?	*tegenover iets staan*
Welcher der untenstehenden Sätze passt an dieser ***Stelle***?	*plek*
Welche der untenstehenden Aussagen **stimmt** mit dem Inhalt des 2. Abschnittes **überein**?	*overeenkomen*
Welche ***Tatsache*** ist hier gemeint?	*feit*
Wodurch kann man die Worte ***textgemäß*** ersetzen?	*overeenkomstig de tekst*
Worauf weist der ***Verfasser*** hin?	*schrijver*
Wie ***verhalten sich*** ... zueinander?	*verhouden zich*
In welchem ***Verhältnis*** stehen ...?	*verhouding*
Was ***zeigt*** der 2. Absatz?	*(aan)tonen*
Welche Aussage ***trifft auf*** den ... ***zu***?	*van toepassing zijn op, overeenkomen met*
Was wird in ***Zeile*** 10 ausgesagt?	*regel*

In bijna elk examen wordt gevraagd naar de **functie** van een zin of alinea en naar de **verhouding** van zinnen, zinsdelen of alinea's onderling.
Bij de antwoorden vind je onder andere de volgende mogelijkheden:

Bedingung	*voorwaarde*
Begründung	*motivering*
Beispiel	*voorbeeld*
Bestätigung	*bevestiging*
Einräumung	*toegeving, gedeeltelijke inwilliging*
Einschränkung	*beperking*
Ergänzung	*toevoeging*
Erklärung	*verklaring*
Erläuterung	*toelichting*
Gegensatz	*tegenstelling*
Konkretisierung	*concretisering*
Relativierung	*relativering*
Schlussfolgerung	*conclusie*
Steigerung	*vergroting, versterking*
Verallgemeinerung	*generalisatie*
Voraussetzung	*voorwaarde*
Widerlegung	*weerlegging*
Widerspruch	*tegenspraak*
Weiterführung	*vervolg*
Zusammenfassung	*samenvatting*

In bijna elk examen wordt ook gevraagd naar de **toon** van de tekst of de schrijver.
Bij de antwoorden vind je onder andere de volgende mogelijkheden:

Ablehnung	*afwijzing*
Begeisterung	*enthousiasme*
Bewunderung	*bewondering*
Eifersucht	*jaloezie*
Entsetzen	*ontzetting*
Enttäuschung	*teleurstelling*
Erstaunen	*verbazing*
Gleichgültigkeit	*onverschilligheid*
Schadenfreude	*leedvermaak*
Unterhaltung	*amusement*
Verständnis	*begrip*

© ThiemeMeulenhoff

D 5 Signaalwoorden

Signaalwoorden geven het verband aan tussen (delen van) zinnen en tussen alinea's. Ze geven belangrijke informatie over de opbouw van een tekst of tekstgedeelte. Zo kunnen signaalwoorden bijvoorbeeld een opsomming aankondigen of duidelijk maken dat er sprake is van een reden of een verklaring. Let er dus goed op, want bij het beantwoorden van vragen bij een examentekst zijn signaalwoorden een belangrijk hulpmiddel. Hieronder vind je een aantal veelvoorkomende signaalwoorden, ingedeeld in categorieën. Deze categorieën geven het verband aan waarnaar de signaalwoorden verwijzen.

benadrukking	
besonders	in het bijzonder, vooral
eigentlich	eigenlijk, in feite
insbesondere	in het bijzonder, vooral
namentlich	in het bijzonder, vooral
nicht einmal	zelfs niet, geen
nicht nur … sondern auch	niet alleen … maar ook
selbst	zelfs
sogar	zelfs
vor allem	in het bijzonder, vooral
zumal (da)	in het bijzonder, vooral (omdat)

bevestiging	
allerdings	zeker, beslist
fraglos	ongetwijfeld
freilich	inderdaad, zeker
klar	natuurlijk, vanzelfsprekend
mit Recht	terecht
natürlich	natuurlijk, vanzelfsprekend
selbstverständlich	natuurlijk, vanzelfsprekend
tatsächlich	inderdaad, zeker
unzweifelhaft	ongetwijfeld
wirklich	inderdaad, zeker
zweifellos	ongetwijfeld

conclusie / samenvatting	
alles genau besehen	alles welbeschouwd
alles genau genommen	alles welbeschouwd
also	dus
das Fazit	conclusie, resultaat
folglich	dus
kurz	kortom
schließlich	ten slotte
zum Schluss	ten slotte
zusammenfassend	samenvattend

© ThiemeMeulenhoff

middel - doel	
damit	om (te), opdat
um (zu)	om (te)
zu	om (te)

mogelijkheid / waarschijnlijkheid	
anscheinend	waarschijnlijk
etwa	misschien, wellicht
mag sein, dass	(het is) mogelijk dat
möglicherweise	misschien, wellicht
vielleicht	misschien, wellicht
voraussichtlich	waarschijnlijk
wahrscheinlich	waarschijnlijk

oorzaak – gevolg	
also	dus
daraus ergibt sich	daaruit blijkt
demnach	dus
folglich	dus
nun	welnu
so … dass	zo … dat

opsomming	
auch	ook
außerdem	bovendien
danach	dan, vervolgens
dann	dan, vervolgens
darauf	dan, vervolgens
ebenfalls	eveneens, ook
erst	ten eerste
erstens, zweitens …	ten eerste, ten tweede …
letztlich	ten slotte, uiteindelijk
nicht nur … sondern auch	niet alleen …, maar ook
schließlich	ten slotte
überdies	bovendien
und	en
zudem	bovendien
zuerst	ten eerste
zum Schluss	ten slotte
zunächst	ten eerste
zusätzlich	bovendien

© ThiemeMeulenhoff

reden / verklaring / toelichting

aufgrund davon	op grond daarvan
da	omdat, daar
darum	daarom
das heißt	dat wil zeggen
denn	want
denn auch	dan ook
deshalb	daarom
deswegen	daarom, om die reden
indem	doordat
nämlich	namelijk
weil	omdat, daar
zumal da	vooral omdat

relativering / beperking

allerdings	echter, wel(iswaar)
bald … bald	nu eens … dan weer
bezüglich	wat betreft
eigentlich	eigenlijk, in feite
einerseits … andererseits	enerzijds … anderzijds
entweder … oder	of … of
in Bezug auf	met betrekking tot
nur	alleen maar, slechts
übrigens	trouwens, overigens
was betrifft	wat betreft
zugleich	tegelijk(ertijd)
zwar … aber	weliswaar … maar

tegenstelling

aber	maar
(an)statt	in plaats van
dagegen	daarentegen
dennoch	toch, echter, evenwel
doch	toch, echter, evenwel
im Gegenteil	integendeel
jedoch	toch, echter, evenwel, maar
obgleich	hoewel
obwohl	hoewel
stattdessen	in plaats daarvan
trotz	ondanks
trotzdem	toch, desondanks, niettemin
während	terwijl
wenn auch	ook al, hoewel
wenngleich	hoewel

vergelijking

als ob	alsof
beispielsweise	bijvoorbeeld
ebenso wie	evenals
etwa	bijvoorbeeld
genauso wie	evenals
gleichfalls	eveneens
so wie	zoals
wie	zoals
zum Beispiel	bijvoorbeeld

voorwaarde

es sei denn	tenzij
falls	als, indien
vorausgesetzt dass	mits
wenn	als, indien
wenn nicht	tenzij

D 6 Voorvoegsels

Voorvoegsels kun je vooraan aan een woord toevoegen. Zo ontstaat er een nieuw woord met een nieuwe betekenis. Voorbeelden: schlagen - *zer*schlagen; Preis - *Sonder*preis; möglich - *un*möglich. Voorvoegsels geven dus een zeer belangrijk betekenisaspect weer.
In deze lijst vind je veelvoorkomende voorvoegsels. Als je de voorvoegsels kent, wordt het gemakkelijker om in examenteksten de betekenis van woorden af te leiden.

a-	niet-	amoralisch
ab-	af-	abbeißen
ab-	naar beneden	abwerten, abholzen
an-	aan-	anbieten
an-	begin van iets	anfahren
anti-	anti-, tegen-	antifaschistisch, Antikörper
auf-	op-	auffallen
auf-	open	aufmachen
auf-	plotseling	aufschreien
aus-	einde (van handeling)	auslaufen
be-	van iets voorzien	bedecken
bi-	bi-, twee-	bisexuell, bilingual
bio-	bio-	Bioladen
de-	de-, niet-	devalvieren, dezentral
dis-	dis-, niet-	Disharmonie, diskontinuierlich
ent-	ont-	enterben
er-	kapot / dood	erschlagen
er-	resultaat van handeling	erkämpfen
er-	tot ‘iets’ komen	erwachen
extra-	extra-, speciaal	extrafein, Extrazug
dauer-	blijvend	Dauerfrieden
fehl-	verkeerd	Fehlgriff
groß-	groot	Großstadt
haupt-	belangrijkst	Hauptursache
inter-	inter-, tussen-	interregional, Interlaken
irr-	dwaal-	Irrgedanke
miss-	mis / verkeerd / slecht	missverstehen, misslingen, Missverständnis
mono-	mono-, één-	monoton
multi-	multi-, veel-	multikulturell
neo-	neo-, nieuw	Neonazismus
post-	post-, na	postmodern
prä-	pre-, voor-	Präposition, prähistorisch
rück-	terug-	Rückkehr
sonder-	speciaal	Sonderzug
über-	over-	übersetzen, überqueren
über-	te veel	überfordern
un-	erg groot	Unmenge
un-	on-	Unschuld
unter-	onder-	unterstützen
ver-	slecht / verkeerd / ernaast	verfehlen, sich verfahren
ver-	van iets voorzien	versichern
ver-	ver-	verbauen
wider-	tegen-	widersprechen, widersprüchlich
wieder-	weer-, terug-	wiedergeben, Wiedergutmachung
zer-	kapot	zerfallen
zu-	dicht-	zuschrauben

 © ThiemeMeulenhoff

Deel 2 Oefenen met examenteksten

Bronvermelding
Een opsomming van de gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij het examen behorende correctievoorschrift.

E Examenteksten met woordenlijst

In dit onderdeel vind je onder de teksten een aantal woorden vertaald. Deze woorden komen minder vaak voor of hebben in deze tekst een specifieke betekenis. De vertaling kan je helpen bij het begrijpen van de tekst. Je hoeft deze woorden niet te leren. Woorden die wel frequent voorkomen en waarvan je de betekenis dus moet kennen, zijn verzameld in de basiswoordenlijst, achter in deze Examenbundel. Overigens hoef je niet van elk onbekend woord de betekenis te achterhalen. Lees daarvoor nog eens *Omgaan met moeilijke woorden* in D1 op bladzijde 71.

Let op dat je een open vraag altijd in het Nederlands beantwoordt, behalve als het anders is aangegeven. Als je in het Duits antwoordt, levert dat 0 punten op.

De examenteksten zijn gerangschikt naar moeilijkheidsgraad (één, twee en drie sterren).

De antwoorden en uitwerkingen staan op mijn.examenbundel.nl.

© ThiemeMeulenhoff

E 1 EXAMENtekst★ 2017-II: 1 met woordenlijst

Einkaufsfallen im Supermarkt

Ihr kennt das: Man will nur mal schnell im Supermarkt eine Flasche Cola holen und steht zehn Minuten später mit 15 verschiedenen Sachen an der Kasse. Wie das kommt? Der Parcours durch die Regale ist auf eure menschlichen Schwächen ausgelegt!

(1) Wissenschaftler sprechen von 30% bis 60% Spontankäufen im Lebensmittelmarkt. Damit ihr auch weiterhin mehr kauft, als ihr eigentlich wollt, nimmt die Konsumforschung euch, die Kunden, unter die Lupe. Wissenschaftler messen die Herzfrequenz und die Körpertemperatur von Versuchspersonen beim Einkauf, installieren im Supermarkt Video- und Fotokameras, bauen elektronische Schwellen in den Ladenfußboden ein, beobachten jeden Handgriff. So analysiert, wird das Einkaufsverhalten des Einzelnen vorhersehbar und damit manipulierbar.

(2) Normalerweise haben Menschen Angst, ihnen unbekannte Räume zu betreten, auch wenn es nur Supermärkte sind. Deshalb wird dem meist fensterlosen Verkaufsraum durch geschickte Beleuchtung der „Höhlencharakter“ genommen. Warmes Licht und oft auch Pflanzen im Eingangsbereich helfen die Schwellenangst zu überwinden. Durch die geschickte Anordnung von Spiegeln sollt ihr das Gefühl haben, euch aus einem Paradies an frischer Ware das Beste aussuchen zu können.

(3) Das kennt ihr, oder? Der Weg zu den Sachen, die ihr am häufigsten braucht, führt – ob ihr wollt oder nicht – an allen Regalen und Theken vorbei. Das ist natürlich __3__. Ihr sollt bei jedem Besuch mit der gesamten Warenpalette konfrontiert werden. Die Gänge sind mit Bedacht nicht zu eng und nicht zu breit angelegt. Wären sie zu eng, könnte Folgendes passieren: Ein Kunde, der etwas aus dem Regal genommen hat, wird versehentlich vom Einkaufswagen eines anderen Kunden gestreift. Erwiesenermaßen legt der erste Kunde bei der Berührung die Ware reflexartig wieder zurück. Ist der Gang zu breit, geht ihr zu schnell durch den Laden. Die „Durchfahrt“ ist mit Absicht nicht immer unproblematisch. Im Slalom müsst ihr um Körbe mit Sonderangeboten, die den Weg versperren, herumfahren. Die neueste Idee, den Vorwärtsdrang der Kunden zu bremsen, sind riesige Aufkleber auf dem Fußboden. So soll beispielsweise vor dem Süßwarenregal eine quadratmetergroße Schokoladentafel den Appetit anregen.

inleiding ausgelegt: *hier: afgestemd* **8** vorhersehbar: *voorspelbaar*
14 Anordnung: *opstelling* **17** Theken: *toonbanken* **19** Warenpalette: *assortiment aan artikelen*
19 mit Bedacht: *opzettelijk* **23** erwiesenermaßen: *zoals gebleken is* **23** Berührung: *aanraking*
26 Körbe: *manden* **30** Schokoladentafel: *chocoladereep* **30** Appetit: *eetlust*

(4) Manchmal werdet ihr auch mit einer ungewöhnlich großen Menge der gleichen Ware verlockt. Ein riesiger Stapel Kartoffelchips – am besten noch auf einer Packpalette mitten im Gang – sieht nach einem günstigen Großeinkauf des Anbieters aus. Ein Schnäppchen! Aber die 500g-Supergünstigpackung ist oft kaum preiswerter oder sogar teurer als die normale Packung. Besser ist, man vergleicht die vorgeschriebenen Grundpreisangaben (Preis pro 100 g oder 1 kg), die immer neben dem Preis stehen müssen. Damit das Einkaufen nicht zur Routine wird und ihr auch mal wieder neue Produkte entdeckt, wird regelmäßig umgeräumt. Plötzlich ist das Knäckebrot nicht mehr da, wo es monatelang gelegen hat oder es versperren „Stopper“-Regale den gewohnten Weg zur Tiefkühltruhe.

naar: www.checked4you.de, 03.03.2013

33 Packpalette: *pallet* **34** Schnäppchen: *koopje* **42** Tiefkühltruhe: *diepvrieskist*

'Konsumforschung' (Zeile 3)
1 Was wird untersucht?
Welches Wort aus dem 1. oder 2. Absatz bildet den Kern der Antwort auf diese Frage?
A 'Spontankäufen' (Zeile 1)
B 'elektronische Schwellen' (Zeile 6)
C 'Einkaufsverhalten' (Zeile 7)
D 'Verkaufsraum' (Zeile 11)
E 'Schwellenangst' (Zeile 13)
F 'Anordnung' (Zeile 14)

'Normalerweise haben Menschen Angst, ihnen unbekannte Räume zu betreten' (regel 9-10)
2 Met welke drie middelen wordt volgens alinea 2 het verblijf in de supermarkt voor de klant minder beangstigend gemaakt?

3 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 18?
A kein Problem
B kein Zufall
C keine Absicht
D keine Strafe

In alinea 3 worden drie verschillende manieren genoemd die supermarkten gebruiken om het tempo van de klanten af te remmen.
4 Welke?
Noem deze drie manieren.

5 Welchen konkreten Ratschlag enthält der letzte Absatz?
A Kauft nicht zu viel auf einmal ein!
B Kauft nichts von großen Stapeln!
C Kontrolliert, ob das Sonderangebot wirklich günstig ist!
D Legt euch immer eine Einkaufsliste an!

E 2 EXAMENtekst★ 2017-II: 3 met woordenlijst

Das Radfahrer-Ranking: vorbildliches Holland

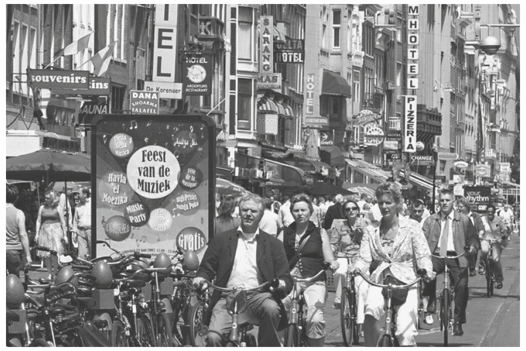

(1) Die Niederländer sind spitze – zumindest wenn es ums Radfahren geht. Nach einem Bericht des Worldwatch-Instituts legen sie mehr als ein Viertel ihrer Fahrten in den Städten per Rad zurück. In Amsterdam liegt die Quote gar bei 38 Prozent. Mit einem Radleranteil von mehr als 15 Prozent in den Städten folgt Dänemark auf Platz zwei. Deutschland erreicht nach Finnland und Schweden Rang fünf – hierzulande werden knapp zehn Prozent aller innerstädtischen Strecken mit dem Rad bewältigt. Am Listenende: die USA und Australien.

(2) Als Hauptgrund für häufigeres Radfahren macht das unabhängige Washingtoner Umweltinstitut die Verkehrspolitik in den jeweiligen Ländern aus: den verstärkten Bau von Radwegen, das Einrichten von autofreien Zonen und die Bereitstellung öffentlicher Mieträder an zentralen Plätzen. Die Vorteile einer solchen Politik sind immens. Menschen, die Rad fahren, tun etwas für ihre Gesundheit, vermeiden klimaschädliches Kohlendioxid und ersparen den Städten Kosten, die diese sonst in die Infrastruktur für den wachsenden Autoverkehr stecken müssten.

(3) Ein weiteres Plus: Je mehr Menschen in einer Stadt Fahrrad fahren, umso sicherer ist dieses Verkehrsmittel. Denn sowohl die Aufmerksamkeit und Rücksichtnahme von Autofahrern gegenüber den Bikern als auch die der Radler untereinander wächst mit zunehmender Zweiradnutzung. Eindrucksvolles Beispiel: Während in London die Zahl der innerstädtischen Radfahrten 2002 um 83 Prozent stieg, sank die Zahl der Unfälle mit einem Radfahrer um 28 Prozent. In den USA ist das Unfallrisiko für Radler am höchsten.

naar: Stern, 08.07.2010

8 Quote: *hier: percentage* **13** bewältigt: *hier: afgelegd* **18** Bereitstellung: *beschikbaarstelling, inzet*
24 Plus: *pluspunt* **26** Rücksichtnahme: *rekening houden met*

1 Was ist der Kern des 1. Absatzes?
- **A** Bei der Nutzung des Fahrrads innerhalb der Stadt liegen die Niederlande vorn.
- **B** Das Radfahren hat in den Niederlanden eine längere Tradition als in anderen Ländern.
- **C** In den Niederlanden fahren mehr Menschen Rad als in anderen Ländern.
- **D** In den Städten in den Niederlanden ist das Rad das Verkehrsmittel, das am häufigsten benutzt wird.

'Die Vorteile' (Zeile 19)

2 Wie viel Vorteile werden im Text genannt?
- **A** zwei
- **B** drei
- **C** vier
- **D** fünf
- **E** sechs

E 3 EXAMENtekst★ 2017-II: 6 met woordenlijst

Himmel in Berlin

(1) Pailletten, Glitzersteinchen und nachtblaue Stoffreste – mit einer schnellen Handbewegung wischt Klaus Unrath die Spuren des maßgeschneiderten Abendkleids, das jetzt fertig auf dem Bügel hängt, beiseite und breitet neue Schnittmuster aus. 30 Outfits müssen er und sein Geschäftspartner Ivan Strano bis zur *Fashion Week* geschneidert haben. „Noch drei Tage vor der Show bekomme ich Panik, ob wir auch genug Teile für den Laufsteg haben. Am Ende sind es dann doch wieder 60 Outfits, und wir müssen kürzen“, sagt Unrath.

(2) Die beiden Designer lernten sich 1998 bei Vivienne Westwood in London kennen, schon ein Jahr später zeigte das Duo die ersten gemeinsamen Entwürfe auf der *Fashion Week* in der britischen Hauptstadt. 2002 zog es die beiden nach Berlin, wo sie ihr eigenes Label gründeten. *Unrath & Strano* setzte von Beginn an den Fokus auf Abendkleider. „Damals hat das hier noch niemand gemacht, und die Promis suchten nach Roben für den roten Teppich“, erinnert sich Klaus Unrath.

4 maßgeschneiderten: *op maat gemaakte* **6** Bügel: *kleerhanger* **7** Schnittmuster: *patronen*
11 Laufsteg: *catwalk* **14** zeigte: *hier: presenteerde* **16** zog es … nach: *verhuisden … naar*
17-18 setzte … den Fokus auf: *richtte zich … op* **19** Promis: *beroemdheden*
19 Roben: *(avond)japonnen*

(3) Auch in der neuen Kollektion, die im Januar präsentiert wird, werden auf jeden Fall Abendkleider dabei sein. Doch wie genau die neuen Roben aussehen werden, verrät Unrath nicht. Nur so viel: Wim Wenders’ Film *Der Himmel über Berlin* inspirierte ihn bei seiner Arbeit. Passend dazu steht in jedem Fall die Location fest, in der Klaus Unrath und Ivan Strano ihre Kollektion zeigen wollen. Der Laufsteg wird im Berliner Fernsehturm aufgebaut, der erstmals für solch eine Veranstaltung freigegeben wird. Und noch eine Premiere ist möglich: Nachdem die Designer ihre aktuelle Herbst- und Winterkollektion mit einem Oversize-Model fotografiert haben, überlegen sie, ob sie auch ein Oversize-Model über den Laufsteg schicken. „Wir wollen damit zeigen, dass auch eine Frau mit mehr Kurven in figurbetonter Kleidung toll aussieht.“

naar: DB Mobil, 01.01.2013

28 freigegeben: *beschikbaar gesteld*

‘das’ (regel 18)

1 Wat wordt daarmee bedoeld?

De modeshow van Unrath & Strano wordt door de film *Der Himmel über Berlin* geïnspireerd.

2 Door welke twee omstandigheden wordt dit waarschijnlijk een unieke gebeurtenis?

E 4 **EXAMEN**tekst★ **2017-II: 9** met woordenlijst

Fische gegen den Elektrosmog

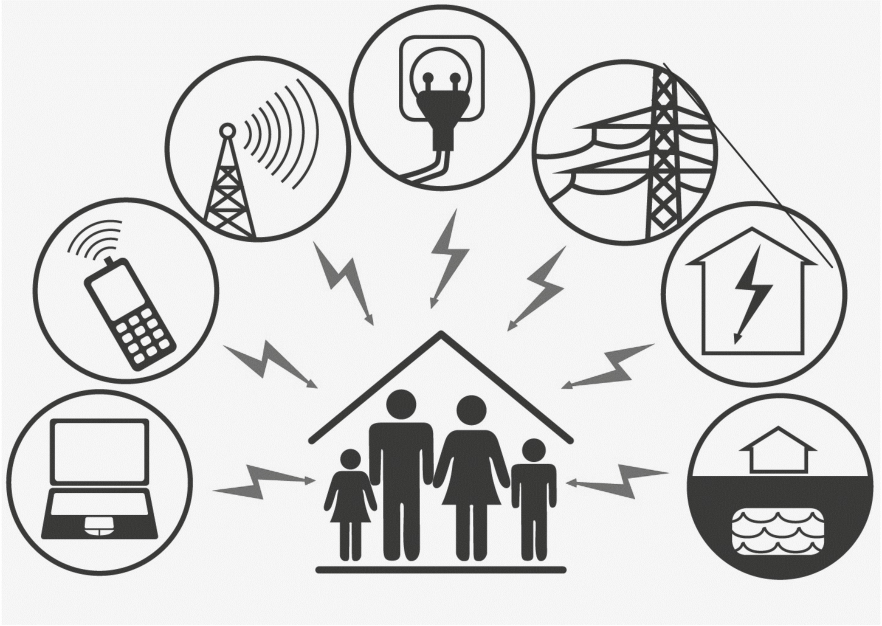

Leben ist immer lebensgefährlich, beendete schon Erich Kästner eines seiner Gedichte. Wie wahr. Und wenn Leben immer lebensgefährlich ist, dann ist es auch überall lebensgefährlich. Zum Beispiel zu Hause. Die sprichwörtliche Sicherheit der eigenen vier Wände? __1__ Erstens passieren die meisten Unfälle im Haushalt, jedes Jahr locker über zwei Millionen. Zweitens lauern dort auch jenseits von Oberschenkelzerrung und Wirbelsäulenprellung unsichtbare Risiken. Strahlung etwa. Der hat jetzt die Zeitschrift *Das Haus* einen großen Beitrag gewidmet. Zu Recht, denn, so der irgendwie aufsehenerregende erste Satz der entsprechenden Themenankündigung: „Elektrosmog gilt generell nicht als gesundheitsfördernd.“ Sie müssen aber jetzt nicht alle WLAN-Router, Babyfone und Handys aus dem Haus verbannen. Kaufen Sie sich einfach ein paar Fische. Aquarien, wer hätte das gedacht, wirken nicht nur beruhigend, sondern auch absorbierend.

naar: Die Welt, 09.03.2013

6 locker: *hier: ruim* **7** jenseits von: *hier: behalve* **10** aufsehenerregende: *opzienbarende*
12 generell: *in het algemeen*

1 Welche Ergänzung passt in die Lücke?
A Aber natürlich!
B Auf keinen Fall!
C Meistens schon!

'Fische gegen den Elekstrosmog' (titel)
2 Op welke manier kan het houden van vissen bijdragen aan de gezondheid in huis?

E 5 EXAMENtekst★ 2017-II: 12 met woordenlijst

Blumen für Allergiker

Wer an Heuschnupfen leidet, kann vielleicht bald aufatmen. Spanische Molekularbiologen haben Geranien ohne Pollen hergestellt. Pollenkörner sind ein häufiger Auslöser allergischer Reaktionen.
Zwei Gene schleusten die Forscher dazu ins Erbgut der Geranien ein. Das erste stört die Entwicklung von Staubgefäßen, in denen Pollen gebildet werden. Aufgrund des zweiten eingebrachten Erbgutbausteins produziert die Geranie vermehrt Hormone, welche die Alterung hemmen und sie langlebiger machen.

naar: Focus, 03.09.2012

1 Heuschnupfen: *hooikoorts* **4** Pollen: *pollen, stuifmeel* **5** Auslöser: *prikkel*
7-8 schleusten ... ein: *hebben ... ingebracht* **7** Erbgut: *erfelijke massa* **11** Alterung: *verouderingsproces*

1 Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de tekst.
1 De ontwikkeling van pollenvrije planten is een moeizaam proces.
2 Door manipulatie heeft men ervoor gezorgd dat de levensduur van geraniums verlengd wordt.
3 Geraniums zijn beter geschikt voor wetenschappelijke doeleinden dan andere planten.
4 Spaanse wetenschappers hebben mensen met een pollenallergie van hun allergie afgeholpen.

E 6 EXAMENtekst★★ 2017-II: 2 met woordenlijst

In Berlin leben, heißt deutlich länger leben

(1) Das heute viel gepriesene Landleben bot vor 100 Jahren noch keine Gewähr für ein besonders langes Leben. Wie eine Studie Rostocker Forscher zeigt, erfreuen sich vor allem Menschen eines biblischen Alters, die damals in den Metropolen zur Welt kamen. Sesshaftigkeit und eine gute Versorgung in frühester Kindheit gehören zu den hervorstechenden Merkmalen eines langen Lebens. Forscher des Max-Planck-Instituts für demografische Forschung fanden jetzt heraus, dass es vor allem Menschen in den Ballungszentren Berlin und Hamburg sowie im Nordwesten Deutschlands schaffen, 105 Jahre und älter zu werden. Der Anteil der Höchstaltrigen dort liegt demnach um mehr als 50 Prozent über dem Bundesdurchschnitt. „Die Höchstaltrigen scheinen überraschend sesshaft gewesen zu sein", sagte Sebastian Klüsener vom Institut am Mittwoch. Etwa ein Drittel sei am Geburtsort gestorben, die Hälfte der Uralten habe ihren Lebensabend noch im Umkreis von 25 Kilometern verbracht. „Obwohl das 20. Jahrhundert voller Turbulenzen gewesen ist, sind die Wohnorte zu Beginn und zum Ende des Lebens oft fast identisch. Beide Phasen sind für die Überlebenswahrscheinlichkeit besonders relevant", stellte Klüsener fest. „Metropolen bieten wegen des guten Zugangs zu medizinischer Versorgung besonders für sehr alte Menschen höhere Überlebenschancen."

(2) „Wir haben zwar keine Daten zum sozioökonomischen Status der besonders alten Menschen. Aber vieles spricht dafür, dass eine gute Versorgung in den ersten Lebensmonaten und eine umfassende medizinische Betreuung im Alter die Lebenserwartung maßgeblich beeinflussen", sagte Klüsener. So habe zum Ende des 19. Jahrhunderts etwa in Bayern, wo Kleinkinder häufig nicht gestillt wurden, die Säuglingssterblichkeit dreimal höher gelegen als im Norden. Das lasse Rückschlüsse auf die Lebensumstände zu. Der Anteil der Höchstaltrigen habe dort nun kaum die Hälfte des bundesweiten Mittelwerts erreicht. Neben den Zentren Berlin und Hamburg weisen auch der Regierungsbezirk Hannover (+53 %) und Schleswig-Holstein (+52 %) überdurchschnittlich viele Menschen jenseits eines Alters von 105 Jahren auf. Möglicherweise seien auch genetische Faktoren dafür mitverantwortlich. „Die Kinder, die dort seinerzeit geboren wurden, waren meist größer und schwerer als die im Süden", sagte Klüsener. Deutlich unter dem Mittelwert der Höchstaltrigen liegen neben Bayern auch Sachsen und Teile Thüringens.

1-2 bot ... keine Gewähr für: *gaf geen zekerheid voor* **3** biblischen: *heel hoge (letterlijk: bijbelse)*
4 Metropolen: *grote steden* **4** Sesshaftigkeit: *het hebben van een vaste woonplaats*
5 hervorstechenden: *opvallende* **8** Ballungszentren: *dichtbevolkte gebieden*
15 Turbulenzen: *hier: onrust* **23** umfassende: *omvangrijke* **24** im Alter: *op latere leeftijd*
26 nicht gestillt wurden: *geen borstvoeding kregen* **28** Rückschlüsse auf: *conclusies over*
32 jenseits eines Alters von 105 Jahren: *ouder dan 105 jaar* **34** seinerzeit: *destijds*

(3) Laut Klüsener basiert die Studie auf Daten aus dem Bundespräsidialamt für die Jahre 1990 bis 2002. Für Glückwunschschreiben des Bundespräsidenten werden dort Angaben zu den Menschen gesammelt, die 105 Jahre und älter werden. In diesem Zeitraum traf das auf rund 1 300 Personen zu. Die Ergebnisse ihrer Studie werden die Rostocker Demografen in Kürze im *Vienna Yearbook of Population Research* veröffentlichen. Nach Meinung der Forscher wird das Erleben des eigenen 100. Geburtstages künftig fast vom Ausnahme- zum Normalfall. So habe sich die Zahl der Hundertjährigen in Deutschland in den letzten 30 Jahren schätzungsweise verzehnfacht. 2012 seien gut 14 000 Menschen hundert Jahre oder älter gewesen. Entwickle sich die __5__ wie in den letzten 150 Jahren, könne jedes zweite heute geborene Kind ein Alter von 100 Jahren erreichen.

naar: Berliner Morgenpost, 02.04.2014

40 Angaben: *gegevens*

'Sesshaftigkeit und ... langen Lebens.' (regel 4-6)
1 Welke twee andere factoren die van invloed zouden kunnen zijn voor de kans op een lang leven worden in het vervolg van de tekst genoemd?

'Obwohl das ... fast identisch.' (Zeile 15-16)
2 Aus diesem Satz spricht
A Bewunderung.
B Enttäuschung.
C Staunen.
D Zweifel.

'eine gute Versorgung in den ersten Lebensmonaten' (regel 22-23)
3 Welk concreet voorbeeld van zo'n goede verzorging wordt in de tekst genoemd?

'Glückwunschschreiben des Bundespräsidenten' (regel 39-40)
4 Wat hebben deze brieven met het onderzoek te maken?
Begin je antwoord met: 'Voor het onderzoek…'

5 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 48?
A Bildung
B Gentechnik
C Lebenserwartung
D Sesshaftigkeit

6 In welchem Ton schreibt der Verfasser des Textes über die Ergebnisse der Forschungsarbeit der Rostocker Demografen?
A begeistert
B ironisch
C sachlich
D voreingenommen

E 7 EXAMENtekst★★ 2017-II: 4 met woordenlijst

Der Turm

Ruim 25 jaar geleden kwam met de val van de muur een onverwacht snel einde aan de DDR, de "Deutsche Demokratische Republik". In de roman *Der Turm* beschrijft Uwe Tellkamp de DDR en haar ondergang.

Er mochte große Feiern nicht, wie die heute Abend, zum fünfzigsten Geburtstag seines Vaters, aller Voraussicht nach eine sein würde, und war lieber allein als in großer Gesellschaft. Er war keineswegs menschenscheu. Die Abneigung gegen Gesellschaft hing mit seinem Äußeren zusammen. Wenn es etwas gab, wofür Christian sich schämte, so war es sein Gesicht, gerade das, wohin Menschen eben immer sahen, wenn sie einen ansahen. Sein eigentlich anziehendes und ausdrucksvolles Gesicht war von Pubertätspickeln übersät, und er empfand grässliche Scham bei dem Gedanken an all die Augenpaare, die ihn forschend, vielleicht auch spöttisch oder angeekelt anstarren würden. Gerade vor diesem Ausdruck des Ekels fürchtete er sich, das kannte er zur Genüge. Jemand drehte sich um, sah ihn an, konnte seine Bestürzung oder sogar Abscheu nicht verbergen und zeigte die Empfindung für den Bruchteil einer Sekunde ganz nackt. Dann bekam er sich in die Gewalt, bedachte, dass es Christian wohl verletzen müsse, wenn er ihn so erschrocken angaffte, und griff sich schnell ein anderes, ein möglichst unbeteiligt wirkendes Gesicht aus dem Vorrat an Gesichtern heraus, den die meisten Menschen benutzten, wenn sie anderen Menschen begegneten, die sie nicht näher kannten. Aber gerade dieses unbeteiligt wirkende Gesicht war es, was Christian um so mehr verletzte, denn es war für ihn erst das Eingeständnis, seine, Christians, Entstellung bemerkt zu haben und sie nun durch Nichtbeachtung zu übergehen. Christian empfand das meist so stark, dass er innerlich vor Abscheu über sein unreines Gesicht brannte. Er versuchte sich beim langsamen Hinaufsteigen abzulenken, aber nun erfasste ihn desto stärkere Unruhe, je näher er der Kajüte kam, wo sein dunkler Anzug und gewiss sein gutes englisches Hemd liegen würden. Alle die mehr oder minder unbeteiligten Fragen nach dem Gang der schulischen Angelegenheiten, seinem Berufswunsch, die unweigerlich folgenden, wohlmeinenden Rat-

2 aller Vorausssicht nach: *naar alle waarschijnlijkheid* **4** Abneigung gegen: *afkeer van*
8 ausdrucksvolles: *sprekende* **8** war von … übersät: *zat helemaal vol met …* **9** grässliche: *vreselijke*
10 angeekelt: *met afkeer* **13** Bestürzung: *ontzetting* **15** nackt: *hier: openlijk* **16** angaffte: *aanstaarde*
17 unbeteiligt: *onverschillig* **22** Eingeständnis: *hier: bevestiging* **22** Entstellung: *hier: huidziekte*
23 übergehen: *negeren* **30** unweigerlich: *onvermijdelijk*

schläge, vor allem aber der Auftritt, das Cellospiel: Obwohl er seinen Part gut beherrschte, überfiel ihn doch, beim bloßen Gedanken daran, im Rampenlicht zu stehen, wiederum Unruhe.

uit: Uwe Tellkamp: Der Turm, 2008

33 im Rampenlicht: *in de schijnwerpers*

1 Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de tekst.
1 Christians vader viert zijn verjaardag vaak met heel veel gasten.
2 Christian ziet tegen het feest op omdat hij van nature liever geen contact heeft met anderen.
3 Zonder pukkels zou Christian een aantrekkelijk gezicht hebben.
4 Iemand die Christians gezicht voor het eerst ziet, schrikt daar meestal erg van.
5 De verjaardagsgasten zijn oprecht geïnteresseerd in Christians schoolprestaties.
6 Christian is bang dat hij fouten gaat maken tijdens zijn optreden met de cello.

E 8 EXAMENtekst★★ 2017-II: 8 met woordenlijst

„Düsseldorf am Rhein“ oder „Fußballmeister 2013“

Stadt sucht neuen Namen für *Facebook*-Seite

(1) Die Stadt Düsseldorf muss ihre *Facebook*-Seite umbenennen – das soziale Netzwerk hat festgelegt, dass Fanseiten von Städten nicht den Namen der Stadt tragen dürfen. Düsseldorf hat auf seiner Seite die rund 11 000 Benutzer jetzt dazu aufgerufen, Vorschläge für einen neuen Namen einzureichen.

(2) Im Mai hatte *Facebook* angekündigt, dass die Betreiber von Städteseiten ihren Namen ändern müssen. Städte oder Länder dürfen auf *Facebook* nicht heißen, wie sie heißen. Warum nicht? Die User sollen die Seiten unabhängig vom Städtemarketing oder der Politik „liken“ können. *Facebook* argumentierte, dass niemand eine Stadt oder ein Land für sich beanspruchen könne. Zur Diskussion stehen auch Namenszusätze. Laut *Facebook* sind Namen wie „Berlin Tourism“ oder „Marketing Berlin“ erlaubt.

1 umbenennen: *een andere naam geven* **6** Betreiber: *beheerders* **8** User: *gebruikers*
10 argumentierte: *hier: voerde als reden aan*

© ThiemeMeulenhoff

(3) Die *Facebook*-Seite der Stadt Düsseldorf hat jetzt bei den Usern nachgefragt, wie sie zukünftig heißen soll. „Wir wollen nicht still den Namen ändern, sondern unsere Fans auch ein Stück weit mit einbeziehen“, sagt Markus Sekulia, Projektleiter *Social Media* bei der Stadt Düsseldorf. Bisher haben rund 100 User einen Vorschlag abgegeben. Darunter zum Beispiel „Düsseldorf am Rhein“, „Dorf an der Düssel“ oder „Düsseldorf.de“ – und auch weniger ernsthafte Ideen wie „Stadt des Deutschen Fußballmeisters 2013“. Die Vorschläge sollen aber ernst genommen werden. „Es gab einige kreative Ideen und User, die sich mit dem Thema auseinandergesetzt haben. Die Vorschläge nehmen wir jetzt in interne Diskussionen mit“, sagt Sekulia.

(4) Bis zum 1. September hat die Stadt Zeit, ihre *Facebook*-Seite umzubenennen. Ob die Seite auch bis dahin weiter „Landeshauptstadt Düsseldorf“ heißt, ist noch nicht klar. Sekulia sagt, man wolle „zeitnah eine Lösung finden“.

naar: Rheinische Post, 30.06.2012

16 ein Stück weit: *tot op zekere hoogte* **29** zeitnah: *tijdig*

‘Die Stadt … tragen dürfen.’ (regel 1-3)
1 Welke reden geeft Facebook daarvoor?

‘Düsseldorf hat … Namen einzureichen.’ (regel 3-5)
2 Welke reden daarvoor wordt in het vervolg van de tekst gegeven?
Citeer de eerste twee woorden van de zin waarin die reden staat.

3 Is volgens deze tekst de nieuwe naam van de Facebook-pagina van Düsseldorf bekend?
Zo nee, antwoord ‘nee’, zo ja, citeer de naam uit de tekst.

© ThiemeMeulenhoff

E 9 **EXAMEN**tekst★★ **2017-II: 11** met woordenlijst

Das Vollgas-Weib

(1) Verliebt hat sich Stefanie Manns zum ersten Mal mit 15. Auf dem Nürburgring. Bei einem Formel-1-Rennen. „Vom Motorsport war ich sofort Feuer und Flamme“, schwärmt sie. Auf dem Heimweg drückt ihr ein Werbemann den *Zak Speed Trainings*-Zettel in die Hand. Eine Woche später sitzt sie erstmals im Rennauto. Zwei Jahre danach gewinnt sie die Damenwertung der Einsteigerklasse *Formel Ford*.

(2) Die Niedersächsin studierte erst Fahrzeugtechnik, machte am Steinbeis-Institut den Master und gründete dann ihre eigene Firma. Ab dem 5. Januar müssen ihre Angestellten aber ohne ihre Chefin auskommen. Dann nimmt sie am härtesten Autorennen der Welt teil: der Rallye Dakar, die seit 2009 in Südamerika ausgetragen wird. Von Lima (Peru) geht es für Manns in ihrem McRae Enduro gut 8 000 Kilometer durch die Atacama-Wüste und die Anden bis nach Santiago (Chile).

(3) „Bei meiner Premiere haben die alten Hasen noch versucht, mir mit Horrorgeschichten Angst zu machen“, sagt die schnellste Frau der Dakar 2012. „Dieses Mal werde ich von Anfang an mein Ding durchziehen und mich von den Macho-Sprüchen nicht beeinflussen lassen.“ Dafür trainiert Manns hart. Neben der täglichen Arbeit läuft und radelt die 32-Jährige jeden Tag zwei, drei Stunden. „Wenn man bei dem Rennen jeden Tag 14 Stunden über Stock und Stein rast, sollte der Nacken- und Schulterbereich ein wenig trainiert sein.“

(4) Ganz ungefährlich ist der Trip nicht. Hubschrauber, Ärzte und ein hochmodernes Feldlazarett stehen bereit. Damit sie wissen, wen die Ärzte operieren und welche Bluttransfusionen sie wem verabreichen müssen, stehen für jeden Fahrer Name und Blutgruppe am Rennauto. Gedanken über Unfälle macht sich Manns aber nicht. Gegenüber den Männern fahre sie „immer mit Verstand und nie voll am Limit“. Chancen auf einen Sieg rechnet sie sich nicht aus. Dafür bräuchte sie ein schnelleres Auto. „Wenn ich meine Leistung bringe, werden sich die Top-Teams schon melden“, so Manns‘ Strategie. Schließlich will sie wie Jutta Kleinschmidt die Dakar mal gewinnen. Doch auch ohne den Triumph hat sie Spaß am Rasen. Im Abendkleid auf einer Party den Männern zu erzählen, dass sie jedes Jahr die Rallye Dakar fahre, sei „echt cool“. Denn einen Achttausender[1] besteigen, das mache doch inzwischen wirklich jeder!

naar: Focus, 24.12.2012

13 Damenwertung: *damesklassement* **13** Einsteigerklasse: *klasse voor nieuwkomers*
18 ausgetragen: *gehouden* **22** die alten Hasen: *de oude rotten*
24-25 mein Ding durchziehen: *mijn eigen gang gaan* **28** über Stock und Stein: *overal doorheen*
32 Feldlazarett: *veldhospitaal* **34** verabreichen: *geven* **37** voll am Limit: *tot het uiterste*

noot 1 Achttausender: berg met een hoogte van meer dan 8000 meter

‘Vom Motorsport … und Flamme’ (regel 5-7)

1 Wordt in het vervolg van de tekst uitgelegd waarom Stefanie Manns zo enthousiast is over motorsport?
Zo nee, antwoord ‘nee’, zo ja, citeer de eerste twee woorden van de zin waarin deze uitleg staat.

2 Der Satz ‘Von Lima … Santiago (Chile).’ (Zeile 19-21) bildet zu den vorangehenden Worten ‘der Rallye … ausgetragen wird’ (Zeile 18-19)
A eine Einschränkung.
B eine Konkretisierung.
C eine Schlussfolgerung.
D eine Steigerung.

3 Was hat sich Stefanie Manns dem 3. Absatz nach vorgenommen?
A Sie wird besser auf die guten Ratschläge ihrer Kollegen und Mitfahrer hören.
B Sie wird sich körperlich und geistig intensiver auf die Rallye vorbereiten.
C Sie wird sich nicht aus der Fassung bringen lassen und nach ihrem eigenen Plan fahren.
D Sie wird sich vor und nach der Rallye eine längere Auszeit gönnen.

‘Im Abendkleid … wirklich jeder!’ (Zeile 42-45)

4 Was spricht aus diesen Worten?
A Bewunderung
B Eifersucht
C Gleichgültigkeit
D Selbstsicherheit

‘Das Vollgas-Weib’ (titel)

5 Citeer de eerste twee woorden van de zin waarin de letterlijke betekenis van deze betiteling afgezwakt wordt.

E10 EXAMENtekst★★★ 2017-II: 5 met woordenlijst

PRO und CONTRA: Sitzenbleiben

Die Pläne Niedersachsens, Klassenwiederholungen abzuschaffen, haben eine heftige Diskussion entfacht. Stellvertretend erläutern hier Josef Kraus und Anette Stein, was für und gegen die Ehrenrunde spricht. Josef Kraus ist Präsident des Deutschen Lehrerverbandes, Anette Stein ist Bildungsexpertin der Bertelsmann Stiftung, die die Studie *Klassenwiederholungen – teuer und unwirksam* herausgegeben hat.

PRO
Josef Kraus

Das Wiederholen einer Klasse hat gute pädagogische Gründe.

CONTRA
Anette Stein

Klassenwiederholungen sind teuer und unwirksam.

naar: Öko-Test, 01.08.2013

In de tekst geven Josef Kraus en Anette Stein hun mening over zittenblijven. Josef Kraus is vóór, Anette Stein is tegen.
De volgende acht fragmenten vormen samen de tekst.

1 Geef van elk van deze fragmenten aan of het uit de tekst van Josef Kraus (Pro) of Anette Stein (Contra) komt.
Noteer achter elk nummer telkens JK (Josef Kraus) of AS (Anette Stein).

1 Allerhand Untersuchungen zeigen, dass Sitzenbleiber allenfalls kurzfristig bessere Noten schreiben, dann aber schnell wieder den Anschluss verlieren.

2 Das Ausmaß des Sitzenbleibens wird häufig dramatisiert. Von 11,4 Millionen Schülern in Deutschland drehen pro Jahr im Durchschnitt nur rund zwei Prozent eine Ehrenrunde.

15.2 Ausmaß des Sitzenbleibens: *aantal zittenblijvers* **15.2** drehen … eine Ehrenrunde: *doen een klas over*

3 Die betriebswirtschaftliche Betrachtung dieser pädagogischen Frage ist ein Unding: Der Glaube, mit der Abschaffung des Sitzenbleibens könnten Millionen gespart oder für Förderung freigesetzt werden, ist eine Milchmädchenrechnung[1]. Dass Schüler eine Klasse wiederholen, bedeutet nicht automatisch, dass mehr Klassen und mehr Lehrer benötigt werden.

4 Förderstunden für schwächere Schüler können in einigen Fällen hilfreich sein, doch mancher Schüler braucht den Schreckschuss des Sitzenbleibens, um zu verstehen, dass er für seine Bildung und Zukunft etwas tun muss. Ohne Sitzenbleiben würden sich manche Schüler überhaupt nicht mehr anstrengen, das Leistungsniveau vieler Klassen würde sinken. Eine Abschaffung kommt dem Recht auf Wohlfühlschule mit Abitur-Vollkasko-Anspruch gleich.

5 Für manchen Faulpelz mag die Gefahr des Scheiterns eine kurzfristige Motivationshilfe sein, das Scheitern selbst wirkt ganz und gar nicht positiv.

6 Harald Schmidt, Ulrich Wickert, Albert Einstein – Menschen, die trotz Ehrenrunde erfolgreich wurden, werden gern erwähnt, wenn man augenzwinkernde Argumente für Sitzenbleiben sucht. Motto: Eine Klassenwiederholung hat noch keinem geschadet. Dabei ist die Gegenfrage die entscheidende: Hat es denn genützt? Nur in seltenen Fällen, lautet die Antwort der Wissenschaft.

7 Nur mit einer Gesetzesänderung, mit der das Sitzenbleiben abgeschafft wird, ist nicht genug gewonnen. Wichtiger ist die Qualität des Unterrichts. Gute Schulen fördern jeden Schüler individuell und die Lehrer entwickeln persönliche Lernpläne. Sie intervenieren sofort, wenn jemand die Lernziele verfehlt, nicht erst mit dem Halbjahreszeugnis, wenn Sitzenbleiben droht. Keiner soll über- oder unterfordert werden. Das ist alles andere als leistungsfeindlich, im Gegenteil: Die Besten einer Klasse lernen in diesem System meistens sogar noch schneller.

8 Sitzenbleiben bedeutet, dass der Schüler, trotz Warnsignalen, Wissenslücken nicht schließen konnte. Es hilft Schülern mit Wissensdefiziten in mehreren Kernfächern nicht, wenn man sie trotzdem in den nächsten Jahrgang aufrücken lässt. Ein Wiederholungsjahr ist vielmehr die Chance zum Neuanfang und zur Stabilisierung – oder für Eltern Anlass zu überlegen, ob das Kind die richtige Schullaufbahn eingeschlagen hat.

noot 1 Milchmädchenrechnung: spottende aanduiding voor een naïeve zienswijze of argumentatie

15.3 freigesetzt: *vrijgemaakt*
15.4 Förderstunden: *bijles* **15.4** Schreckschuss: *hier: duidelijke waarschuwing*
15.5 Faulpelz: *luilak*
15.7 intervenieren: *grijpen in* **15.7** verfehlt: *niet haalt*
15.8 Wissenslücken: *hiaten in de kennis* **15.8** schließen: *hier: wegwerken*
15.8 Wissensdefiziten: *kennisachterstanden* **15.8** aufrücken: *overgaan*

E11 **EXAMEN**tekst★★★ **2017-II: 7** met woordenlijst

Technik auf Speed

Zuerst die Digitalisierung, jetzt das Internet. Die Weiterentwicklung von Geräten erfolgt in atemberaubendem Tempo. Viele Unternehmen können nicht mehr mithalten.

(1) MP3-Player? – Kauft kein Mensch mehr. Spielkonsolen – ein Auslaufmodell. Notebooks – werden von Tablet-Computern verdrängt. Fernseher – gefragt wie nie, aber für viele Anbieter ein Verlustgeschäft. Die Liste zeigt: Die Innovationszyklen in der Elektronikindustrie werden immer __1__, der Wettbewerb unter den Konzernen entsprechend härter. Ruhepausen gibt es für die Hersteller keine mehr, denn nach der Digitalisierung steht jetzt schon der nächste Umbruch an: „Das Internet hat sich wie ein unsichtbares Band um die Branche gelegt. Die Vernetzung von Produkten und Medien führt zu völlig neuen Spielregeln", sagt Dieter Kempf, Präsident des High-Tech-Verbands *Bitkom*.

(2) Diese neuen Regeln haben vor allem die amerikanischen Unternehmen *Apple* und *Amazon* aufgestellt, indem sie Handys, Tablet-Computer und E-Books an einen Online-Zugriff auf Inhalte wie Bücher, Filme oder Musik gekoppelt haben. Diese „Ökosysteme" aus einer Hand binden die Kunden so fest an sich, dass die Konkurrenz fast keine Chance mehr hat.

(3) Opfer sind zum Beispiel Speichermedien wie die DVD, die vor nicht allzu langer Zeit als Nachfolger der CD eingeführt wurde, aber nun schon wieder ein Auslaufmodell ist. 60 Prozent der Internet-Nutzer in Deutschland geben an, dass sie __4__ Silberscheibe __4__, hat eine Umfrage des Beratungsunternehmens *Deloitte* ergeben.

(4) Stattdessen werden die Inhalte in riesigen Rechenzentren, der sogenannten Cloud, gespeichert. Mit Hilfe schneller Internet-Verbindungen greifen die Nutzer lieber jederzeit und überall auf die Filme oder die Musik zu. Drei Viertel der Befragten speichern schon ihre Fotos in der Cloud.

(5) Das ist nicht nur praktisch – es ändert auch Geschäftsmodelle fundamental: „Der Trend geht weg vom Besitz und hin zur Nutzung von Inhalten", sagt *Bitkom*-Experte Michael Schidlack. Filme werden seltener gekauft und nur für einen begrenzten Zeitraum zum Anschauen geliehen. Mit den Internet-Fernsehern (Smart TV) hat sich diese Entwicklung erst richtig beschleunigt. Hatten 2012 nur fünf Prozent der TV-Geräte in Deutschland einen Internetanschluss, so waren es Ende 2013 schon 25 Prozent. Mehr als die Hälfte der zehn Millionen Fernseher, die in diesem

inleiding: erfolgt: *gebeurt* **1** Spielkonsolen: *spelcomputers* **2** Auslaufmodell: *verouderd apparaat*
7 steht … an: *staat … voor de deur* **7** Umbruch: *ingrijpende verandering* **9** Vernetzung: *koppeling*
14 aus einer Hand: *eenzijdige* **22** Inhalte: *gegevens* **22** Rechenzentren: *servers*
32 beschleunigt: *versneld*

Jahr in Deutschland verkauft werden, können aufs World Wide Web zugreifen. Die Infrastruktur für das individuelle Sehvergnügen wird in den Wohnzimmern gerade aufgebaut.

(6) In der Musik ist das Modell schon weit fortgeschritten. „Mehr als zwölf Millionen Bundesbürger hören mittlerweile Musik-Streams aus dem Netz", sagt Schidlack. Die *Deutsche Telekom* ist gerade auf diesen Zug aufgesprungen und hat sich mit dem führenden Anbieter *Spotify* verbündet, der 18 Millionen Titel auf seinen Rechnern liegen hat. „Unsere Kunden haben Zugriff auf die ganze Welt der Musik – ohne die eigenen Speicher zu füllen. Streaming ist das Geschäftsmodell der Zukunft im Musikmarkt", hofft Niek Jan van Damme, Deutschland-Chef der *Telekom*.

(7) Leidtragende dieser Entwicklung sind die Hersteller der Abspielgeräte, die um ihre Existenz bangen müssen, weil sie von Alleskönnern wie Smartphones oder Tablets verdrängt werden. Entsprechend lang ist die Liste der Unternehmen, die von diesen Technologiesprüngen böse überrascht wurden: *Nokia*, *Sony*, *Kodak*, *Dell* oder *Hewlett-Packard* haben bisher keine überzeugenden Antworten auf die Verschiebungen gefunden.

(8) Noch ist die Entwicklung nicht abgeschlossen. Individuelle Empfehlungen der Freunde in den sozialen Netzwerken, intelligente Suchfunktionen für die gewünschten Inhalte und die Verknüpfung zwischen erstem (TV) und zweitem Bildschirm (Tablet) mit neuen Steuerungsmöglichkeiten erwartet Klaus Böhm, Leiter Media bei *Deloitte*.

(9) So könnten Geräte, die auf Körper- oder Handbewegungen reagieren, die Unterhaltungselektronik weitertreiben. Die veränderte Mediennutzung erhöht die Komplexität für die Industrie. Die Kunst liegt darin, neue Funktionen für den Nutzer wieder einfach zu machen.

naar: Focus, 03.09.2014

46 Leidtragende: *gedupeerden* **47** Alleskönnern: *hier: multifunctionele toestellen*
49-50 böse überrascht: *onaangenaam verrast* **51** Verschiebungen: *hier: veranderingen*

1 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 5?
A einfacher
B komplizierter
C kürzer
D länger

'neuen Spielregeln' (Zeile 9)
2 Was beinhalten diese neuen Spielregeln?
A das den Medienunternehmen drohende Verbot auf Kartellbildung
B das durch die großen Anbieter auferlegte Verbinden von Inhalten und Geräten
C die immer strenger werdenden Umweltvorschriften der Behörden
D die schnelle Entwicklung von Produkten durch die Elektronikindustrie

'dass die Konkurrenz fast keine Chance mehr hat' (Zeile 15-16)

3 In welchem Absatz wird diese Tatsache konkretisiert?
A im 4. Absatz
B im 5. Absatz
C im 6. Absatz
D im 7. Absatz
E im 8. Absatz

4 Welche Ergänzungen passen in die Lücken in Zeile 20?
A auf die … verzichten können
B mit der … umgehen können
C sich für die … entscheiden wollen

'Mit den Internet-Fernsehern (Smart TV) hat sich diese Entwicklung erst richtig beschleunigt.' (Zeile 31-32)

5 Worauf bezieht sich 'diese'?
A Darauf, dass die Geschäfte, wo man sich Spiele, Filme oder Musik ausleihen kann, verschwinden werden.
B Darauf, dass die Konsumenten immer weniger Datenträger kaufen werden.
C Darauf, dass die Verbraucher in Zukunft mehr Daten in der Cloud speichern werden.
D Darauf, dass man das Internet bald nur noch über den Fernseher besuchen wird.

6 Der 8. Absatz ist in Bezug auf den vorhergehenden Absatz
A eine Bestätigung.
B eine Erweiterung.
C eine Relativierung.
D eine Zusammenfassung.

'Die Kunst … zu machen.' (Zeile 59-60)

7 Diese Aussage enthält
A ein Angebot.
B eine Empfehlung.
C eine Warnung.
D ein Klischee.

© ThiemeMeulenhoff

E12 EXAMENtekst★★★ 2017-II: 10 met woordenlijst

Fünf von fünf Sternen – alles nur gefälscht?

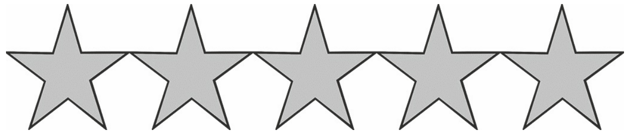

(1) Es klang nach dem idealen Job: 1.800 Euro brutto, Heimarbeit, bei freier Zeiteinteilung. Alles, was man brauchte, war ein Computer und Internetzugang. Die Frau war begeistert und meldete sich umgehend bei der Personalservice-Firma, von der die Anzeige stammte. Der Sitz war in Troisdorf bei Bonn. War – das muss man betonen. Im Juni saß die Firma noch dort, jetzt aber ist sie weder im Internet noch bei der Industrie- und Handelskammer Bonn aufzuspüren. „Sie sollte uns eigentlich bekannt sein, ist sie aber nicht", sagt ein Sprecher der IHK und fügt hinzu: „Das ist schon sehr __1__." Wie einiges andere auch an diesem Fall.

(2) Vor allem die Dienstleistung, die die Firma anbot – und für die sie Mitarbeiter suchte. „Unsere Auftraggeber sind Betreiber kleiner und mittlerer Onlineshops", heißt es in der Broschüre, die der Dame zusammen mit einem unterschriftsreifen Arbeitsvertrag übersandt wurde. Für diese Auftraggeber solle sie täglich „auf ausgewählten Bewertungs-plattformen" eine bestimmte Anzahl von Kundenrezensionen abgeben. Und zwar ausschließlich positive. Die Frau stutzte: Sie sollte also dafür bezahlt werden, dass sie 40 Stunden die Woche vor dem Computer sitzt und in neun Portalen, darunter etwa ciao.de oder billiger.de, Onlineshops bewertet, bei denen sie nie etwas gekauft hatte. Kurz gesagt: Sie sollte dreist lügen. Die Frau bekam Gewissensbisse und wandte sich an die Verbraucherzentrale Schleswig-Holstein.

(3) „Das ist natürlich ein starkes Stück", sagt Boris Wita, Jurist bei der Verbraucherzentrale in Kiel. „Und mit Sicherheit kein Einzelfall." Der Informatiker Bing Liu von der *University of Illinois* in Chicago, der sich intensiv mit Kundenrezensionen im Netz befasst hat, schätzt, dass etwa jede dritte Bewertung gefälscht ist. Auch Wita ist überzeugt, dass viele Kommentare zumindest indirekt von den Unternehmen selbst stammen. „Aber beweisen kann man das kaum. Einen Vertrag, in dem das Vorgehen so detailliert aufgeschrieben wurde, hatte ich bis dahin nicht gesehen."

(4) Aus den Unterlagen ging hervor, dass der Frau nach Unterzeichnung des Arbeitsvertrags eine Liste zugesandt worden wäre mit allen Firmen, die sie bewerten sollte. Für jede Bewertung müsse sie eine neue E-Mail-

1 klang nach: *leek* **3** umgehend: *direct* **4** Sitz: *kantoor* **6** weder … noch: *noch … noch*
8 Sprecher: *woordvoerder* **13** unterschriftsreifen: *gereed om ondertekend te worden*
14-15 Bewertungsplattformen: *waarderingswebsites* **15** abgeben: *hier: plaatsen*
16 stutzte: *keek raar op* **18** Portalen: *websites* **20** dreist: *brutaalweg*
20 Gewissensbisse: *gewetensbezwaren* **23** Verbraucherzentrale: *consumentenbond*
26 jede dritte: *een op de drie*

© ThiemeMeulenhoff

Adresse anlegen, so die Anweisung. Der Wortlaut ihrer Kommentare bleibe ihr überlassen. Sie müssten nur positiv sein. „Bei Gesamteindruck geben Sie 5 von 5 möglichen Sternen an.“ Zudem: „Achten Sie darauf, Ihre Kommentare kurz zu halten (max. 4-5 Zeilen) und schreiben Sie möglichst umgangssprachlich.“ Beispiel: „Klasse Abwicklung; mein bestellter Artikel wurde wie gewünscht geliefert.“

(5) Eine Sprecherin von billiger.de sagte, man tue alles, um „fingierte Bewertungen“ aufzuspüren. „Aber ganz verhindern können wir sie nicht.“ Wita rät Verbrauchern, „immer skeptisch zu bleiben. Wer wissen will, ob ein Anbieter oder ein Produkt wirklich gut ist, sollte mehrere Portale besuchen.“ Am zuverlässigsten seien wohl „die unabhängigen Tests der Stiftung Warentest“.

naar: Süddeutsche.de, 03.09.2013

---

33 anlegen: *aanmaken*

1 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 9?
A erfreulich
B praktisch
C unpraktisch
D verdächtig

‘die Dienstleistung’ (regel 10)
2 Aan welke eis moest deze ‘Dienstleistung’ per se voldoen?

‘Arbeitsvertrag’ (Zeile 13)
3 Welche Bedeutung hat dieser Vertrag für die im Text behandelte Problematik?
Er zeigt,
A dass der Arbeitgeber nicht für die abgegebenen Bewertungen haftet.
B dass die Online-Shops vor rechtlichen Forderungen geschützt werden.
C dass die Rechte des einzelnen Bewerters garantiert werden.
D dass fingierte Bewertungen tatsächlich in Auftrag gegeben werden.

‘Sie sollte dreist lügen’ (regel 19-20)
Dieser Auftrag wird in der Fortsetzung des Textes konkretisiert.
4 In welchem Absatz?
A im 3. Absatz
B im 4. Absatz
C im 5. Absatz

5 Heeft de vrouw het werk wel of niet geaccepteerd?
Antwoord met ‘ja’ of ‘nee’ en citeer het woord uit de tekst dat de waarschijnlijke reden daarvoor aangeeft.

‘Personalservice-Firma’ (Zeile 4)
6 Wie heißt diese Firma?
A Industrie- und Handelskammer Bonn
B ciao.de
C billiger.de
D Verbraucherzentrale Kiel
E Das kann man dem Text nicht entnehmen.

© ThiemeMeulenhoff

F

2018-II met woordenlijsten

In dit onderdeel kun je oefenen met een heel examen. Net als bij onderdeel E vind je onder elke tekst een woordenlijst met de vertaling van woorden die in deze tekst een speciale betekenis hebben of die niet vaak voorkomen.

Boven elke tekst wordt de moeilijkheidsgraad aangegeven door middel van sterren, waarbij de teksten met drie sterren het moeilijkst zijn.

De antwoorden en uitwerkingen staan op mijn.examenbundel.nl.
De cijferbepaling staat achter in deze bundel in de bijlage.

© ThiemeMeulenhoff

F 1 **EXAMEN**tekst★★ **2018-II: 1** met woordenlijst

Der Vater der lächelnden Männchen

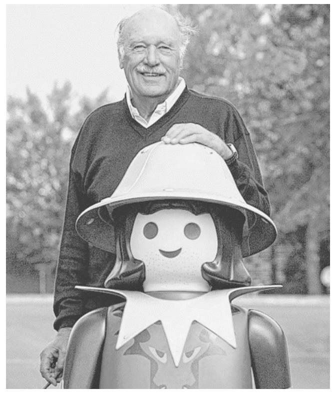

(1) Horst Brandstätter, der Männchenmacher aus dem fränkischen Zirndorf, wäre Ende des Monats 82 geworden – und damit genau doppelt so alt wie die Bauarbeiter, Astronauten, Piraten, Cowboys und Indianer, die 1974 auf der Nürnberger Spielwarenmesse das Licht der Warenwelt erblickten. Wenn sie könnten, würden die rund 2,8 Milliarden Playmobil-Männchen ihre Mundwinkel hängen lassen. Denn ihr Vater ist gestorben – gewissermaßen.

(2) Geboren wurden die 7,5 Zentimeter großen Figuren aus der Not heraus. Die Ölkrise machte dem Familienunternehmen *Geobra* (für Georg Brandstätter, seinem Onkel) zu schaffen: Kunststoff wurde zu teuer, um vor allem mit Hula-Hoop-Reifen und diversen anderen Kunststoffprodukten „Made in Germany" noch Geld zu verdienen.

(3) Schon 1971 hatte sein Mitarbeiter Hans Beck die kleinen Männchen erfunden, aber erst jetzt, in der Krise, holte Brandstätter sie hervor und ein niederländischer Großhändler war bereit, die ersten drei Sets auf den Markt zu bringen: Bauarbeiter (die anfänglich sogar noch mit einer Kiste Bier auf den Markt kamen), Cowboys und Indianer sowie die Ritter eroberten von da an die Kinderzimmer in Deutschland und Europa, später der ganzen Welt, 1976 kamen Frauen in die Playmobil-Welt, 1981 auch Kinder.

(4) „Seine Idee hat den Spielwarenmarkt revolutioniert und Kindern auf der ganzen Welt ein Lächeln ins Gesicht gezaubert." So steht es auf der Internetseite des Unternehmens, das heute rund 600 Millionen Euro Jahresumsatz macht und fast 4200 Mitarbeiter zählt. Rund die Hälfte davon arbeitet immer noch in der Heimat. Daneben gibt es Produktionsstätten in Malta, Tschechien und Spanien. Den Weg in asiatische Billiglohnländer hat Horst Brandstätter bewusst vermieden. Genauso wie den Börsengang: Unabhängig und bodenständig sollte die Firma bleiben – auch nach seinem Ableben. Das Unternehmen, so hat er es verfügt, wird in eine Stiftung überführt. Bereits zu Lebzeiten hatte Brandstätter die Stiftung *Kinderförderung von Playmobil* gegründet.

(5) Keine aktuellen Krisen und Konflikte darstellen, keine Soldaten – das war eine der Leitlinien, die allerdings __5__ betrachtet werden muss. Denn die Wildwest-Figuren waren früh mit Pistolen und Gewehren ausgestattet, die Piraten ebenfalls. Die Figuren, die gewissermaßen die moderne

29 in der Heimat: *hier: in Duitsland* **31** Billiglohnländer: *lagelonenlanden* **32** bodenständig: *nationaal* **33** Ableben: *overlijden* **36** darstellen: *uitbeelden* **37** Leitlinien: *richtlijnen* **38** ausgestattet: *uitgerust*

© ThiemeMeulenhoff

Variante des Zinnsoldaten sind, sollten mit ihren Klauenhänden die Fantasie von Kindern beflügeln.

(6) Und das gelang nicht nur bei Kindern: Legendär sind die Sagen und Opern, die Harald Schmidt mit den Figuren in seiner TV-Show nachstellen ließ. Das Bistum Essen beispielsweise hat die Geschichte um die Arche Noah und den Heiligen Martin als Filme mit Playmobil-Figuren nachgestellt und erst in diesem Frühjahr stellte ein Playmobil-Martin-Luther neue Verkaufsrekorde für die Plastikmännchen auf.

(7) Bis zu seinem Tod am 3. Juni war Horst Brandstätter noch regelmäßig in seinem Büro am Firmensitz präsent. Dort blickte ihm ein mannshoher Playmobil-Indianer über die Schulter und wachte lächelnd darüber, dass er die selbstgesetzten Leitlinien der weitgehend friedlichen Playmobilwelt einhielt.

naar: Westdeutsche Allgemeine Zeitung, 09.05.2015

43 nachstellen: *nabootsen* **49** Firmensitz: *hoofdvestiging van het bedrijf* **52** einhielt: *zich hield aan*

1p **1** Welche Tatsache nuanciert der Autor mit dem Wort 'gewissermaßen' (Zeile 10)?
die Tatsache, dass
- **A** ein Erwachsener sich mit Spielzeug identifiziert
- **B** Horst Brandstätter der Vater der Playmobil-Männchen ist
- **C** Horst Brandstätter gestorben ist
- **D** Playmobil-Männchen nicht trauern können

In 1974 was er een oliecrisis. (alinea 2)
1p **2** Hoe kwam het dat *Geobra* door deze crisis overschakelde op het maken van Playmobil-figuurtjes?

2p **3** Welke **twee** principiële keuzes heeft Horst Brandstätter volgens alinea 4 voor zijn bedrijf gemaakt?

'Keine aktuellen Krisen und Konflikte darstellen' (Zeile 36)
1p **4** Welcher Satz enthält einen vergleichbaren Gedanken?
- **A** 'Seine Idee … Gesicht gezaubert.' (Zeile 25-26)
- **B** 'Denn die … Piraten ebenfalls.' (Zeile 37-39)
- **C** 'Die Figuren … Kindern beflügeln.' (Zeile 39-41)
- **D** 'Dort blickte … Playmobilwelt einhielt.' (Zeile 49-52)

1p **5** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 37?
- **A** flexibel
- **B** humorvoll
- **C** seriös
- **D** verständnisvoll

1p **6** Was ist der Hauptgedanke des 6. Absatzes?
- **A** Mit Playmobil kann man viel Geld verdienen.
- **B** Playmobil will die christliche Moral verbreiten.
- **C** Playmobil wird nicht nur als Spielzeug benutzt.

© ThiemeMeulenhoff

F 2 EXAMENtekst★★ 2018-II: 2 met woordenlijst

Unternehmer-Chefin lobt Rauchpausen

Qualmende Mitarbeiter vor der Tür sind für viele Chefs ein Ärgernis – nicht aber für Lencke Wischhusen, 27. Die neue Bundesvorsitzende der *Jungen Unternehmer* sieht in den gemeinsamen Rauchpausen Vorteile für den Betrieb: „Wenn sich die Mitarbeiter zwischendurch auf eine Zigarette oder einen Kaffee treffen, unterhalten sie sich meistens über die Arbeit“, hat die Chefin von 50 Angestellten festgestellt. „Bei diesen Gesprächen vor dem Fabriktor oder im Hof entstehen viele gute Ideen, die ein Unternehmen voranbringen.“ Die verbummelte Arbeitszeit lasse sich so schnell wieder aufholen. „Chefs sollten Rauchpausen deshalb nicht verteufeln“, so Wischhusen, die schon mit 24 Jahren Geschäftsführerin im Bremer Familienbetrieb *W-Pack Kunststoffe GmbH & Co* wurde. Allerdings freue sie sich über jeden, der vom Rauchen loskomme. Persönlich kann Wischhusen dem blauen Dunst wenig abgewinnen. Sie ist überzeugte Nichtraucherin.

naar: Focus, 25.01.2013

1 qualmende: *rokende* **11** Fabriktor: *fabriekspoort* **12** voranbringen: *vooruithelpen*
12 verbummelte: *verloren* **14** verteufeln: *veroordelen* **17** blauen Dunst: *rook*

1p **7** Warum lobt Unternehmer-Chefin Lencke Wischhusen Rauchpausen?
- **A** Sie findet es wichtig, dass ihre Mitarbeiter durch die Rauchpausen mal von der Arbeit loskommen.
- **B** Sie freut sich über die freundschaftliche Atmosphäre, die durch die Rauchpausen entsteht.
- **C** Sie hat festgestellt, dass die Arbeitsproduktivität nach einer Rauchpause höher ist.
- **D** Sie meint, dass die Rauchpausengespräche vorteilhaft für das Unternehmen sind.

1p **8** Wie verhält sich der Satz ‘Allerdings freue … Rauchen loskomme.’ (zweitletzter Satz) zum vorangehenden?
- **A** als Einschränkung
- **B** als Konkretisierung
- **C** als Schlussfolgerung
- **D** als Zusammenfassung

© ThiemeMeulenhoff

F 3 EXAMENtekst★★ 2018-II: 3 met woordenlijst

Sommerschlussverkauf im Netz

Bei Europas größtem Online-Shopping-Club *Vente-Privée* sorgt der Sommerschlussverkauf für __9__ unter der Kundschaft. Nach mehreren Ausverkaufswochen beschweren sich viele Mitglieder über Frust bei der virtuellen Schnäppchenjagd. „Unverschämtheit“, „Sauerei“, „So geht man nicht mit Kunden um“ lauten nur einige der Kommentare im Forum des französischen Internethändlers, der 2001 von Jacques-Antoine Granjon und weiteren Partnern gegründet wurde. Der Grund für die Klagen: Jeden Morgen um neun Uhr werden die bis zu 80 Prozent reduzierten Artikel feiner Markenhersteller ins Netz gestellt – und sind bereits wenige Sekunden später ausverkauft. Auch die dynamische Suchmaschine, die noch verfügbare Produkte aufspüren soll, taugt kaum. Aufgrund der attraktiven Preise sei die Nachfrage ganz besonders hoch, räumt *Vente-Privée* ein. Er rät seinen Mitgliedern, ihr Glück etwas später zu versuchen, wenn viele Kunden ihre Käufe rückgängig gemacht haben. Das sei ja nur praktikabel für Hausfrauen und Arbeitslose, spotten die Kunden. Da sehnt man sich doch nach dem guten alten Wühltisch-Nahkampf zurück.

naar: Der Spiegel, 22.08.2011

4 Frust: *ergernis* **4-5** Unverschämtheit: brutaliteit **5** Sauerei: *onbehoorlijkheid*
10 Markenhersteller: *producenten van merkartikelen* **12** verfügbare: *beschikbare* **13** aufspüren: *vinden*
16 rückgängig: *ongedaan* **17** praktikabel: *mogelijk* **19** Wühltisch-Nahkampf: *gevecht bij de koopjesbak*

1p **9** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 2?
- **A** Ärger
- **B** Euphorie
- **C** Hysterie
- **D** Ungeduld

‘‘Unverschämtheit’, ‘Sauerei’, ‘So geht man nicht mit Kunden um’’ (regel 4-5)

3p **10** Welke **drie** kritiekpunten van de klanten van *Vente-Privée* worden in de tekst genoemd?

© ThiemeMeulenhoff

F 4 EXAMENtekst★ 2018-II: 4 met woordenlijst

Schillernde Aussichten für Solarhäuser

(1) Solarzellenplatten sollen künftig Häuser schmücken, statt sie zu verschandeln. Eine neue Beschichtungstechnik ermöglicht nun die Herstellung von farbigen Solarzellen.

(2) Die Wissenschaftler des *Fraunhofer-Instituts für angewandte Optik und Feinmechanik* in Jena und Forscher der dortigen Universität wollen damit Architekten endlich mehr Gestaltungsfreiheit beim energieeffizienten Bauen geben. Gleichzeitig erhöhen die Ingenieure mit dieser Konstruktionsweise auch den Wirkungsgrad der Energiemodule.

(3) Das Geheimnis der farbigen Fassaden ist eine transparente, leitfähige Schicht. Sie lenkt die eintreffenden Lichtpartikel in die darunterliegende Halbleiterschicht. An Farbe gewinnt das Solarmodul durch die Variation der Schichtdicke und ihrer Brechzahl. __12__ eignet sich nicht jede Farbe gleichermaßen: Bei einigen Rot-, Blau- und Grünmischtönen muss man mit Energieverlusten rechnen.

naar: Focus, 08.07.2013

titel schillernde Aussichten: *schitterende vooruitzichten* **1** Solarzellenplatten: *zonnepanelen*
1 schmücken: *mooier maken* **2** verschandeln: *ontsieren* **2** Beschichtigungstechnik: *coatingtechnologie*
6 Gestaltungsfreiheit: *vrijheid in de vormgeving* **7** energieeffizienten: *energiezuinige*
8 Wirkungsgrad: *rendement* **10** Fassaden: *voorgevels* **11** leitfähige Schicht: *geleidende laag*
13 Brechzahl: *brekingsindex*

© ThiemeMeulenhoff

1p **11** Was ist der Kern des Textes?
Künftig wird es möglich sein, Solarzellenplatten zu produzieren, die
- **A** biegsam sind und mit denen Architekten kreativer arbeiten können.
- **B** ein Gebäude verschönern und einen höheren Ertrag haben.
- **C** robust sind und mit denen ganze Häuser gebaut werden können.
- **D** weniger Energieverlust haben und durchsichtiger sind.

1p **12** Welche Ergänzung passt in die Lücke im 3. Absatz?
- **A** Außerdem
- **B** Deshalb
- **C** Jedoch

F 5 EXAMENtekst★★★ 2018-II: 5 met woordenlijst

Wer ist wo wann und wie oft?

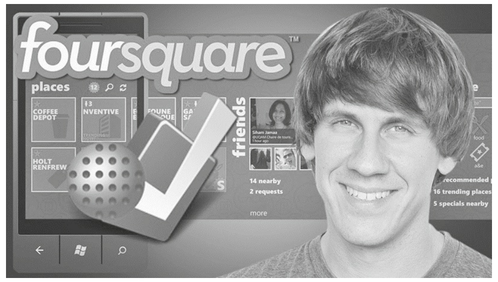

Das amerikanische Unternehmen *Foursquare* kennt die beliebtesten Orte der Internet-Nutzer. Gründer Dennis Crowley muss aus diesem Wissen jetzt nur noch ein Geschäftsmodell formen.

(1) Was hat das Café *St. Oberholz* in Berlin mit dem Düsseldorfer Café *Toykio* und dem *Augustiner-Keller* in München gemeinsam? Alle erfreuen sich besonderer Beliebtheit bei Online-Fans. Drei Milliarden Mal haben die Nutzer der amerikanischen Internet-Firma *Foursquare* bislang an 50 Millionen Orten in aller Welt „eingecheckt“. Sie haben also ihren Freunden mitgeteilt, wo sie sich gerade aufhalten und was sie dort besonders gut finden. Daraus entstand die wohl größte lokale Datenbank der Welt, eine Art *Wikipedia* für Orte.

(2) Nun hat das New Yorker Gründerunternehmen daraus Ranglisten für die beliebtesten Örtlichkeiten, Cafés und Restaurants erstellt. In Berlin erhielt darin das Café *St. Oberholz* den ersten Platz mit 9,6 von 10 möglichen Punkten, dicht gefolgt vom *Five Elephant* und dem Steakhaus *The Bird*. Populärster Ausflugsort in der Hauptstadt ist demnach der Volkspark *Friedrichshain*. Sieger in Düsseldorf ist das Café *Toykio*. In Frankfurt gaben die Onliner dem Burger-Restaurant *Die Kuh, die lacht* die höchste Wertung. Tim Mälzers[1)] Restaurant *Bullerei* liegt in Hamburg ganz vorn. In München steht der *Augustiner-Keller* bei den *Foursquare*-Nutzern als erster im Kurs, während den Kölnern die Brauerei *Früh am Dom* am besten gefällt.

noot 1 Tim Mälzer: Duitse tv-kok

10 Örtlichkeiten: *plaatsen* **10** erstellt: *opgesteld* **18** als erster im Kurs: *bovenaan*

© ThiemeMeulenhoff

(3) Die Listen entstehen durch die „Generation *Facebook*“, die andere Maßstäbe als klassische Restauranttester anlegt. Neben einem guten Verhältnis zwischen Preis und Leistung ist den Internet-Nutzern wichtig, dass ein Lokal interessante Gäste und ein Funknetz für den schnellen Internetzugang hat.

(4) Der spielerische Ansatz ist jetzt weg. Bei dem Start-Up wächst vier Jahre nach der Gründung der Druck, auch einmal Geld zu verdienen. 71 Millionen Dollar haben die Investoren in das junge Unternehmen gesteckt – sie wollen möglichst bald eine Rendite sehen. Crowleys Plan: „Wir haben als einziges Unternehmen eine atmende Landkarte und können sehen, wo die Menschen sind. Es gibt genügend Händler, die daraus Kapital schlagen wollen“, hofft der New Yorker.

(5) *Foursquare* könnte lokalen Händlern helfen, Kunden in ihre Läden zu bekommen. Crowley: „Wer zehnmal in einem Café war, bekommt den elften Kaffee geschenkt oder einen Rabatt, wenn er in der Nähe ist“. Auf der Plattform seien eine Million lokale Händler bewertet. „Diese dazu zu bewegen, bei uns Werbung zu schalten, ist das Ziel“, sagt Crowley.

(6) Für ihn ist es nur eine Frage der Zeit, bis Geld fließt: „Wir sind erst vier Jahre alt und stecken in einer Übergangsphase, die *Facebook* und *Twitter* schon hinter sich haben. Man braucht eben einige Jahre, um ein funktionierendes Geschäftsmodell zu entwickeln.“

(7) Crowley hat noch ein anderes Problem: Die Nutzer bewerten nicht mehr so oft. Obwohl sich jeden Monat 1,5 Millionen Menschen neu anmelden, stagniert die Zahl der „Check-ins“ bei etwa fünf Millionen pro Tag. Im Verhältnis zu den angemeldeten Nutzern sinkt die Eincheckquote rapide. „Der Prozess der Check-ins ist noch zu kompliziert“, muss Crowley zugeben. Eine Lösung ist die neue Funktion „Radar“: Wer in einer Stadt unterwegs ist, wird auf interessante Orte hingewiesen. „Wir müssen nur noch herausfinden, ob der Nutzer Einheimischer oder Tourist ist. Die Hinweise müssen sich natürlich unterscheiden.“

naar: Focus, 28.03.2013

23 Funknetz: *draadloos netwerk* **25** spielerische Ansatz: *speelse uitgangspunt*
27 Investoren: *investeerders* **28** Rendite: *rendement* **37** bis Geld fließt: *hier: tot er geld wordt verdiend*
45 rapide: *snel*

© ThiemeMeulenhoff

Untenstehender Absatz ist aus dem Text herausgeschnitten worden.

Foursquare ist Pionier im mobilen Internet. Gründer Dennis Crowley hatte schon 2009 das Unternehmen auf die rasche Verbreitung der Smartphones ausgerichtet. Zu Beginn war *Foursquare* aber eher ein Spiel. Wer am häufigsten an einem Ort eincheckte, konnte virtueller Bürgermeister werden.

1p **13** Wohin gehört der Absatz?
A zwischen die Absätze 2 und 3
B zwischen die Absätze 3 und 4
C zwischen die Absätze 4 und 5
D zwischen die Absätze 5 und 6

‘Gründer Dennis … Geschäftsmodell formen.’ (Einleitung)
1p **14** In welchem Absatz wird erklärt, warum das so ist?
A im 1.
B im 2.
C im 3.
D im 4.
E im 5.
F im 6.

‘was sie dort besonders gut finden’ (regel 6-7)
1p **15** Welke **drie** zaken vinden *Foursquare*-gebruikers belangrijk als ze een horecagelegenheid bezoeken?

‘die beliebtesten Örtlichkeiten, Cafés und Restaurants’ (Zeile 10)
1p **16** Wie viele verschiedene Ausdrücke benutzt der Autor im 2. Absatz sonst noch, um deutlich zu machen, dass es sich um Bestwertungen handelt?
A vier
B fünf
C sechs
D sieben
E acht
F neun

‘Werbung’ (regel 36) is een van de twee mogelijke manieren waarop Crowley zijn project financiert.
1p **17** Welke manier wordt nog meer genoemd?
Citeer het betreffende zelfstandig naamwoord.

1p **18** Was spricht aus dem 6. Absatz?
A Ärger
B Übermut
C Zuversicht
D Zweifel

1p **19** Wie versucht Crowley die ‘Zahl der “Check-ins”’ (Zeile 43) zu erhöhen?
A durch Empfehlung von *Facebook*-Usern
B durch Geschenke
C durch kleine Ermäßigungen
D durch zusätzliche Informationen

© ThiemeMeulenhoff

F 6 EXAMENtekst★★ 2018-II: 6 met woordenlijst

Flinkes Hirn durch Musik

Wer ein Instrument spielt, denkt schneller. Neuroforscher an der Universität Greifswald hatten Pianisten und Nichtmusiker im Kernspintomografen untersucht, während sie Reihen von Symbolknöpfen drücken mussten. Die Gehirne der Musiker arbeiteten viel ökonomischer. „Während die Amateure sich die Symbole ansahen und zu merken versuchten, aktivierten die Pianisten bereits die motorischen Hirnbereiche, weil sie die Aufgabe sofort im Kopf durchspielten“, erklärt Studienleiter Martin Lotze.

naar: Focus, 18.03.2013

titel flinkes: *snel* **2** Neuroforscher: *onderzoekers op het gebied van neurologie* **6** merken: *onthouden*
7-8 Hirnbereiche: *hersencentra* **8** im Kopf durchspielten: *doordachten*

1p **20** Welche Aussage stimmt mit dem Text überein?
A Musiker führen beim Lernen andere Hirnaktivitäten durch.
B Musiker haben ein größeres Hirn.
C Musiker können sich beim Lernen besser konzentrieren.
D Musiker verarbeiten Lernstoff visuell.

1p **21** Der letzte Satz ‘Während die … Martin Lotze.’ ist in Bezug auf den vorangehenden Satz
A ein Gegensatz.
B eine Einschränkung.
C eine Konkretisierung.
D eine Steigerung.

© ThiemeMeulenhoff

F 7 EXAMENtekst★ 2018-II: 7 met woordenlijst

Weniger Datenklau am Geldautomaten

(1) Im Kampf gegen das Ausspähen von EC-Karten sehen sich in diesem Jahr die Banken als Sieger: Die Zahl der Skimming[1)]-Fälle sei im Vergleich zum Vorjahr um mehr als die Hälfte zurückgegangen. Die Schadenssumme sei um mehr als 40 Prozent gesunken, sagte Margit Schneider von der *Euro Kartensysteme GmbH* der deutschen Kreditwirtschaft in Frankfurt. Im Vorjahr hatte das *Bundeskriminalamt (BKA)* von 3183 Angriffen auf Geldautomaten und einem Schaden von 60 Millionen Euro gesprochen.

(2) Auch das *BKA* rechnet in diesem Jahr mit deutlich weniger Fällen. „Wir gehen davon aus, dass die eingeführten Sicherungsmechanismen greifen“, sagte eine *BKA*-Sprecherin. Seit Jahresbeginn werden EC-Karten in Deutschland flächendeckend über einen eingebauten Chip geprüft. Da dies auch im europäischen Ausland so ist, müssen die Täter nach Russland oder Übersee ausweichen, um Kartendubletten einzusetzen. Zuvor hatte ein kurzer Trip über die Grenze gereicht.

(3) Banken hätten daneben Störsender gegen Skimming-Module installiert, sagte Schneider. Schnelle Meldewege verhinderten zudem den Einsatz abgegriffener Daten. Von Januar bis November seien 156 000 womöglich manipulierte Bankkarten gemeldet worden. In 88 Prozent der Fälle seien die betroffenen Karten so rasch gesperrt worden, dass sie den Tätern nichts nutzten. In Deutschland gibt es 97 Millionen EC-Karten.

(4) Allerdings weichen die Täter nach Beobachtung von *BKA* und Banken jetzt auf Fahrkartenautomaten, Tankstellen und Einkaufsmärkte aus. Die Tankstellenbetreiber seien gewarnt und sollten ihre Geräte häufiger kontrollieren, sagte Schneider. Erstmals seit längerem habe es seit September wieder Fälle manipulierter Kartenterminals an Ladenkassen gegeben. Für Verbraucher ist dies __24__, weil manipulierte Geräte an der Ladenkasse von außen nicht erkennbar sind. Sie werden meist bei Einbrüchen von den Tätern umgebaut.

naar: Badische Zeitung, 24.12.2011

noot 1 Skimming: het op onrechtmatige wijze bemachtigen van betaalkaartgegevens door middel van het kopiëren van de magneetstrip van een pas

1 Ausspähen von EC-Karten: *hier: stelen van gegevens van bankpassen* **11** greifen: *effect hebben*
12 flächendeckend: *hier: in heel Duitsland* **18** abgegriffener Daten: *buitgemaakte gegevens*
27 Kartenterminals: *pinautomaten*

© ThiemeMeulenhoff

1p **22** Wie viele ‘eingeführte[n] Sicherungsmechanismen’ (2. Absatz) werden im Text genannt?
A einer
B zwei
C drei
D vier
E fünf
F sechs

1p **23** Wat is volgens alinea 4 het negatieve gevolg van de maatregelen die de banken hebben doorgevoerd?

1p **24** Welche Ergänzung passt in die Lücke im 4. Absatz?
A gefährlich
B umständlich
C unverständlich

F 8 EXAMENtekst★ 2018-II: 8 met woordenlijst

Ex ohne Hopp

(1) Das Wandern war einst seine Last. Vor 100 000 Jahren nämlich mühte sich ein früher Verwandter der heutigen Kängurus offenbar noch schrittweise durch Australiens Steppe. Ohne die kraftvollen Sprünge, die wir heute von den Beutelhüpfern kennen.

(2) Das behauptet jedenfalls die Evolutionsbiologin Christine Janis von der *Brown University* in Neuengland. Sie hat Fossilien der heute ausgestorbenen Kurzschnauzenkängurus und die Knochen von heutigen Arten biomechanisch analysiert.

(3) Das Ergebnis: Im Vergleich mit modernen Formen hatten die Kurzschnauzenkängurus eine recht feste Wirbelsäule. Das Hopsen hätte ihnen daher vermutlich heftige Rückenschmerzen eingebracht; zumal die Urzeitexemplare aus dem Pleistozän ziemlich groß und schwer gewesen sein müssen: So ein Riesenkänguru wog wohl bis zu 240 Kilogramm. Auch die fürs Gehen besser geformten Füße sprechen für Janis’ Theorie.

naar: GEO, 01.12.2014

4 schrittweise: *hier: lopend* **13** modernen Formen: *hier: huidige kangoeroesoorten*
14 Wirbelsäule: *wervelkolom*

‘Ex ohne Hopp’ (Titel)

1p **25** Wie ist der Titel dem Text nach zu verstehen?
A Das ausgestorbene Kurzschnauzenkänguru bewegte sich fort, ohne zu springen.
B Das australische Kurzschnauzenkänguru verließ sein Territorium nur selten.
C Das Kurzschnauzenkänguru ist wegen seines großen Körpergewichts ausgestorben.
D Wenn das Kurzschnauzenkänguru nicht springen gelernt hätte, wäre es längst ausgestorben.

1p **26** Wie verhält sich der Satzteil ‘zumal die … sein müssen’ (3. Absatz) zum vorangehenden ‘Im Vergleich … Rückenschmerzen eingebracht’?
Er bildet dazu
A eine Relativierung.
B eine Schlussfolgerung.
C eine Verstärkung.
D eine Voraussetzung.

F 9 EXAMENtekst★★ 2018-II: 9 met woordenlijst

Mädchenmeute

Nur widerwillig fährt Charlotte Nowak, fünfzehn und sehr schüchtern, mit sieben anderen Mädchen ins Sommerferiencamp. Doch dort ist schnell alles anders als erwartet: Dinge verschwinden, und als eines Morgens die Gruppenleiterin ausrastet, flüchten die Mädchen, klauen ein Hundefängerauto samt Hunden und fahren ins Erzgebirge.

Es war der Sommer, in dem ich aufhörte, einen knallroten Kopf zu bekommen, wenn ich mehr als drei Wörter sagen sollte. Ich hatte am Ende eine Narbe an der Hand und meinen ersten Kuss bekommen. Ich war sogar fast ein bisschen berühmt geworden. Aber der Reihe nach.

Am Anfang hielt mir meine Mutter eine Anzeige aus der Zeitung unter die Nase. Ein Ferien-Fun-Survival-Camp. Mein Muskel zum Schulterzucken war zu der Zeit super trainiert und ungeschlagen im Fliegengewicht der fünfzehnjährigen Mädchen.

Meine Mutter wusste eigentlich, dass Schulterzucken zwar «ja» und «nein» heißen konnte, meistens aber «nein» hieß.

«Das Camp liegt bei Bad Heiligen», las sie aus der Anzeige vor. «Das ist ein beliebtes Seebad. In Heiligen war dieser Maler.»

«Ach, der!», sagte ich.

Drei Wochen später überreichte meine Mutter mir ein Anmeldeformular.

inleiding widerwillig: *met tegenzin* **inleiding** ausrastet: *door het lint gaat* **4** Narbe: *litteken*

Ihrem Gesicht nach zu urteilen, hätte ich ihr mit einem Jubelschrei um den Hals fallen sollen: «O Mutsch, du bist einfach die Beste!» Sie hatte zu viel Fernsehen gesehen, echt.

«Da muss man sogar eine Bewerbung schicken. Da wollen bestimmt total viele hin. Stell dir mal vor, und von allen Bewerberinnen nehmen sie dann dich.»

Das klang für mich, als ob ein Typ mit Luftballons aus dem Gebüsch springt, wenn man in einen Rest Hundekacke gelatscht war. Mit einem Schild: Sie sind der einhundertste Besucher dieser Hundekacke.

«Oder willst du lieber mit zu Oma?»

Ich zuckte die Schultern. Das Aufregendste im Dorf meiner Oma war, dass manchmal ein Schuppen einfach so zusammenfiel. Im ganzen Ort wohnten nur alte Frauen, denen die Männer weggestorben waren. Die einzige Sehenswürdigkeit dort war der Apothekersohn. Die Witwen humpelten jeden Tag zu ihm.

Wenn ich dort war, begann ich schon nach wenigen Minuten, Schimmel anzusetzen. Oma würde höchstens fragen, ob ich die Haare anders hätte. Sie wollte immerzu über Haare reden. Wahrscheinlich, weil sie nur noch so wenige hatte. Am Kinn zum Beispiel.

Meine Mutter und mein Vater ackerten sich immer durch den Garten. Ging ich raus, musste ich helfen. Blieb ich drin, brüllte mich ein Shopping-Kanal an, den Oma gern sah, obwohl sie nie etwas bestellte.

Also, warum nicht stattdessen in so ein Survival-Camp?

Meine Mama meinte, das wäre gut für mich. War es ja auch, aber sie hatte sicherlich eine andere Art «gut für mich» gemeint.

Je mehr Tage vergingen, umso lieber wollte ich mit zur Oma. Der Apothekersohn war wirklich hübsch. Eine Augenweide, sagte Oma. Vielleicht könnte ich mich mit Absicht in ihn verlieben, dann wäre ich schon mal verliebt gewesen.

Im Café neben der Apotheke gab es sogar Internetempfang. Ich könnte mir ein Eis bestellen, und während es schmilzt, im Rätselforum Rätsel aus der Kategorie «Profi» knacken. Ich war in dem Forum als «Schlaufrau» angemeldet. Man konnte sich dort selber Rätsel ausdenken und Punkte vergeben. Je nachdem, wer am schnellsten auf die Lösung gekommen war. Anfang des Sommers lag ich noch knapp in Führung.

Außerdem könnte ich viel zu lesen mitnehmen. Ich fraß Abenteuerromane. Und Krimis. Ich begann, mir Hoffnung zu machen, dass sie mich bei diesem Camp nicht nehmen würden. Warum auch? Ich war ja nicht bei den Pfadfindern oder so.

Dann kam ein dicker Umschlag, der nicht in den Briefkasten passte. Die Postbotin klingelte extra. Ich konnte durch die Milchglasscheibe sehen, wie sie draußen stand und sich den Umschlag ansah. Sie war ein Mädchen aus dem Nachbarort, das dieses Jahr seine Ausbildung bei der Post abgeschlossen hatte.

24 gelatscht: *getrapt* **28** Schuppen: *schuur* **36** ackerten: *werkten hard*
43 Augenweide: *lust voor het oog* **44** mit Absicht: *expres* **48** knacken: *oplossen*
52 fraß: *hier: verslond* **57** Milchglasscheibe: *matglazen ruit*

«Post für Sie», sagte sie. Letztes Jahr hätten wir uns noch geduzt.

Auf dem Umschlag waren drei Aufkleber. Solche, die man mit Adressen bedrucken kann. Auf einem stand meine Adresse. Auf dem zweiten stand: «Wilde Mädchen.» Auf dem dritten: «Der Wald will nichts von dir. Du willst was vom Wald.» Im Umschlag drin wurde es noch besser: «Herzlichen Glückwunsch, du wirst einen tollen Sommer haben.» Drei Ausrufezeichen. Dann folgte eine Erklärung, warum es besser ist, wenn wir ohne Mobiltelefone anreisen. Wir sollten im Camp lernen, uns zu orientieren. Ganz ohne Technik und Internet. Unser selbständiges Handeln und Denken sollte gefördert werden, ebenso das Erleben der Natur. Unten war ein kleiner Zettel zum Abtrennen. «Hiermit berechtige ich Sie, meine Tochter Pünktchen, Pünktchen, Pünktchen das Mobiltelefon abzunehmen; falls sie doch eines bei sich hat, bladibla … wird dieses für die Zeit des Camps einbehalten. Erziehungsberechtigter eins und zwei.»

naar: Kirsten Fuchs, Mädchenmeute, Rowohlt, 2015

71 zum Abtrennen: *om af te scheuren* **74** einbehalten: *hier: in beslag genomen*

4p **27** Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de tekst.

1 Charlotte gedraagt zich vaak als een onverschillige puber.
2 Charlotte denkt dat ze volgens haar moeder blij zou moeten zijn dat ze naar het zomerkamp mag.
3 Een vakantie bij haar oma vindt Charlotte nog erger dan een zomerkamp.
4 Charlotte is verliefd op de zoon van de apotheker in het dorp waar haar oma woont.
5 Charlotte speelt liever online spelletjes dan dat ze leest.
6 Charlotte is er trots op dat ze is ingeloot voor het zomerkamp.
7 Charlottes ouders moeten schriftelijk toestemming geven dat de kampleiding Charlottes mobiele telefoon in beslag mag nemen.

Noteer achter elk nummer 'wel' of 'niet'.

F10 EXAMENtekst★ 2018-II: 10 met woordenlijst

Duits für Anfänger

(1) „Streichholzschächtelchen“ ist das deutsche Lieblingswort von Linda de Mol. „Ein enormer Zungenbrecher, aber ideal, um die Aussprache zu üben“, sagt die TV-Moderatorin. Als Botschafterin der *Actiegroep Duits* (Aktionsgruppe Deutsch) versucht de Mol, niederländischen Schülern Deutsch als Fremdsprache schmackhaft zu machen: „Ich habe oft gedacht: Hätte ich nur Deutsch statt Jura studiert!“

(2) 71 Prozent aller jungen Niederländer haben kein Interesse an der deutschen Sprache. 61 Prozent finden sie sogar hässlich. Viele Fachhochschulen und Berufsschulen haben das Fach Deutsch __29__. Deren Studenten und Schüler müssen nur noch Englisch lernen. Gymnasiasten wählen als Zweitsprache oft Französisch oder Spanisch.

(3) Dabei sind die Niederlande ein Exportland, Deutschland ist ihr wichtigster Wirtschaftspartner. Bis zu acht Milliarden Euro Umsatz pro Jahr entgehen den Unternehmen durch fehlende Deutschkenntnisse, hat die *Deutsch-Niederländische Handelskammer (DNHK)* berechnet. Das soll nun anders werden. Unter dem Motto „Mach mit!“ werben *Goethe-Institut*, Botschaft, *Deutschlandinstitut* und *DNHK* für Deutschunterricht. Ihr zweiter Trumpf neben prominenten Botschaftern wie Linda de Mol: zwei orangefarbene *BMWs*, mit denen Dozenten vom *Goethe-Institut* an den Schulen vorfahren und informieren.

naar: Focus, 18.02.2012

1 Streichholzschächtelchen: *lucifersdoosje* **2** Zungenbrecher: *tongbreker, moeilijk uit te spreken woord*
3 Botschafterin: *ambassadrice* **6** Jura: *rechten*
22-23 an den Schulen vorfahren: *hier: de scholen bezoeken*

‘71 Prozent … deutschen Sprache.’ (regel 8-9)

1p **28** Welk argument gebruikt de schrijver om aan te geven dat jonge Nederlanders zich juist wél voor Duits zouden moeten interesseren?

1p **29** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 11?
A als Examensfach gestrichen
B aufzuhübschen versucht
C zum Pflichtfach gemacht

F11 EXAMENtekst★★★ 2018-II: 11 met woordenlijst

Preis klein, Erlebnis groß

Noch zählt Deutschland deutlich weniger Outlet-Center für bekannte Marken als das restliche Europa. Das könnte sich bald ändern.

(1) Wenn reiseerprobte Russen und Chinesen die Namen Ingolstadt, Metzingen oder Wertheim hören, horchen sie auf. Die Weltreisenden fühlen sich dort vielmehr im Shoppingparadies. Denn hier haben sich Outlet-Center angesiedelt, in denen bekannte Markenhersteller ihre Waren zu hohen Nachlässen anbieten. Üblich sind mindestens 25 Prozent, oft bekommt man die Produkte aber auch 60 oder 80 Prozent günstiger als im Einzelhandel.

(2) Der Grund für die Rabatte: Im Outlet werden ausschließlich die Produkte der vergangenen Saison verkauft. Aktuelle Kollektionen vertreiben die Hersteller in den Läden der Innenstädte. Immer mehr Menschen jedoch __31__, wenn das Hemd der Designermarke aus dem vergangenen Winter stammt. Für sie zählt nur der gute Name – und der niedrige Preis.

(3) Es ist für beide Seiten ein Geschäft. Die Hersteller können so ihre ältere Ware noch verkaufen, ohne ihr Image durch Rabatte am Wühltisch zu beschädigen. Outlet-Center werden deshalb als Vertriebskanal immer wichtiger. Innerhalb von zehn Jahren verdoppelte sich ihre Zahl in Europa auf 149. In Deutschland gibt es erst neun. Deutlich weniger als in Italien (23) oder Frankreich (17).

(4) Bislang sei die Expansion bei uns „extrem zäh“ gelaufen, räumt Joachim Will von der Strategieberatung *Ecostra* ein. Doch inzwischen komme Bewegung in die Szene. In zehn Jahren könnten bereits 25 Outlet-Center in Deutschland stehen, prognostiziert der Fachmann. „Die Hersteller haben großes Interesse daran und auch Investoren gäbe es genügend. Was fehlt, sind Baugenehmigungen für geeignete Flächen“, erklärt Will. Städte und Gemeinden fürchten, dass der örtliche

2 horchen … auf: *spitsen … de oren* **3-4** sich … angesiedelt: *zich gevestigd*
5 zu hohen Nachlässen: *met hoge kortingen* **9** Aktuelle: *hier: nieuwe* **10** vertreiben: *verkopen*
15 Wühltisch: *graaibak, koopjesbak* **25** Flächen: *hier: locaties*

Einzelhandel unter der Konkurrenz leidet. In den vergangenen Jahren habe sich aber herausgestellt, dass dies nur selten geschehe. Vielmehr profitiere die Region häufig von den neuen Arbeitsplätzen.

(5) Die Outlets gleichen sich immer mehr den schicken Innenstadt-Läden an. Vorbei sind die Zeiten, in denen auf Wühltischen Kollektionen zweiter Wahl verramscht wurden. Marketing-Chef bei *Value Retail* Mark Mangold: „Die Kunden wollen heute kleine Preise und trotzdem eine hochwertige Einkaufserfahrung.“ Das bedeutet: viel Platz zum Flanieren, Cafés und Restaurants, und, ganz wichtig: viele Gratisparkplätze direkt vor der Tür.

naar: Focus, 14.11.2013

32 verramscht: *tegen afbraakprijzen verkocht*

Aus dem 1. Absatz ist der Satz ‘Das liegt allerdings weniger an den touristischen Attraktionen der kleinen süddeutschen Städte.’ weggelassen.

1p **30** An welche Stelle passt dieser Satz? hinter das Wort
- **A** ‘auf’ (Zeile 2)
- **B** ‘Shoppingparadies’ (Zeile 3)
- **C** ‘anbieten’ (Zeile 5)
- **D** ‘Einzelhandel’ (Zeile 7)

1p **31** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 11?
- **A** finden es kein Problem
- **B** haben kein Interesse mehr
- **C** halten es für wichtig
- **D** sind sehr erstaunt

Naast voordelen voor de consument worden in de tekst nog **twee** andere voordelen van outlet-centra genoemd.

2p **32** Welke?

‘Rabatte am Wühltisch’ (regel 15)

1p **33** **Citeer** uit het vervolg van de tekst het **woord** waarmee ongeveer hetzelfde wordt bedoeld.

‘Noch zählt Deutschland deutlich weniger Outlet-Center’ (ondertitel)

1p **34** Welche Ursache dafür wird im Text erwähnt?
- **A** Die ältere Modekollektion wird noch hauptsächlich vom Einzelhandel angeboten statt in einem Outlet-Center.
- **B** Es gibt zu wenig Flächen, die sich zum Bau solcher Outlet-Center eignen.
- **C** Lokale Politiker widersetzen sich häufig dem Bau großer Outlet- Center.
- **D** Zu wenig Banken und Firmen wollen in den Bau eines Outlet-Centers investieren.

‘Preis klein, Erlebnis groß’ (titel)

1p **35** Wordt in de tekst concreet gemaakt wat de belevenis groot maakt? Zo nee, antwoord ‘nee’, zo ja, citeer de eerste twee woorden van de zin waar dat in staat.

F12 EXAMENtekst ★★★ 2018-II: 12 met woordenlijst

Angriff der Klon-Kapseln

Die Deutschen packen immer mehr portionierten Kaffee in Espresso-Maschinen. *Aldi*, *Lidl*, *Tchibo* & Co. attackieren Marktführer *Nespresso*.

(1) Vom Kaffeeverkäufer George Clooney konnten die Deutschen nicht genug bekommen. Jahrelang führte der Hollywood-Star die Kapselmarke *Nespresso* als Werbeträger in immer neue Höhen. Sogar zweistellige Zuwachsraten für die bunten Aluminiumbehälter waren üblich.

(2) Die Hoch-Zeiten sind vorbei. Auf dem drittgrößten Kaffeemarkt der Welt wird es für die Marke mit dem exklusiven Image schwieriger. Konzernkenner sprechen von zehn Prozent Umsatzeinbruch, gerade wurde der Deutschland-Chef ausgetauscht. Offiziell will *Nespresso* sich zum deutschen Geschäft nicht äußern. Man verweist lediglich auf eine „global starke Leistung“. Im Jahresbericht der Mutter *Nestlé* taucht Deutschland allerdings nicht unter den aufgezählten regionalen „Höhepunkten“ auf.

(3) Es herrscht Unruhe im erfolgsverwöhnten *Nespresso*-Reich. Das wundert den Markenexperten Alexander Biesalski nicht: „Die Konkurrenz wird immer stärker. Viele Menschen sehen inzwischen bei den Wettbewerbern deutlich billigere Kapseln.“ Seit das Patent auf die *Nespresso*-Kapseln gefallen ist, dürfen Nachahmer ganz legal Nachahmungen anbieten, die in die Geräte der *Nestlé*-Tochter passen. Weltweit machen das inzwischen 50 Hersteller. Bei fast allen gibt es den Kaffeegenuss deutlich preiswerter als beim Original.

(4) Und während *Nespresso* die Ware nur online und in wenigen Geschäften anbietet, verkauft die Konkurrenz ihre Klon-Kapseln fast an jeder Ecke im Lebensmitteleinzelhandel. „Die laufen sehr gut“, heißt es

2 Kapselmarke: *(koffie)capsulemerk*
3-4 zweistellige Zuwachsraten: *groeipercentages van meer dan tien procent*
7 Umsatzeinbruch: *sterke omzetdaling* **16** Wettbewerbern: *concurrenten* **17** gefallen: *hier: vervallen*
17 Nachahmer: *hier: producenten van namaakcapsules*

einhellig bei den Händlern. Kaffeekönig *Tchibo* hat sogar erstmals eine Kapselmaschine in Elektronikmärkten präsentiert. *Saturn*, *Media Markt* & Co. sind zu einem der wichtigsten Absatzgebiete für dieses Kaffeesegment geworden.

(5) So gilt __39__ der Probleme bei *Nespresso*: Das Geschäft mit Kaffeekapseln __39__. In Deutschland stieg die Zahl der Kapselkäufer im vergangenen Jahr um gut 20 Prozent auf 5,8 Millionen. Der Umsatz des portionierten Kaffees wuchs sogar um 27,5 Prozent. Immer mehr Menschen zahlen für das in Alu oder Plastik abgefüllte Pulver einen kräftigen Aufpreis zum Traditionskaffee. Der kostet im Schnitt 4,50 Euro pro Pfund, dieselbe Menge in Kapseln hingegen gut 30 Euro.

(6) Bei solchen Gewinnspannen machte *Nespresso* bislang ein Riesengeschäft. Zumal die Preise für die Alu-Kapseln – anders als der deutlich gesunkene Rohkaffeepreis – seit Jahren unverändert hoch liegen. *Nespressos* Umsatz wird in Deutschland auf 300 Millionen Euro geschätzt. Weitere 350 Millionen Euro teilen sich die Kopien von *Dolce Gusto*, *Tassimo*, *Senseo* und *Cafissimo*.

(7) Seit Herbst gibt es mit *Aldi Süd* zudem einen weiteren mächtigen Mitspieler. Von der Kapselmaschine *Expressi* verkaufte der Discounter Branchenexperten zufolge innerhalb weniger Monate mehr als 300 000 Stück. Da ist es wohl nur eine Frage der Zeit, bis andere nachziehen. Die Billigketten halten schon heute fast die Hälfte des Kaffeeabsatzes.

naar: Focus, 22.02.2014

24 einhellig: *eensgezind* **35** Gewinnspannen: *winstmarges*
46 Branchenexperten: *deskundigen uit de bedrijfstak* **49** nachziehen: *volgen*

‘Sogar zweistellige … waren üblich.’ (Zeile 3-4)

1p **36** Wie verhält sich dieser Satz zum vorangehenden?
A als Begründung
B als Relativierung
C als Unterstreichung
D als Verallgemeinerung

‘Die Konkurrenz wird immer stärker.’ (regel 14-15)

1p **37** Waardoor is concurrentie mogelijk geworden?

‘Viele Menschen … billigere Kapseln.’ (regel 15-16)
Deze cupjes passen ook in de *Nespresso*-machine.

1p **38** Welke andere reden hebben de consumenten om deze goedkopere cupjes te kopen?

1p **39** Welche Ergänzungen passen in die Lücken in den Zeilen 28 und 29?
A dank – wächst
B trotz – boomt
C wegen – lässt nach

1p **40** Wat hebben ‘*Tchibo*’ en ‘*Aldi Süd*’ volgens alinea 4 en 7 met elkaar gemeen?

‘billigere Kapseln’ (regel 16)

3p **41** Met welke **drie** verschillende woorden wordt in de tekst naar deze goedkopere cupjes verwezen?
Citeer deze **drie** woorden.

F13 EXAMENtekst★ 2018-II: 13 met woordenlijst

Ostertipps

Der Ton macht’s

Keramikwerkstätten aus allen Bundesländern laden zu Ostern zum „Tag der offenen Töpferei“ ein. Dann können Besucher die Werkstätten, Studios und Ateliers besichtigen und den Töpfern bei der Arbeit über die Schulter gucken. Natürlich kann man auch bereits fertiggestellte Gegenstände kaufen.
30. bis 31. März, 10 bis 18 Uhr. tag-der-offenen-toepferei.de

Grün und gesund

Im idyllischen rheinhessischen Weinort Siefersheim haben die Siefersheimer Kräuterhexen ihr Domizil. Die drei ausgebildeten Kräuterführerinnen recherchieren und bewahren altes Wissen und heimische Nutz- und Heilpflanzen. Zum Start der Kräutersaison wird eine „Hexensuppe“ serviert.
30. März, ab 10.30 Uhr, 20 € p.P.
Anmeldung erforderlich unter
sieferheimer-kraeuterhexen@gmx.net

Oster-Insel

Ein bisschen frischer Wind tut immer gut. Und wenn er einem so hübsch um die Nase pfeift wie im traditionsreichen Ostseebad Binz auf Rügen – umso besser. Zu Ostern bietet das luxuriöse Hotel Kurhaus Binz, direkt an der Strandpromenade gelegen, ein Special mit 2Ü/DZ/F für 412 € p.P. an. Inklusive Abendessen und Karfreitags-Fischbuffet. Da staunt der Osterhase.
29. März bis 1. April. kurhaus-binz.de

2 Töpferei: *pottenbakkerij* **24** Karfreitags-Fischbuffet: *visbuffet op Goede Vrijdag*

Feurige Fiesta

Der gute Ruf eilt dem Festival voraus: Wenn sich auf Würzburger Bühnen der Vorhang für den Flamenco öffnet, darf sich das Publikum auf namhafte Künstler freuen. So werden auch in diesem Jahr vom 30. März bis zum 7. April sowohl Altmeister als auch junge Interpreten ihr Können im *Mainfrankentheater* und der *Zehntscheune* unter Beweis stellen. Parallel zu den Aufführungen lernen die Besucher in Workshops die ersten Schritte des Flamenco-Tanzes.
wueflamencofestival.com

Großes Kino

Die schönste Nebensache der Welt – in Berlin wird sie vom 20. bis 31. März auf der Leinwand zelebriert. Beim Fußballfilmfestival zeigen Produktionsfirmen aus aller Welt ihre Dokumentar- und Spielfilme. Neben Neuerscheinungen soll auch der „beste Fußballfilm aller Zeiten“ prämiert werden. Zu den nominierten Beiträgen gehören bekannte Produktionen wie *Das Wunder von Bern* und die Verfilmung des Bestsellers *Fever pitch* wie auch *The other Final* aus den Niederlanden, *Fimpen, der Knirps* aus Schweden und *Liverpool Goalie* aus Norwegen. 11-mm-de

Ei, Ei, Ei

Schon Wochen vor Ostern stimmen zahlreiche Märkte in Deutschland auf die Festtage ein. Im Schloss Schwetzingen zeigen am 2. und 3. März mehr als 50 Künstler aus Europa außergewöhnlich gestaltete Ostereier, in Wiesbaden (29. März bis 1. April) wird die Schau des bunten Osterschmucks noch um einen Stoffmarkt erweitert und können Kinder bis zehn Jahre auch selber aktiv werden und ein Ei bemalen. Im hessischen Bad Arolsen bieten Glasbläser aus Lauschka in Thüringen einen Einblick in die Herstellung ihrer farbenfrohen Werke (29. März bis 1. April), während an diesem Wochenende auch Lindenfels im Odenwald und Cochem an der Mosel österlichen Schmuck, Keramikarbeiten und kunstvoll verzierte Eier präsentieren.
www.veranstaltungen-in-deutschland.de

naar: mobil, 3/2013

29 Vorhang: *doek, gordijn* **33** Interpreten: *artiesten* **42** prämiert: *bekroond*

Jullie examenklas is met Pasen in Duitsland en jullie willen een uitstapje maken waarbij je zelf actief bezig bent.

1p **42** Welk uitstapje voldoet aan jullie eis?

A Der Ton macht’s
B Grün und gesund
C Oster-Insel
D Feurige Fiesta
E Großes Kino
F Ei, Ei, Ei

© ThiemeMeulenhoff

G

Examenteksten met uitwerkingen

1 Lees voordat je aan de vragen begint de ‘oriëntatie vooraf’ die bij de tekst wordt gegeven. Dat helpt je bij het snel bekijken van de tekst.

2 Beantwoord de vragen. Let op dat je een open vraag altijd in het Nederlands beantwoordt, behalve als het anders is aangegeven. Als je in het Duits antwoordt, levert dat 0 punten op.
Kijk niet naar de uitwerkingen voordat je alle vragen bij een tekst helemaal hebt doorgewerkt.

3 Bekijk de uitwerkingen. Bestudeer in ieder geval zorgvuldig de uitwerkingen van de vragen die je fout had.
Het is zinvol ook de uitwerkingen te lezen bij de vragen die je goed had. Je kunt dan nagaan of je het antwoord om de juiste reden hebt gekozen.

De examenteksten zijn gerangschikt naar moeilijkheidsgraad (één, twee en drie sterren).

© ThiemeMeulenhoff

G 1 EXAMENtekst★ 2017-I: 1 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, inleiding: De inleiding maakt duidelijk dat de wereldkampioenschappen voor beroepen van 2 tot 7 juli in Leipzig plaatsvinden en dat Benedict Haener, goudsmid uit Horn, daaraan als een van de negen deelnemers uit Oost-Zwitserland meedoet. Maar de titel roept een vraag op: Mag iedereen daar zijn eigen medaille smeden? Kijk tijdens het lezen van de tekst of deze vraag wordt beantwoord.
illustratie: Op de foto zie je een man die aan het werk is. Dat zal Benedict Haener zijn.
meerkeuze-invulvragen (regel 14 en 38): De eerste open plek staat aan het eind van de eerste alinea. Lees de regels voor en na het gat en bepaal, zonder naar de aangeboden woorden te kijken, welk woord er volgens jou op de open plek past. Kijk dan of een van de aangeboden worden met jouw vermoeden overeenkomt.
Bij de tweede open plek moet je een signaalwoord invullen. Kijk of je weet welk verband de aangeboden woorden aangeven. Omdat het gat aan het begin van alinea 5 staat, lees je eerst alleen deze alinea. Als je dan niet genoeg informatie hebt, moet je ook alinea 4 lezen. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: Het *St. Galler Tagblatt* is het meest gelezen dagblad in het oosten van Zwitserland. Het is een vrijzinnige krant met een burgerlijk-liberale signatuur.

De spelling van deze tekst is conform het oorspronkelijke, Zwitserse artikel.

Schmied der eigenen Medaille

Vom 2. bis 7. Juli finden in Leipzig die Berufsweltmeisterschaften statt – mit neun Teilnehmern aus der Ostschweiz. Unter denen: Benedict Haener, Goldschmied aus Horn.

(1) Mit einem Ring aus Gold hat er sich an den Schweizer Meisterschaften gegen vierzig andere Goldschmied-Lehrlinge durchgesetzt. Deshalb kommt Benedict Haener aus Horn als einzigem Teilnehmer aus dem Kanton Thurgau die Ehre zu, sein Können an den Berufs-WM in Leipzig zu beweisen – in der Kategorie der Goldschmiede. An den Wettkämpfen wird nur das technische Handwerk bewertet. Die künstlerische Gabe der Teilnehmer spielt an den WM laut Benedict __1__ keine Rolle – die Schmuckstücke werden vorgegeben. „Ich bin aber froh, dass in unserem Beruf auch das kreative Element noch Platz findet“, sagt Benedict Haener.

(2) Haener hatte sich schon früh darauf festgelegt, einen kreativen und handwerklichen Beruf zu erlernen. Deshalb habe ihn der Beruf des Goldschmiedes auch zu begeistern gewusst. „In der Schule bereitete mir

© ThiemeMeulenhoff

der Werkunterricht am meisten Spass. Vor allem die Arbeit mit Metall hat mir gefallen“, sagt Haener.

(3) Der Titelgewinn an den Schweizer Meisterschaften habe ihn in seiner Berufswahl bestätigt. Den Sieg hat sich der Horner erhofft, doch wirklich damit gerechnet hat er nicht. Er habe sich nicht speziell auf den Wettkampf vorbereitet. Die Vorbereitungen für die Weltmeisterschaften gehe er schon gezielter an. „Ich stelle jedes der fünf Schmuckstücke, von denen eines am Wettkampf ausgelost wird, mehrmals her“, sagt Haener. Um einen der Anhänger fertigzustellen, brauche er etwa 22 Stunden. Nebst der zeitraubenden Vorbereitung darf die Arbeit im Atelier in seinem Betrieb nicht zu kurz kommen. „Für die WM-Vorbereitungen investiere ich einen Monat unbezahlte Arbeitszeit. Ich will so gut es geht auf den Zeitpunkt X vorbereitet sein.“

(4) Der Wettkampf wird vier Tage dauern – danach wird das beste Stück prämiert. Während der Übungsphase werden die Schmuckstücke aber nicht bewertet, sondern wieder eingeschmolzen – damit er das gleiche Stück mehrmals herstellen kann. „Dabei gehen zwei Gramm verloren.“ Er habe einen Sponsor, der ihm das edle Material zur Verfügung stelle.

(5) __4__ seiner seriösen Vorbereitung rechnet Haener mit harter Konkurrenz aus dem asiatischen Raum. Die asiatischen Vertreter hätten die vergangenen zwei Jahre dazu genutzt, die Herstellung der geforderten Schmuckstücke zu perfektionieren – also kein Vergleich zu Haeners Aufwand.

(6) „Ich bin froh, dass ich während meiner Lehrzeit, die im vergangenen Sommer zu Ende ging, nicht nur auf den Erfolg an den WM getrimmt wurde“, sagt Haener. Trotzdem wird er während der Weltmeisterschaften sein Bestes geben. „Zur Unterstützung kommen meine Eltern mit nach Leipzig“, sagt er. Auch sein Chef werde während der vier Wettkampftage anwesend sein.

(7) Die Freude an seiner Arbeit soll dem Horner eine Medaille bescheren, aber er wäre auch mit einem geglückten Auftritt zufrieden. „Ich will mit meiner eigenen Leistung zufrieden sein und hoffe, dass ich keine Teilchen fallen lasse und keine Flüchtigkeitsfehler mache.“ Falls es in Leipzig nicht aufs Treppchen reichen sollte, hat Haener zum Glück noch ein weiteres As im Ärmel. „Ich kann mir auch meine eigene Medaille schmieden“, sagt er schmunzelnd.

naar: St. Galler Tagblatt, 02.04.2013

© ThiemeMeulenhoff

1 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 14?
A leider
B natürlich
C zum Glück

'die Schmuckstücke werden vorgegeben' (regel 14-15)
2 Wordt in het vervolg van de tekst duidelijk om welk soort sieraden het concreet gaat bij deze opdracht?
Zo nee, antwoord met 'nee', zo ja, citeer het betreffende woord.

3 Geef van elke van de volgende beweringen over Benedict Haener aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van alinea 2-3.
1 Hij heeft zich beter voorbereid op de wereldkampioenschappen dan op de Zwitserse kampioenschappen.
2 Hij vindt dat hij vanwege de voorbereidingen op dewereldkampioenschappen te weinig tijd kon besteden aan het werk voor zijn chef.
3 Hij verwachtte dat hij de Zwitserse kampioenschappen wel zou kunnen winnen.
4 Hij wilde goudsmid worden omdat hij graag creatief met zijn handen bezig is.
Noteer achter elk nummer telkens 'wel' of 'niet'.

4 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 38?
A Dank
B Statt
C Trotz

'Ich bin … getrimmt wurde' (Zeile 43-45)
5 Was geht aus diesen Worten hervor?
A Benedicts Arbeitgeber war von seinen WM-Aspirationen nicht gerade begeistert.
B Den Beruf zu erlernen war Benedict wichtiger als die WM.
C Die Teilnahme an den WM gehörte zu Benedicts Berufsausbildung.
D Nur ein Sieg bei den WM wird Benedicts Anstrengung belohnen.

'Schmied der eigenen Medaille' (Titel)
6 Welche Medaille ist hier gemeint?
A Die Goldmedaille, die für den Weltmeister hergestellt wurde.
B Eine Art Trostpreis, den Benedict für sich selbst herstellen kann.
C Ein Schmuckstück, das Benedict für die WM hergestellt hat.

© ThiemeMeulenhoff

G 2 EXAMENtekst★ 2018-I: 1 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, illustratie: De combinatie van titel en foto maakt duidelijk dat het in de tekst om een grote strandstoel van riet zal gaan, die bescherming biedt tegen het weer.
bronvermelding: Het blad *DB Mobil* wordt uitgegeven door de Duitse spoorwegen en is bestemd voor treinreizigers. Het is gratis en verschijnt maandelijks.

Wetterschutz zum Sitzen

(1) Ob G.W. Bush darüber informiert war, dass er sich in ein Stück deutsche Kultur setzte? Zusammen mit allen Teilnehmern des G8-Gipfels in Heiligendamm nahm der US-Präsident im Juni 2007 in einem sehr, sehr breiten Strandkorb Platz. Die Bilder dürften auf der Welt für Kopfschütteln gesorgt haben: In den meisten Nationen ist ja nicht einmal der klassische Zweisitzer bekannt. Dieses umklappbare Ding aus Holz und Korbgeflecht mit Sitznische, Fußbänkchen und Markise ist eine urdeutsche Erfindung. Einen Begriff dafür in anderen Sprachen gibt es nicht, die Engländer und Franzosen sagen der Einfachheit halber „Strandkorb".

(2) Wer sich tatsächlich das maritime Sitzmöbel ausdachte, ist strittig. In einem Musterbuch von 1871 veröffentlichte der Korbmacher Ernst Karl Nikolaus Freese eine Zeichnung, die er unter anderem als „Strandstuhl mit Überdachung aus Weiden und Peddigrohr, mit Ölfarbe lackiert" beschrieb. Die meisten Historiker halten hingegen den Rostocker Hof-Korbmachermeister Wilhelm Bartelmann für den Erfinder. Der Geschichte nach soll sich im Frühjahr 1882 Elfriede von Maltzahn von ihm einen Wetterschutz zum Sitzen am Strand gewünscht haben. Die ältere Dame litt an Rheuma. Wer schon an den windigen Nord- und Ostseestränden Urlaub gemacht hat, weiß, dass so ein Strandkorb für alle Strandbesucher eine nützliche Sache ist. Die erste Strandkorbvermietung gründete aber erwiesenermaßen Elisabeth Bartelmann 1883 in Warnemünde. Die heutigen Nachfolger der geschäftstüchtigen Frau verwalten an den deutschen Stränden ein Meer von 130 000 Strandkörben. Trotzdem gilt wie bei den Liegen in Italien oder Spanien: Nur der frühe Urlauber hat bei sonnigem Wetter eine Chance, einen der Körbe zu ergattern. Kleiner Tipp für Langschläfer: Immer mehr Vermieter bieten Online-Reservierung an.

© ThiemeMeulenhoff

(3) Nicht wenige erfolgreiche Strandkorbmieter folgen dann beliebten Ritualen. Ist der Korb vom Schutzgitter befreit und perfekt zur Sonne hin ausgerichtet, gräbt der Deutsche erst einmal gern – aus dem Sand am Strand werden regelrechte Schutzwälle hochgezogen. Zur Reviermarkierung stellt mancher gern auch meterhohe Fahnenmasten auf, andere legen dazu gar eine Art Teppich aus, damit es in Korbnähe auch nicht zu sandig ist... Böse Zungen nennen diese Sandburgen mit Korb „das Küsten-Äquivalent des deutschen Schrebergartens“.

(4) Wie die Sandburg hält auch ein Strandkorb nicht ewig. Die Hersteller produzieren vor allem im Winter Nachschub, da im März und April Hauptlieferzeit ist. Einige dieser Firmen nennen sich elegant „Manufaktur“: Sie stellen individuelle Strandkörbe her – je nachdem, was der Kunde glaubt, dringend am Strand zu brauchen. Es gibt Körbe mit Massagesitzen aus Alcantara, Sitzheizung für den Winter, Ventilator, Dockingstation für das iPad und Steckdosen, um etwa Laptops anschließen zu können. Der Schriftsteller Thomas Mann, der gern in den von ihm so bezeichneten „Sitzhäuschen“ an seinen Büchern arbeitete, hätte das verstanden.

(5) Der berühmteste Strandkorb der Republik – zumindest aus Sicht von Fußballfans – stand sechs Jahre im Stadion des SC Freiburg. Weil der Klub zehn Jahre lang sein Trainingslager auf der Watteninsel Langeoog aufschlug, schenkte die örtliche Kurverwaltung dem Trainer ein Exemplar. Der nahm bei jedem Heimspiel darin Platz, bis der Korb 2007 für 35.000 Euro unter den Hammer gebracht wurde. Das Geld ging an eine gemeinnützige Organisation. Ein klein wenig mehr brachte der Riesenstrandkorb des G8-Gipfels ein: Nach seiner Versteigerung flossen 500.000 Euro in die Kassen von „Ein Herz für Kinder“.

naar: DB Mobil, 01.08.2013

1 Was ist der Kern des 1. Absatzes?
A Alle Teilnehmer des G8-Gipfels in Deutschland passten in einen einzigen Strandkorb.
B Der Strandkorb ist ein einzigartiges deutsches Möbelstück.
C Deutsches Kulturgut wird in anderen Ländern oft belächelt.
D Die Welt staunte über den primitiven Empfang der G8-Gipfelteilnehmer.

‘das maritime Sitzmöbel’ (Zeile 15)
2 Welche Frage über diese Sitzmöbel wird im 2. Absatz eindeutig beantwortet?
A Wer hat den ersten Strandkorb hergestellt?
B Wer hat den ersten Strandkorb vermietet?
C Wo stand der erste Strandkorb?
D Wozu diente der erste Strandkorb?

3 Op welke twee manieren kun je je volgens alinea 2 verzekeren van een plaatsje in een ‘Strandkorb’?

© ThiemeMeulenhoff

4 Aus welchem Grund nennen einige Produzenten von Strandkörben ihre Firma ‘Manufaktur’ (Zeile 43)?
Der Begriff ‘Manufaktur’
A ist in der Möbelbranche international anerkannt.
B macht deutlich, dass die Firma persönliche Wünsche berücksichtigt.
C ruft bei den Kunden ein Gefühl von Nostalgie hervor.
D steht für deutsche Gediegenheit.

5 Wat hebben ‘Der berühmteste Strandkorb der Republik’ (regel 51) en ‘der Riesenstrandkorb des G8-Gipfels’ (regel 57-58) met elkaar gemeen?

‘Ein klein wenig mehr’ (Zeile 57)
6 Wie sind diese Worte gemeint?
A als Beleg
B als Stellungnahme
C als Übertreibung
D als Untertreibung

G 3 EXAMENtekst★ 2018-I: 5 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, illustratie, bijschrift: Dat de reclameposter opzien baart, is begrijpelijk: de prijs van de spijkerbroek is niet verlaagd maar aanzienlijk verhoogd van 39,90 naar 99,90. Kijk bij het lezen van de tekst of duidelijk wordt hoe dat kan. Zou uit de tekst blijken wat de onderschriften ‘ArmedAngels’ en ‘Made by Humans’ te betekenen hebben?
meerkeuze-invulvraag (regel 4): Lees de regels voor en na de open plek. Soms heb je de informatie voor de open plek nodig, soms de informatie erna om het juiste antwoord te vinden. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: *de.finance.yahoo.com* biedt de gebruiker gratis informatie over financieel nieuws en over de economie.

Werbeplakat sorgt für Aufsehen

(1) Der Inhalt des Plakats wird erst nach dem zweiten Hinsehen deutlich: Statt des erwarteten Rabatts wirbt das deutsche *Fairtrade*-Label *ArmedAngels* („Bewaffnete Engel“) mit einer Preiserhöhung und gleichzeitig mit Werten wie schönerer und vor allem __3__ Mode. Auf dem Plakat steht ein Vermerk: *Made by Humans* („Hergestellt von

© ThiemeMeulenhoff

Menschen“). Damit will darauf aufmerksam gemacht werden, dass es Menschen sind, die unter teilweise unwürdigen Verhältnissen arbeiten müssen, um die niedrigen Preise auf dem weltweiten Markt zu halten.

(2) Was auf den ersten Blick wie eine typische *H&M*-Kampagne aussieht, zielt auf eine ganz andere Nachricht ab. „Unser Ziel war es mit dem Plakat unsere Haltung klarzumachen“, sagt Geschäftsführer Martin Höfeler gegenüber der Nachrichtenseite *Wunderweib.de*: „Wir wollen auf das soziale Ungleichgewicht in der Modebranche aufmerksam machen und kämpfen dafür, dass sich hier etwas ändert. Mode soll Spaß machen, aber eben nicht nur dem, der sie trägt!“

(3) Man möchte ein Statement für Langlebigkeit, Nachhaltigkeit und soziale Gerechtigkeit setzen. Mehr als 60 000 Nutzer auf *Facebook* sind bereits in der Gruppe von *ArmedAngels*. Die Kampagne kommt bei nahezu allen gut an. „Die Botschaft auf der Litfaßsäule ist mega gut!!!“, postet eine Nutzerin auf *Facebook*. Eine andere kritisiert die Ähnlichkeit zu *H&M*: „Ich finde, die Plakate sehen aus wie *H&M* – unschön, damit hebt ihr euch nicht von industriellen Massenprodukten ab.“ Doch gerade das begeistert die Mehrheit der Nutzer auf *Facebook*: „Das finde ich gerade gut. *H&M* hat topaktuelle Themen und Trends. Das wird auch damit assoziiert. Super Idee!“, schreibt eine Nutzerin.

naar: de.finance.yahoo.com, 09.02.2015

‘Werbeplakat sorgt für Aufsehen’ (titel)
1 In welke twee opzichten is deze reclameposter volgens alinea 1 anders dan verwacht?

‘Der Inhalt … Hinsehen deutlich’ (Zeile 1)
2 Welcher Satz steht inhaltlich auf einer Linie mit diesem Satzteil?
A ‘Auf dem … von Menschen.’ (Zeile 4-6)
B ‘Damit will … zu halten.’ (Zeile 6-8)
C ‘Was auf … Nachricht ab.’ (Zeile 9-10)
D ‘Unser Ziel … etwas ändert.’ (Zeile 10-14)
E ‘Mode soll … sie trägt!’ (Zeile 14-15)

3 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 4?
A fairer
B gediegener
C preisgünstiger
D tragbarer

‘Statement für Langlebigkeit, Nachhaltigkeit und soziale Gerechtigkeit’ (Zeile 16-17)
4 Welche(s) von diesen drei Aspekten wird/werden im Text nicht erläutert?
A nur Gerechtigkeit
B nur Langlebigkeit
C nur Nachhaltigkeit
D Gerechtigkeit und Langlebigkeit
E Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit
F Langlebigkeit und Nachhaltigkeit

© ThiemeMeulenhoff

G 4 EXAMENtekst★ 2018-I: 6 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, illustratie: De titel en de foto van een mug wekken de verwachting dat je door het lezen van de tekst de waarheid over muggen te weten komt.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.
twee vragen: Bekijk de twee vragen, zodat je weet waarop je moet letten bij het lezen van de tekst. Bij de eerste vraag moet je bepalen met hoeveel andere zelfstandige naamwoorden muggen in de tekst worden aangeduid. Bij de tweede vraag moet je kiezen op welke vraag de tekst antwoord geeft. Je gaat de tekst gedetailleerd lezen.

Die Wahrheit über
Mücken

Das beste Anti-Mücken-Mittel müsste eigentlich ein kräftiges Sommergewitter sein. Regentropfen sind bis zu 50-mal schwerer als eines der lästigen Sauginsekten. Der Moskito sollte deshalb nach einem direkten Treffer ähnliche Defekte erleiden wie ein Mensch, den ein Bus überrollt hat.

Die Alltagserfahrung lehrt jedoch, dass gerade nach einem Guss die Plagegeister ausschwärmen. Das liegt, wie amerikanische Forscher herausfanden, keineswegs daran, dass sich die Mücken einfach versteckt haben. Bei Starkregen kollidieren sie sogar etwa alle 25 Sekunden mit einem Tropfen.

In einem Experiment verriet den Wissenschaftlern eine Hochgeschwindigkeitskamera, warum keiner der fliegenden Probanden sein Leben verlor: Die Mücken rettete ihr niedriges Gewicht. Die Tropfen rissen sie einfach mit, sodass es zu keiner nennenswerten, geschweige denn tödlichen Krafteinwirkung kam.

Dazu bedarf es dann doch einer von Menschenhand beschleunigten Zeitung – oder einer Auto-Frontscheibe.

naar: Focus, 11.06.2012

‘Mücken’ (titel)
1 Met hoeveel andere verschillende zelfstandige naamwoorden wordt een mug / worden muggen in de tekst aangeduid?
A met twee
B met drie
C met vier
D met vijf
E met zes

© ThiemeMeulenhoff

2 Auf welche Frage gibt der Text Antwort?
A Warum gibt es nach einem Regenschauer so viele Mücken?
B Wie überleben Mücken in einem Regenschauer?
C Wo verstecken Mücken sich während eines Regenschauers?
D Wozu brauchen Mücken ab und zu einen Regenschauer?

G 5 **EXAMEN**tekst★ **2018-I: 9** met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: De titel roept de vraag op hoe zulke kleine diertjes als kakkerlakken mensen kunnen redden. In de tekst zul je daar zeker meer over lezen.
illustratie: Je ziet een kakkerlak met een apparaat met draadjes op zijn rug. Zou het beestje elektronisch bestuurd worden? Wat heeft de afgebeelde munt met de kakkerlak en het redden van mensen te maken? Kijk of jouw vragen in de tekst worden beantwoord.
bronvermelding: De tekst is verschenen in de *Berliner Zeitung.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*

Kakerlaken sollen Menschen retten

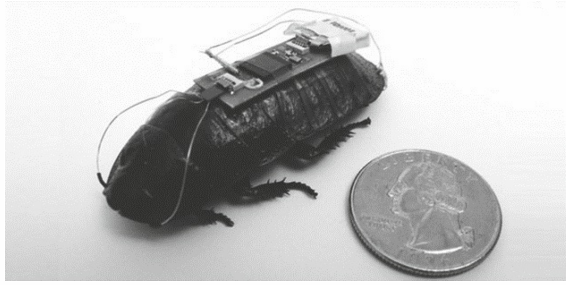

(1) Küchenschaben sollen schon bald bei der Suche nach Menschen helfen. Forschern ist es gelungen, sie mit elektrischen Signalen fernzusteuern. Dank Videospieltechnik kann dies auch ein Computer übernehmen. So könnten die Küchenschaben als „Bio-Roboter" bei Katastrophen nicht nur Verletzte in eingestürzten Häusern finden helfen – sie könnten auch systematisch einen Überblick über das verwüstete Gelände liefern. „Das Autopilot-Programm kontrolliert die Schaben und schickt sie auf die effizienteste Route, um Retter mit einer umfassenden Sicht der Situation zu versorgen", berichtet Alper Bozkurt, Professor für Elektro- und Computertechnik an der *North Carolina State University*. „Wir wollen auch Vermessungs- und Funktechnik integrieren und eine kleine Gruppe von Kakerlaken nutzen, um Katastrophenschauplätze zu erforschen und zu vermessen."

(2) Küchenschaben gelten als robust und kommen überall hin. Die daumengroßen Kakerlaken der Art Madagaskar-Fauchschabe (Gromphadorhina portentosa) bekommen ein Elektronikpäckchen

© ThiemeMeulenhoff

samt Mikrokontroller auf den Panzer, der ihnen falsche Sinneswahrnehmungen vermittelt. Zwei Drähte sind mit ihren Fühlern verbunden und geben elektrische Impulse ab. Das Tier denkt, es berühre ein Hindernis und müsse nach rechts oder links ausweichen. Der Impuls zum Vorwärtslaufen hingegen kommt vom dritten Draht, der am Hinterleib ansetzt – einem Tastorgan, das die Insekten vor Annäherung von hinten warnt. Dabei würden bei dem Insekt keine Schmerzen ausgelöst, betont Bozkurt. Er vergleicht es mit dem Lenken von Pferden: Sie würden ebenfalls – mittels Zügeln und Gerte – gezielt vorangetrieben.

naar: Berliner Zeitung, 01.07.2013

'Kakerlaken sollen Menschen retten' (titel)
1 Voor welke twee concrete taken wil men de kakkerlakken inzetten?

'Forschern ist … Signalen fernzusteuern.' (regel 2-3)
2 Waarom hebben wetenschappers juist kakkerlakken uitermate geschikt bevonden als 'Bio-Roboter' (regel 4)?
Citeer de eerste twee woorden van de zin waarin het antwoord op deze vraag staat.

3 Was wird im 2. Absatz beschrieben?
A Wann man die Küchenschabe zum Einsatz bringen wird.
B Warum die Küchenschabe beim Einsatz keine Schmerzen empfindet.
C Welche Elektronik die Küchenschabe auf dem Panzer ertragen kann.
D Wie die ferngesteuerte Küchenschabe vorangetrieben wird.

© ThiemeMeulenhoff

G 6 EXAMENtekst★ 2018-I: 12 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: De titel geeft aan dat in de tekst de belangrijkste levensmiddelen onder de loep worden genomen.
structuur van de tekst: Je ziet direct dat de tekst uit vier deelteksten bestaat waarin vier levensmiddelen volgens dezelfde criteria worden beoordeeld. Misschien kan deze opbouw je helpen om snel de passages te vinden met voor jou relevante informatie. Zo kun je tijd besparen.
illustratie: De foto met groente en fruit past goed bij het tweede tussenkopje.
bronvermelding: *www.bild.de* is de digitale versie van de *Bild-Zeitung*, het grootste dagblad van Duitsland en Europa. De website geeft informatie over veel verschillende onderwerpen, zoals nieuws, sport, amusement en politiek.
één vraag: Lees eerst de vraag. Je kunt dan bepalen waarop je moet letten en hoe je de tekst gaat lezen. Je moet aangeven of vier beweringen wel of niet overeenkomen met de tekst. Probeer de antwoorden eerst met zoekend lezen te vinden. Lukt dit niet, lees dan gedetailleerd.

Die wichtigsten Lebensmittel im Check

Milch

Optik: Milch kann man nicht ansehen, ob sie qualitativ gut oder schlecht ist. Glasflaschen sind meist teurer als Tetrapacks – über die Qualität sagt das nichts.
Geschmack: Der Geschmack frischer Milch hängt vom Fettgehalt ab: je weniger, desto wässriger.
Gesundheit: Je mehr Omega-3-Fettsäuren in der Milch enthalten sind, desto gesünder ist sie. Leider wird der Omega-3-Gehalt nirgends angegeben.
Preis: Bio-Milch: ca. 1 Euro pro Liter, Discounter: ca. 50 Cent.
Fazit: In Deutschland gibt es viele sehr große Molkereien. Diese mischen in ihren Tanks Hunderttausende Liter verschiedener Höfe. Ob teuer oder billig ist egal. Ausnahme: Sie holen Milch direkt von einem Hof.

Obst und Gemüse

Optik: Die Produkte sollten saftig aussehen. Achtung: Manche Supermärkte besprühen die Ware mit Wasser, damit sie glänzt. Prüfen Sie die Festigkeit.
Geschmack: Am besten schmecken Obst und Gemüse bei kurzem Lieferweg. Regionale Produkte kaufen!
Gesundheit: Je kürzer der Weg vom Baum/Feld in Ihren Einkaufskorb, desto mehr Vitamine stecken drin.
Umwelt: Meiden Sie Flugware wie Mangos. Die Beförderung belastet die Umwelt stark.
Preis: Geld sparen kann man bei sogenannter B-Ware (krumm, aber frisch).
Fazit: Gutes Gemüse und Obst müssen nicht teuer sein. Regional ist oft besser und billiger als Bio.

Brot

Optik: Eine knackige Kruste und eine unregelmäßige Form deuten auf Handarbeit hin, eine unnatürliche Färbung und geringes Gewicht auf Aufbackware. 70% unseres Brotes kommen aus der Fabrik.
Geschmack: Brot muss duften, Mehlsorten müssen klar zu schmecken sein.
Gesundheit: In Fertigware stecken Stoffe, die das Brot haltbar oder geschmackvoll machen. Nicht ungesund, aber eben Chemie.
Umwelt: Plastikverpackungen für Aufbackware aus Fabriken und Lkw-Touren zu Supermärkten belasten die Umwelt. Der Bäcker backt und verkauft an einem Ort – in Papiertüten.
Preis: Brötchen vom Bäcker: ca. 35 Cent, Supermarkt: ca. 25 Cent, Discounter: ca. 15 Cent.
Fazit: Kaufen Sie beim Bäcker, der noch selbst backt! So stirbt das Handwerk nicht aus und Sie bekommen was für Ihr Geld.

Butter

Optik: Butter sollte im Sommer etwas mehr Farbe haben als im Winter. Grund: Kühe, die draußen weiden dürfen, ernähren sich im Sommer anders. Achten Sie auf das Label „Ohne Gentechnik“. Gute Butter lässt sich gut streichen.
Geschmack: Auf keinen Fall darf die Butter ranzig schmecken.
Gesundheit: Vitamin A, E, D und K sind in Butter enthalten. Sie schützen unsere Zellen.
Preis: Supermarkt: Bio-Butter: ca. 1,80 Euro, Discounter: ca. 1 Euro.
Fazit: Wenn es um die Qualität geht, ist bei Butter aus dem Supermarkt der Preis nebensächlich.

naar: www.bild.de, 19.03.2014

1 Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de tekst.
1 Melk uit een glazen fles smaakt beter dan melk uit een pak.
2 Biologisch fruit is beter van kwaliteit dan niet-biologisch fruit.
3 Van smaak- en conserveringsstoffen in brood kun je op den duur ziek worden.
4 Voor boter geldt: hoe geler, hoe lekkerder.
Noteer achter elk nummer telkens ‘wel’ of ‘niet’.

G 7 EXAMENtekst★★ 2017-I: 10 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
boventitel, bronvermelding: Uit de boventitel en bronvermelding blijkt dat deze tekst een column uit het *Handelsblatt* is.
titel: De titel levert je geen problemen op, maar de vraag rijst wat de auteur over de weg naar het toilet te melden heeft.
inleiding: De inleiding roept nog meer vragen op: Till Prüfer beschrijft hoe moeilijk het is om volgens het arbeidsrecht op de juiste manier een ongeluk te krijgen. Bestaan er dan goede en slechte manieren om een ongeluk te krijgen? Kijk bij het lezen of deze vraag wordt beantwoord.
bronvermelding: Het *Handelsblatt* is een Duits dagblad met als belangrijkste onderwerpen economie en financiën. Het blad geeft onder andere informatie over de ontwikkelingen op de beurs.

KOLUMNE

Der Weg zur Toilette

Tillmann Prüfer stellt die Schwierigkeit dar, arbeitsrechtlich korrekt zu verunfallen.

(1) Auch ich habe schon einmal einen Arbeitsunfall im Büro gehabt. Es war eine verfluchte Papierkante. Ein feiner Bogen, ich zog ihn aus einem Briefumschlag, faltete ihn unvorsichtig auf und schon arbeitete sich das Blatt tief in meine Zeigefingerkuppe. Blut floss. Ich presste sofort ein Taschentuch auf die Wunde, um die Blutung einzudämmen.

(2) Schwindligkeit machte sich in meinem Schädel breit, bleierne Müdigkeit überkam mich. Mir wurde schlagartig klar, dass es nun das Wichtigste sei, bei Bewusstsein zu bleiben. Ich versuchte, mich im Raum zu orientieren, während die Lebenskraft aus mir heraussickerte. Ich erkannte die Tür. Ich drückte mich im Stuhl nach oben und kam auf die Beine. Es würde jetzt auf jeden Meter ankommen. Vor allem musste ich auf den Flur, würde ich dort zusammenbrechen, stünden die Chancen besser, gefunden zu werden.

(3) Die blutende Hand fest umklammert, schwankte ich aus dem Büro, schöpfte Hoffnung. Der Flur lag vor mir. Menschenleer. Ich würde mich alleine zur Teeküche schleppen müssen. Dort musste ein Verbandskasten an der Wand hängen.

(4) Schlimmeres ist mir in fast 20 Jahren Büroleben zum Glück nicht passiert. Früher trennte man sich bei Arbeitsunfällen Gliedmaßen ab oder endete im Rollstuhl – heute muss man sich schon etwas einfallen lassen, damit es als Unfall durchgeht. Kürzlich wurde die Klage eines Lagerarbeiters abgelehnt, der von der Berufsgenossenschaft Entschädigung wegen eines Kreuzbandrisses wollte. Er war auf dem Weg in die Lagerhalle mit dem Knie an einer Rampe hängen geblieben. Das Gericht entschied gegen ihn, weil er zuvor aus der Halle gegangen war, um mit dem Handy zu telefonieren – und zwar privat. Ein Arbeitsunfall wäre es nur bei dienstlichem Gespräch gewesen. Wenn man sich das Kreuzband an einer Eisenkante abreißt, sollte man zuvor also beim Chef angerufen haben. Die Gerichte urteilen nämlich ziemlich hart gegen Arbeitsverunfallte.

(5) Ein Polizist, der sich beim Öffnen der Toilettentür den Finger verletzt hatte, wurde nicht entschädigt, weil Toilettenpausen nicht zum Arbeitsablauf gehören. Genauso wenig übrigens wie die Raucherpausen. Aus einer solchen war nämlich eine Angestellte zurückgekehrt, als sie auf dem Flur mit dem Hausmeister zusammenstieß, der den Eimer Wasser verschüttete, worauf sie wiederum ausrutschte und schwer stürzte. Die Zigarette gilt als bloßes Genussmittel, stellte das Gericht fest.

(6) Es ist mittlerweile fast unmöglich, sich in einem Büro zu verletzen. Schließlich steht man nur noch auf, um eine rauchen zu gehen oder zur Kantine, die Toilette zu benutzen oder mit jemandem zu telefonieren, ohne dass die Kollegen es mitbekommen. Alles andere läuft heute per E-Mail. Und E-Mails haben nicht einmal Kanten, an denen man sich schneiden kann.

(7) Als ich die Teeküche schließlich erreicht hatte, stellte sich übrigens heraus, dass der Verbandskasten leer war. Glücklicherweise hatte ich ohnehin aufgehört zu bluten. Ich wüsste trotzdem gerne, ob ich Chancen vor Gericht gehabt hätte. Schließlich war der Brief, an dem ich mich verletzt hatte, das Bewerbungsschreiben eines potenziellen neuen Kollegen. Das geht als Genussmittel nun wirklich nicht durch.

naar: Handelsblatt, 11.12.2013

1 Die Absätze 1, 2 und 3 werden gekennzeichnet durch viele
A Erklärungen.
B Konkretisierungen.
C Relativierungen.
D Übertreibungen.

'schöpfte Hoffnung' (Zeile 15)
2 Worauf hoffte der Autor?
A auf eine Tasse Tee
B auf Hilfe seiner Kollegen
C auf Schadenersatz
D auf Verständnis seines Arbeitgebers

'Das Gericht entschied gegen ihn' (regel 24-25)
Een magazijnmedewerker kreeg geen schadevergoeding.
3 Welke verklaring wordt daarvoor gegeven?

4 Was kann man aus dem 5. Absatz über Toiletten- und Raucherpausen schließen?
A Arbeitnehmer dürfen sie während der Arbeitszeit nicht einlegen.
B Arbeitnehmer haben ein Recht darauf.
C Diese gehören nicht zur Verantwortlichkeit der Arbeitgeber.

5 Der Satz 'Schließlich steht … es mitbekommen.' (Zeile 39-41) ist in Bezug auf den vorangehenden Satz
A eine Erläuterung.
B eine Relativierung.
C eine Schlussfolgerung.
D eine Zusammenfassung.

'Das geht als Genussmittel nun wirklich nicht durch.' (letzter Satz)
6 Was ist mit dieser Bemerkung gemeint?
Tillmann Prüfer will deutlich machen, dass er
A für seine Arbeit schlecht bezahlt wurde.
B mit dem Brief schlechte Nachrichten bekommen hatte.
C mit seiner Arbeit beschäftigt war, als er sich verletzte.
D sich im Büro auch mal um private Angelegenheiten kümmerte.

G 8 EXAMENtekst★★ 2017-I: 12 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: Als je weet dat 'Kreuzberg' een stadswijk van Berlijn is, levert de titel je geen problemen op.
inleiding: De inleiding maakt duidelijk dat de tekst over een drama gaat met de titel: *Weil ich schöner bin*. Als je weet wat een 'Coming-of-Age-Drama' is, geeft dat je al veel informatie over de inhoud van de tekst. Het woord 'ausspart' wekt verwarring: komen de immigratieproblemen in het drama nu wel of niet aan de orde?
bronvermelding: De *Berliner Morgenpost* is een in 1898 opgericht Berlijns dagblad, dat dagelijks verschijnt. De krant schrijft naast bovenregionale berichtgeving voor een groot deel over zaken die van regionaal belang zijn.
twee vragen: Bekijk eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten bij het lezen van de tekst. Bij de eerste vraag moet je bepalen wat Frieder Schlaich met deze film vooral wilde uitbeelden. Bij de tweede vraag gaat het om het oordeel van de recensent over de film. Om beide vragen te kunnen beantwoorden moet je de tekst gedetailleerd lezen.

Illegal in Kreuzberg

***Weil ich schöner bin* ist ein Coming-of-Age-Drama, das die Einwanderungsproblematik weitgehend ausspart.**

In ihrer Schule in Berlin-Kreuzberg fällt die 13-jährige Charo (Mariangel Böhnke) nicht weiter auf. Sie ist ein Mädchen mit „Migrationshintergrund“, lebendig, aufgeweckt und scheinbar bestens integriert. Ihre Herzensfreundin Laura (Mira Aring) aber wundert sich, dass Charo nie bei ihr übernachten will und sie umgekehrt auch noch nie bei Charo zuhause war.

Den Grund dafür hat der Zuschauer gleich in der ersten Szene vorgeführt bekommen: Da klingelt es morgens an der Tür der Wohnung, in der Charo zusammen mit ihrer Mutter (Angele Aparicio) und einer weiteren Kolumbianerin mit einem kleinen Sohn lebt. Statt zu öffnen, schauen sich die Frauen ängstlich-fragend an und erstarren. Sie sind illegal aus Kolumbien nach Deutschland gekommen, erklärt wenig später Charo aus dem Hintergrund. Zur Schule gehen kann Charo nur, wenn diese Illegalität ein Geheimnis bleibt.

© ThiemeMeulenhoff

Weil ich schöner bin ist mit dem Blick auf ein jugendliches Publikum gemacht worden und Regisseur Frieder Schlaich konzentriert sich deshalb auch ganz auf das Erleben seiner 13-jährigen Filmheldin. Das bedeutet, dass er weniger das Sozialdrama um Einwanderungsproblematik und den Umgang mit deutschen Behörden in den Vordergrund stellt, sondern bemüht ist, Charos Leben zu schildern. Da gibt es zum Beispiel die Auseinandersetzungen mit der Mutter, wie sie wohl jedes Mädchen kennt, zum anderen aber auch die schwierige Konstellation, die sich gerade daraus ergibt, dass Charo trotz der Illegalität in Deutschland in ganz anderem Sinne angekommen ist als die Mutter. Sie hat die Chance, auf ein Gymnasium zu gehen und damit die Aussicht auf ein Studium.

Als die Mutter eines Tages aus Versehen doch der Polizei die Tür öffnet, scheinen sich diese Zukunftsträume allerdings schnell zu zerschlagen. Aber Charo will nicht so schnell aufgeben. Und sie bekommt Hilfe von unerwarteter Seite.

Frieder Schlaichs Film ist ein angenehm unaufgeregtes Coming-of-Age-Drama, das der Wirklichkeit sehr nahekommt.

naar: Berliner Morgenpost, 27.12.2012

1 Was wollte Frieder Schlaich mit diesem Film vor allem darstellen?
A Die alltäglichen Probleme eines Mädchens, das illegal in Deutschland wohnt.
B Die Freundschaft zwischen Mädchen zweier Kulturen.
C Die oft problematischen Verhältnisse in Migrantenfamilien.
D Die Probleme, mit denen Einwanderer in Berlin-Kreuzberg konfrontiert werden.

2 Wie findet der Rezensent den Film?
Er findet ihn
A ergreifend.
B langweilig.
C realistisch.
D spannend.
E übertrieben.

© ThiemeMeulenhoff

G 9 EXAMENtekst★★ 2018-I: 2 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
boventitel, titel, illustratie met onderschrift: Hieruit leid je af dat de tekst een recensie is van de detective *Love@Miriam* geschreven door Christiane Geldmacher.
inleiding: De inleiding verraadt al iets over de inhoud van het boek: Op Facebook achtervolgt de jaloerse Harry zijn ex-vriendin.
bronvermelding: De *Berliner Morgenpost* is een in 1898 opgericht Berlijns dagblad, dat dagelijks verschijnt. De krant schrijft naast bovenregionale berichtgeving voor een groot deel over zaken die van regionaal belang zijn.
twee vragen: Als een tekst twee vragen heeft, lees je die altijd eerst. Je weet dan waarop je in de tekst moet letten. Bij de eerste vraag moet je bepalen welke conclusie je met zekerheid uit de tekst kunt trekken. De tweede vraag gaat over de mening van de recensent over het boek. Je gaat de tekst gedetailleerd lezen om beide vragen te kunnen beantwoorden.

KRIMI

Love@Miriam

Bei *Facebook* verfolgt der eifersüchtige Harry seine Ex-Freundin

Harry Weingarten ist dreißig Jahre alt und eine Nervensäge. Dabei will der Angestellte einer kleinen Firma, die Druckerpatronen neu befüllt, nur geliebt werden. Und zwar von Miriam, seiner Ex-Freundin. Dass es nicht ganz in Ordnung war, zu verschwinden und sie mit seinem demenzkranken Vater und einer überforderten Mutter allein zu lassen, gibt er zu.

Aber nun ist Miriam mit Ben zusammen und beide sind bei *Facebook*. Auch der eifersüchtige Harry hat sich bald einen Account eingerichtet, so dass er das neue Liebesglück verfolgen kann. Seine digitalen Annäherungsversuche scheitern ebenso wie das Vorhaben, das soziale Netzwerk für Marketingzwecke zu nutzen. In der analogen Welt ergeht es ihm nicht besser. Um ihn sich vom Leib zu schaffen, lässt Ben ihn verprügeln. Aber Harry schmiedet Rachepläne. Kurze Zeit später ist sein Nebenbuhler tot, die Polizei steht vor der Tür.

Geldmachers Debüt ist der erste Versuch, das Phänomen *Facebook* literarisch darzustellen. Und das hat geklappt!

© ThiemeMeulenhoff

Christiane Geldmacher: Love@Miriam.
Bookspot, 224 Seiten, 14,80 Euro.

naar: Berliner Morgenpost, 28.12.2012

1 Was kann man mit Sicherheit aus dem Text schließen?
A Harry hat Ben ermordet.
B Harry hat Miriam im Stich gelassen.
C Miriam hat Ben über *Facebook* kennengelernt.
D Miriam hat vergeblich versucht, Harry bei *Facebook* zu ‘entfreunden’.

2 Wie äußert der Rezensent sich zu diesem Buch?
Er findet es
A gelungen.
B realistisch.
C romantisch.
D spannend.
E witzig.

© ThiemeMeulenhoff

G10 EXAMENtekst★★ 2018-I: 4 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, inleiding: De titel en inleiding maken duidelijk dat de Duitse taal in New York populairder is dan ooit tevoren. Restaurants hebben Duitse namen en men is gek op Berlijn.
illustratie: De stad op de foto is ongetwijfeld New York.
meerkeuze-invulvraag (regel 28): Je moet een signaalwoord invullen. Kijk of je weet wat de aangeboden woorden betekenen en welk verband ze aangeven. De open plek staat aan het eind van alinea 2. Lees eerst de laatste regels van deze alinea. Als je het goede antwoord hier niet uit kunt afleiden, lees je ook (de eerste regels van) alinea 3.
bronvermelding: *Focus online* is de digitale versie van het blad *Focus*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*

Yes, we speak Deutsch

In New York ist die deutsche Sprache beliebt wie nie zuvor. Man speist in Restaurants mit deutschen Namen und schwärmt von Berlin.

(1) Die *Fette Sau* platzt fast aus allen Nähten. Bärtige Männer mit engen Jeans und dezent geschminkte Frauen in Retrokleidern drängen sich an den rustikalen Holztischen des Restaurants. Die *Fette Sau* steht nicht in Erding, sondern in Williamsburg, dem trendigsten Stadtteil von Brooklyn, New York. Hier heißen Smoothieläden *Essbar* und edle Imbissbuden *Landhaus*. Wer weiß, was angesagt ist, geht dort essen, sagt *über* statt *cool* – oder belegt einen Deutschkurs. Die Sprache von Goethe und Schiller ist hip, Deutschunterricht wird seit 2010 immer beliebter. Ein Grund dafür ist die gestiegene Attraktivität Deutschlands als Wirtschafts-standort, aber auch das Image von Berlin als trendige Kunst- und Kulturmetropole.

(2) Berlin steht bei vielen jungen Amerikanern für niedrige Mieten und große Freiräume. Nach Williamsburg zu ziehen wirke fast so, als wolle man diese Art von Berlin nachahmen, beobachtet der britische Bestsellerautor Ben Schott: „Berliner Clubs, die 24 Stunden am Tag geöffnet haben, sind der ‚Brooklyn Dream'." Der angesagte Club *Output* in Williamsburg wirbt sogar damit, das gleiche Ambiente zu bieten wie das *Berghain* in Berlin. Schott hat gerade das Buch *Schottenfreude: German Words for the Human Condition* veröffentlicht. Darin erfindet er neue deutsche Wörter für Alltägliches aber bislang Namenloses wie *Sonntagsleere*, eine Depression am Sonntagnachmittag oder *Gastdruck*, die Strapaze, ein guter Gast sein zu müssen. Die *New York Times* berichtete auf einer ganzen Seite über die Sprachschöpfungen. Englische Muttersprachler lernen, statistisch gesehen, selten Fremdsprachen. „Deshalb macht es uns Spaß, Wörter aus anderen Sprachen zu übernehmen, ohne gleich die Grammatik zu lernen", so Schott. Außerdem klängen englische Wörter oft albern. Deutsch, die Sprache der Psychoanalyse, habe __4__ Tiefe.

(3) Viele Amerikaner empfinden den Gebrauch deutscher Wörter als witzig. Gut gelaunt twittert zum Beispiel der US-amerikanische Germanistikprofessor Eric Jarosinski unter @*NeinQuarterly* übers Deutsche. Wenn sein Alter Ego namens *Nein* dort am Freitag einen *Schönen Wochenuntergang* wünscht, lesen das mehr als 44 000 Follower. Bemerkenswert, da Deutsch in Deutschland nicht als cool gilt. „Deshalb freut man sich, wenn ich es tue", sagt Jarosinski. Nach den New Yorker Hipstern greifen nun auch US-Werbestrategen zu dem positiv belegten Wort *über*: Es gibt einen *Über*-Müsliriegel, und vegane *Über*-Snacks. Zahlreiche Unternehmen tragen *uber* im Namen – ohne Umlaut, um die Kundschaft phonetisch nicht zu überfordern. „Der Begriff weckt die Assoziationen von Intelligenz und einem ironischen Abstand zur Kultur", erklärt Jarosinski. Das passt zum avantgardistischen Selbstbild amerikanischer Hipster, deren Deutschlandbild heute mehr vom pulsierenden Berlin geprägt ist als von Lederhosen und Schweinebraten wie früher.

naar: Focus online, 14.12.2013

Amerikanen vinden Duits cool.
1 Welke twee verklaringen worden daarvoor in alinea 1 gegeven?

2 'Der angesagte … in Berlin.' (Zeile 16-18) ist in Bezug auf den vorangehenden Satz
A eine Erklärung.
B eine Relativierung.
C eine Schlussfolgerung.
D eine Steigerung.

'neue deutsche Wörter' (regel 19-20)
3 Welk ander woord wordt hiervoor in alinea 2 gebruikt?
Citeer het betreffende zelfstandig naamwoord.

4 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 28?
A dagegen
B demzufolge
C trotzdem

'*uber* im Namen – ohne Umlaut' (Zeile 38)

5 Warum benutzen laut dem 3. Absatz amerikanische Unternehmer oft '*uber*' statt '*über*'?

A Das kann man dem Text nicht entnehmen.
B Der umlautlose Begriff ist den meisten Amerikanern schon bekannt.
C Sie möchten damit den Amerikanern sprachlich entgegenkommen.
D Sie möchten damit zeigen, wie kreativ sie sind.

'Bärtige Männer mit engen Jeans und dezent geschminkte Frauen in Retrokleidern' (regel 1-2)

6 Met welk zelfstandig naamwoord worden deze personen in het vervolg van de tekst aangeduid?

G11 EXAMENtekst★★ 2018-I: 7 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, illustratie: Uit de titel en het boekomslag blijkt dat de tekst over de roman *Müller hoch drei* van Burkhard Spinnen gaat. Wat de titel 'Müller tot de derde macht' te betekenen heeft, is nog niet duidelijk. Kijk tijdens het lezen of de titel wordt verklaard.
inleiding: De inleiding geeft aan dat Paul Müller vlak voor zijn veertiende verjaardag totaal verbijsterd is door de mededeling van zijn ouders dat ze uit elkaar gaan. Je kunt verwachten dat de tekst een fragment is uit de roman.
bronvermelding: De tekst is inderdaad een fragment uit het boek *Müller hoch drei* van Burkhard Spinnen.
één vraag: Als een tekst maar één vraag heeft, lees je die eerst voordat je de tekst doorneemt. Je moet bepalen of acht beweringen wel of niet overeenkomen met de tekst. Dit betekent dat je de tekst gedetailleerd gaat lezen.

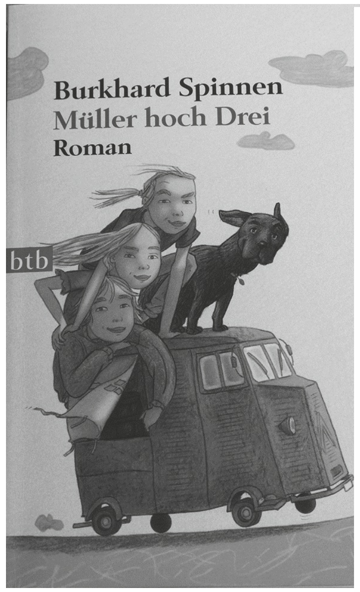

Burkhard Spinnen: Müller hoch drei

„Wir trennen uns", teilen Paul Müllers Eltern ihm sieben Tage vor seinem 14. Geburtstag mit. Diese Mitteilung haut ihn fast wörtlich um. Mit einem Mal scheint sein behütetes Leben im verschlafenen Neustadt Kopf zu stehen.

(1) Es war am ersten Sonntag der großen Sommerferien, sieben Tage vor meinem vierzehnten Geburtstag, da verkündeten meine Eltern, sie würden sich trennen. Und zwar jetzt. Auf der Stelle. Sie standen vor mir im Flur, luftig gekleidet, sie hatten sich bei den Händen gefasst wie zwei Schulkinder, und wie aus einem Munde sagten sie: „Wir trennen uns."

(2) Zuerst brachte ich kein Wort heraus. Ich war bloß erschüttert. Und mir stand leuchtend hell eine Zahl vor Augen: die Dreiunddreißig. Nach meiner letzten Kontrollrechnung waren nämlich genau dreiunddreißig Prozent meiner Klassenkameraden Scheidungskinder, die Sitzenbleiber und die Klassenüberspringer nicht einmal mitgerechnet. Ich hatte ziemlich viel Zeit damit verbracht, über die Scheidungen in meiner Klasse Buch zu führen und die Betroffenen eingehend zu befragen. Man muss ja schließlich wissen, was um einen herum passiert.

(3) Doch erst jetzt ging mir auf, dass ich nie damit gerechnet hatte, es könnte mich selbst einmal erwischen. Ich kam mir vor wie ein Afrikaforscher, der Tag für Tag Giftschlangen untersucht und keine Sekunde lang fürchtet, er könnte gebissen werden. Aus Verzweiflung, mehr aber noch aus Scham über meine Naivität, wurde ich knallrot. Jedenfalls fühlte sich mein Gesicht von innen knallrot an.

(4) Außerdem stand wohl darauf zu lesen, was ich dachte. „Es ist nicht, was du denkst!", sagte meine Mutter rasch. „Von Scheidung kann keine Rede sein. Papa und ich verstehen uns glänzend. Wir bleiben sicher ein Leben lang zusammen." Sie machte eine kleine Pause. Dann sagte sie: „Wir trennen uns bloß von dir."

(5) „Ach so." Mehr sagte ich nicht, weil ich in dieser Sekunde erfuhr, wie das ist, wenn einem die Worte im Hals stecken bleiben.

(6) „Deine Mutter und ich", sagte mein Vater, „haben beschlossen, uns in Zukunft mehr mit uns selbst zu befassen. Wir wollen unsere Beziehung vertiefen. Wir werden älter, da wird es Zeit, inniger zueinanderzufinden. Und was dabei am meisten stört, bist du. Deshalb werden wir uns von dir trennen."

(7) Aha! Ich sollte also kein Scheidungskind werden, sondern – was? Eine Verlassenswaise? Gab es das überhaupt? Ich versuchte mir meine Zukunft ohne Eltern auszumalen, doch dazu fehlte mir in diesen Sekunden die Fantasie. Außerdem verstopften die vielen Worte, die ich sagen wollte, jetzt endgültig meine Luftröhre von unten her, so dass ich von oben keine Luft mehr bekam. Das wollte ich auch gerne mitteilen, weil ich es für wichtig hielt, brachte aber nur eine Art Pfeifen heraus, ähnlich wie ein Fahrradschlauch, der gerne platzen würde, aber nicht kann.

(8) Papa schien das zu bemerken und gab mir eine leichte therapeutische Ohrfeige. Der Wortstau in meinem Hals löste sich auf, ich sagte „Danke" und bekam wieder Luft. Aber es war nicht viel, und als ich dann Sätze sagte wie: „Seid ihr verrückt geworden!", „Was soll der Unsinn!" und „Das könnt ihr doch nicht machen!", da klang das gar nicht vorwurfsvoll, sondern eher ein bisschen verquietscht und albern.

(9) Mama hob einen Zeigefinger. „Hab dich ein bisschen besser unter Kontrolle. Und werd möglichst schnell erwachsen! Du bekommst natürlich das Haus. Ab sofort lebst du hier alleine, da solltest du besser ruhig und souverän sein, wie es sich für allein lebende Menschen gehört."

(10) „Und du solltest endlich darüber Bescheid wissen, wie es im richtigen Leben zugeht", sagte Papa. „Aber keine Angst! Wir haben dir einen Grundkurs in Lebensbewältigung hinterlassen. An die wichtigsten Sachen haben wir Zettel geklebt. Da steht alles drauf. Wie du die Waschmaschine

bedienst. Wie du den Müll trennst. Wie du die Beutel im Staubsauger wechselst. Eben alles, was man braucht, wenn man für sich selbst verantwortlich ist.“

(11) Meine Mutter schaute auf die Uhr. „Aber für lange Erläuterungen ist jetzt leider keine Zeit mehr.“ Und dann wiesen meine Eltern auf die Koffer, die sie unbemerkt, jedenfalls unbemerkt von mir, gepackt und in den Flur geschafft hatten.

(12) „Wir haben auch nicht viel Zeit für gefühlvolle Abschiede“, sagte mein Vater. „Wir beginnen unser neues Leben nämlich mit einer Weltreise. Und unser Flug in die Karibik geht in zwei Stunden.“ Darauf sagte meine Mutter „Hach!“ und küsste meinen Vater auf eine Art und Weise, dass ich dringend weggucken musste. „Wie sehr ich mich darauf gefreut habe“, sagte sie, als sie mit dem Küssen fertig war. „Antigua, Barbados, Jamaika. Und anschließend New York, London, Rom, Paris. Ich denke, das wird wunderbar!“

naar: Burkhard Spinnen: Müller hoch drei, 2008

1 Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de tekst.

1 Paul vermoedde al een tijdje dat het tussen zijn ouders niet meer zo lekker liep.
2 Pauls ouders proberen door middel van een vakantie hun huwelijk te redden.
3 Pauls vader geeft Paul een klap om te voorkomen dat hij stikt.
4 Pauls ouders vinden het tijd dat hij zelfstandig wordt.
5 Pauls ouders hebben impulsief besloten om te vertrekken.
6 Paul heeft moeite met het kleffe gedrag van zijn moeder ten opzichte van zijn vader.
7 Het gezin neemt kort maar innig afscheid van elkaar.
8 Uiteindelijk heeft Paul ook oog voor de positieve kanten van een leven zonder zijn ouders.

Noteer achter elk nummer telkens ‘wel’ of ‘niet’.

G12 EXAMENtekst ★★ 2018-I: 11 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
aanwijzing boven de tekst: Natuurlijk volg je de tip boven de tekst op en lees je eerst vraag 1. Je weet dan dat er ergens in de tekst een alinea ontbreekt. Je hoeft je er dus niet over te verbazen als ergens twee alinea’s niet logisch op elkaar aansluiten. Misschien heb je dan juist de plaats gevonden waar de ontbrekende alinea moet worden ingevoegd.
titel, illustratie: De titel ‘Link naar het niets’ klinkt vreemd. De bedoeling van de code op de illustratie is toch juist dat je verder wordt geleid door deze te scannen? Kijk tijdens het lezen of jouw vraag wordt beantwoord.
meerkeuze-invulvraag (regel 18): Bij deze vraag moet je een signaalwoord invullen. Kijk eerst of je weet wat de aangeboden woorden betekenen en welk verband ze aangeven. Omdat de open plek aan het eind van alinea 2 staat, lees je eerst de laatste regels van deze alinea. Als je het antwoord dan niet hebt gevonden, moet je een groter deel van alinea 2 en eventueel de eerste regels van alinea 3 lezen.
bronvermelding: Het *Handelsblatt* is een Duits dagblad dat voornamelijk informeert over economie, financiën en beursberichten.

Lees bij de volgende tekst eerst vraag 1 voordat je de tekst zelf doorneemt.

Link ins Leere

(1) Sie sind beinahe auf allen Werbeplakaten, Verpackungen und Anzeigen zu sehen: hässliche, schwarzweiße, karierte Quadrate, die man mit seinem Handy scannen soll. Sie lotsen das Smartphone auf Webseiten des Werbenden, sollen enge Bande zum Konsumenten knüpfen. Der Name ist Programm: QR-Codes heißen sie, Quick Response, die schnelle Antwort. Klingt gut. Was aber, wenn der Verbraucher sich für die schnelle Antwort überhaupt nicht interessiert?

(2) Das liegt aus Sicht von Experten zum einen an dem umständlichen Akt: Wer vor einem Plakat mit QR-Code steht, muss sein Smartphone hervorholen, auf dem er zuvor einen QR-Code-Reader installiert hat. Das Programm muss aktiviert werden, das Handy nahe genug an das schwarz-weiße Quadrat herangehalten, das Scannen gestartet werden. „Das sind zu viele Stufen, um den Code werblich nutzbar zu machen“, sagt Schrader. „Mal ganz abgesehen davon, dass man dann noch immer auf dem Mobiltelefon ist, __4__ Käufe meistens auf Desktop oder Tablet stattfinden.“

(3) Der Fleischfabrikant *Rügenwalder Mühle* hat die kleinen Quadrate jüngst ins Zentrum seiner Kommunikation gerückt. Unter dem Motto „Wer steckt dahinter?“ stellt die Firma ihre Mitarbeiter und ihren Betrieb vor, sobald der Nutzer den QR-Code eingescannt hat. „Moin“, grüßen etwa zwei Männer gut gelaunt, die laut Werbefilm für die Wurstherstellung verantwortlich sind. Die Idee dahinter: Das Unternehmen will Transparenz schaffen.

(4) Konzipiert hat die Kampagne die Agentur *Brawand Rieken*. „QR-Codes sind sicherlich weder eine Promotion-Maßnahme noch schaffen sie größere Reichweiten“, sagt Agenturinhaber Peter Brawand. Einige Werber seien mit falschen Erwartungen an das neue Instrument herangegangen. Für Brawand ist klar: „QR-Codes sind nur eine Einladung, die der Konsument annehmen kann, aber nicht muss.“

(5) Doch viele Werber bleiben skeptisch. Hinzu kommt die Furcht, Hacker könnten die QR-Codes überkleben und die Internetnutzer auf diese Weise auf eine falsche Website lotsen. Das Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik (BSI) warnt bereits vor solchen kriminellen Machenschaften.

(6) Den Durchbruch bei der Verbindung von Außenreklame und Internet werden andere Technologien bringen müssen. Werbern schwebt die direkte Kommunikation per Funk vor, im Fachjargon ortsgebundenes Marketing genannt: Ein Passant geht an einem Modeladen vorbei, sein Smartphone registriert den Ort, und prompt schickt ihm die Modekette einen Gutschein auf sein Gerät. Das ist längst mehr als nur eine Idee. „Die Infrastruktur gibt es – jetzt können die ersten Applikationen kommen“, sagt Digitalexperte Schrader.

naar: Handelsblatt, 11.10.2013

Dieser Absatz ist aus dem Text herausgeschnitten worden.

> QR-Codes waren einst die Hoffnungsträger der Marketingbranche, sollten sie doch die Brücke zwischen der Online- und der Offlinewelt bauen.
> Doch es macht sich Ernüchterung breit. ‘Die Nutzungsakzeptanz ist sehr gering’, beobachtet Matthias Schrader, Inhaber der auf E-Commerce spezialisierten Agentur *Sinner Schrader*. Die Konsumenten wollen einfach nicht die Würfelmuster mit ihrem Smartphone abfotografieren. Zumindest nicht, wenn es sich nur um Werbung handelt.

1 Wohin gehört dieser Absatz?
A vor den 2. Absatz
B vor den 3. Absatz
C vor den 4. Absatz
D vor den 5. Absatz
E vor den 6. Absatz

2 Mit welchem Wort im 1. Absatz gibt der Verfasser seine persönliche Meinung über die QR-Codes?
A ‘hässliche’ (Zeile 3)
B ‘schwarzweiße’ (Zeile 3)
C ‘enge’ (Zeile 6)
D ‘schnelle’ (Zeile 8 und 9)

In alinea 2 worden enkele redenen genoemd waarom de QR-code geen succes is geworden.
3 Welke andere reden wordt hiervoor verderop in de tekst genoemd?

4 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 18?
A während
B weil
C wenn
D weswegen
E wodurch

5 Was spricht aus den Worten von Peter Brawand im 4. Absatz?
A Bewunderung
B Enttäuschung
C Realitätssinn
D Vertrauen
E Zweifel

6 Was macht das Beispiel vom ‘ortsgebundene[n] Marketing’ (Zeile 40-41) deutlich?
In Zukunft wird Werbung
A gezielter.
B konfrontierender.
C langlebiger.
D lustiger.

G13 EXAMENtekst ★★★ 2017-I: 5 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: De titel maakt duidelijk dat de tekst over de waarheid van genot en rust gaat. Dat geeft je niet veel informatie over de inhoud van de tekst.
illustratie: Op de foto zie je een baby die het duidelijk niet naar zijn zin heeft. Kijk tijdens het lezen van de tekst of duidelijk wordt waarom deze baby zich niet prettig voelt.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.
twee vragen: Bekijk eerst de vragen, zodat je weet waarop je moet letten bij het lezen van de tekst. Bij de eerste vraag moet je bepalen welke verklaring onderzoekers hebben voor het feit dat voedsel flauw smaakt als er tijdens het eten te veel lawaai is. Lees de tekst gedetailleerd. De tweede vraag is een meerkeuze-invulvraag. In regel 15 moet je een signaalwoord invullen. Kijk eerst of je weet welk verband de aangeboden woorden aangeven. Lees daarna de regels voor en na de open plek en kies jouw antwoord. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.

DIE WAHRHEIT ÜBER

Genuss und Ruhe

(1) Wenn bei Tisch die Kinder toben, platzt so manchem Familienvater der Kragen, und er verlangt seine Ruhe. Zu Recht, so fanden britische Lebensmittelforscher des Unilever-Labors an der Universität Manchester heraus: Ist es beim Essen zu laut, schmeckt die Mahlzeit schlichtweg fade. Testesser werteten Salzgehalt, Süße und Aroma stetig geringer, wenn Hintergrundgeräusche zunahmen.

(2) Die Forscher halten jetzt einige kulinarische Klischees für bewiesen: Flugzeugessen schmeckt nicht – wegen der dröhnenden Turbinen! Die Kantine hat nur deshalb einen schlechten Ruf, weil die Kollegen so laut quatschen! Und wer sein Mittagessen dort nur kauft, um es in ruhigerer Umgebung zu genießen, wird ebenfalls nicht glücklich, __2__ an lauten Orten wird beim Kochen so kräftig gewürzt, dass es beim Essen in der Stille völlig versalzen schmeckt.

(3) Das Gehirn, so die Hypothese, schenkt dem Zungengeschmack weniger Aufmerksamkeit, wenn der Ohren-Input zu hoch ist. Nur eine einzige Qualität fand sich durch Lärm noch gesteigert: die Knusprigkeit. Womit die Beliebtheit von Chips beim Fernsehen erklärt wäre.

naar: Focus, 25.10.2010

Onderzoekers hebben vastgesteld dat voedsel flauw smaakt als er tijdens het eten te veel lawaai is.

1 Welke verklaring geven ze daarvoor?

2 Welche Ergänzung passt in die Lücke im 2. Absatz?
A aber
B auch
C denn

G14 EXAMENtekst ★★★ 2018-I: 3 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: Waarschijnlijk denk je bij het woord jojo-effect aan afvallen en vervolgens weer aankomen. Blijkbaar is dit gezonder dan verwacht. In de tekst zal dit worden toegelicht.
illustratie: Je ziet iemand op een weegschaal staan waar een meetlint voor ligt. De foto past bij schommelingen in het gewicht en sluit bij de titel aan.
één vraag: De enige vraag is een meerkeuze-invulvraag. De tekst bestaat uit twee zinnen. Jij moet de derde tot en met de zesde zin in de juiste volgorde zetten. Zorg er daarbij voor dat de zinnen goed op elkaar aansluiten, zodat er een goedlopende tekst ontstaat.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*

Jo-Jo-Effekt ist gesünder als erwartet

Der häufige Wechsel zwischen Ab- und Zunahme des Körpergewichts gilt bislang als ernste Bedrohung für den Stoffwechsel. Wie Wissenschaftler der *Ohio University* jetzt publizierten, ist der sogenannte Jo-Jo-Effekt aber dennoch deutlich gesünder als permanentes Übergewicht. __1__.

naar: Focus, 11.06.2011

De derde tot en met de zesde zin van de tekst staan hieronder in een alfabetische volgorde.
a Das legen neue Daten aus Tierversuchen nahe.
b Der Diabetologe rät Übergewichtigen daher dringend davon ab, sich von abschreckenden Schlagzeilen über den Jo-Jo-Effekt entmutigen und von einer Diät abhalten zu lassen.
c Forschungsleiter Edward List berichtet, dass sich Gewicht und Blutzuckerspiegel der Mäuse während der Phasen gesunder Ernährung jeweils normalisiert hätten.
d Mäuse, die alle vier Wochen abwechselnd mit fettreicher und fettarmer Nahrung gefüttert wurden, lebten sogar 25 Prozent länger als Versuchstiere, die permanent kalorienreiche Nahrung bekamen.

1 Noteer de letters a tot en met d in de juiste volgorde.

G15 EXAMENtekst ★★★ 2018-I: 8 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, inleiding: De titel van de tekst wordt in de inleiding verklaard: Tot aan de hereniging was Duitsland verdeeld in Oost en West. Langs de 1400 kilometer lange grens tussen de BRD en de DDR kon de natuur zich 40 jaar lang herstellen. Zo ontstond er een uniek leefgebied voor talrijke bedreigde dier- en plantensoorten. Uit de voormalige 'strook des doods' ontstond de 'Grüne Band Deutschland'.
illustratie: Op de luchtfoto kun je de groene strook duidelijk zien.
meerkeuze-invulvragen (regel 8 en 21): Lees bij meerkeuze-invulvragen altijd de regels voor en na de open plek. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: *www.alumniportal-deutschland.org* is een gratis sociaal netwerk voor mensen die waar ook ter wereld een studie, training of taalcursus in het Duits hebben gevolgd.

Lebensraum Todesstreifen: 25 Jahre „Grünes Band Deutschland“

Bis zur Wiedervereinigung war Deutschland in Ost und West geteilt. An der 1 400 Kilometer langen Grenze zwischen BRD und DDR konnte sich die Natur 40 Jahre lang erholen. So entstand ein einzigartiger Lebensraum für zahlreiche bedrohte Tier- und Pflanzenarten. Aus dem einstigen „Todesstreifen“ wurde das „Grüne Band Deutschland“.

(1) Die deutsche Teilung hat der Zauneidechse Glück gebracht. Die Maßnahmen des DDR-Regimes gegen ihre Bürger an der Grenze zu Westdeutschland waren für das Reptil ein Segen. Jahrzehntelang beschnitten Wachsoldaten hier Büsche und Hecken, um Flüchtlinge möglichst schnell sichten zu können – und schufen dem Kriechtier so unbeabsichtigt ideale Lebensbedingungen.

(2) „Die Zauneidechse braucht für die Ei-Ablage lockere, gute Böden und offene Bereiche für Sonnenbäder“, __2__ der Biologe Holger Keil von der *Heinz-Sielmann-Stiftung*, der im „Grünen Band Deutschland“ bei Eichsfeld-Werratal ein Naturschutzprojekt betreut. Allein in diesem 130 Kilometer langen Abschnitt hat Keils Team 276 seltene Tiere und Pflanzen identifiziert, die teilweise auf der Roten Liste bedrohter Arten stehen. Darunter ist die Wildkatze, die Kleine Bartfledermaus, die Bachforelle oder das Tausendgüldenkraut.

(3) Nur rund 50 bis 200 Meter ist der Streifen des „Grünen Bandes“ breit, der sich 1 400 Kilometer durch Deutschland zieht. „Das ist ein einzigartiger Lebensraumverbund von der Ostsee im Norden bis ins bayerisch-sächsisch-tschechische Dreiländereck im Süden“, sagt Daniela Leitzbach. Sie koordiniert im Nürnberger „Projektbüro Grünes Band“ des Bundes für Umwelt und Naturschutz (BUND) entsprechende Vorhaben bundesweit. Für Leitzbach besteht die __3__ des „Grünen Bandes“ vor allem darin, „dass es aus ganz vielen verschiedenen Lebensraumtypen besteht“. Seltene Sandmagerrasenflächen und Binnendünen finden sich hier ebenso wie Zwergstrauchheiden, Feuchtwiesen oder unberührte Waldbereiche, zum Beispiel im Harz. So ist während der deutschen Teilung ein Rückzugsraum für seltene Tiere und Pflanzen entstanden, die sich mit intensiver Landwirtschaft oder großflächiger Bebauung nicht vertragen und deshalb in den Grenzstreifen ausgewandert sind: so wie das Braunkehlchen, das in Wiesen auf dem Boden brütet. Rund 1 200 bedrohte Arten sind es insgesamt.

(4) Bis heute hat das „Grüne Band Deutschland“ mit Landbesitzern und Bauern zu kämpfen, die den Naturstreifen in wertvolle Nutzfläche verwandeln wollen. Hier ist Überzeugungsarbeit gefragt, aber auch Kompromissfähigkeit. Denn ein Teil des Gebiets muss sehr wohl landwirtschaftlich genutzt werden und darf nicht überwuchert werden, um erhalten zu bleiben. „Ganz ohne Bewirtschaftung“, sagt Daniela Leitzbach, „geht es nicht“.

(5) Noch weist das „Grüne Band Deutschland“ einige Lücken auf. 13 Prozent seiner Fläche sind momentan verbaut oder werden landwirtschaftlich genutzt. Derzeit läuft deshalb ein auf fünf Jahre angelegtes Projekt, das diese Lücken durch Ankäufe und Modellmaßnahmen schließen will. Für die Zukunft wünscht sich Daniela Leitzbach „einen durchgängigen Biotopverbund, den die Menschen in seiner ganzen Vielfalt erleben können“. Hierfür setzt sie auf einen „naturschonenden Tourismus“, der den ehemaligen Todesstreifen schon jetzt durch Wander- und Radwege erfahrbar macht. Aber sie wünscht sich auch, „dass das ‚Grüne Band Deutschland‘ als lebendiges Denkmal des Friedens und der Demokratie in den Köpfen der Menschen verankert bleibt und auch in der jüngeren Generation nicht in Vergessenheit gerät“. Denn das „Grüne Band Deutschland“ ist ja nicht nur ein einzigartiges Naturreservat. Mit seinen noch erhaltenen Wachtürmen, Betonblöcken, Grenzpfeilern und den neu eröffneten Grenzmuseen ist es auch ein Mahnmal für rund 40 Jahre deutsch-deutsche Geschichte.

naar: www.alumniportal-deutschland.org, november 2014

'unbeabsichtigt' (Zeile 6)

1 Wer oder was machte etwas 'unbeabsichtigt'?
A 'Bürger' (Zeile 2)
B 'Wachsoldaten' (Zeile 4)
C 'Flüchtlinge' (Zeile 4)
D 'Kriechtier' (Zeile 5)

2 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 8?
A erklärt
B fordert
C relativiert
D widerlegt

3 Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 21?
A Einzigartigkeit
B Reizlosigkeit
C Verletzlichkeit

Volgens alinea 3 verplaatsten sommige dieren hun leefgebieden naar 'das Grüne Band'.
4 Waarom juist daarheen?

5 Warum gibt es dem 4. Absatz nach in bestimmten Gebieten des 'Grünen Bandes' Landwirtschaft?
Ein Teil des Gebiets
A eignet sich nicht für das Projekt.
B ist für die Landwirtschaft unentbehrlich.
C ist zu teuer für 'das Grüne Band'.
D soll offen bleiben.

6 Welke twee nieuwe functies van 'das Grüne Band' worden in de laatste alinea geïntroduceerd?

7 Wie kann man den Ton des Textes am besten charakterisieren?
A als begeistert
B als emotionsgeladen
C als kritisch
D als sachlich

© ThiemeMeulenhoff

G16 EXAMENtekst★★★ 2018-I: 10 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, illustratie: Zoals je misschien wel weet, komt de achternaam Müller in Duitsland veel voor. Het intercomsysteem met namen op de foto bevestigt dit feit. Waarom de titel in de vragende vorm is gesteld, is niet duidelijk. Zou het in de tekst alleen gaan over de veelvoorkomende naam Müller? Kijk of de tekst antwoord geeft op deze vraag.
twee vragen: Lees de twee vragen, zodat je weet waarop je moet letten bij het doornemen van de tekst. Bij de eerste vraag moet je aangeven hoe men volgens Harald Jokusch kan bewerkstelligen dat bepaalde namen minder vaak voor gaan komen. Bij de tweede vraag gaat het om de bedoeling die de auteur met een bepaald voorbeeld heeft. Lees de tekst gedetailleerd.
bronvermelding: Het blad *DB Mobil* wordt uitgegeven door de Duitse spoorwegen en is bestemd voor treinreizigers. Het is gratis en verschijnt maandelijks.

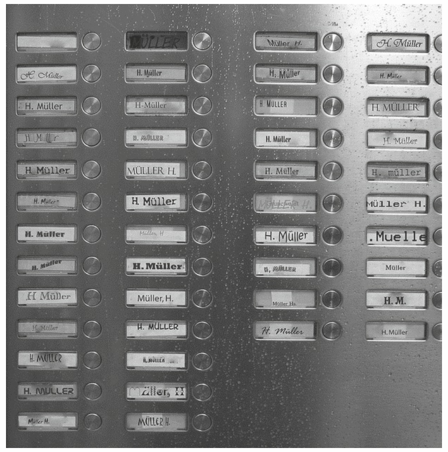

Alles Müller, oder was?

Deutschland ist zugeschneidert, angemeiert und übermüllert: Millionen Menschen tragen einen dieser Nachnamen. Was unpraktisch ist – etwa, wenn man im Telefonbuch einen bestimmten Müller, Meier oder Schneider sucht. Um das zu ändern, hat Harald Jokusch, ehemals Biologieprofessor an der Universität Bielefeld, einen Vorschlag gegen die Namenseintönigkeit gemacht: Heiratet ein Paar, soll grundsätzlich der weniger verbreitete Nachname zum Familiennamen werden. „Schon nach 50 Jahren wären häufige Namen wie Schneider, Meier und Müller auf ein Fünftel ihrer jetzigen Häufigkeit gesunken", so Jokusch. Vielleicht sollte man diese Regel auch den Chinesen vorschlagen. Während es bei uns immerhin eine Million verschiedener Nachnamen für 82 Millionen Einwohner gibt, sind es in China nur 700 für mehr als 1,3 Milliarden. Dort leben allein mehr Menschen namens Wang, als Deutschland Einwohner hat.

naar: DB Mobil, april 2011

1 Hoe kan men volgens Harald Jokusch bewerkstelligen dat bepaalde namen minder vaak voor gaan komen?

2 Mit welcher Absicht nennt der Autor das Beispiel der Chinesen?
Er will damit das Vorhergehende
A erklären.
B relativieren.
C widerlegen.
D zusammenfassen.

© ThiemeMeulenhoff

G 1 EXAMENtekst 2017-I: 1

1 A In regel 1-13 staat dat Benedict Haener bij de Zwitserse kampioenschappen met een gouden ring van veertig andere goudsmid-leerlingen heeft gewonnen (durchgesetzt). Daarom heeft hij als enige deelnemer uit het kanton Thurgau de eer om zijn vaardigheden (Können) tijdens de beroepswereldkampioenschappen in Leipzig in de categorie goudsmid te laten zien (beweisen). Bij de wedstrijden wordt alleen het technische aspect van het handwerk beoordeeld (bewertet).
In regel 15-16 zegt Benedict Haener: 'Ik ben echter blij dat er in ons beroep ook nog plaats is voor het creatieve element.' Uit regel 13-15 blijkt dat het kunstzinnige talent (Gabe) van de deelnemers dus helaas (**leider**) geen rol speelt bij de wereldkampioenschappen – er is van tevoren vastgesteld (vorgegeben) welke sieraden gemaakt moeten worden.

2 **Anhänger** (regel 28)
In regel 28 lees je dat Benedict Haener ongeveer 22 uur nodig heeft om een hangertje (Anhänger) te maken. Uit deze regel blijkt dus om welk soort sieraden het concreet gaat bij deze opdracht. Jouw antwoord luidt dus: **Anhänger**.

3 **1 = wel; 2 = niet; 3 = niet; 4 = wel**

1. In regel 24-26 staat dat Benedict Haener zich niet speciaal op het Zwitserse kampioenschap heeft voorbereid, maar dat hij zich wel gericht (gezielter) op de wereldkampioenschappen voorbereidt. Bewering 1 komt dus wel overeen met alinea 2-3.
2. In regel 30-32 zegt Benedict Haener: 'In de voorbereidingen voor de wereld-kampioenschappen investeer ik een maand onbetaald verlof (unbezahlte Arbeitszeit). Ik wil zo goed mogelijk op dit hoogtepunt (Zeitpunkt X) zijn voorbereid.' Benedict Haener investeert dus veel eigen tijd in de voorbereidingen en is daarom niet van mening dat hij te weinig tijd kon besteden aan het werk voor zijn chef. Bewering 2 komt dus niet overeen met alinea 2-3.
3. In regel 22-24 staat dat het winnen van de Zwitserse kampioenschappen Benedict in zijn beroepskeuze heeft bevestigd. Hij had wel gehoopt te winnen, maar hij had er niet echt op gerekend.
   Hieruit blijkt dat hij niet verwachtte dat hij de Zwitserse kampioenschappen wel zou kunnen winnen. Bewering 3 komt dus niet overeen met alinea 2-3.
4. In regel 17-19 lees je dat Benedict Haener al vroeg had besloten (festgelegt) om een creatief en ambachtelijk (handwerklichen) beroep te leren. Daarom is hij ook zo enthousiast geworden voor het beroep van goudsmid.
   Benedict Haener wilde dus goudsmid worden, omdat hij graag creatief met zijn handen bezig is. Bewering 4 komt dus wel overeen met alinea 2-3.

4 C In regel 39-42 staat dat de deelnemers (Vertreter) uit Azië de afgelopen twee jaar gebruikt zouden hebben om het vervaardigen (Herstellung) van de vereiste sieraden te perfectioneren – dat staat dus in geen vergelijking met Haeners inspanningen (Aufwand).
De Aziaten hebben zich de laatste twee jaar dus goed voorbereid op de wereld-kampioenschappen. Ondanks (**Trotz**) zijn gedegen (seriösen) voorbereiding houdt Benedict Haener rekening met zware (harter) concurrentie uit Azië (regel 38-39).

5 B In regel 43-45 zegt Benedict Haener: 'Ik ben blij dat ik tijdens mijn leertijd, die ik afgelopen zomer heb afgesloten, niet alleen ben klaargestoomd (getrimmt) voor het succes tijdens het WK.'
Hieruit blijkt dat hij het leren van het beroep belangrijker vond dan de deelname aan het WK.

6 B In regel 52-55 staat dat Benedict Haener, mocht hij in Leipzig het erepodium niet halen (aufs Treppchen reichen), gelukkig nog een troef achter de hand heeft. Hij zegt fijntjes lachend (schmunzelnd): 'Ik kan ook mijn eigen medaille smeden.'
Als hij dus geen echte prijs wint, kan hij een soort troostprijs voor zichzelf maken.

G 2 EXAMENtekst 2018-I: 1

1 B In regel 1-7 staat dat de Amerikaanse president Bush in juni 2007 tijdens de G8-top in Heiligendamm samen met alle deelnemers in een heel brede strandstoel (Strandkorb) plaatsnam. In regel 9-12 lees je dat men een dergelijk klassiek zitmeubel voor twee personen (Zweisitzer) in de meeste landen helemaal niet kent. Dit omklapbare ding van hout en gevlochten wilgentakken (Korbgeflecht) met een zitplaats (Sitznische), voetenbankje en zonnescherm (Markise) is een oer-Duitse uitvinding.
De kern van alinea 1 is dus dat de 'Strandkorb' een uniek Duits meubelstuk is.

2 B In regel 25-27 lees je dat bewezen is (erwiesenermaßen) dat Elisabeth Bartelmann in 1883 in Warnemünde het eerste bedrijf oprichtte (gründete) dat strandstoelen verhuurde (Strandkorbvermietung).
Uit het woord 'erwiesenermaßen' blijkt dat dit een feit is. Het juiste antwoord is dus B.

3 De kern van een goed antwoord is:
- **vroeg opstaan (om er een te bemachtigen) / er vroeg bij zijn**
- **online reserveren**

In regel 27-32 staat dat de opvolgers van de handige zakenvrouw (geschäftstüchtigen Frau) die tegenwoordig (heutigen) strandstoelen verhuren aan de Duitse stranden, 130.000 stoelen beheren (verwalten). Toch geldt net als bij de ligbedden (Liegen) in Italië of Spanje: Alleen de vroege vakantieganger heeft bij zonnig weer een kans om een van de stoelen (Körbe) te bemachtigen (ergattern). Kleine tip voor langslapers: Bij steeds meer verhuurders kun je ook online reserveren.
Je kunt je dus op twee manieren verzekeren van een plaatsje in een 'Strandkorb': **vroeg opstaan** en **online reserveren**.

4 B In regel 41-45 lees je dat een strandstoel net als een zandkasteel (Sandburg) niet het eeuwige leven heeft (hält … ewig). De fabrikanten (Hersteller) produceren vooral in de winter nieuwe aanvoer (Nachschub), omdat de belangrijkste levertijd (Hauptlieferzeit) in maart en april valt. Enkele van deze bedrijven noemen zichzelf elegant 'manufactuur': zij vervaardigen individuele strandstoelen – afhankelijk van (je nachdem) wat de klant aan het strand dringend nodig denkt te hebben.
Enkele producenten van 'Strandkörbe' noemen hun bedrijf dus 'manufactuur', omdat zij rekening houden met persoonlijke wensen.

5 De kern van een goed antwoord is:
Ze zijn allebei verkocht/geveild voor een goed doel.
Opmerking
Als bij 'verkocht' het element 'goed doel' ontbreekt, is het antwoord fout.
In regel 51-57 staat dat de beroemdste 'Strandkorb' van Duitsland – tenminste volgens voetbalfans – zes jaar lang in het stadion van SC Freiburg heeft gestaan. Omdat de club tien jaar lang op trainingskamp ging naar het waddeneiland Langeoog, schonk het plaatselijke bestuur van het kuuroord (örtliche Kurverwaltung) de trainer een exemplaar. Die nam bij elke thuiswedstrijd daarin plaats tot de strandstoel in 2007 voor 35.000 euro werd geveild (unter den Hammer gebracht wurde). Het geld kwam ten goede aan (ging an) een liefdadige (gemeinnützige) organisatie.

In regel 57-59 lees je dat de reusachtige strandstoel van de G8-top een klein beetje meer geld opbracht: Na de veiling (Versteigerung) vloeide er 500.000 euro in de kas van 'Ein Herz für Kinder'.
Uit de naam 'Ein Herz für Kinder' kun je opmaken dat het hier om een goed doel gaat. **Beide 'Strandkörbe' zijn dus voor een goed doel geveild.**

6 D Uit regel 55-56 blijkt dat de strandstoel van de trainer voor 35.000 euro werd geveild. In regel 58-59 staat dat de strandstoel van de G8-top 500.000 euro opbracht. Dat is niet 'een klein beetje meer', zoals in regel 57 staat, maar heel veel meer. De woorden 'Ein klein wenig mehr' zijn dus niet bedoeld als overdrijving (antwoord C), maar geven juist het tegendeel weer: ze zijn een understatement (Untertreibung). Antwoord D is dus het juiste antwoord.

G 3 EXAMENtekst 2018-I: 5

1 De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **Er wordt reclame gemaakt met/voor een prijsverhoging. / Je verwacht dat de 'van'-prijs hoger is dan de 'voor'-prijs.**
- **Er wordt gemeld dat de kleding door mensen is gemaakt. / De vermelding 'Made by Humans'.**

In regel 2-3 staat: In plaats van voor de verwachte korting (Rabatts) maakt het Duitse Fairtrade-merk ArmedAngels ('Gewapende Engelen') reclame voor een prijsverhoging. In regel 4-8 lees je dat op de poster een opmerking (Vermerk) staat: Made by Humans ('Geproduceerd door mensen'). Daarmee wil men erop wijzen dat mensen voor een deel onder mensonwaardige omstandigheden moeten werken om de lage prijzen op de wereldmarkt te kunnen handhaven.
Deze reclameposter is dus volgens alinea 1 in twee opzichten anders dan verwacht:
1 **Er wordt reclame gemaakt voor een prijsverhoging.**
2 **Er wordt gemeld dat de kleding door mensen is gemaakt.**

2 C In regel 1 staat dat je twee keer goed moet kijken om de inhoud van de poster te begrijpen. In regel 9-10 staat: Wat er op het eerste gezicht als een typische H&M-campagne uitziet, heeft een heel andere boodschap tot doel.
In beide passages komt tot uitdrukking dat de poster een ander doel heeft dan je aanvankelijk zou denken. Regel 9-10 komt inhoudelijk dus overeen met regel 1.

3 A In regel 2-4 staat dat het Duitse Fairtrade-merk ArmedAngels op de poster reclame maakt voor een prijsverhoging en ook voor bepaalde waarden die met mode te maken hebben. In regel 4-8 lees je dat op de poster de opmerking Made by Humans staat, waarmee men erop wil wijzen dat de kleding wordt gemaakt door mensen die voor een deel onder mensonwaardige omstandigheden moeten werken.
Het doel van de reclamecampagne is dus: door een prijsverhoging de werkomstandigheden verbeteren van mensen die kleding maken. Dat zou veel eerlijker zijn tegenover deze arbeiders.
Inhoudelijk moet regel 2-4 dus luiden: In plaats van voor de verwachte korting maakt het Duitse Fairtrade-merk ArmedAngels reclame voor een prijsverhoging en tegelijkertijd voor waarden als mooiere en vooral eerlijkere (**fairer**) mode.

4 F In regel 16-17 staat: Men wil graag een statement maken voor een langere levensduur van kleding (Langlebigkeit), duurzaamheid (Nachhaltigkeit) en sociale gerechtigheid. Welke van deze drie aspecten worden in de tekst niet toegelicht?
Uit alinea 1 blijkt wat het doel van de reclamecampagne is: betere arbeidsomstandigheden voor mensen in de kledingindustrie door de prijs van een spijkerbroek te verhogen. In alinea 2 lees je dat de reclamecampagne aandacht vraagt voor de sociale ongelijkheid in de modebranche en dat ArmedAngels zich inzet voor veranderingen op dit gebied. Het aspect gerechtigheid komt dus in de tekst aan de orde.
In alinea 3 staan reacties van Facebookgebruikers op de actie. Mensen reageren op het aspect sociale gerechtigheid. Ze schrijven niets over een langere levensduur van kleding en ook niet over duurzaamheid. Deze twee aspecten worden dus niet toegelicht (antwoord F).

G 4 EXAMENtekst 2018-I: 6

1 C In regel 1-5 staat dat het beste antimuggenmiddel eigenlijk een hevige onweersbui in de zomer zou moeten zijn. Regendruppels zijn vijftig keer zo zwaar als een mug, een van de lastige zuiginsecten (**Sauginsekten**).
In regel 5-6 lees je dat de muskiet (**Muskito**) daarom na direct geraakt te zijn door een regendruppel, vergelijkbare verwondingen (Defekte) zou moeten oplopen als een mens die door een bus is overreden (überrolt).
In regel 7-8 staat dat de alledaagse ervaring echter leert dat de plaaggeesten (**Plagegeister**) juist na een regenbui (Guss) uitzwermen.
In regel 12-14 lees je dat wetenschappers door middel van een camera die hoge snelheden kan registreren, hebben vastgesteld waarom geen van de vliegende proefdieren (**fliegenden Probanden**) doodging (sein Leben verloor).
In de tekst worden muggen dus met vier verschillende zelfstandige naamwoorden aangeduid: zuiginsecten, muskiet, plaaggeesten en vliegende proefdieren. Het juiste antwoord is C.

2 B In regel 7-8 staat dat muggen juist na een regenbui uitzwermen. Waarom dat zo is, wordt in het vervolg van de tekst niet uitgelegd. Antwoord A valt dus af.
In regel 8-10 lees je dat Amerikaanse onderzoekers hebben ontdekt dat de muggen zich helemaal (keineswegs) niet hebben verstopt. Antwoord C valt dus ook af.
Nergens in de tekst wordt uitgelegd waarom muggen af en toe een regenbui nodig hebben. Antwoord D is dus ook onjuist.
Dan moet antwoord B het juiste antwoord zijn. Het bewijs hiervoor vind je in regel 14-16: De muggen werden gered doordat ze zo licht zijn (ihr niedriges Gewicht). De druppels sleurden hen gewoon mee, zodat er geen sprake was van een noemenswaardige, laat staan dodelijke inwerking van krachten. De tekst geeft inderdaad antwoord op de vraag: Hoe overleven muggen een regenbui?

G 5 EXAMENtekst 2018-I: 9

1 De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **om gewonden/mensen (onder het puin / in ingestorte huizen) op te sporen**
- **om een overzicht van een verwoest gebied/rampgebied te krijgen**

In regel 1-2 lees je dat kakkerlakken (Küchenschaben) binnenkort al bij het zoeken naar mensen moeten helpen. In regel 4-7 staat: Zo zouden ze als 'bio-robot' bij rampen niet alleen kunnen helpen om gewonden in ingestorte huizen te vinden – ze zouden ook systematisch een overzicht van het verwoeste gebied (Gelände) kunnen verschaffen (liefern).
Men wil de kakkerlakken dus inzetten:
1 **om gewonden in ingestorte huizen op te sporen;**
2 **om een overzicht van een verwoest gebied te krijgen.**

2 **Küchenschaben gelten** (regel 15)
Opmerking
Het antwoord is ook goed, als je op een andere manier de juiste zin hebt aangegeven.
In regel 2-3 staat dat het onderzoekers is gelukt om kakkerlakken met elektrische signalen op afstand te sturen (fernzusteuern).
In regel 15 lees je dat kakkerlakken als sterk (robust) worden beschouwd (gelten als) en dat ze overal kunnen komen. Daardoor zijn ze uitermate geschikt als 'bio-robot'.
Omdat je de eerste twee woorden van de zin moet citeren waaruit blijkt dat juist kakkerlakken uitermate geschikt zijn als 'bio-robot', luidt jouw antwoord: **Küchenschaben gelten**.

3 D De samenvatting van alinea 2 lees je in regel 25-27. Daarin vergelijkt Bozkurt de manier waarop kakkerlakken worden aangestuurd (vorangetrieben) met het mennen (Lenken) van paarden: zij worden ook door middel van teugels en een zweep (Gerte) doelbewust aangedreven.
In alinea 2 wordt dus beschreven hoe de kakkerlak op afstand wordt bestuurd.

G 6 EXAMENtekst 2018-I: 12

1 **1 = niet; 2 = niet; 3 = niet; 4 = niet**

1 In regel 5-6 staat dat de smaak van verse melk afhankelijk is van het vetgehalte: hoe minder vet, hoe wateriger de melk smaakt. Voor de smaak maakt het dus niet uit of de melk uit een glazen fles of uit een pak komt. Bewering 1 komt niet overeen met de tekst.
2 In regel 29-30 lees je dat goede groente en goed fruit niet duur hoeven te zijn. Producten uit de regio zijn vaak beter en goedkoper dan bioproducten. Dat betekent niet dat biologisch fruit beter van kwaliteit is dan niet-biologisch fruit. Bewering 2 komt dus niet overeen met de tekst.
3 In regel 37-38 staat dat in kant-en-klare producten (Fertigware) stoffen zitten die het brood houdbaar en smaakvol maken. Deze stoffen zijn niet ongezond maar wel chemisch. Uit deze regels blijkt niet dat je van smaak-en conserveringsstoffen in brood op den duur ziek kunt worden. Bewering 3 komt dus niet overeen met de tekst.
4 In regel 47-49 lees je dat boter in de zomer iets meer kleur zou moeten hebben dan in de winter. De reden is dat de koeien die buiten mogen grazen (weiden), in de zomer ander voedsel tot zich nemen. In de zomer zou boter dus wat geler moeten zijn dan in de winter. In de tekst staat niet dat de kleur invloed heeft op de smaak. Bewering 4 komt dus niet overeen met de tekst.

G 7 EXAMENtekst 2017-I: 10

1 D In alinea 1 staat: Ook ik heb al eens een arbeidsongeval op kantoor gehad. Het was een vervloekte zijkant van een blad papier. Een dun blad, ik trok het uit een envelop (Briefumschlag), vouwde het onvoorzichtig open en daarbij werkte het blad zich diep in het topje van mijn wijsvinger (Zeigefingerkuppe). Er vloeide bloed. Ik perste direct een zakdoek op de wond om de bloeding te stelpen (einzudämmen).
In deze alinea wordt het vooral op nogal dramatische wijze omschreven.
In alinea 2 lees je: Duizeligheid nam bezit van mijn schedel, een loodachtige (bleierne) vermoeidheid maakte zich van mij meester (überkam mich). Het werd me met een klap duidelijk dat het nu het belangrijkste was om bij bewustzijn te blijven. Ik probeerde me in de kamer te oriënteren, terwijl mijn levenskracht langzaam uit me wegvloeide (heraussickerte). Ik ontwaarde (erkannte) de deur. Ik drukte mij op uit de stoel en kon met moeite gaan staan (kam … Beine). Het zou nu op iedere meter aankomen. Ik moest er vooral voor zorgen dat ik op de gang (Flur) kwam; mocht ik dan in elkaar zakken (zusammenbrechen), dan zou de kans dat ik gevonden zou worden, groter (besser) zijn.
Door de woordkeus in deze alinea lijkt het voorval veel ernstiger dan het in werkelijkheid is.
In alinea 3 staat: Terwijl ik mijn bloedende hand stevig vasthield (fest umklammert), liep ik wankelend (schwankte) het kantoor uit en putte weer hoop. De gang lag voor me. Verlaten (Menschenleer). Ik zou me alleen naar het keukentje (Teeküche) moeten slepen. Daar moest een verbandtrommel (Verbandskasten) aan de muur hangen.
Uit deze en de beide voorafgaande alinea's blijkt dat deze gekenmerkt worden door veel overdrijvingen.

2 B In regel 11-15 staat: Het zou nu op iedere meter aankomen. Ik moest er vooral voor zorgen dat ik op de gang (Flur) kwam; mocht ik dan in elkaar zakken (zusammenbrechen), dan zou de kans dat ik gevonden zou worden, groter (besser) zijn. Terwijl ik mijn bloedende hand stevig vasthield (fest umklammert), liep ik wankelend (schwankte) het kantoor uit en putte weer hoop.
Uit regel 11-13 blijkt dat de auteur bang is om in elkaar te zakken en dat hij de kans dat hij gevonden wordt groter acht, als hij de gang weet te bereiken. Hij hoopt dus op hulp van zijn collega's die hem eventueel zullen vinden.

3 De kern van een goed antwoord is:
Hij had (buiten de werkplek) een privételefoongesprek gevoerd.
In regel 21-27 lees je dat de eis van een magazijnmedewerker (Lagerarbeiters) onlangs (kürzlich) werd afgewezen. Hij eiste (wollte) van de Duitse arbodienst (Berufsgenossenschaft) een schadevergoeding vanwege een gescheurde kruisband. Hij was op weg naar het magazijn met zijn knie aan een opstaande rand (Rampe) blijven hangen. De rechtbank wees zijn eis af (entschied gegen ihn), omdat hij daarvóór het magazijn had verlaten om met zijn mobiele telefoon te bellen – en wel privé. Van een arbeidsongeval zou alleen sprake zijn geweest bij een zakelijk (dienstlichem) gesprek.
De magazijnmedewerker kreeg dus geen schadevergoeding, omdat hij **een privételefoongesprek had gevoerd**.

4 C In regel 31-33 staat dat een politieagent die bij het openen van de toiletdeur zijn vinger verwondde, geen schadevergoeding kreeg, omdat pauzes om naar toilet te gaan niet bij het arbeidsproces (Arbeitsablauf) horen. Net zo min trouwens als rookpauzes.
Omdat toilet- en rookpauzes niet bij het werk horen, vallen deze dus niet onder de verantwoordelijkheid van de werkgever.

5 A In regel 38 staat dat het inmiddels bijna onmogelijk is om zich op een kantoor te verwonden. In regel 39-41 lees je: Je staat immers (schließlich) alleen nog maar op om te gaan roken of naar de kantine te gaan, het toilet te gebruiken of met iemand te bellen, zonder dat collega's het horen (es mitbekommen).
In deze regels wordt dus toegelicht (antwoord A) waarom het bijna onmogelijk is om op een kantoor gewond te raken.

6 C In regel 44-49 staat: Toen ik het keukentje eindelijk had bereikt, bleek trouwens dat de verbandtrommel leeg was. Gelukkig was het bloeden al gestopt. Toch zou ik graag willen weten of ik in de rechtbank een kans gehad zou hebben. Per slot van rekening was de brief waaraan ik me had verwond een sollicitatiebrief van een potentiële nieuwe collega. Dat kan nu echt niet als een genotmiddel doorgaan.
Uit de tekst is gebleken dat een werknemer geen recht op schadevergoeding heeft,

© ThiemeMeulenhoff

© ThiemeMeulenhoff

als hij tijdens het werk met privézaken bezig is. Tillmann Prüfer zou dus willen weten wat de rechtbank in zijn geval zou beslissen. Hij wil met de laatste regel duidelijk maken dat hij vindt dat hij met zijn werk bezig was, toen hij zich verwondde en niet met privézaken (als genotmiddel).

G 8 EXAMENtekst 2017-I: 12

1 A In regel 11-12 lees je dat Charo illegaal in Duitsland is. In regel 17-20 staat dat de regisseur er minder op uit is om het sociale drama rond immigratieproblematiek (Einwanderungsproblematik) en de omgang met Duitse instanties (Behörden) op de voorgrond te plaatsen, maar dat hij Charo's leven probeert te beschrijven.
Frieder Schlaich wil dus de dagelijkse problemen uitbeelden van een meisje dat illegaal in Duitsland woont.

2 C In regel 31-32 vind je de mening van de recensent over de film van Frieder Schlaich: De film is een prettig, niet echt spectaculair (unaufgeregtes) drama waarin de ontwikkeling richting volwassenheid centraal staat (Coming-of-Age-Drama), die heel dicht bij de werkelijkheid komt.
De recensent vindt de film dus realistisch.

G 9 EXAMENtekst 2018-I: 2

1 B In regel 1-6 staat dat de dertigjarige Harry Weingarten een zeurpiet (Nervensäge) is. Toch (Dabei) wil deze werknemer van een klein bedrijf dat printercartridges (Druckerpatronen) opnieuw vult, alleen maar liefgehad worden. En wel door Miriam zijn ex-vriendin. Hij geeft toe dat het niet helemaal in de haak was om ervandoor te gaan (zu verschwinden) en haar met zijn demente vader en overbelaste (überforderten) moeder alleen te laten.
Harry geeft dus toe dat hij Miriam in de steek heeft gelaten. Je lijkt het goede antwoord al gevonden te hebben (antwoord B). Natuurlijk lees je ook de rest van de tekst om te controleren of dit antwoord juist is.
In regel 7 lees je dat Miriam een nieuwe relatie heeft met Ben (ist … zusammen).
In regel 8 staat dat Harry jaloers (eifersüchtige) is. Uit regel 12-13 blijkt dat Ben Harry in elkaar laat slaan (verprügeln). In regel 13-15 lees je dat Harry op wraak zint (schmiedet Rachepläne) en dat zijn rivaal (Nebenbuhler) korte tijd later dood is.
Harry was weliswaar jaloers en wilde zich wreken, maar uit de tekst blijkt niet met zekerheid dat Harry Ben heeft vermoord. Antwoord A valt dus af.
In regel 7 staat dat Miriam nu een relatie heeft met Ben en dat ze beiden een Facebook-account hebben. Hieruit blijkt niet met zekerheid dat ze elkaar via Facebook hebben leren kennen. Antwoord C valt dus ook af.
In de tekst staat nergens dat Miriam tevergeefs heeft geprobeerd om Harry als vriend op Facebook te verwijderen (entfreunden). Antwoord D valt ook af.
Antwoord B is dus inderdaad het juiste antwoord.

2 A In regel 16-17 geeft de recensent zijn mening over dit boek: Het debuut van Geldmacher is de eerste poging om het verschijnsel *Facebook* literair te behandelen. En dat is gelukt!
Bij deze beoordeling past antwoord A.

G 10 EXAMENtekst 2018-I: 4

1 De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **Duitsland wordt (steeds) aantrekkelijker als (economisch) vestigingsland / voor bedrijven. / Duitsland is een belangrijke economische factor.**
- **Berlijn is (een) trendy (kunst- en cultuurstad). / het (positieve/trendy) imago van Berlijn (als kunst- en cultuurstad)**

Opmerking
Het eerste element is onjuist als het aspect 'vestigingsland', 'bedrijven' of 'economische factor' ontbreekt.
De twee verklaringen waaruit blijkt dat Amerikanen Duits cool vinden, staan in regel 8-11: Een reden daarvoor is de toegenomen aantrekkelijkheid van Duitsland als economische vestigingsplaats voor bedrijven (Wirtschaftsstandort), maar ook het imago van Berlijn als trendy wereldstad (Metropole) van kunst- en cultuur.
De twee verklaringen zijn dus:
1 **Duitsland wordt aantrekkelijker als vestigingsland.**
2 **het trendy imago van Berlijn als kunst- en cultuurstad**

2 D In regel 12-16 lees je dat Berlijn door veel jonge Amerikanen wordt geassocieerd met (steht … für) lage huren en een grote mate van vrijheid (große Freiräume). De wens om naar Williamsburg te verhuizen, wekt bijna de indruk (wirke … so) alsof men de situatie (Art) van Berlijn wil imiteren (nachahmen). De Engelse bestsellerauteur Ben Schott constateert (beobachtet) dat Berlijnse clubs die 24 uur per dag open zijn, de 'droom van Brooklyn' zijn. In regel 16-18 staat dat de populaire (angesagte) club Output in Williamsburg er zelfs reclame mee maakt dezelfde ambiance (Ambiente) te bieden als de Berghain in Berlijn.
Uit regel 12-16 blijkt dat veel jonge Amerikanen in Williamsburg Berlijn willen imiteren en dat Berlijnse clubs geliefd zijn. De inhoud van regel 16-18 gaat nog een stap verder: De genoemde club maakt er *zelfs* reclame mee dat de ambiance er net zo is als in een bekende club in Berlijn.
Regel 16-18 is dus een versterking (antwoord D) ten opzichte van regel 12-16.

3 **Sprachschöpfungen** (regel 23)
In regel 18-20 staat dat Schott in zijn zojuist gepubliceerde boek *Schottenfreude: German Words for the Human Condition* nieuwe Duitse woorden voor alledaagse dingen (Alltägliches) bedenkt (erfindet). In regel 22-23 lees je dat de *New York Times* over de 'Sprachschöpfungen' heeft geschreven (berichtete). Als je dit woord niet kent, kun je het ontrafelen. Het is samengesteld uit de woorden 'Sprache' (taal) en 'Schöpfungen'. Dit laatste woord is afgeleid van het werkwoord 'schöpfen', dat scheppen of maken betekent. 'Wortschöpfungen' zijn woorden die de auteur zelf heeft gemaakt. Het is dus een ander woord voor 'neue deutsche Wörter' (regel 19-20).

4 A In regel 23-27 staat dat mensen met Engels als moedertaal, statistisch gezien, zelden vreemde talen leren. 'Daarom vinden we het leuk om woorden uit andere talen over te nemen, zonder meteen de grammatica te leren', aldus Schott. Bovendien klinken Engelse woorden vaak gek (albern) volgens hem. In regel 27-28 staat dat het Duits, de taal van de psychoanalyse, volgens Schott diepgang heeft.
De inhoud van regel 27-28 geeft dus een tegenstelling weer ten opzichte van regel 23-27. Dit verband geven de signaalwoorden 'dagegen' (daarentegen) en 'trotzdem' (toch) beide aan. Om te bepalen welk van deze signaalwoorden het best in regel 28 past, vertaal je regel 26-28 en vul je na elkaar de mogelijke woorden in. Dan blijkt dat 'dagegen' het beste antwoord is: Engelse woorden klinken vaak kinderachtig. Het Duits heeft daarentegen (**dagegen**) diepgang.

5 C In regel 35-39 staat dat Amerikaanse reclamestrategen in navolging (Nach) van hipsters uit New York ook het positief klinkende woord über gaan gebruiken (greifen). Er bestaat een Über-mueslireep en veganistische Über-snacks. Talrijke bedrijven hebben *uber* in hun naam – zonder umlaut om fonetisch niet te veel van hun klanten te vragen (überfordern).
Nadat je deze regels hebt gelezen, blijven antwoord B en C als mogelijke antwoorden over. Omdat het woord 'fonetisch' met de klank van de taal te maken heeft, moet C het juiste antwoord zijn.
Amerikaanse ondernemers gebruiken *uber* in plaats van über om de Amerikanen taalkundig tegemoet te komen.

6 **Hipster(n)** (regel 36 en 42)
In regel 1-3 lees je dat mannen met baarden en strakke jeans en subtiel opgemaakte vrouwen in retrojurken elkaar aan de rustieke houten tafels van het restaurant verdringen (drängen sich).
Uit deze beschrijving kun je afleiden dat het hier waarschijnlijk om mensen uit de subcultuur hipster gaat. In regel 36 lees je inderdaad het woord **Hipstern** en in regel 42 staat **Hipster**.

G11 EXAMENtekst 2018-I: 7

1 **1 = niet; 2 = niet; 3 = wel; 4 = wel; 5 = niet; 6 = wel; 7 = niet; 8 = niet**

1 In de inleiding lees je dat de mededeling van Paul Müllers ouders dat ze gaan scheiden ('Wir … uns), hem zeven dagen voor zijn veertiende verjaardag bijna letterlijk omverwerpt (haut … um). Paul vermoedde dus helemaal niet dat het tussen zijn ouders al een tijdje niet meer zo lekker zou lopen. Bewering 1 komt niet overeen met de tekst.

2 In regel 1-5 lees je: Op de eerste zondag van de grote vakantie, zeven dagen voor mijn veertiende verjaardag, kwamen mijn ouders met de mededeling (verkündeten) dat zij nu onmiddellijk (Auf der Stelle) zouden gaan scheiden. Zij proberen hun huwelijk dus niet door middel van een vakantie te redden, maar nemen deze beslissing direct. In de 4e alinea blijkt bovendien dat ze niet zelf gaan scheiden, maar zich willen losmaken van hun zoon. Bewering 2 komt niet overeen met de tekst.

3 In regel 40-42 staat dat Paul zijn ouders iets belangrijks wilde zeggen (mitteilen), maar dat hij alleen een soort fluittoon kon voortbrengen, net als een fietsband die graag zou willen klappen (platzen) maar dat niet kan. In regel 43-45 lees je dat zijn vader dat blijkbaar merkte en dat hij Paul een therapeutische klap (Ohrfeige) gaf. De woorden die in Pauls keel vastzaten, kwamen los en hij kreeg weer lucht. Pauls vader gaf Paul dus een klap om te voorkomen dat hij stikte. Bewering 3 komt wel overeen met de tekst.

4 In regel 49-50 staat dat moeder haar wijsvinger opstak en zei: 'Beheers je een beetje beter (Hab … Kontrolle). En word zo snel mogelijk volwassen!' Pauls ouders vinden het dus tijd dat hij zelfstandig wordt. Bewering 4 komt wel overeen met de tekst.

5 In regel 30-32 zegt Pauls vader: 'Je moeder en ik hebben besloten ons in de toekomst meer op onszelf te gaan richten. We willen onze relatie verdiepen. We worden ouder, daarom wordt het tijd nog inniger tot elkaar te komen.' In regel 61-63 wijzen de ouders op de al ingepakte koffers. Pauls ouders hebben weloverwogen een beslissing genomen en hun vertrek al voorbereid. Zij hebben dus niet impulsief besloten om te vertrekken. Bewering 5 komt niet overeen met de tekst.

6 In regel 67-68 kust Pauls moeder zijn vader op een zodanige manier dat Paul genoodzaakt werd om weg te kijken. Paul heeft dus moeite met het kleffe gedrag van zijn moeder ten opzichte van zijn vader. Bewering 6 komt wel overeen met de tekst.

7 In regel 64 lees je dat Pauls vader zegt: 'We hebben ook niet veel tijd voor een emotioneel afscheid (gefühlvolle Abschiede).' Het gezin neemt dus niet innig afscheid. Bewering 7 komt niet overeen met de tekst.

8 Nergens uit de tekst blijkt dat Paul ook oog heeft voor de positieve kanten van een leven zonder zijn ouders. Bewering 8 komt dus niet overeen met de tekst.

G12 EXAMENtekst 2018-I: 11

1 A Bij deze vraag moet je bepalen op welke plaats de aangeboden alinea thuishoort. Je moet er daarbij voor zorgen dat de in te voegen alinea goed aansluit bij zowel de voorafgaande als de volgende alinea.
In alinea 1 staat dat de lelijke, zwart-witte, geruite (karierte) vierkanten die je met je mobiele telefoon moet scannen, op bijna alle reclameposters, verpakkingen en advertenties te vinden zijn. Ze leiden de smartphone naar websites van reclamemakers en moeten een nauwe band met de consument tot stand brengen (knüpfen). Ze heten QR-codes, Quick Response, het snelle antwoord. Klinkt goed. Maar wat gebeurt er als de consument zich hiervoor helemaal niet interesseert?
De eerste regels van de in te voegen alinea luiden: QR-codes waren eens de hoop van de marketingbranche, omdat ze de brug tussen de online- en offlinewereld zouden moeten vormen. Maar de ontnuchtering neem toe (macht sich … breit).
Aan het eind van alinea 1 wordt de vraag gesteld wat er gebeurt als de consument zich niet voor de QR-codes interesseert. Aan het begin van de in te voegen alinea lees je dat de teleurstelling over de codes toeneemt. Deze alinea sluit dus goed aan op alinea 1.
De in te voegen alinea eindigt met de regels: De consumenten willen de kubuspatronen (Würfelmuster) gewoonweg niet met hun smartphone scannen (abfotografieren). Tenminste niet als het om reclame gaat.
Alinea 2 begint met: Dat ligt volgens deskundigen aan de ene kant aan de omslachtige handeling (umständlichen Akt): Wie voor een poster met een QR-code staat, moet zijn smartphone tevoorschijn halen (hervorholen), waarop hij daarvoor al (zuvor) een QR-Code-Reader heeft geïnstalleerd. Hier wordt dus uitgelegd waarom consumenten de QR-codes niet met hun smartphone willen scannen als het om reclame maakt. Alinea 2 sluit dus goed aan op de in te voegen alinea. Deze past dus voor alinea 2 (antwoord A). Natuurlijk controleer je nog of jouw antwoord juist is door tijdens het lezen de in te voegen alinea ook tussen de volgende alinea's te plaatsen. Dit levert geen beter antwoord op.

2 A In regel 3 noemt de auteur de QR-codes lelijke, zwart-witte vierkanten. Dat deze codes zwart-wit zijn, is een feit en geen mening. Maar lelijk is een persoonlijke mening. Er zijn vast wel mensen die de codes niet lelijk of misschien zelfs wel mooi vinden. Je hebt het juiste antwoord dus al gevonden (antwoord A), maar natuurlijk bekijk je ook de andere antwoorden.
In regel 4-7 staat: Ze (de QR-codes) leiden de smartphone naar websites van reclamemakers en moeten een nauwe (enge) band met de consument tot stand brengen. Met het woord 'enge' wordt de intentie van de reclamemakers weergegeven, niet van de auteur.
In regel 8 lees je de betekenis van QR-codes, Quick Response, het snelle antwoord. Ook bij het woord 'schnelle' is er geen sprake van de mening van de auteur, maar van de vertaling van Quick Response.
Antwoord A is dus het juiste antwoord.

3 De kern van een goed antwoord is:
(de) angst voor misbruik (door hackers) / de angst dat hackers je naar een andere site kunnen leiden / misbruik kunnen maken van de QR-codes / de angst om gehackt te worden
Opmerking
Acceptabel: de (mogelijke) onveiligheid / hacken.
In regel 33-35 staat dat veel reclamemakers (Werber) sceptisch blijven ten opzichte van de QR-codes. Bij alle andere bedenkingen (Hinzu) komt de angst dat hackers iets over de QR-codes heen plakken (überkleben) en de internetgebruikers op die manier naar een verkeerde website leiden.
De andere reden waarom de QR-code geen succes is geworden, is **de angst dat hackers je naar een andere site kunnen leiden**.

4 A Uit regel 9-12 blijkt dat de consument zich niet voor de QR-code interesseert, omdat de handelingen die je moet verrichten te omslachtig zijn. In regel 16-18 zegt Schrader: 'Dat zijn te veel stappen (Stufen) om de code voor reclame bruikbaar te maken. Nog afgezien van het feit dat je dan nog steeds op je mobiele telefoon bent.'
In regel 18-19 staat dat aankopen meestal via een desktop of tablet worden gedaan en dus niet via de mobiele telefoon. Hier is dus sprake van een tegenstelling. Alleen het signaalwoord 'während' geeft dit verband aan.
Regel 17-19 luidt dus: 'Nog afgezien van het feit dat je dan nog steeds op je mobiele telefoon bent, terwijl (**während**) aankopen meestal via een desktop of tablet worden gedaan.'

5 C In alinea 4 lees je dat het bureau *Brawand Rieken* de campagne heeft bedacht (konzipiert). 'QR-codes zijn zeker noch een promotiemaatregel noch bewerkstelligen ze een groter bereik', zegt Peter Brawand, de eigenaar van het bureau. Sommige reclamemakers zijn met verkeerde verwachtingen aan het nieuwe instrument begonnen (herangegangen). Voor Brawand is het duidelijk: 'QR-codes zijn alleen maar een uitnodiging, die de consument kan maar niet moet aannemen.'
Peter Brawand uit zijn mening in alinea 4 niet met bewondering of teleurstelling en ook niet met vertrouwen of twijfel. Uit zijn woorden spreekt realiteitszin.

6 A In regel 41-43 wordt een voorbeeld gegeven van 'ortsgebundenes Marketing' (regel 40-41): Een voorbijganger loopt langs een modewinkel, zijn smartphone registreert de plaats en direct stuurt de modeketen hem een tegoedbon op zijn mobiele telefoon. Uit dit voorbeeld blijkt dat reclame in de toekomst steeds gerichter wordt.

G13 EXAMENtekst 2017-I: 5

1 De kern van een goed antwoord is:
Als het ene zintuig (te veel) belast wordt / als de oren (te veel) belast worden, kan het andere zintuig / de smaak / de tong niet goed / minder functioneren / kunnen de hersens zich minder op de smaak concentreren.
De verklaring voor het feit dat voedsel flauw smaakt als er tijdens het eten te veel lawaai is, staat in regel 18-20: Volgens de hypothese geven de hersenen minder aandacht aan de smaak (Zungengeschmack) als het geluid dat de oren bereikt (Ohren-Input) te hoog is. Dat betekent dus dat **als de oren te sterk belast worden, de smaak niet goed kan functioneren**.

2 C In regel 10-15 staat dat de onderzoekers vinden dat enkele clichés op culinair gebied nu bewezen zijn: Eten in het vliegtuig smaakt niet door de dreunende turbines! De kantine heeft alleen maar een slechte naam, omdat de collega's zo hard kletsen (quatschen)! En wie zijn lunch enkel in de kantine (dort) koopt om het in een rustigere omgeving op te eten (genießen), wordt ook niet gelukkig. Het vervolg van deze zin geeft hiervoor een reden: op plekken waar veel lawaai is, wordt het eten bij het koken zo sterk gekruid dat het, als je het in een stille omgeving opeet (beim … Stille), veel te zout (völlig versalzen) smaakt.
Het enige van de aangeboden signaalwoorden dat een reden aangeeft, is 'denn'. Wie zijn lunch in de kantine koopt om het later in een rustige omgeving op te eten, wordt niet gelukkig, want (**denn**) het eten is zo sterk gekruid dat het veel te zout smaakt.

G14 EXAMENtekst 2018-I: 3

1 **a – d – c – b**
Om deze vraag te beantwoorden lees je natuurlijk eerst de eerste twee zinnen (regel 1-8) en vervolgens de zinnen a tot en met d.
In regel 1-8 staat dat de veelvuldige verandering (Wechsel) van het lichaamsgewicht door afvallen en aankomen tot nu toe als een serieuze bedreiging voor de stofwisseling wordt beschouwd (gilt). Wetenschappers van de Ohio Universiteit hebben nu echter (dennoch) gepubliceerd dat het zogenaamde jojo-effect duidelijk gezonder is dan blijvend overgewicht.
Zin a luidt: Dat doen nieuwe gegevens van experimenten met dieren vermoeden (legen … nahe). Dit lijkt een logisch vervolg op regel 1-8: de wetenschappers kunnen immers naar aanleiding van dierproeven hebben vastgesteld dat blijvend overgewicht slechter is dan het jojo-effect. Natuurlijk kijk je of zin b, c of d een beter vervolg op regel 1-8 is.
Zin b begint met: De diabetoloog raadt zwaarlijvigen (Übergewichtigen) daarom dringend af … Omdat er in regel 1-8 alleen sprake was van een groep wetenschappers en niet van een bepaalde diabetoloog is zin b geen logisch vervolg op deze regels.
Zin c begint met: Onderzoeksleider Edward List bericht dat gewicht en bloedsuikerspiegel van de muizen … Tot dusver was er sprake van dierproeven, maar dat het hierbij om muizen gaat, is nog niet aan de orde geweest. Daarom vormt zin c geen logisch vervolg op regel 1-8.
Zin d begint met: 'Mäuse …'. Deze zin valt dus om dezelfde reden als zin c af als vervolg op regel 1-8.
Conclusie: Na regel 1-8 volgt zin a.
Omdat er in zin a geen sprake is van een bepaalde diabetoloog, valt zin b af als vervolg op zin a. Ook zin d kan niet op zin a volgen, omdat nog steeds niet bekend is dat het om muizen gaat. Zin c is het logische vervolg op zin a: De onderzoeksleider bericht over de resultaten die de dierproeven hebben opgeleverd.
Conclusie: Na zin a volgt zin c.
In zin c lees je dat de dierproeven met muizen zijn gedaan. In zin d wordt hier nader op ingegaan.
Conclusie: Na zin c volgt zin d.
In zin b raadt de diabetoloog zwaarlijvigen (Übergewichtigen) daarom (om redenen die uit de proeven met de muizen zijn gebleken) dringend af zich door afschrikwekkende koppen in de krant (Schlagzeilen) te laten ontmoedigen en af te zien van een dieet. Op basis van de resultaten van de proeven geeft de diabetoloog zwaarlijvigen een advies. Deze zin vormt een goede afsluiting van de tekst.
Conclusie: De juiste volgorde is: **a – d – c – b**

G15 EXAMENtekst 2018-I: 8

1 B In regel 1-6 staat dat de deling van Duitsland de zandhagedis (Zauneidechse) geluk heeft gebracht. De maatregelen van het DDR-regime tegen haar burgers aan de grens met West-Duitsland waren voor het reptiel een zegen. Tientallen jaren snoeiden (beschnitten) soldaten op wacht (Wachsoldaten) struiken en heggen om vluchtelingen zo snel mogelijk te kunnen waarnemen (sichten) – en creëerden (schufen) zo onbedoeld (unbeabsichtigt) ideale levensomstandigheden voor het reptiel (Kriechtier).
Het hoofddoel van het snoeien van struiken en heggen door de soldaten was het zo snel mogelijk kunnen zien van vluchtelingen. Hierdoor schiepen zij – de **Wachsoldaten** – onbedoeld ideale levensomstandigheden voor de zandhagedis.

2 A In regel 7-8 legt bioloog Holger Keil uit dat de zandhagedis voor het leggen van eieren (Ei-Ablage) losse goede grond nodig heeft en open gebieden voor het zonnebaden. Hij verklaart (**erklärt**) dus hoe het komt dat de soldaten onbedoeld ideale levensomstandigheden voor de zandhagedis hebben geschapen.

3 A In regel 15-19 lees je dat 'das Grüne Band' een strook van slechts 50 tot 200 meter breed is, die 1400 kilometer door Duitsland loopt. 'Het is een unieke verbinding van leefgebieden (Lebensraumverbund) van de Oostzee in het noorden tot aan het Beiers-Saksisch-Tsjechische drielandenpunt in het zuiden', zegt Daniela Leitzbach.
In regel 21-23 legt zij haar mening uit: Voor Leitzbach bestaat het unieke karakter (**Einzigartigkeit**) van de groene strook vooral uit het feit dat het uit heel veel verschillende habitattypen (Lebensraumtypen) bestaat.

4 De kern van een goed antwoord is:
omdat daar geen (intensieve) landbouw en/of (grootschalige) bebouwing waren/was /
omdat ze niet tegen (intensieve) landbouw en/of (grootschalige) bebouwing kunnen (en die waren daar niet)
Opmerking
Als een van de elementen 'landbouw' of 'bebouwing' ontbreekt, is het antwoord fout.
In regel 25-28 staat dat tijdens de Duitse deling op deze manier (so) een gebied is ontstaan waar zeldzame planten en dieren kunnen overleven (Rückzugsraum), die niet op plaatsen met intensieve landbouw of grootschalige bebouwing kunnen bestaan en daarom een andere leefomgeving hebben gezocht (ausgewandert sind).
Sommige dieren verplaatsten dus hun leefomgeving naar 'das Grüne Band', **omdat daar geen intensieve landbouw of grootschalige bebouwing was**.

5 D In alinea 4 lees je dat 'das Grüne Band Deutschland' strijd voert tegen landeigenaren en boeren, die de strook natuur in waardevolle cultuurgrond (Nutzfläche) willen veranderen. Daarbij moet nog veel worden gedaan om hen te overtuigen (Überzeugungsarbeit), maar het is ook belangrijk om in staat te zijn een compromis (Kompromissfähigkeit) te sluiten. Want een deel van het gebied moet juist wel (sehr wohl) als landbouwgrond worden gebruikt en mag niet overwoekerd worden om behouden te blijven. 'Helemaal zonder exploitatie (Bewirtschaftung) gaat het niet', zegt Daniela Leitzbach.
Een deel van het gebied mag niet overwoekerd worden; het moet dus openblijven.

6 De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **gedenkteken (voor / herinnering aan (de) / 40 jaar (Duits-Duitse) geschiedenis) / monument (voor vrede en democratie)**
- **(eco)toerisme**

In regel 44-46 lees je dat Daniela Leitzbach in het gebied graag een vorm van ecotoerisme (naturschonenden Tourismus) wil (setzt … auf), die het nu al door wandel- en fietspaden mogelijk maakt de voormalige strook des doods (Todesstreifen) te beleven (erfahrbar).
In regel 46-49 staat dat zij ook wil dat 'das Grüne Band Deutschland' als levend monument (Denkmal) voor vrede en democratie in de hoofden van de mensen verankerd blijft en ook bij jongere generaties niet in vergetelheid raakt.
De volgende twee nieuwe functies van 'das Grüne Band' worden dus in de laatste alinea geïntroduceerd: **ecotoerisme** en **monument voor vrede en democratie**.

7 D Nergens in de tekst laat de auteur van het artikel zich enthousiast, emotioneel of kritisch uit over het besproken onderwerp. Je kunt de toon het best als zakelijk karakteriseren.

G16 EXAMENtekst 2018-I: 10

1 De kern van een goed antwoord is:
Bij een huwelijk neemt een (bruids)paar de minst voorkomende (achter)naam (van hen beiden) aan.
Met regel 1-4 wordt bedoeld dat miljoenen mensen in Duitsland een van de achternamen Schneider (zugeschneidert), Meier (angemeiert) of Müller (übermüllert) dragen. De auteur van dit artikel vindt dat onpraktisch (regel 5). In regel 8-12 staat dat Harald Jokusch, die vroeger biologieprofessor aan de universiteit van Bielefeld is geweest, een voorstel heeft gedaan om de eentonigheid van achternamen te doorbreken: als een paar trouwt, moet principieel de minder frequent voorkomende achternaam de familienaam worden.
De oplossing is dus: **Bij een huwelijk neemt een paar de minst voorkomende achternaam aan.**

2 B In regel 14-19 staat dat men deze regel misschien ook aan de Chinezen zou moeten voorstellen. Terwijl er bij ons in ieder geval (immerhin) een miljoen verschillende achternamen zijn voor 82 miljoen inwoners, zijn dat er in China maar 700 voor meer dan 1,3 miljard mensen. Daar wonen alleen al meer mensen met de naam Wang dan het totale aantal inwoners van Duitsland.
Hoewel er in Duitsland veel mensen met dezelfde achternaam zijn, is dat in China nog veel erger. Met het voorbeeld van de Chinezen wil de auteur de situatie in Duitsland dus relativeren.

H

2019-I met uitwerkingen

In dit onderdeel vind je een volledig examen. Elke tekst wordt voorafgegaan door een ‘oriëntatie vooraf’ die je helpt om je te focussen op de tekst en de vragen. Het examen wordt gevolgd door de uitgewerkte antwoorden. Lees voordat je begint de aanwijzingen op bladzijde 155, die ook voor dit examen gelden.

Van elke tekst is de moeilijkheidsgraad aangegeven door middel van het toekennen van één, twee of drie sterren.

De cijferbepaling vind je achter in deze bundel in de bijlage.

© ThiemeMeulenhoff

H 1 EXAMENtekst★ 2019-I: 1 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: De titel staat tussen aanhalingstekens en is dus waarschijnlijk een uitspraak van iemand. Welke zonden er worden vergeven, zal in de tekst wel aan de orde komen.
ondertitel: De ondertitel maakt duidelijk dat lezers van het blad *Focus* in de tekst discussiëren over de ‘Ehrenrunde’. Kijk tijdens het lezen van de tekst of je erachter kunt komen wat daarmee wordt bedoeld.
structuur van de tekst: De tekst bestaat uit vier alinea’s, elk met een vetgedrukt kopje erboven. In elke korte tekst komt een lezer van *Focus* aan het woord. Zijn naam staat cursief onder de alinea.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*
twee vragen: Bekijk eerst de twee vragen. Je kunt dan beoordelen waarop je moet letten en hoe je de tekst gaat lezen. Bij de eerste vraag moet je bepalen welke *Focus*-lezer tegen zittenblijven is. Bij de tweede vraag moet je aangeven wie er behalve Harald Steinmüller vroeger ook weleens is blijven zitten. Misschien kunnen de vetgedrukte kopjes je helpen om vast te stellen in welke alinea elk antwoord te vinden is. Lees die alinea dan eerst. Heb je nog niet genoeg informatie, lees dan de hele tekst gedetailleerd.

„Vergebung der Sünden“

FOCUS-Leser diskutieren über die Ehrenrunde

Schub bis zum Abitur
Als ich „sitzen“ blieb, musste ich durch das Tief in der neuen Klasse („Wer ist der Repetent?“), was für mich eine heilsame Lehre war. Aber jedes Sitzenbleiben hat doch den Vorteil, dass man in etwa den Jahresstoff der Klasse wiederholt und so einen Vorsprung genießt, da man den Lehrstoff ja schon einmal gehört hat. Für mich reichte dieser Schub damals bis zum Abitur, das ich ohne ein zweites Sitzenbleiben schaffte.
Harald Steinmüller, Villingen

Hängenbleiben überholt
Heute müssen wir jeden Schüler dort abholen, wo er steht, ihn motivieren und fördern, damit er uns zeigt, wo er hin will, um seinen Platz in der Gesellschaft zu finden. Da hat Sitzenbleiben keinen Platz mehr. Auch praktisches Lernen und vielseitige Kooperationspartner können motivieren und beflügeln.
Peter Lorenz, Dresden
Stellvertretender Vorsitzender Landeselternrat Sachsen

Fördern und fordern
Als letztes (Droh-)Mittel für vernunftresistente Kinder und Jugendliche muss die Möglichkeit des Sitzenbleibens beibehalten werden. Aber die Schulen sollten in die Lage versetzt und verpflichtet werden, alle versetzungsgefährdete Schüler rechtzeitig individuell und fachspezifisch zu fördern, mit für die Schüler kostenlosen, aber verpflichtenden Nachhilfestunden.
Volker Rathgeber, Meckenheim

© ThiemeMeulenhoff

Grundrecht Wiederholen
„Sitzenbleiben" ist ein Grundrecht des Menschen, das keinem genommen werden darf. Es ermöglicht, neu anzufangen und das fehlende Wissen in einem normalen Umfeld zu erwerben. Das unterstützt das Selbstbewusstsein ungemein, da dann ja der Stoff eine Wiederholung darstellt und mit guten Noten bestanden werden kann. Also ist auch genügend Zeit, sich den vernachlässigten oder zu schweren Stoff gründlich anzueignen und diesmal die Anforderung zu bestehen. Ich selbst bin auch sitzen geblieben und habe die damalige Entscheidung meiner Mutter, mich eine Klasse zurückzustufen, als eine Befreiung empfunden, quasi als „Vergebung der Sünden". Das Wechseln der Klasse war unwichtig im Vergleich zur Verbesserung des Selbstwertgefühls.
Prof. Dr.-Ing. Lothar W. Meyer, Neukirchen

naar: Focus, 07.03.2013

1p **1** Welcher Focus-Leser ist gegen das Sitzenbleiben?
A Harald Steinmüller
B Peter Lorenz
C Volker Rathgeber
D Lothar Meyer

1p **2** Welcher Focus-Leser außer Harald Steinmüller ist früher selbst einmal sitzen geblieben?
A Peter Lorenz
B Volker Rathgeber
C Lothar Meyer

© ThiemeMeulenhoff

H 2 EXAMENtekst★★ 2019-I: 2 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: De titel zal je geen problemen opleveren.
illustratie: De illustratie toont een muur die voor een deel is opgevuld met legostenen. Is dat een vorm van legokunst?
meerkeuze-invulvraag (regel 25): De open plek staat aan het begin van alinea 4. Lees deze alinea eerst. Als je dan nog niet genoeg informatie hebt, lees je ook de laatste regels van alinea 3. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: *www.berliner-zeitung.de* is de digitale versie van de *Berliner Zeitung*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.

Legokunst

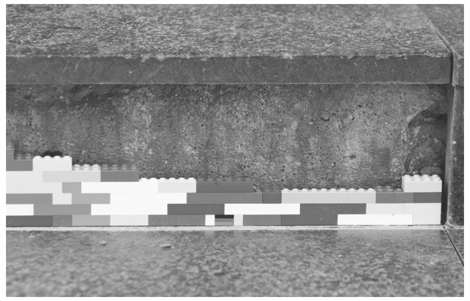

(1) Die kleinen bunten Steinchen von Lego kennen die meisten aus ihrer Kindheit. Als Burg, Haus, Rakete oder Schiff. Dass mit den robusten Plastikklötzchen aber auch anderes getrieben werden kann, beweist Jan Vormann. Der Berliner Künstler bessert eigenhändig marode Gebäude mit Legosteinen aus. Er nennt diese Arbeit *Dispatchwork.*

(2) „Die meiste Zeit versuche ich Orte zu finden, die einen geschichtlichen Hintergrund oder eine politische Bedeutung haben", sagt Jan Vormann im Interview mit dem Kunstmagazin *Hi Fructose*. Mit seinem Projekt wolle er unbekannte Städte und Menschen kennenlernen, ein Zeichen setzen oder einfach die Nachricht hinterlassen: „Ich war hier".

(3) 2007 begann er während des italienischen Kunstfestivals *Arte In Sabina*, Löcher in Mauern mit Legosteinen zu stopfen. Mittlerweile hat er Bauwerke in 40 Städten, etwa Madrid, Mexiko-Stadt und Budapest „verlegoisiert". Eine Karte im Netz zeigt, wo er schon überall gewerkelt hat. Allein in Deutschland sind es zehn Städte – darunter auch Vormanns Heimat Berlin, in der sechs Adressen gekennzeichnet sind. Vor allem in Mitte kann man seine Werke entdecken.

(4) __4__ Für den Diplom-Bildhauer ist es wichtig, mit Materialien zu arbeiten, mit denen Menschen etwas Positives verbinden. Da passt das bunte Kinderspielzeug besonders gut. So sei die Wahrscheinlichkeit größer, dass die Menschen anfangen, über das Gebäude nachzudenken, meint Vormann.

(5) Mittlerweile hat Vormanns Projekt eine weltweite Anhängerschaft gewonnen. Sie postet Bilder seiner Straßenkunst aus Städten wie

© ThiemeMeulenhoff

New York City, Barcelona, Quito und Amsterdam bei *Instagram*. Und nicht nur das. Inzwischen setzen Nachahmer rund um die Welt seine Idee in eigene Projekte um. Ein einfaches, aber geniales Konzept, um die Welt ein wenig bunter zu gestalten.

naar: www.berliner-zeitung.de, 13.05.2016

„Löcher in Mauern mit Legosteinen zu stopfen" (Zeile 18)

1p **3** Mit welcher der folgenden Verbformen wird hier **nicht** dasselbe wie im oben zitierten Satzteil gemeint?
- **A** „bessert … aus" (Zeile 8-10)
- **B** „verlegoisiert" (Zeile 20)
- **C** „gewerkelt" (Zeile 21)
- **D** „gekennzeichnet" (Zeile 23)

1p **4** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 25?
- **A** Warum ausgerechnet Lego?
- **B** Wer unterstützt ihn?
- **C** Wo treibt er das Lego auf?
- **D** Wo wird das enden?

2p **5** Uit welke **twee** activiteiten van zijn fans blijkt Jan Vormanns populariteit?

2p **6** Geef van elk van de volgende motieven aan of ze wel of niet een rol spelen voor Jan Vormann bij het uitoefenen van zijn legokunst.
1. Hij wil dat bepaalde gebouwen mensen aan het denken zetten.
2. Hij wil de mensen wijzen op hun verantwoording voor het nageslacht.
3. Hij wil met het hergebruik van legostenen op een duurzame levensstijl attenderen.
4. Hij wil zijn "handtekening" achterlaten op de door hem bewerkte muren.

Noteer achter elk nummer telkens 'wel' of 'niet'.

1p **7** Mit welchem Wort äußert der Autor des Textes seine Meinung über die Legokunst?
- **A** „robusten" (Zeile 5)
- **B** „Bedeutung" (Zeile 12)
- **C** „Positives" (Zeile 26)
- **D** „geniales" (Zeile 34)
- **E** „bunter" (Zeile 35)

© ThiemeMeulenhoff

H 3 EXAMENtekst★★ 2019-I: 3 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: Uit de titel blijkt dat een jongen met een timmerkist van zijn hobby zijn werk heeft gemaakt. Hij is meubeldesigner geworden.
inleiding: De inleiding geeft je nog meer informatie: Sebastian Bülowius ontwerpt, creëert en produceert zelfstandig meubels en woonaccessoires. Kortgeleden heeft hij zijn eigen merk *Pirol Furnituring* opgericht.
illustratie: De man op de foto die een stoel in elkaar zet, is ongetwijfeld Sebastian Bülowius.
meerkeuze-invulvragen (regel 7 en 25): Lees bij een meerkeuze-invulvraag altijd de regels voor en na de open plek om te bepalen wat het juiste antwoord is. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: *www.nrz.de* is de digitale versie van de *Neue Ruhr Zeitung*. Dit dagblad wordt vooral in het Rhein-Ruhrgebiet verspreid. In de krant verschijnen veelvuldig artikelen over thema's die onder de bevolking leven.

Vom Jungen mit Werkzeugkasten zum Möbeldesigner

Sebastian Bülowius designt, kreiert und fertigt Möbel und Wohnaccessoires in Eigenregie. Kürzlich gründete er seine eigene Marke *Pirol Furnituring*.

(1) Was dieser Werkzeugkasten, den Sebastian Bülowius zum fünften Geburtstag geschenkt bekam, einmal für Auswirkungen haben würde, das hätten seine Eltern damals wohl nicht gedacht. Mit dem Geschenk war es um ihn geschehen: Hammer und Schraubendreher waren aus seinem Leben nicht mehr wegzudenken. „Meinen ersten Tisch habe ich im Alter von 13 Jahren gebaut", erinnert sich Sebastian.

(2) Was jahrelang __9__ , damit hat sich der 33-Jährige nun selbstständig gemacht. Gelernt hat er das Handwerk nicht, Autodidakt ist das Stichwort. „Die einzige Ausbildung, die ich absolviert habe, war der Führerschein", sagt der junge Mann mit dem Dreitagebart und lacht. Mit *Pirol Furnituring* hat er nun seine eigene Möbelmarke gegründet.

(3) Für einen Job als Kamera-Assistent zog es Sebastian Bülowius nach dem Realschulabschluss vor knapp 15 Jahren nach Essen. Es folgten

© ThiemeMeulenhoff

weitere Jahre, die er als Veranstaltungstechniker auf Konzerten bekannter Bands in der ganzen Welt verbrachte. Bis 2009 der Wunsch größer wurde, professionell doch den Weg einzuschlagen, den er immer gehen wollte und den Werkzeugkoffer wieder in die Hand zu nehmen. Zudem habe es ihn, wie er erzählt, oft gestört, dass schicke Möbelstücke meist entweder nicht funktional oder zu teuer sind. Da half nur eins: Möbel selber kreieren. Diese sollten natürlich auch gut aussehen. Als Vorbild nennt er etwa die großen Nachkriegsdesigner Charles und Ray Eames, deren Stühle noch heute begehrt sind, weil sie keinem Trend unterliegen, qualitativ hochwertig und funktional sind. „Ich orientiere mich ein wenig an den 1930er- bis späten 1960er-Jahren. Ich mag die Formen, das Design ist ___11___ und passt darum auch heute noch“, beschreibt Sebastian seinen Stil, den er in einer Werkstatt in Frohnhausen umsetzt. *Modern Vintage* nennt er den Grundgedanken, mit dem er seine Stücke fertigt.

(4) In Handarbeit entstehen Tische, Bänke, Lampen, Fahrradständer oder aber auch Wohnaccessoires wie zum Beispiel der Flaschenöffner *Plubb*. Bislang setzt er seine Kleinserien neben einem regulären Job und komplett in Eigenregie um. Angefangen von den Entwürfen am PC bis hin zur Fertigstellung der Möbelstücke. Auch seine Internetseite hat Bülowius selbst gebastelt. Lediglich für das Gestalten des Logos oder von Flyern hat er sich Unterstützung geholt: vom Essener Illustrator und Zeichner Helge Jepsen.

(5) Bülowius‘ Stücke können online auf seiner Homepage gekauft werden. Teile seiner Kollektion gibt es zudem in Rüttenscheid, bei *Drei Zimmer Küche Bad*. Und die Lampe hat sogar im Möbeldesignladen *Vitra* Einzug gehalten. Hier reiht sie sich unter anderem zwischen die großen Designklassiker von Eames und Verner Panton ein.

naar: www.nrz.de, 08.06.2015

1p **8** Welche Aussage über Sebastian Bülowius stimmt mit dem 1. Absatz überein?
A Als Kind hat er sich immer wieder einen eigenen Werkzeugkasten gewünscht.
B Ein Werkzeugkasten hat in ihm die Liebe zum Möbelbauen erweckt.
C Seine Eltern wollten ihn mit einem Werkzeugkasten für einen handwerklichen Beruf begeistern.
D Zum fünften Geburtstag hat er einen Werkzeugkasten bekommen, ihn aber erst nach einigen Jahren benutzt.

1p **9** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 7?
A immer nur sein Hobby war
B seine tägliche Arbeit war
C zu seiner Berufsausbildung gehörte

„Möbel selber kreieren“ (Zeile 19-20)
1p **10** Welches Kennzeichen dieser Möbel wird im 3. Absatz **nicht** genannt?
A erschwinglich
B nachhaltig
C praktisch
D schön

1p **11** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 25?
A billig
B einzigartig
C farbenreich
D zeitlos

1p **12** Wie verhält sich der Satz „Lediglich für … Helge Jepsen.“ (Zeile 33-35) zu den vorangehenden Sätzen „Bislang setzt … selbst gebastelt.“ (Zeile 30-33)?
A als Einschränkung
B als Erklärung
C als Konkretisierung
D als Steigerung

1p **13** Was macht der Verfasser im letzten Absatz deutlich?
dass Bülowius‘ Entwürfe im Moment
A schon als Sammelobjekte gelten
B schon einigermaßen bekannt sind
C schon imitiert werden
D schon überall erhältlich sind

H 4 EXAMENtekst★ 2019-I: 4 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
boventitel, titel: Als je weet wat het woord ‘Gesäß’ betekent, heb je misschien al een idee waarover de tekst gaat. Als je het woord niet kent, kun je het opzoeken in het woordenboek.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.
twee vragen: Lees eerst de twee vragen, zodat je weet waarnaar je in de tekst moet zoeken. Bij de eerste vraag moet je bepalen welk van de zes woorden niet hetzelfde betekent als ‘Gesäß’ uit de titel. Bij de tweede vraag moet je vaststellen waarom de identificatie van de bestuurder van een auto door middel van zijn of haar zitvlak soms mislukt. Zou het woord ‘Gesäß’ misschien zitvlak betekenen? Je gaat de tekst gedetailleerd lezen om het antwoord op beide vragen te vinden.

Die Wahrheit über
das Gesäß des Menschen

Der Fingerabdruck des Menschen wird zur Identifizierung von Personen herangezogen. Japanische Autohersteller aber sagen: Das Hinterteil ist genauso einmalig wie der Abdruck des Fingers. Aus diesem Grund haben die Ingenieure des *Advanced Institute of Industrial Technology* in Tokio ein System entwickelt, das die Kehrseite des Menschen erkennt. Nur wenn sich der richtige Popo in den Sitz setzt, kann der Motor des Autos gestartet werden. 360 verschiedene Sensoren sind in den Autositz eingebaut. Sie detektieren insgesamt 39 Merkmale wie Senkungen, Kurven und Beulen des Allerwertesten und werten diese Informationen in einem dreidimensionalen Bild aus. Doch wehe, wenn das Gesäß durch ein wenig Winterspeck die Form verliert – dann verriegelt die Zündung automatisch, das Fahrzeug bleibt stehen. Das hätte aber einen positiven Nebeneffekt: Durch den Gang zur Arbeit

werden die paar Extrakilos schnell wieder abtrainiert und das Auto kann wieder mit dem gewohnten Hintern gestartet werden.

naar: Focus, 07.04.2012

„Gesäß“ (Titel)

1p **14** Mit welchem Wort ist **nicht** dasselbe gemeint?

A „Hinterteil“ (Zeile 2)
B „Kehrseite“ (Zeile 5)
C „Popo“ (Zeile 6)
D „Allerwertesten“ (Zeile 9)
E „Winterspeck“ (Zeile 11)
F „Hintern“ (Zeile 15)

Soms mislukt de identificatie van de bestuurder door middel van zijn/haar zitvlak en kan de auto niet gestart worden.

1p **15** Wat kan daarvan de oorzaak zijn volgens de tekst?

H 5 EXAMENtekst ★★★ 2019-I: 5 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
boventitel, titel, inleiding: De boventitel en inleiding maken duidelijk dat Vanessa Vaske in de zomer van 2012 ’s nachts op een goederenwagon is geklommen en daar een stroomstoot van 15.000 volt kreeg, die ze zwaargewond heeft overleefd. Ze waarschuwt nu andere jongeren voor een gevaar dat vaak wordt onderschat. Wat de sterrenhemel uit de titel daarmee te maken heeft, zal misschien tijdens het lezen van de tekst duidelijk worden.
illustratie: De vrouw op de foto is ongetwijfeld Vanessa Vaske.
bronvermelding: *www.spiegel.de* is de digitale versie van *Der Spiegel*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.

Junge Frau überlebt Bahnstromunfall

15 000 Volt statt Sternenhimmel

Im Sommer 2012 stieg Vanessa Vaske nachts auf einen stehenden Güterwaggon. Den Stromschlag überlebte sie schwerverletzt. Die Geschichte einer jungen Frau, die heute andere Jugendliche warnt – vor einer häufig unterschätzten Gefahr.

(1) Vanessa Vaske reagiert äußerlich nicht emotional, sie wirkt auch nicht nachdenklich, als sie in die Nähe des Ortes kommt, an dem sie fast ums Leben kam. „Ich habe nur so ein Kribbeln. Da ist immer noch diese Hoffnung, dass etwas von der Erinnerung wiederkommen könnte.“

Sie hat das Unglück gut verarbeitet, da sei kein Trauma, sagt Vanessa. Aber die Frage, warum genau sie am Osnabrücker Güterbahnhof auf einen Waggon geklettert ist, beschäftigt sie bis heute. Und manchmal quält sie sie auch.

(2) Das Unglück passierte am 11. August 2012. Die damals 21-Jährige war in einem Klub und lernte einen jungen Mann kennen, mit dem sie zum nahe gelegenen Rangierbahnhof ging. Die Züge standen still. Die beiden kletterten auf einen Waggon, Vanessa vermutlich zuerst. Die Quittung bekam ausschließlich sie: Weil die junge Frau der Oberleitung zu nahe kam, traf sie ein Stromschlag. Vanessa Vaske flog vom Waggon, nur ihre Flip-Flops blieben auf dem Dach stehen. Als sie ohnmächtig neben dem Gleis liegen blieb, war ihre Haut großflächig verbrannt und sie schwebte in akuter Lebensgefahr.

(3) Wer auf einen Bahnwaggon klettert, überlebt dieses Abenteuerspiel in vielen Fällen nicht. Die Oberleitungen haben – auch wenn kein Zug fährt – eine Spannung von 15 000 Volt, das sind 65-mal mehr als in einer Steckdose. Was Vanessa Vaske, und immer noch viele Menschen mit ihr, auch nicht wusste: Man muss die Leitungen oder Teile, durch die Strom fließt, nicht berühren, um einen tödlichen Schlag zu erleiden. Unterschreitet man die Distanz von eineinhalb Metern, droht bereits ein Spannungsüberschlag, auch Lichtbogen genannt. Der menschliche Körper fungiert dann als Leiter für den elektrischen Strom und erhitzt sich auf bis zu 20 000 Grad.

(4) Nach ihrem Unfall wurde Vanessa Vaske in einer Hamburger Spezialklinik behandelt. Die Ärzte mussten die junge Frau fünfmal operieren, erst dann war sie in einem stabilen Zustand. Erinnern kann sie sich an diese Phase kaum. „Ich hatte auch keine Schmerzen, ich war mit Morphium sehr gut versorgt.“ Nach sieben Wochen Behandlung konnte sie wieder entlassen werden – nach so einem schweren Unfall ungewöhnlich schnell. Sie habe einfach gutes Heilfleisch, sagt die junge Frau. Und lacht.

(5) Um mögliche Nachahmer zu warnen, hat Vanessa Vaske jetzt an einem knapp zehnminütigen Aufklärungsfilm der Bundespolizei mitgewirkt. Auf die große Frage nach dem Warum antwortet sie: „Ich bin da einfach drauf. Ich kann mich zwar nicht erinnern, aber ich glaube, dass ich gar nicht darüber nachgedacht habe.“ Die Gefahr sei ihr jedenfalls nicht bewusst gewesen. Sie könne sich vorstellen, dass sie sich die Sterne angucken wollte, weil das auf so einem alten, verrosteten Waggon sehr idyllisch sei.

(6) Als wir in der Nähe des Unfallorts stehen und Vaske auf diese Äußerung angesprochen wird, sagt sie: „Ja, ich will da aber eigentlich auch nicht zu viel reininterpretieren. Es war einfach eine total dumme, spontane Aktion.“ Möglicherweise sei es aber auch die Idee des jungen Mannes gewesen. Eigentlich, sagt Vanessa, wolle sie aber über ihren Begleiter gar nicht sprechen. „Wenn er das hier liest, macht er sich erneut Vorwürfe.“ Vorwürfe allerdings weniger, weil er mit ihr auf den Waggon geklettert sei – sondern vor allem, weil er sie nach dem Stromschlag

liegen ließ. Der junge Mann rannte, offenbar im Schock, zurück zum Klub. Erst dort habe er den Notarzt gerufen. In der Zwischenzeit war Vanessa Vaske schon von einem Lokführer gefunden worden, der den Stromschlag mitbekommen hatte.

(7) Jedes Jahr verunglückt eine zweistellige Zahl meist junger Erwachsener auf die gleiche Art wie Vanessa Vaske. Viele der Opfer von Bahnstromunfällen sind betrunken, wenn sie auf einen Waggon klettern. Vanessa Vaske war stocknüchtern. Zu ihrem Glück. „Wäre sie betrunken gewesen, hätte die Unfallversicherung nur die notwendige Erstversorgung bezahlt – alles weitere nicht mehr“, sagt Bundespolizist Hermann Lampen. Es gebe in Deutschland viele Familien von Bahnstrom-Opfern, die bis zu 100.000 Euro Schulden hätten, weil sie selbst für kosmetische Operationen und Rehabilitation aufkommen mussten.

(8) Nach ihrer Rehabilitation ist Vanessa in Hamburg geblieben, sie wollte nicht zurück nach Osnabrück. Hier versucht sie nun auf dem zweiten Bildungsweg ihr Abitur nachzuholen. Sie sei ein glücklicher Mensch, sagt sie, und immer wieder dankbar dafür, so glimpflich davongekommen zu sein. Emotional wird sie allerdings, wenn sie Jugendliche sieht, die auf Bahngleisen oder auch nur in deren Nähe spielen. Das sei in letzter Zeit häufiger vorgekommen. „Ich schreie die dann an, zeige denen meine Narben und sage: Das kann euch auch passieren!“

naar: www.spiegel.de, 04.08.2015

“vor einer häufig unterschätzten Gefahr” (inleiding)
In alinea 3 worden **twee** feiten genoemd die bij veel mensen onbekend zijn, waardoor ze het gevaar onderschatten.

2p **16** Welke twee zijn dat?

“warum genau … geklettert ist” (regel 6-7)
Een van de antwoorden die Vanessa op deze vraag geeft, is dat het gewoon een domme, spontane actie was, maar ze geeft nog meer antwoorden.

2p **17** Welke **twee** andere antwoorden op deze vraag geeft Vanessa in regel 35-54?

1p **18** Warum spricht Vanessa nicht gerne über „ihren Begleiter“ (Zeile 47-48)?
A Sie will nicht, dass er sich wieder schuldig fühlt.
B Sie will nichts mehr mit ihm zu tun haben.
C Sie will seine Identität beschützen.
D Sie will, dass er sich endlich bei ihr entschuldigt.

1p **19** In welchen zwei Absätzen wird die konkrete Geschichte Vanessa Vaskes verallgemeinert?
In den Absätzen
A 1 und 2.
B 1 und 8.
C 2 und 3.
D 3 und 7.
E 4 und 5.
F 7 und 8.

1p **20** Wat was de directe aanleiding voor dit artikel?
Citeer het zelfstandig naamwoord dat de kern van het antwoord op deze vraag vormt.

© ThiemeMeulenhoff

1p **21** Wie lässt sich der Ton des Textes am besten charakterisieren?
A als erstaunt
B als mitfühlend
C als sachlich
D als vorwurfsvoll

H 6 EXAMENtekst★ 2019-I: 6 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
boventitel, titel: Deze tekst is een fragment uit het boek ‘Rabensommer’ van Elisabeth Steinkellner.
illustratie: Dit is het omslag van het boek.
inleiding: Je leest dat Juli, Niels, August en Ronja al jarenlang de beste vrienden zijn en dat ze – net als raven – bijna alles samen hebben gedaan. Nu, na het behalen van het vwo-diploma, moet ieder voor zich beslissen hoe het verder zal gaan. De ik-persoon Juli besluit in een andere stad te gaan studeren en gaat op zoek naar een woning.
één vraag: Als er maar één vraag is, lees je die altijd eerst. Je moet aangeven of acht beweringen wel of niet overeenkomen met de inhoud van de tekst. Lees de beweringen en begin dan aan de tekst. Kom je bij een gedeelte dat over een van de beweringen gaat, dan lees je dat stuk nauwkeurig om te bepalen of je ‘wel’ of ‘niet’ moet opschrijven.

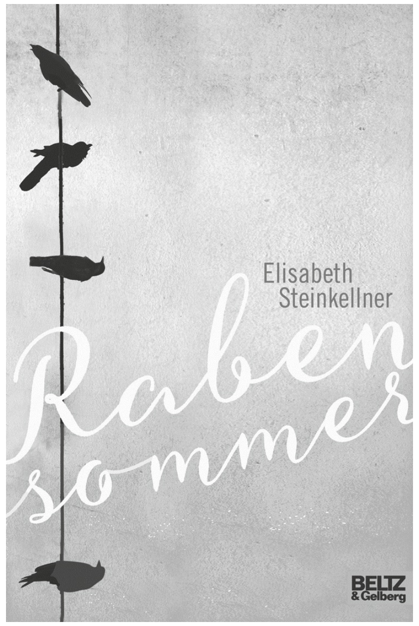

Ausschnitt aus:
Elisabeth Steinkellner

Rabensommer

Juli, Niels, August und Ronja sind seit Jahren beste Freunde, fast alles haben sie zusammen gemacht – wie Raben. Jetzt, nach dem Abitur, muss jeder für sich entscheiden, wie es weitergeht. Die Ich-Erzählerin Juli entschließt sich in einer anderen Stadt zu studieren und geht auf Wohnungssuche.

Eines aus der Zeitung, zwei aus dem Internet. Drei Inserate, drei Wohnungen. Das ist machbar an einem Nachmittag. Den Stadtplan habe ich dabei, ebenso alle Adressen und die Telefonnummern der Vermieter. Nur Niels fehlt. Hat heute Morgen plötzlich gekniffen. Der Wecker hat um sieben geklingelt, und Niels hat sich im Bett umgedreht und gebrummt: »Macht’s dir was aus, wenn du alleine fährst?« Ich: »Wie meinst’n das jetzt? Klar macht mir das was aus!« Aber er hat einfach gar nichts mehr gesagt. Zuerst war ich einfach baff. Dann wütend. Vor lauter Wut habe ich meine Bücher von seinem Fensterbrett genommen, sie in meine Tasche gepackt und bin wortlos raus aus seinem Zimmer. Ich ziehe aus, hat das geheißen. Jetzt auf der Stelle. Niels hat das natürlich kapiert und mir schon fünf Minuten später die erste Nachricht geschickt. Seither im Zwanzigminutentakt. Sorry und Ich liebe dich und blablabla.

© ThiemeMeulenhoff

Ich lehne an einem kleinen Mauervorsprung vor der Tür eines großen Wohnhauses. Das erste auf meiner Liste. Vierunddreißig Klingelknöpfe, zähle ich. Die Wohnung ist im zweiten Stock. Altbau, hofseitig, ein Zimmer, extra Küche, WC und Dusche, Parkettböden, Gasetagenheizung, befristet auf drei Jahre. Klingt doch gut. Und der Preis ist auch okay. Aber wo bleibt die Vermieterin?

Es ist heiß und weit und breit kein Schatten, in den ich mich flüchten könnte. Sitzen wäre gut. Ich lasse mich auf den Stufen vor der Haustür nieder und sehe mir die Vorbeikommenden an. Versuche, die bruchstückhaften Gespräche, die an mir vorüberwehen, einzufangen und mir vorzustellen, wer die Leute sind, die da gehen. Was sie arbeiten, wo sie wohnen, wie alt sie sind. Das lenkt vom Warten ab, zumindest ein bisschen. Kurz wünsche ich mir, ich hätte den Vorschlag meines Vaters, mich zu begleiten, angenommen. »Ich schaff das allein«, habe ich zu ihm gesagt, »und Niels kommt ja auch mit.« Nur, dass Niels jetzt eben doch nicht mit ist. Und die Vermieterin immer noch nicht da.

Ein paar Häuser weiter ist eine Bäckerei. Ich raffe mich auf, gehe hin, zögere kurz. Und wenn ausgerechnet jetzt die Vermieterin kommt und ich bin nicht da? Gehe dann aber doch hinein und bestelle Kaffee. Mit dem Pappbecher in der Hand schlendere ich wieder zurück zu meinen Stufen. Im Zweiminutentakt hole ich mein Telefon aus der Tasche und kontrolliere die Uhrzeit.

Dreißig Minuten nach der vereinbarten Zeit rufe ich die Vermieterin an. Sie geht ans Telefon, ich frage, ob sie sich verspätet, und sie sagt: »Ach so, die Wohnung. Die ist schon weg.« »Wie weg?«, frage ich, aber sie sagt: »Tut mir leid«, und legt auf. Ich bin zum zweiten Mal an diesem Tag einfach nur baff. Habe ich irgendwas verpasst? Hätte ich irgendein Handbuch lesen müssen, Wohnungssuche für Dummies, oder so?

Oder läuft das eben so?

naar: Rabensommer, 2015

4p **22** Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de tekst.

1 Juli denkt dat ze in één middag drie appartementen kan bezichtigen.
2 Juli zegt tegen Niels dat ze het uitmaakt.
3 Niels probeert het goed te maken met Juli.
4 Tijdens het wachten voert Juli gesprekjes met de voorbijgangers.
5 Juli's vader vond dat ze de bezichtiging van de appartementen beter alleen kon doen.
6 Juli verlaat de plek voor het huis waar ze heeft afgesproken even om in een café naar de wc te gaan.
7 De verhuurster reageert nogal onverschillig als Juli haar belt om te vragen waar ze blijft.
8 Juli vraagt zich af of ze zich wel voldoende op de bezichtiging van de appartementen heeft voorbereid.

Noteer achter elk nummer telkens 'wel' of 'niet'.

© ThiemeMeulenhoff

H 7 EXAMENtekst ★★ 2019-I: 7 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: De titel roept wellicht enige verbazing op: het is toch niet netjes om met eten te spelen? Het is te verwachten dat bij het lezen van de tekst duidelijk wordt waarom dat toch goed is.
illustratie: Op de foto zie je een peuter die met zijn handje met zijn eten bezig is.
twee vragen: Bij het bekijken van de twee vragen zie je dat het beide meerkeuze-invulvragen zijn. Lees bij een meerkeuze-invulvraag altijd de regels voor en na de open plek om te bepalen wat de juiste invulling is. Bij de eerste vraag vul je twee woorden in die natuurlijk allebei goed in de tekst moeten passen. Ook bij de tweede open plek moet de tekst met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.

Mit dem Essen spielt man doch!

(1) Eltern können sich zukünftig über ihr völlig zugeschmiertes Kind beim Mittagessen freuen. Denn eine Studie hat gezeigt: Spielen mit dem Essen hilft beim Erlernen der dazugehörigen Begriffe.

(2) Wissenschaftler der Universität von Iowa haben 16 Monate alten Jungen und Mädchen verschiedene Speisen wie Saft, Pudding oder Suppe vorgesetzt, damit spielen lassen und ihnen die dazugehörigen Wörter genannt. Kurze Zeit später zeigten sie ihnen dieselben Lebensmittel in einer anderen Gestalt, die sie dann identifizieren sollten. Diejenigen, die am __23__ matschten, herumstocherten und untersuchten, nannten am __23__ die richtigen Begriffe.

(3) Generell fällt es Kindern schwerer, sich die Bezeichnungen für flüssige oder breiige Substanzen zu merken als für feste Gegenstände. Diese besitzen nämlich immer __24__. Die Forscher vermuten, dass das Erfühlen der Struktur das Erlernen der Begriffe für Kinder einfacher macht.

naar: Focus, 02.12.2013

1p **23** Welche Ergänzungen passen in die Lücken im 2. Absatz?

A ausgiebigsten – häufigsten
B besten – wenigsten
C ekelhaftesten – unentschlossensten
D wenigsten – schnellsten

© ThiemeMeulenhoff

1p **24** Welche Ergänzung passt in die Lücke im 3. Absatz?
A denselben Geruch
B denselben Geschmack
C dieselbe Form
D dieselbe Temperatur

H 8 EXAMENtekst★★★ 2019-I: 8 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, inleiding: Ook als je het woord 'Kiez' niet kent, zal het je opvallen dat er in de titel en inleiding een paar vreemde zinnen staan. Is dat misschien 'Kiezdeutsch'? Uit de inleiding blijkt dat zulke zinnen op sommige Berlijnse scholen normaal zijn. Taalonderzoekers zijn van mening dat er een nieuwe omgangstaal ontstaat en dat we binnenkort allemaal zo zouden kunnen praten.
meerkeuze-invulvraag (regel 23): Omdat de open plek aan het begin van alinea 4 staat, lees je eerst de eerste regels van deze alinea. Als je dan nog niet genoeg informatie hebt, lees je ook de laatste regels van alinea 3. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Die Welt*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.

„Gehst du Bus?" Kiezdeutsch gibt's bald ohne Kiez

„Kommst du mit Klo?" oder „Ich war Fußball" – solche Sätze sind an manchen Berliner Schulen Alltag. Eine neue Umgangssprache entsteht, sagen Sprachforscher und glauben: Bald könnten wir alle so reden.

(1) Der neue Sprachtrend bei Jugendlichen klingt noch gewöhnungsbedürftig: „Ich komm mit Fahrradmahrrad" oder „Ich bring Colamola". Das heißt so viel wie: Ich komme mit dem Fahrrad. Und ich bringe dann auch Cola mit, erklärt Sprachwissenschaftlerin Heike Wiese, die an der Universität Potsdam lehrt.

(2) Ihre Germanistikstudenten haben Teenagern diese Sätze in türkisch geprägten Stadtvierteln Berlins abgelauscht. Das spielerische Wiederholen eines Wortes mit einem „m" davor habe seinen Ursprung im Türkischen, ergänzt Wiese. Für sie sind die Jugendlichen in Berlins Migrantenvierteln, wie Kreuzberg und Wedding, sprachlich sehr einfallsreich.

(3) Die Meinungen über das „Kiezdeutsch" (Kieze nennt man in Berlin einzelne Stadtviertel), das bei mehrsprachigen Jugendlichen besonders dynamisch und wandlungsfähig ist, gehen aber noch immer weit auseinander. Als Wiese vor zwei Jahren ein Buch zur Dialektgrammatik in Kreuzberg veröffentlichte und Sätze wie „Machst du rote Ampel?" nicht verwerflich, sondern eher innovativ fand, kochte die Berliner Volksseele hoch. Gelegt haben sich die Anfeindungen immer noch nicht ganz, berichtet sie: „Sprache ist wohl einer der wenigen Bereiche, in dem man noch offen rassistisch sein kann. Gettosprech oder Türkendeutsch sind dann noch die netteren Bezeichnungen."

(4) Dabei hat Kiezdeutsch weder in Berlin noch in anderen deutschen Städten automatisch etwas mit __28__ zu tun. Das hat jüngst die Berliner Soziolinguistin Diana Marossek in ihrer Doktorarbeit belegt, die nun für den Deutschen Studienpreis nominiert ist. Marossek, die in Berlin einen Kinderbuchverlag leitet, war dafür ein Jahr lang in 30 Berliner Schulen zu Gast. Als Praktikantin getarnt saß sie hinten im Klassenzimmer. Von ihrer Sprachforschung ahnten die Schüler nichts. In allen Berliner Bezirken hörte die Doktorandin zu, wie insgesamt rund 1400 Acht- und Zehntklässler miteinander redeten. Sie notierte zum Beispiel, wie oft Teenager mit Deutsch als Muttersprache „zum" oder „beim" wegließen. Ob im tiefbürgerlichen Zehlendorf oder in den Migrantenvierteln Neuköllns – sie fand keine großen Unterschiede. Überall fielen Sätze wie „Kommst du mit Klo?" oder „Ich war Fußball".

(5) „Auf das Thema Kiezdeutsch bin ich gekommen, als ich gehört habe, wie seltsam meine jüngere Schwester und ihre Freunde miteinander geredet haben", erinnert sich die Linguistin. „Heute weiß ich, dass es auch die Sprache von Schülern ohne Migrationshintergrund ist." Nur von türkischen Klassenkameraden hätten diese Teenager ihr Kiezdeutsch dabei nicht abgekupfert, ist Marossek überzeugt. Denn auch die „Berliner Schnauze" liebe das Weglassen von Artikeln und Präpositionen. „Auf Schicht sein" kennt aber auch das Ruhrgebietsdeutsch. Dort sind Grammatikkonstruktionen wie „Tu ma die Mama winken" oder „Meine Oma ihre Tasche" nicht nur ein Fall fürs Kabarett. Für Marossek haben sich damit zwei ähnliche Trends – deutsche Dialektgrammatik und Übernahmen aus der Muttersprache von Migranten – gefunden und verbunden.

(6) „Kiezdeutsch verstärkt, was ohnehin schon da war", sagt auch Forscherin Heike Wiese. Im gesprochenen Deutsch gebe es schon seit Langem den Trend, Artikel und Präpositionen zu verkürzen oder wegzulassen. „Darüber haben sich die Leute schon in den 1930er-Jahren aufgeregt", sagt sie. Gebremst hat das die Entwicklung nicht. Mit Bildung hat es auch nichts zu tun. Haltestellen-Sprache wie „Ich bin jetzt Zoo" brüllen in der U-Bahn und S-Bahn auch Akademiker ungeniert in ihr Handy.

(7) Und es gibt noch eine Erkenntnis. Heike Wiese geht davon aus, dass der Einfluss des Türkischen auf das Deutsche weit weniger stark ist als umgekehrt. Wissenschaftler beobachteten seit einer Weile, dass sich in Deutschland das Türkische stark verändert – es übernehme deutsche Ausdrücke und auch Konstruktionen aus der deutschen Grammatik, berichtet sie. Wie auch immer: Diana Marossek geht davon aus, dass Sätze wie „Gehst du Bus oder bist du mit Auto?" in Zukunft zur ganz normalen Hauptstadtsprache gehören werden.

(8) Forscherin Wiese meint, Kiezdeutsch stehe bei vielen Jugendlichen für das entspannte Plaudern unter Freunden – und manchmal auch für

 © ThiemeMeulenhoff

© ThiemeMeulenhoff

Provokation. Schüler wüssten dabei meist genau, wie ein Satz im Standard-Deutsch laute. Das glaubt Diana Marossek nicht. „Am Gymnasium ja, aber an anderen Schulen war ich mir da nicht immer sicher“, sagt sie.

(9) Doch selbst Lehrer, die sich zuerst über Kiezdeutsch amüsierten, hätten später unwillkürlich Artikel weggelassen. Dazu gibt es Kostproben in der Doktorarbeit. Schüler Sebastian sagt: „Ich brauche Wörterbuch!“ Und seine Lehrerin antwortet: „Liegt vorne auf Tisch.“

naar: Die Welt, 29.06.2014

„„Ich komm mit Fahrradmahrrad‘ oder Ich bring Colamola‘“ (Zeile 2)

1p **25** Wer in Berlin spricht gegenwärtig diese Art von Kiezdeutsch?
A „wir alle“ (Einleitung)
B „Sprachwissenschaftlerin Heike Wiese“ (Zeile 4)
C „Germanistikstudenten“ (Zeile 6)
D „Jugendliche[n] in Berlins Migrantenvierteln“ (Zeile 9-10)

1p **26** Was geht aus dem 3. Absatz hervor?
A Berliner aus verschiedenen Stadtvierteln verstehen einander manchmal nicht richtig.
B Es ist schwer festzustellen, welche Sprache als Kiezdeutsch zu bezeichnen ist.
C Kiezdeutsch ist nicht die einzige Jugendsprache in Berlin.
D Was ihre Sprache betrifft, sind die Berliner besonders empfindlich.

1p **27** Aus welchem Grund beurteilt Heike Wiese das Kiezdeutsch im 3. Absatz positiv?
A Es ist eine Sprache, die für jeden einfach ist.
B Es ist eine Sprache, die kreativ ist.
C Es ist eine Sprache, die von Migranten stammt.
D Es ist eine Sprache, die zur Jugend gehört.

1p **28** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 23?
A Alter
B Ausbildung
C Geschlecht
D Migration

2p **29** Van welke **twee** groepen mensen heeft het zusje van Diana Marossek volgens alinea 5 “Kiezdeutsch” geleerd?

1p **30** Wat is volgens alinea 5 een concreet talig kenmerk van “Kiezdeutsch”?

1p **31** Wie verhält sich der Satz „Haltestellen-Sprache … ihr Handy.“ (Zeile 53-55) zum vorangehenden Satz „Mit Bildung … zu tun.“ (Zeile 52-53)?
Er bildet dazu
A eine Konkretisierung.
B einen Gegensatz.
C eine Schlussfolgerung.
D eine Steigerung.

Volgens alinea 7 verandert het Duits onder invloed van het Turks minder sterk dan gedacht.

1p **32** Welk inzicht over het Turks in Duitsland wordt in alinea 7 besproken?

1p **33** Waarover verschillen de wetenschappers Wiese en Marossek van mening volgens alinea 8?

„Kiezdeutsch gibt’s bald ohne Kiez“ (Titel)

1p **34** Was ist mit diesen Worten gemeint?
Kiezdeutsch wird bald
A die allgemein akzeptierte Sprachform sein.
B nicht mehr mit Berlin verbunden sein.
C wieder von einer anderen Sprachvariante ersetzt werden.
D zu einem Forschungsobjekt werden.

H 9 EXAMENtekst★ 2019-I: 9 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: Na het lezen van de titel heb je waarschijnlijk nog geen idee waarover de tekst zal gaan.
illustratie: Op de foto zie je een muur met graffiti. Je kunt verwachten dat daarover iets in de tekst zal staan.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*
één vraag: Lees eerst de vraag. Je kunt dan bepalen waarop je moet letten en hoe je de tekst gaat lezen. Je moet erachter komen wat uit de titel over criminaliteit blijkt. Hiervoor ga je de tekst gedetailleerd lezen.

Sprühst du, klau ich

Sind Hauswände mit Graffiti besprüht, erhöht sich die Bereitschaft von Menschen, Straftaten zu begehen. Dies beobachteten Verhaltensforscher der niederländischen Universität Groningen bei Feldversuchen: Ein Brief, der aus einem Briefkasten herauslugte und offensichtlich Geld enthielt,

wurde öfter gestohlen, wenn sich Graffiti auf dem Kasten befanden. Die bunten Sprühgemälde animierten Passanten zudem dazu, mehr Müll auf die Straße zu werfen.

Einen vergleichbaren Effekt hatte auch Lärm von Feuerwerkskörpern. „Wenn ein Regelverstoß zur Gewohnheit wird, sinkt die Hemmschwelle, andere Regeln oder soziale Normen zu brechen“, schließen die Autoren aus ihrer Studie.

naar: Focus, 24.11.2008

1p **35** Was geht aus dem Titel hervor?
Kriminalität
A hat weniger Auswirkungen als erwartet.
B nimmt durch soziale Kontrolle ab.
C ruft neue Kriminalität hervor.
D soll angemessen bestraft werden.

H10 EXAMENtekst★★ 2019-I: 10 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, inleiding: Twee inwoners van Salzburg willen stimuleren dat er meer klederdracht op de dagelijkse werkplek wordt gedragen. En de 'Lederhosen-Donnerstag' die zij hebben bedacht, heeft succes. In een paar bedrijven vervangt de leren broek op donderdagen ook het gebruikelijke pak.
illustratie: Op de foto zie je een man die een 'Lederhose' draagt.
bronvermelding: *www.salzburg.orf.org.at* is de website van de Österreichische *Rundfunk* of *ORF*. Dit is de Oostenrijkse publieke omroep, die zijn hoofdzetel in Wenen heeft.
één vraag: Als er maar één vraag is, lees je die altijd eerst. Je moet aangeven of zes uitspraken over 'Lederhosen-Donnerstag' wel of niet overeenkomen met de inhoud van de tekst. Lees de uitspraken en begin dan aan de tekst. Kom je bij een gedeelte dat over een van de uitspraken gaat, dan lees je dat stuk nauwkeurig om te bepalen of je 'wel' of 'niet' moet opschrijven.

Lederhosen-Donnerstag immer beliebter

Zwei Salzburger wollen der Tracht im Arbeitsalltag mehr Bedeutung zukommen lassen und haben deshalb den „Lederhosen-Donnerstag“ erfunden. Und der setzt sich offenbar durch. In einigen Firmen ersetzt an Donnerstagen die Lederhose auch den Business-Anzug.

Für viele ist sie nur ein Stück Leder, für manche ein Lebensgefühl. Jeder zweite Salzburger hat eine – meist aus Hirsch-, Ziegen- oder Rehleder. Dass Männer mit Lederhose und Frauen im Dirndl in die Arbeit gehen, das sei Ziel vom „Lederhosen-Donnerstag“, sagt Initiator Georg Klampfer, ein Marketing-Fachmann: „Wenn man am Donnerstag durch die Stadt geht, soll man sehen, dass es ein Lederhosen-Donnerstag ist. Das war das Leitziel, das wir einmal definiert haben.“

Vier Mal im Jahr trägt ein Salzburger im Schnitt seine Lederne. Längst gehören auch Sportschuhe zu diesem Outfit. Für einen Kellner ist eine Lederne ohnehin nichts Neues, für einen Koch aber schon, bestätigt Jungkoch Florian Dittrich: „Es macht Spaß, auch in der Küche so zu arbeiten.“ Nach zwei Jahren ist der „Lederhosen-Donnerstag“ auch in Büros angekommen. Ob Anwalt, Steuerberater oder Sportartikelhersteller, man trägt Tracht, bestätigt die Angestellte Martina Lagler: „Es macht gute Stimmung und ist eine gute Energie.“

Der Steuerberater Felix Reitsperger ist auch ein Fan: „Man muss ein bissel differenzieren, welche Termine man hat. Aber insgesamt kann man sie bei den meisten Terminen sicher tragen.“ Initiator Christian Eibl erzählt, dass viele „blöd geschaut haben, wie ich das erste Mal in der Lederhose da war. Aber mittlerweile ist es gut etabliert. Wir sind eine junge, sportliche und dynamische Firma. Da ist die Lederhose eigentlich gerne gesehen.“

naar: www.salzburg.orf.at, 25.06.2015

3p **36** Geef van elk van de volgende uitspraken over het fenomeen "Lederhosen-Donnerstag" aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de tekst.
1 Er lijken nauwelijks zakelijke belemmeringen te zijn voor het meedoen aan "Lederhosen-Donnerstag".
2 Het heeft enkele jaren geduurd voordat "Lederhosen-Donnerstag" ook op kantoor een feit was.
3 In Salzburg overweegt men ook bij de overheid "Lederhosen- Donnerstag" in te voeren.
4 "Lederhosen-Donnerstag" is bedacht om het dragen van klederdracht te stimuleren.
5 Ook vrouwen dragen klederdracht op "Lederhosen-Donnerstag".
6 Sinds de invoering van "Lederhosen-Donnerstag" wordt ook in de privésfeer steeds vaker klederdracht gedragen.
Noteer achter elk nummer telkens 'wel' of 'niet'.

H11 EXAMENtekst★★★ 2019-I: 11 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, inleiding: Jens Runkehl zal ingaan op de vraag of de komma wellicht wordt afgeschaft. Hij geeft les aan de 'Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule' in Aken en doet daar onderzoek naar het onderwerp taal op internet.
illustratie: Als je de WhatsAppberichten leest, zie je dat de schrijvers ervan geen komma's gebruiken.
structuur van de tekst: De tekst is een interview met Jens Runkehl. De vragen van de verslaggever van *Der Spiegel* zijn vetgedrukt.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Der Spiegel.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.
noot 1: Deze noot geeft de vertaling van een woord in regel 22 dat je waarschijnlijk niet kent.

Schaffen wir das Komma ab, Herr Runkehl?

Jens Runkehl, 43, lehrt und forscht an der Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule Aachen zum Thema Sprache im Internet.

(1) Spiegel: Viele Menschen schreiben einander via Facebook und WhatsApp Mitteilungen. Oft verzichten sie dabei auf das Komma (Schön dass du da bist ...). Woran liegt das?
Runkehl: Das ist durch die Schnelligkeit und Häufigkeit bedingt. Es wird ja so viel kommuniziert wie nie zuvor. Natürlich fragen wir uns deshalb: Was kann ich beim Tippen entbehren?

(2) Schaffen wir das Komma ab?
Es steht zumindest auf dem Prüfstand, das war schon in der SMS-Kommunikation so. Auf der anderen Seite nutzen wir das Komma offline unverändert, in Briefen, in behördlichen Schreiben. Sagen wir es so: Wir schaffen uns lediglich variablere Einsatzmöglichkeiten von Zeichen.

(3) Wir sind also Herr über unsere Satzzeichen und nicht mehr Sklave?
Ich gebe Ihnen in Teilen recht. Ein weiteres Beispiel wären die Emoticons. Da setzen wir auch Satzzeichen in neue Zusammenhänge (:-)).

(4) Sind neben dem Komma weitere Satzzeichen bedroht?
Das Semikolon[1]. Seine Funktion ist im Bewusstsein vieler Menschen nicht mehr verankert. Und auch der Punkt fehlt heute immer öfter, besonders in der Werbung. Da steht die Bildsprache zunehmend im Vordergrund.

noot 1 Semikolon: puntkomma (;)

(5) Andere Satzzeichen werden mehrfach gesetzt, das Ausrufezeichen (!!!!!!) oder das Fragezeichen (????) ...
Diese Wiederholungen dienen der Intensivierung – wieder aus Tempo- und Platzgründen. Man spart Sätze, wie: Hast du das echt so gemeint?

(6) Ist das ein weiterer Schritt bei der Befreiung von Konventionen?
Ja, und die Forschung ist sich weitgehend einig, dass das keine schlechte Entwicklung sein muss. Wir sprechen von „funktionalen Schriftsprachvarianten". Sie stehen für die Kreativität der Nutzer. In einer schnellen Kommunikation geht es ja nicht darum, über Philosophie zu diskutieren.

(7) Und die Sprachwissenschaftler halten diese neue Lässigkeit aus?
Ich schon. Sprache hat sich stets verändert, und solange der Normgebrauch noch bekannt ist, die schnelle Sprache eine __39__ bleibt, ist es okay.

(8) Das heißt: Die Zeiten, in denen gebildete Menschen stets korrekt geschrieben haben, sind vorbei?
Je mehr Bildung, desto kompetenter kann jemand Zeichen setzen.

(9) Und wenn ein Verehrer einer Frau eine SMS mit zwei Kommafehlern schickt – sollte sie ihm antworten?
Auf jeden Fall. Dieser Verehrer bewirbt sich ja nicht um eine Stelle, sondern als Mensch.

naar: Der Spiegel, 25.09.2013

„Schaffen wir das Komma ab, Herr Runkehl?" (Titel)

1p **37** Wie beantwortet Jens Runkehl die Frage?
A Das Komma wird in schnellen Kommunikationsformen häufiger fehlen, doch in den konventionellen bleibt es behalten.
B Die zunehmende Kommunikation über soziale Medien wird dazu führen, dass die Satzzeichen langsam verschwinden.
C Durch die Überwachung der Sprachwissenschaft wird das Komma letztendlich überleben.
D Manche Satzzeichen werden abgeschafft, andere werden häufiger benutzt.

Leestekens kunnen weggelaten worden, maar ze kunnen, behalve op de normale manier, ook op andere manieren ingezet worden.

2p **38** Op welke **twee** manieren worden leestekens ingezet volgens Jens Runkehl?

1p **39** Welche Ergänzung passt in die Lücke im 7. Textabschnitt?
A Basisform
B Jugendsache
C Protestäußerung
D Seltenheit
E Variante

H12 EXAMENtekst★ 2019-I: 12 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
boventitel, titel: Ook als je het woord 'ignoranten' niet kent, maken boventitel en titel duidelijk dat fietsers in Berlijn bepaalde boetes kunnen krijgen.
structuur van de tekst: De tekst bestaat uit vier kopjes. Elk kopje beschrijft een situatie waarmee fietsers het verkeer in gevaar kunnen brengen. In de alinea eronder lees je meer over deze overtreding en die boete die kan worden opgelegd.
illustraties: Op de foto zie je een man die op de fiets aan het telefoneren is. Op de tekening is iemand onderweg die duidelijk alcohol heeft gedronken.
bronvermelding: De tekst is verschenen in de *Berliner Zeitung*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*
noot 1: Uit noot 1 blijkt hoe men bepaalde verkeersovertredingen en -misdrijven in Duitsland registreert.
één vraag: Bekijk eerst de twee vragen, zodat je weet waarnaar je in de tekst moet zoeken. Bij dit soort vragen kan het namelijk zijn dat je niet de hele tekst gedetailleerd hoeft te lezen, maar dat je door middel van een andere leesstrategie het goede antwoord kunt vinden (zie D2: *Oefenen met leesstrategieën*). Op die manier verlies je geen kostbare tijd. Hier kun je beide vragen beantwoorden door de structuur van de tekst te gebruiken. Je leest de vraag en bepaalt vervolgens onder welk kopje je het antwoord vindt. De rest van de tekst hoef je dan niet te lezen.

Berliner Straßenverkehr

Diese Strafen drohen ignoranten Fahrradfahrern

Nicht nur Fußgänger und Autofahrer klagen. Auch Radfahrer leiden unter den Ignoranten auf zwei Rädern. Deshalb haben wir besonders ärgerliche Verkehrssünden von Fahrradfahrern zusammengetragen, samt der im Bußgeldkatalog in vorgesehenen Strafen:

Fall 1: Quer über die Kreuzung
Der Radfahrer überquert bei roter Ampel und mit einem beherzten Pedalantritt diagonal die Kreuzung, während der Querverkehr schon unterwegs ist. Dem Beobachter bleibt vor Entsetzen fast das Herz stehen.
Strafe: Fahren über eine rote Ampel wird mit 60 Euro und einem Punkt in der Verkehrssünderdatei in Flensburg[1)] bestraft. Liegt im genannten Fall auch eine „Gefährdung“ vor, werden 100 Euro fällig. Das Bußgeld steigt bei Sachbeschädigung oder Unfall bis 180 Euro.

Fall 2: Telefonierende und Musik hörende Radfahrer
Morgens im Berufsverkehr auf der Karl-Liebknecht-Straße: Das Handy klingelt. Obwohl man mit dem Rad fährt, geht man ran. Es könnte ja der Chef schon auf dem Weg zur Arbeit etwas wollen. Andere hören ihre Lieblingsmusik. Ist doch beschwingter, mit einem Sound im Ohr zu radeln.

Strafe: Ohne Freisprechanlage darf während des Radfahrens nicht telefoniert werden. Oder das Telefonat kostet 25 Euro. Ist der Knopf im Ohr und sind die Hände frei, ist gegen ein Telefonat rein rechtlich nichts einzuwenden. Wird aber so laut Musik gehört, dass man nicht mehr auf den Verkehr reagiert, dann fallen 15 Euro an.

Fall 3: Auf dem Gehweg fahren
Nur keine Umwege. In 500 Metern muss man sowieso nach links abbiegen. Warum für diese kurze Strecke auf die rechte Fahrbahnseite wechseln, um dann wieder über die Straße zu müssen? Da ist es doch viel einfacher, entweder links auf dem Bürgersteig zu fahren oder notfalls auf dem Radweg entgegen der Fahrtrichtung. Wird schon gut gehen.

Strafe: Selbst wenn es gut geht, behindert der Radfahrer doch oft Fußgänger und andere Radfahrer. Die Bequemlichkeit ahndet der Gesetzgeber generell mit einem Bußgeld ab 15 Euro, mit Behinderung/Gefährdung anderer werden zwischen 20 und 30 Euro fällig. Bei einem Unfall oder einer Sachbeschädigung geht es nicht unter 30 Euro ab. Punkte in Flensburg gibt es für die Fußwegfahrer leider nicht.

Fall 4: Mit Alkohol wird's richtig teuer
Nach der After-Work-Party oder Betriebsweihnachtsfeier steigt man trotz Alkoholgenusses aufs Fahrrad, um rasch nach Hause zu kommen. Das ist bekanntermaßen gefährlich und kann auch sehr teuer werden.

Strafe: Laut *fahrrad.bussgeldkatalog.org* kann ein Fahrradfahrer schon mit über 0,3 Promille und auffälligem Fahrstil eine Strafanzeige erhalten. Mit mehr als 1,6 Promille erhält man drei Punkte in Flensburg, ein „variables“ Fahrverbot für das Auto und möglicherweise auch für das Fahrrad plus MPU (Medizinisch-Psychologische Untersuchung, umgangssprachlich auch „Idiotentest“ genannt). Auch mit einer Geldstrafe von mehreren hundert Euro müssen alkoholisierte Radfahrer rechnen.

naar: Berliner Zeitung, 21.10.2015

noot 1 Flensburg: Voor bepaalde verkeersovertredingen en -misdrijven worden in Duitsland strafpunten gegeven. Bij acht punten wordt het rijbewijs voor minstens zes maanden ingetrokken. De computer waarop het aantal punten bijgehouden wordt, staat in de Noord-Duitse stad Flensburg.

Je fietst door Berlijn en luistert via je oordopjes naar muziek.
1p **40** Onder welke voorwaarde mag dat?

De schrijver van dit artikel vindt dat op het trottoir fietsen eigenlijk strafpunten in Flensburg zou moeten opleveren.
1p **41** Uit welk woord blijkt dit?
Citeer het betreffende woord.

H 1 EXAMENtekst 2019-I: 1

1p **1 B** In regel 1-6 schrijft Harald Steinmüller: Toen ik bleef 'zitten', moest ik in de nieuwe klas door een dieptepunt ('Wie is de zittenblijver?'), wat voor mij een goede (heilsame) les was. Maar elk zittenblijven heeft toch het voordeel dat je zo ongeveer (in etwa) de stof van het hele jaar herhaalt waardoor je een voorsprong hebt, omdat je de leerstof al eens hebt gehad. Uit deze regels blijkt dat Harald Steinmüller een voorstander van zittenblijven is.
Het kopje boven de bijdrage van Peter Lorenz (regel 9) luidt: 'Zittenblijven achterhaald'. Deze woorden lijken erop te duiden dat hij een tegenstander van zittenblijven is. Deze indruk wordt bevestigd in regel 12: Daar is geen plaats meer voor zittenblijven. Peter Lorenz is dus tegen zittenblijven. Het juiste antwoord lijkt antwoord B te zijn. Natuurlijk lees je ook de overige twee bijdragen om te kijken of dat geen beter antwoord oplevert.
In regel 18-19 staat: Als uiterste (letztes) dreigement voor kinderen en jongeren die niet voor rede vatbaar zijn (vernunftresistente), moet de mogelijkheid van zittenblijven blijven bestaan (beibehalten). Hieruit blijkt dat Volker Rathgeber voor zittenblijven is.
In regel 26-27 schrijft Lothar Meyer: 'Zittenblijven' is een grondrecht van de mens dat niemand ontnomen mag worden. Hij is dus ook een voorstander van zittenblijven.
Je hebt alle vier de alinea's doorgenomen en kunt nu concluderen dat antwoord B het juiste antwoord is.

1p **2 C** In regel 32-35 lees je dat Lothar Meyer zelf ook is blijven zitten en dat hij de beslissing die zijn moeder toen nam om hem een klas terug te laten zetten (zurückzustufen) als een bevrijding heeft ervaren, als het ware (quasi) als 'vergeving van de zonden'.
Behalve Harald Steinmüller is dus ook Lothar Meyer vroeger weleens blijven zitten.

H 2 EXAMENtekst 2019-I: 2

1p **3 D** In regel 17-18 staat dat Jan Vormann er in 2007 tijdens het Italiaanse kunstfestival *Arte in Sabina* mee is begonnen om gaten in muren met legostenen op te vullen (stopfen).
In regel 7-10 lees je dat de Berlijnse kunstenaar zelf (eigenhändig) vervallen (marode) gebouwen met legostenen opknapt (bessert … aus). Hieruit blijkt dat hij actief bezig is met het verfraaien van gebouwen. De werkwoordsvorm 'bessert … aus' betekent dus hetzelfde als het in de vraag geciteerde zinsdeel.
In regel 18-20 staat dat hij intussen gebouwen in 40 steden, zoals in Madrid, Mexicostad en Budapest 'verlegoisiert' heeft. Ook uit deze werkwoordsvorm blijkt dat hij gebouwen met legostenen heeft verfraaid.
In regel 20-21 lees je dat je op een kaart op internet kunt zien waar hij al overal bezig is geweest (gewerkelt). De werkwoordsvorm 'gewerkelt' geeft ook aan dat hij zich met het opknappen van gebouwen heeft beziggehouden.
In regel 21-23 staat dat op de kaart alleen in Duitsland tien steden staan, waaronder ook Vormanns geboortestad, waarin zes locaties zijn aangegeven (gekennzeichnet).
De werkwoordsvorm 'gekennzeichnet' geeft dus alleen op de kaart aan waar Vormann heeft gewerkt, maar betekent **niet** dat hij actief bezig is om 'gaten in muren met legostenen op te vullen'. Het juiste antwoord is dus D.

1p **4 A** In alinea 4 staat dat de afgestudeerde beeldhouwer (Diplom-Bildhauer) het belangrijk vindt om met materialen te werken waarmee mensen iets positiefs verbinden. Daarbij past het kleurrijke (bunte) kinderspeelgoed bijzonder goed. Op die manier is volgens Vormann de waarschijnlijkheid groter dat de mensen over het gebouw beginnen na te denken.
In deze alinea legt Vormann uit waarom hij juist lego gebruikt. De vraag moet dus luiden: **Warum ausgerechnet Lego?**

2p **5** De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **Ze posten foto's van zijn project/kunst / de legokunst (op *Instagram* / op internet).** [1p]
- **Ze bootsen zijn project/kunst / de legokunst na / doen hem na.** [1p]

Opmerking
Voor het eerste element krijg je geen scorepunt als blijkt dat het gaat om andere kunst dan die van Jan Vormann of voor een antwoord als 'Ze posten foto's'.
In regel 30-32 lees je dat Vormanns project intussen wereldwijd een grote groep aanhangers (Anhängerschaft) heeft gekregen. Deze fans posten foto's van zijn straatkunst uit steden als New York City, Barcelona, Quito en Amsterdam op *Instagram.*
In regel 33-34 staat dat mensen over de hele wereld Vormanns idee nabootsen (Nachahmer) en zijn idee in eigen projecten omzetten.

2p **6** **1 = wel; 2 = niet; 3 = niet; 4 = wel**
Indien vier antwoorden goed: 2 punten; indien drie antwoorden goed: 1 punt; indien twee of minder antwoorden goed: 0 punten.
1 In alinea 4 staat dat de afgestudeerde beeldhouwer (Diplom-Bildhauer) het belangrijk vindt om met materialen te werken waarmee mensen iets positiefs verbinden. Daarbij past het kleurrijke (bunte) kinderspeelgoed bijzonder goed. Op die manier is volgens Vormann de waarschijnlijkheid groter dat de mensen over het gebouw beginnen na te denken. Dit motief speelt voor Jan Vormann dus wel een rol bij het uitoefenen van zijn legokunst.
2 Nergens in de tekst vind je een aanwijzing waaruit blijkt dat Jan Vormann mensen wil wijzen op hun verantwoording voor het nageslacht. Dit motief speelt dus niet een rol voor Jan Vormann bij het uitoefenen van zijn legokunst.
3 Nergens in de tekst staat een aanwijzing dat Jan Vormann met het hergebruik van legostenen op een duurzame levensstijl wil attenderen. Dit motief speelt dus niet een rol voor Jan Vormann bij het uitoefenen van zijn legokunst.
4 Bij het lezen van het vierde motief valt je natuurlijk op dat het woord handtekening tussen aanhalingstekens staat. Waarom dat zo is, moet tijdens het lezen van de tekst duidelijk worden. In regel 14-16 staat dat Jan Vormann met zijn project graag onbekende steden en mensen wil leren kennen. Hij wil een statement maken (ein Zeichen setzen) of gewoon de boodschap achterlaten: 'Ik ben hier geweest'. Een statement of een bewijs dat je ergens bent geweest, is natuurlijk geen echte handtekening maar kan in figuurlijke zin als zodanig worden opgevat. Hij wil dus zijn 'handtekening' achterlaten op de door hem bewerkte muren. Dit motief speelt voor Jan Vormann wel een rol bij het uitoefenen van zijn legokunst.

1p **7 D** In het algemeen zal een auteur zijn mening in de laatste alinea van de tekst geven.
In regel 34-35 van alinea 5 omschrijft de auteur de legokunst van Jan Vormann als een eenvoudig maar geniaal (geniales) concept om de wereld een beetje kleurrijker te maken (gestalten).
Het juiste antwoord is dus antwoord D.

H 3 EXAMENtekst 2019-I: 3

1p **8 B** In regel 1-5 staat: Wat deze gereedschapskist, die Sebastian Bülowius voor zijn vijfde verjaardag kreeg, eens voor gevolgen (Auswirkungen) zou hebben, hadden zijn ouders toen waarschijnlijk (wohl) niet gedacht. Door dit cadeau kreeg hij het erg te pakken: hamer en schroevendraaier waren niet meer weg te denken uit zijn leven. 'Mijn eerste tafel heb ik gemaakt toen ik 13 jaar was', herinnert Sebastian zich. Uit de eerste alinea blijkt dus dat een gereedschapskist zijn liefde voor het maken van meubels heeft opgewekt.

1p **9 A** Regel 7-8 luidt: Wat jarenlang **?**, daarmee is de 33-jarige nu een eigen zaak begonnen (selbständig gemacht). Als kind heeft hij de gereedschapskist als speelgoed gebruikt, nu heeft hij van meubelmaken zijn beroep gemaakt.
De juiste invulling is dus: Wat jarenlang altijd alleen maar zijn hobby was (**immer nur sein Hobby war**), daarmee is de 33-jarige nu een eigen zaak begonnen.

1p **10 B** Voordat je alinea 3 gaat lezen, bekijk je natuurlijk de vier antwoordmogelijkheden. Weet je wat de vier aangeboden woorden betekenen?
In regel 18-20 staat dat het Sebastian vaak heeft gestoord dat chique meubelstukken meestal of niet functioneel of te duur zijn. Daar was maar een oplossing mogelijk (Da half nur eins): zelf meubels ontwerpen. Die moesten er natuurlijk ook mooi uit zien.
In de derde alinea worden dus drie kenmerken genoemd waaraan de meubels van Sebastian moeten voldoen:
1 Ze moeten functioneel (praktisch) zijn.
2 Ze moeten betaalbaar zijn (erschwinglich).
3 Ze moeten er goed uitzien (schön).
Alleen het kenmerk duurzaam (nachhaltig) wordt niet genoemd.

1p **11 D** In regel 23-26 beschrijft Sebastian zijn stijl. Hij zegt: 'Ik richt me een beetje op de tijd tussen de jaren 1930 tot eind 1960. Ik houd van de vormen, het design is **?** en is daarom ook vandaag de dag nog actueel.'
Sebastian laat zich inspireren door een stijl uit vroegere jaren die ook nog in onze tijd past. Dit betekent dat het ontwerp tijdloos (**zeitlos**) is.

1p **12 A** In regel 30-33 lees je dat Sebastian zijn kleine collecties (Kleinserien) tot nu toe naast een vaste baan helemaal in eigen regie maakt. Van het ontwerpen op de pc tot en met de voltooiing (Fertigstellung) van de meubelstukken. Ook zijn internetpagina heeft Bülowius zelf gebouwd (gebastelt). In regel 33-35 staat dat hij alleen voor de vormgeving (Gestalten) van zijn logo of van flyers de hulp heeft ingeschakeld van illustrator en tekenaar Helge Jespen uit Essen.
Uit regel 30-33 blijkt dat Sebastian alles zelf doet, maar in regel 33-35 staat dat hij op één punt hulp heeft gehad. Deze regels vormen dus een beperking (Einschränkung) ten opzichte van de inhoud van regel 30-33.

1p **13 B** In alinea 5 staat dat Bülowius' producten online via zijn internetpagina kunnen worden gekocht. Delen van zijn collectie zijn bovendien te koop (gibt es) in Rüttenscheid bij *Drei Zimmer Küche Bad*. En de lamp is zelfs sinds kort in meubeldesignwinkel *Vitra* verkrijgbaar. Hier krijgt de lamp een plaats (reiht sie sich ein) tussen onder andere de grote klassieke designstukken van Eames en Verner Panton.
Als je twijfelt over het juiste antwoord, kan het wegstrepen van foute antwoorden helpen. In deze alinea staat niet dat Bülowius' ontwerpen al als verzamelobjecten worden beschouwd (antwoord A) en ook niet dat deze al geïmiteerd worden (antwoord C). Zijn ontwerpen zijn hier en daar al te koop, maar nog niet overal (antwoord D). Het juiste antwoord is dus B: Zijn ontwerpen zijn al enigszins bekend.

© ThiemeMeulenhoff

H 4 EXAMENtekst 2019-I: 4

1p **14 E** Als je het woord 'Gesäß' niet kent en het bij de oriëntatie vooraf nog niet in het woordenboek hebt opgezocht, doe je dat natuurlijk voordat je de tekst gaat lezen. Dat levert de vertaling *achterste*, *zitvlak* op. Je moet dus bepalen welk van de aangegeven woorden **niet** hetzelfde betekent.
Als je de antwoordmogelijkheden bekijkt, vallen er meteen al een aantal af: 'Hinterteil', 'Kehrseite' en 'Hintern' betekenen ongetwijfeld hetzelfde als 'Gesäß'. De antwoorden A, B en F zijn dus onjuist. Als je de overige drie woorden niet kent, kun je de tekst gaan lezen of eerst deze woorden in het woordenboek opzoeken.
In regel 4-7 staat dat ingenieurs in Tokio een systeem hebben ontwikkeld dat het achterste (Kehrseite) van de mens herkent. De motor van de auto kan alleen worden gestart, als het juiste achterwerk (Popo) in de stoel gaat zitten. Antwoord C valt hiermee ook af.
In regel 7-9 lees je dat er 360 verschillende sensoren in de autostoel zijn ingebouwd. Die detecteren in totaal 39 kenmerken van het zitvlak (Allerwertesten). Nu valt antwoord D af.
In regel 10-12 staat: Maar o wee, als het zitvlak door een beetje winterspek zijn vorm verliest – dan blokkeert (verriegelt) de ontsteking (Zündung) automatisch, het voertuig blijft staan. Het woord 'Winterspeck' vind je misschien niet in het woordenboek, maar je kunt het ontrafelen: het is vetweefsel (Speck) dat zich op je achterste heeft gevormd, als je in de winter bent aangekomen. Het vet zit weliswaar op je zitvlak, maar het woord 'Winterspeck' betekent **niet** hetzelfde als 'Gesäß'. Het juiste antwoord is dus antwoord E.

1p **15** De kern van een goed antwoord is:
De vorm (van het zitvlak) / Het zitvlak is veranderd (door gewichtstoename of -afname).
Opmerking
Acceptabel: Omdat de bestuurder winterspek heeft gekregen / dikker is geworden.
In regel 10-12 staat: Maar o wee, als het zitvlak door een beetje winterspek zijn vorm verliest – dan blokkeert (verriegelt) de ontsteking (Zündung) automatisch, het voertuig blijft staan.
Hieruit blijkt dat de identificatie van de bestuurder door middel van zijn/haar zitvlak mislukt, als de vorm van het zitvlak is veranderd door gewichtstoename. Daardoor kan de auto niet gestart worden.

H 5 EXAMENtekst 2019-I: 5

2p **16** De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **Als de trein niet rijdt, kan er toch stroom op de bovenleiding staan. / Bovenleidingen staan altijd onder spanning.** [1p]
- **Als je de leiding niet aanraakt, kun je ook/toch onder stroom komen te staan / kan je lichaam als geleider functioneren.** [1p]

In alinea 3 moet je twee feiten vinden die bij veel mensen onbekend zijn, waardoor ze het gevaar onderschatten. Het gaat hier om het gevaar dat je loopt als je op een stilstaande treinwagon klimt (regel 18-19).
Het eerste feit staat in regel 19-20: De bovenleidingen hebben – ook als er geen trein rijdt – een spanning van 15.000 volt.
Het tweede feit vind je in regel 21-26: Vanessa Vaske wist niet dat ook als je de leidingen of onderdelen waar de stroom doorheen gaat niet aanraakt, je toch een dodelijke stroomstoot (Schlag) kunt krijgen. Bij een afstand van minder dan anderhalve meter kan het menselijke lichaam als geleider (Leiter) van elektrische stroom fungeren.

© ThiemeMeulenhoff

2p **17** De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **Ze wilde naar de sterren kijken. / Het leek haar idyllisch.** [1p]
- **Een vriendje/jongen/jongeman / haar begeleider stelde het voor.** [1p]

Uit regel 37-40 blijkt dat Vanessa eigenlijk niet goed weet waarom ze op de wagon is geklommen.
Haar eerste andere antwoord staat in regel 40-42. Daar lees je dat ze zich kan voorstellen dat ze naar de sterren wilde kijken, omdat dat haar op zo'n oude verroeste wagon heel idyllisch leek.
In regel 46-47 vind je haar tweede andere antwoord. Daar zegt Vanessa: 'Misschien is het ook het idee van de jongeman geweest.'

1p **18 A** In regel 47-49 zegt Vanessa dat ze eigenlijk helemaal niet over haar vriendje (Begleiter) wil spreken. 'Als hij dat hier leest, maakt hij zichzelf opnieuw (erneut) verwijten.'
Vanessa wil dus niet dat hij zich weer schuldig voelt.

1p **19 D** Bij deze vraag ben je op zoek naar twee alinea's die niet specifiek over het ongeluk van Vanessa gaan.
In regel 1-3 lees je dat Vanessa uiterlijk niet emotioneel reageert en dat ze ook niet piekerend (nachdenklich) overkomt (wirkt), als ze in de buurt van de plaats komt waar ze bijna om het leven is gekomen. In regel 5 staat dat Vanessa het ongeluk goed heeft verwerkt en dat ze er geen trauma aan heeft overgehouden. Deze passages geven aan dat alinea 1 specifiek over het ongeluk van Vanessa gaat. Antwoord A en B vallen dus af.
In regel 9-11 staat dat het ongeluk op 11 augustus 2012 gebeurde. Vanessa, die toen 21 jaar was (Die damals 21-Jährige), had in een club een jongeman leren kennen en ging samen met hem naar het in de buurt gelegen rangeerstation. In regel 13-15 lees je dat Vanessa te dicht bij de bovenleiding kwam en een stroomstoot kreeg. Ze vloog van de wagon, terwijl alleen haar slippers (Flip-Flops) op het dak bleven staan. In alinea 2 worden dus de aanleiding en de toedracht van Vanessa's ongeluk beschreven. Ook deze alinea gaat dus specifiek over haar ongeluk. Antwoord C valt dus af.
In alinea 3 lees je: Wie op een treinwagon klimt, overleeft dit avontuurlijke spel vaak niet. Op de bovenleidingen staat – ook als er geen trein rijdt – een spanning van 15.000 volt. Vanessa Vaske, en met haar nog veel meer mensen, wist niet dat je ook als je de leidingen of onderdelen waar de stroom doorheen gaat niet aanraakt, je een dodelijke stroomstoot (Schlag) kunt krijgen. Als je dichterbij komt dan anderhalve meter (Unterschreitet … Metern) kan de stroom al overslaan, wat ook wel lichtboog wordt genoemd. Het menselijk lichaam vormt dan als het ware (fungiert) een geleider voor de elektrische stroom en wordt verhit tot 20.000 graden. In deze alinea wordt in het algemeen beschreven hoe je – als je te dicht bij de bovenleidingen komt – door de stroom kunt worden getroffen. Deze alinea gaat niet specifiek over het ongeluk van Vanessa. Antwoord D zou dus het juiste antwoord kunnen zijn. Daarom lees je nu alinea 7.
In regel 55-57 staat dat er elk jaar meer dan tien (eine zweistellige Zahl) jonge volwassenen op dezelfde manier als Vanessa verongelukken. Veel slachtoffers van dergelijke ongelukken zijn dronken, als ze op een wagon klimmen. In regel 61-63 staat dat er in Duitsland veel families van slachtoffers zijn die wel 100.000 euro schuld hebben, omdat ze de kosmetische operatie en revalidatie (Rehabilitation) zelf moesten betalen. In deze alinea wordt in het algemeen beschreven welke gevolgen een ongeluk als dat Vanessa kan hebben. Het juiste antwoord is dus antwoord D.
Voor de zekerheid skim je de overige alinea's. In regel 28-29 lees je: Na haar ongeluk werd Vanessa Vaske in Hamburg in een speciale kliniek behandeld. In regel 31-32 zegt Vanessa: 'Ik had ook geen pijn; het was goed dat ze me morfine hadden gegeven.' Alinea 4 gaat dus specifiek over Vanessa's ongeluk en antwoord E valt daarom af. Dat betekent dat je alinea 5 kunt overslaan.
Ook alinea 8 gaat over Vanessa: Na haar revalidatie is ze in Hamburg gebleven, ze wilde niet terug naar Osnabrück (regel 64-65). Ze is een gelukkig mens, zegt ze, en steeds weer dankbaar dat ze er zo goed (glimpflich) van af is gekomen (regel 66-68). Alinea 8 valt dus ook af.
Antwoord D is inderdaad het juiste antwoord.

1p **20** **Aufklärungsfilm (regel 36)**
Oorspronkelijk was bovenstaand zelfstandig naamwoord het juiste antwoord. Later heeft het College voor Toetsen en Examens besloten dat bij deze vraag altijd 1 scorepunt moet worden toegekend, ongeacht of er wel of geen antwoord is gegeven, en ongeacht het gegeven antwoord.
Toelichting: Een directe aanleiding wordt onvoldoende duidelijk in de tekst genoemd.

1p **21 C** Nergens in de tekst vind je een aanwijzing dat de toon van de tekst verbaasd, meevoelend of verwijtend is. Je kunt de toon van de tekst dus het best als zakelijk omschrijven.

H 6 EXAMENtekst 2019-I: 6

4p **22** **1 = wel; 2 = niet; 3 = wel; 4 = niet; 5 = niet; 6 = niet; 7 = wel; 8 = wel**
Indien acht antwoorden goed: 4 punten; indien zeven antwoorden goed: 3 punten; indien zes antwoorden goed: 2 punten; indien vijf antwoorden goed: 1 punt; indien vier of minder antwoorden goed: 0 punten.
Tip: Bedenk dat je voor deze vraag 4 punten kunt krijgen. Het is dus de moeite waard om hiervoor de nodige tijd te nemen.

1. Aan het eind van de inleiding lees je dat de ik-persoon Juli besluit om in een andere stad te gaan studeren en dat ze op zoek gaat naar een woning. In regel 1-3 staat: Een uit de krant en twee van het internet. Drie advertenties (Inserate), drie woningen. Dat is op een middag te doen (machbar).
   Juli denkt dus dat ze in één middag drie appartementen kan bezichtigen.
   Bewering 1 komt wel overeen met de inhoud van de tekst.
2. Uit regel 5-10 blijkt dat Niels, de vriend van Juli, besluit om tegen de afspraken in niet mee te gaan op zoek naar een woning. In regel 10-13 lees je dat Juli uit woede haar boeken van zijn vensterbank heeft gepakt, ze in haar tas heeft gestopt en zonder iets te zeggen (wortlos) zijn kamer uit is gegaan. Dat betekende: ik vertrek. Nu meteen.
   Juli is dus zonder een woord te zeggen, vertrokken. Ze zegt dus niet tegen Niels dat ze het uitmaakt. Bewering 2 komt niet overeen met de inhoud van de tekst.
3. In regel 13-15 lees je dat Niels natuurlijk heeft begrepen wat het vertrek van Juli betekent en dat hij haar al na vijf minuten het eerste bericht heeft gestuurd. Daarna om de twintig minuten (im Zwanzigminutentakt). Sorry en ik houd van je en blablabla.
   Met zijn berichtjes probeert Niels het dus weer goed te maken met Juli.
   Bewering 3 komt wel overeen met de inhoud van de tekst.
4. In regel 23-26 staat dat Juli op de treden voor de huisdeur gaat zitten en naar de voorbijgangers kijkt. Ze probeert flarden van gesprekken (bruchstückhaften Gespräche) op te vangen en zich voor te stellen wie de mensen zijn, die daar lopen. Wat ze voor werk doen, waar ze wonen, hoe oud ze zijn.
   Juli hoort dus tijdens het wachten delen van gesprekken van voorbijgangers. Maar ze voert zelf geen gesprekken met hen. Bewering 4 komt niet overeen met de inhoud van de tekst.
5. In regel 28-30 lees je dat Juli even zou willen dat ze het voorstel van haar vader om met haar mee te gaan (begleiten), had aangenomen. 'Ik red dat wel alleen', heeft ze tegen hem gezegd en 'Niels gaat immers ook mee.'

© ThiemeMeulenhoff

© ThiemeMeulenhoff

Juli's vader heeft dus voorgesteld om met haar mee te gaan bij de bezichtiging van de appartementen. Bewering 5 komt niet overeen met de inhoud van de tekst.

6 In regel 32-34 lees je dat een paar huizen verder een bakkerij is. Juli staat moeizaam op (raffe mich auf), gaat daarnaartoe, maar aarzelt kort. En als uitgerekend nu de verhuurster komt en zij is er niet? Ze gaat dan toch de bakkerij binnen en bestelt koffie.
Juli verlaat de plek voor het huis dus even om koffie te halen in een bakkerij. Bewering 6 komt niet overeen met de inhoud van de tekst.

7 In regel 38-41 staat: Dertig minuten na de afgesproken tijd bel ik de verhuurster. Zij neemt de telefoon op, ik vraag of ze later komt en zij zegt: 'Ach, de woning. Die is al weg.' 'Hoezo weg?' vraag ik, maar zij zegt: 'Het spijt me', en beëindigt het gesprek'.
De verhuurster reageert dus inderdaad nogal onverschillig als Juli haar belt om te vragen waar ze blijft. Bewering 7 komt wel overeen met de inhoud van de tekst.

8 In regel 41-44 lees je: Vandaag ben ik voor de tweede keer helemaal sprakeloos (baff). Heb ik iets gemist? Had ik een of ander handboek moeten lezen, Huizenjacht voor dummies, of zoiets? Of gaat dat nu eenmaal zo?
Hieruit blijkt dat Juli zich afvraagt of ze zich beter op de bezichtiging had moeten voorbereiden. Bewering 8 komt dus wel overeen met de inhoud van de tekst.

H 7 EXAMENtekst 2019-I: 7

1p **23 A** In regel 3-6 staat dat een onderzoek heeft aangetoond dat spelen met eten het leren van de daarbij behorende begrippen bevordert (hilft). In regel 7-13 wordt een experiment met 16 maanden oude kinderen beschreven. Regel 13-15 luidt: Diegenen die **__?__** kliederden, in hun eten zaten te roeren (herumstocherten) en dit onderzochten, noemden **__?__** de juiste begrippen.
Als spelen met eten de begripsvorming bevordert, zullen kinderen die dit doen het juiste begrip dus het vaakst (am häufigsten, antwoord A) of het snelst (am schnellsten, antwoord D) kunnen noemen. De antwoorden B en C vallen dus af. Het is onlogisch dat kinderen die het minst met hun eten spelen, het snelst het juiste begrip zouden kunnen noemen. Antwoord D valt ook af. Regel 13-15 moet dus luiden: Kinderen die het uitgebreidst (**ausgiebigsten**) kliederden, in hun eten zaten te roeren en dit onderzochten, konden de juiste begrippen het vaakst (**häufigsten**) noemen.

1p **24 C** In regel 16-18 lees je dat het voor kinderen in het algemeen moeilijker is de benaming voor vloeibare of brijachtige substanties te onthouden (sich … zu merken) dan voor vaste voorwerpen. In regel 18-20 staat dat de onderzoekers vermoeden dat het voelen van de structuur het leren van de begrippen voor kinderen makkelijker maakt. Brijachtige substanties hebben geen vaste vorm; vaste voorwerpen wel. Het is dus logisch dat kinderen de begrippen voor vaste voorwerpen makkelijker kunnen onthouden, omdat deze altijd dezelfde vorm (**dieselbe Form**) hebben.

H 8 EXAMENtekst 2019-I: 8

1p **25 D** In regel 6-7 staat dat de studenten in de Duitse taal- en letterkunde (Germanistikstudenten) van Heike Wiese zinnen als 'Ich komm mit dem Fahrradmahrrad' of 'Ich bring Colamola' hebben opgevangen (abgelauscht) in stadswijken van Berlijn waar voornamelijk Turken wonen. In regel 9-11 lees je dat de studenten de jongeren in migrantenwijken, zoals Kreuzberg en Wedding, qua taal (sprachlich) heel creatief (einfallsreich) vinden.

© ThiemeMeulenhoff

Uit deze passages blijkt dat jongeren in migrantenwijken van Berlijn tegenwoordig dit soort 'Kiezdeutsch' spreken.

1p **26 D** In regel 12-15 staat dat de meningen over het 'Kiezdeutsch' nog steeds ver uiteenlopen. In regel 15-18 lees je dat toen Wiese in haar boek van twee jaar geleden het 'Kiezdeutsch' niet verwerpelijk maar juist vernieuwend (innovativ) noemde, de gemoederen hoog opliepen onder de burgers van Berlijn (kochte die Berliner Volksseele hoch). De vijandigheden (Anfeindungen) zijn nog steeds niet helemaal over. De derde alinea maakt dus duidelijk dat de inwoners van Berlijn wat hun taal betreft heel erg gevoelig zijn.

1p **27 B** In regel 15-18 lees je dat Wiese twee jaar geleden een boek publiceerde waarin ze het 'Kiezdeutsch' niet verwerpelijk maar juist vernieuwend (innovativ) noemde. De gemoederen liepen toen hoog op onder de burgers van Berlijn (kochte die Berliner Volksseele hoch).
Heike Wiese beoordeelt het 'Kiezdeutsch' dus als iets positiefs, omdat het een taal is die vernieuwend is. Bij dit oordeel past 'creatief' uit antwoord B het best.

1p **28 D** In alinea 4 wordt het onderzoek beschreven dat Diana Marossek voor haar proefschrift (Doktorarbeit) heeft gedaan. In regel 25-30 staat dat zij daarvoor een jaar lang op 30 scholen in Berlijn te gast was. De leerlingen dachten dat zij een stagiaire was (Als Praktikantin getarnt) en daarom achter in de klas zat. Van haar taalonderzoek wisten ze niets. In alle wijken (Bezirke) luisterde de promovenda (Doktorandin) hoe in totaal 1400 leerlingen van de tweede en vierde klas van het voortgezet onderwijs met elkaar spraken. In regel 33 lees je het resultaat van haar onderzoek: zij vond geen grote verschillen.
'Kiezdeutsch' heeft dus noch in Berlijn noch in andere Duitse steden automatisch iets met migratie (**Migration**) te maken (regel 22-23).

2p **29**
- **van Turkse klasgenoten / Turken / migranten** [1p]
- **van sprekers van het Berlijns(e dialect) / Berlijners / mensen die (een) dialect spreken** [1p]

In regel 37-41 zegt Diana Marossek: 'Nu weet ik dat het ook de taal van leerlingen zonder migratieachtergrond is.' Ze is ervan overtuigd dat deze teenagers hun 'Kiezdeutsch' niet alleen van Turkse medeleerlingen hebben overgenomen (abgekupfert). Want ook mensen die het Berlijnse dialect spreken ('Berliner Schnauze') houden ervan om lidwoorden (Artikeln) en voorzetsels (Präpositionen) weg te laten.
Het zusje van Diana Marossek heeft het 'Kiezdeutsch' dus geleerd van Turkse klasgenoten en van mensen die het Berlijnse dialect spreken.

1p **30** De kern van een goed antwoord is:
het weglaten (en/of afkorten) van lidwoorden en/of voorzetsels/preposities

Opmerkingen
- Acceptabel: het weglaten van woorden/lidwoorden/voorzetsels.
- Als je 'artikelen' in plaats van 'lidwoorden' noemt: 0 punten.

In regel 38-41 staat dat Diana Marossek ervan overtuigd is dat deze teenagers hun 'Kiezdeutsch' niet alleen van Turkse medeleerlingen hebben overgenomen (abgekupfert). Want ook mensen die het Berlijnse dialect spreken ('Berliner Schnauze') houden ervan om lidwoorden (Artikeln) en voorzetsels (Präpositionen) weg te laten.
Uit deze regels blijkt dat de 'Berliner Schnauze' en het 'Kiezdeutsch' een concreet talig kenmerk gemeen hebben, namelijk het weglaten van lidwoorden en voorzetsels.

© ThiemeMeulenhoff

1p **31 A** In regel 48-52 zegt Heike Wiese dat 'Kiezdeutsch' versterkt wat er toch al was. Volgens haar bestaat in het gesproken Duits al veel langer de trend om lidwoorden en voorzetsels te verkorten of weg te laten. Daarover hebben mensen zich al in de jaren 1930 opgewonden. Tegengehouden (Gebremst) heeft dat de ontwikkeling niet. In regel 52-53 staat: Met opleiding heeft dat niets te maken. Hieruit blijkt dat het gebruik van het 'Kiezdeutsch' dus onafhankelijk is van het opleidingsniveau. In regel 53-55 lees je dat ook academici zinnen als 'Ik ben nu dierentuin' in de metro en tram ongegeneerd in hun mobiele telefoon roepen.
Ook academici gebruiken 'Kiezdeutsch'. Regel 53-55 geeft dus een concreet voorbeeld van de inhoud van regel 52-53.

1p **32** De kern van een goed antwoord is:
Het Turks (in Duitsland) verandert sterk onder invloed van het Duits. / Het Turks (in Duitsland) neemt Duitse uitdrukkingen en constructies (uit de Duitse grammatica) over.
In regel 56-60 staat dat Heike Wiese ervan uitgaat dat de invloed van het Turks op het Duits veel minder groot is dan omgekeerd. Wetenschappers merken (beobachten) sinds enige tijd dat het Turks in Duitsland sterk verandert – het neemt Duitse uitdrukkingen en ook zinsconstructies uit de Duitse grammatica over.

1p **33** De kern van een goed antwoord is:
(over de aanname) dat leerlingen/jongeren (die 'Kiezdeutsch' gebruiken/ spreken), weten hoe het in de standaardtaal / in het Duits / officieel/ eigenlijk hoort/moet / dat hun taal afwijkt van de standaardtaal
In regel 64-67 lees je dat onderzoekster Wiese van mening is dat veel jongeren 'Kiezdeutsch' gebruiken om ontspannen met vrienden te praten (Plauderen) – en soms ook om te provoceren. Leerlingen weten volgens haar daarbij meestal precies hoe een zin in het Standaardduits moet luiden. In regel 67-69 staat dat Diana Marossek dat niet gelooft. 'Op het gymnasium wel, maar op andere scholen was ik daar niet altijd zeker van.'
Wiese en Marossek verschillen dus van mening over de vraag of jongeren die 'Kiezdeutsch' gebruiken, weten hoe het in de standaardtaal eigenlijk hoort.

1p **34** **A/B** Oorspronkelijk was antwoord B het juiste antwoord. Later heeft het College voor Toetsen en Examens besloten dat naast antwoord B ook antwoord A goed moet worden gerekend.
De titel geeft aan dat het te verwachten is dat 'Kiezdeutsch' over een tijdje niet alleen in bepaalde wijken van Berlijn (regel 12-13) wordt gesproken. Het juiste antwoord zou dus B zijn.
De laatste zin van de inleiding luidt: Binnenkort zouden we allemaal zo kunnen praten. Deze zin kan erop duiden dat 'Kiezdeutsch' binnenkort de algemeen geaccepteerde taalvorm is.
Omdat beide antwoorden inhoudelijk even goed zijn, is zowel antwoord A als antwoord B juist.

H 9 EXAMENtekst 2019-I: 9

1p **35 C** In regel 1-2 staat dat mensen eerder ertoe neigen (Bereitschaft) strafbare feiten te plegen, als muren van huizen met graffiti zijn bespoten. In regel 10-11 lees je dat als een overtreding van een regel normaal wordt (zur Gewohnheit wird), de drempel lager wordt om andere regels of sociale normen te schenden (brechen).
Uit beide passages blijkt dus dat criminaliteit nieuwe criminaliteit oproept.

© ThiemeMeulenhoff

H 10 EXAMENtekst 2019-I: 10

3p **36** **1 = wel; 2 = wel; 3 = niet; 4 = wel; 5 = wel; 6 = niet**
Indien zes antwoorden goed: 3 punten; indien vijf antwoorden goed: 2 punten; indien vier antwoorden goed: 1 punt; indien drie of minder antwoorden goed: 0 punten.
Tip: Bedenk dat je voor deze vraag 3 punten kunt krijgen. Het is dus de moeite waard om er de nodige tijd aan te besteden.

1. In regel 21-24 staat dat 'Lederhosen-Donnerstag' na twee jaar ook op kantoren is geaccepteerd (angekommen). Zowel de advocaat, de belastingadviseur als de producent van sportartikelen draagt deze klederdracht.
   Er lijken dus nauwelijks zakelijke belemmeringen te zijn voor het meedoen aan 'Lederhosen-Donnerstag'. Bewering 1 komt wel overeen met de inhoud van de tekst.
2. In regel 21-22 lees je dat 'Lederhosen-Donnerstag' na twee jaar ook op kantoren is geaccepteerd (angekommen).
   Het heeft dus inderdaad enkele jaren geduurd voordat 'Lederhosen-Donnerstag' ook op kantoor een feit was. Bewering 2 komt wel overeen met de inhoud van de tekst.
3. In de inleiding staat: Twee inwoners van Salzburg willen de klederdracht op de dagelijkse werkplek (Arbeitsalltag) belangrijker maken en hebben daarom de 'Lederhosen-Donnerstag' bedacht. En deze heeft blijkbaar succes (setzt … durch). In enkele bedrijven vervangt de leren broek op donderdagen ook het gebruikelijke pak. In sommige bedrijven wordt de 'Lederhose' dus al gedragen, maar er is geen sprake van het feit dat men in Salzburg ook bij de overheid overweegt 'Lederhosen-Donnerstag' in te voeren. Bewering 3 komt dus niet overeen met de inhoud van de tekst.
4. In de inleiding lees je dat twee inwoners uit Salzburg de klederdracht belangrijker willen maken. In regel 4-8 zegt Georg Klampfer: Het doel van 'Lederhosen-Donnerstag' is dat mannen met een leren broek en vrouwen in een dirndl naar hun werk gaan.
   Deze dag is dus bedacht om het dragen van klederdracht te stimuleren.
   Bewering 4 komt wel overeen met de inhoud van de tekst.
5. In regel 4-8 zegt Georg Klampfer: Het doel van 'Lederhosen-Donnerstag' is dat mannen met een leren broek en vrouwen in een dirndl naar hun werk gaan.
   Hieruit blijkt dat ook vrouwen klederdracht dragen op 'Lederhosen-Donnerstag'.
   Bewering 5 komt dus wel overeen met de inhoud van de tekst.
6. In de tekst vind je geen aanwijzingen die erop wijzen dat sinds de invoering van 'Lederhosen-Donnerstag' ook in de privésfeer steeds vaker klederdracht wordt gedragen. Bewering 6 komt dus niet overeen met de inhoud van de tekst.

H 11 EXAMENtekst 2019-I: 11

1p **37 A** Je hebt in de oriëntatie vooraf al gezien dat deze tekst een interview is waarbij de interviewvragen vetgedrukt zijn. Om deze examenvraag te beantwoorden lees je natuurlijk eerst het antwoord op de tweede vraag. Daarin zegt Jens Runkehl het volgende over het afschaffen van de komma: Het staat tenminste ter discussie (auf dem Prüfstand), dat was al zo bij de communicatie via sms. Aan de andere kant gebruiken we de komma offline nog steeds (unverändert), in brieven en in ambtelijke (behördlichen) stukken. Laten we het zo zeggen: we maken het alleen maar mogelijk om op een andere manier om te gaan (variabele Einsatzmöglichkeiten) met leestekens (Zeichen).
Jens Runkehl zegt dus dat de komma in snelle vormen van communicatie vaker zal ontbreken, maar dat deze in de conventionele communicatie behouden zal blijven.

© ThiemeMeulenhoff

2p **38** De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **Er worden emoticons/smileys van gemaakt. / Ze worden gecombineerd tot een andere betekenis.** [1p]
- **Ze worden achter elkaar gezet / herhaald. / Ze worden gebruikt om (een stukje) tekst / een woord te benadrukken/intensiveren/beklemtonen. / Ze worden gebruikt om een stukje tekst / een woord te vervangen.** [1p]

De derde vraag van het interview luidt: Wij zijn dus de baas over onze leestekens en geen slaaf meer? Jens Runkehl antwoordt: Ik geef u ten dele gelijk. Een ander voorbeeld zijn de smileys (Emoticons). Daar gebruiken we leestekens in nieuwe combinaties (Zusammenhänge).
Dit is de eerste andere manier waarop leestekens worden ingezet: Er worden smileys van gemaakt.
In de vijfde vraag van het interview staat dat leestekens (Satzzeichen) meerdere keren achter elkaar worden gezet, zoals het uitroepteken (!!!!!) of het vraagteken (?????).
Dit is de tweede andere manier waarop leestekens worden ingezet: Ze worden herhaald.

1p **39 E** Vraag 7 van het interview luidt: Kunnen de taalwetenschappers deze nieuwe nonchalance (Lässigkeit) aan? Jens Runkehl antwoordt: Ik wel. De taal is steeds veranderd en zo lang het normale gebruik nog bekend is, de snelle taal een **?** blijft, is het oké.
In het tweede antwoord van het interview heb je al gelezen dat Jens Runkehl zich flexibel opstelt met betrekking tot het weglaten van de komma in snelle vormen van communicatie. Hij vindt het geen probleem als de snelle taal een variant (**Variante**) blijft.

H12 EXAMENtekst 2019-I: 12

1p **40** **Je moet het verkeer kunnen horen / op het verkeer kunnen reageren.**
Opmerking
Acceptabel: Het geluid mag niet te hard staan.
Bij de oriëntatie vooraf heb je al naar de structuur van de tekst gekeken. In de tekst worden vier gevallen beschreven, die duidelijk te herkennen zijn aan de vetgedrukte kopjes. Om deze vraag te beantwoorden lees je natuurlijk ‘Fall 2: Telefonierende und Musikhörende Radfahrer’. In regel 27-28 lees je: Staat de muziek zo hard dat je niet meer op het verkeer reageert, dan krijg je een boete van 15 euro.
Je mag dus op de fiets met oordopjes naar muziek luisteren, maar je moet op het verkeer kunnen reageren.

1p **41** **leider**
Om deze vraag te beantwoorden lees je natuurlijk ‘Fall 3: Auf dem Gehweg fahren’. In regel 35-36 staat: Zelfs als het goed gaat, hindert de fietser toch vaak voetgangers en andere fietsers. In regel 39-40 lees je: Bij een ongeluk of bij materiële schade (Sachbeschädigung) kom je er niet met een boete van onder de 30 euro vanaf (geht … ab). Punten in Flensburg krijg je helaas (leider) niet, als je op de stoep fietst (Gehwegfahrer).
Uit het woord ‘helaas’ blijkt dat de schrijver van dit artikel vindt dat fietsen op het trottoir eigenlijk strafpunten in Flensburg zou moeten opleveren. Omdat je moet citeren (niet vertalen dus), luidt jouw antwoord: leider.

© ThiemeMeulenhoff

I 2019-II met uitwerkingen

In dit onderdeel vind je een volledig examen. Elke tekst wordt voorafgegaan door een ‘oriëntatie vooraf’ die je helpt om je te focussen op de tekst en de vragen.
Het examen wordt gevolgd door de uitgewerkte antwoorden. Lees voordat je begint de aanwijzingen op bladzijde 155, die ook voor dit examen gelden.

Van elke tekst is de moeilijkheidsgraad aangegeven door middel van het toekennen van één, twee of drie sterren.

De cijferbepaling vind je achter in deze bundel in de bijlage.

© ThiemeMeulenhoff

I 1 EXAMENtekst★★ 2019-II: 1 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
aanwijzing boven de tekst: Uit de aanwijzing boven de tekst blijkt dat er in alinea 4 een aantal zinnen is weggelaten en dat hierover een vraag zal gaan.
titel, illustratie: De tekst gaat over iemand die overdag leraar is en 's avonds ork. Als je niet weet wat een ork is, helpt de eerste illustratie je verder. Deze foto toont namelijk een dergelijk sciencefictionfiguur.
inleiding: De inleiding maakt duidelijk dat live-rollenspelers elkaar in het bos of op een verlaten militair terrein ontmoeten en daar ridders uit de middeleeuwen of mutanten uit de toekomst spelen. Fotograaf Boris Leist heeft deze rollenspelers in beeld gebracht en spreekt hierover met een verslaggever van de *Süddeutsche Zeitung*.
structuur van de tekst: De inleiding en structuur van de tekst maken duidelijk dat het hier om een interview gaat. De vragen van de verslaggever zijn vetgedrukt.
bronvermelding: De tekst is verschenen in het *Süddeutsche Zeitung-Magazin*. Dit is een bijlage bij de vrijdageditie van de *Süddeutsche Zeitung*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.
noot 1: Deze noot geeft uitleg over een woord in regel 57 dat je waarschijnlijk niet kent en dat je ook niet in het woordenboek zult vinden.

Uit alinea 4 is een aantal zinnen weggelaten, zie hiervoor opgave 6.

Tagsüber Lehrer, abends Ork

Live-Rollenspieler treffen sich im Wald oder auf leerstehendem Militärgelände – und spielen dort Ritter aus dem Mittelalter oder Mutanten aus der Zukunft. Der Fotograf Boris Leist hat sie porträtiert und spricht darüber mit der *Süddeutschen Zeitung*.

(1) SZ-Magazin: Sie haben vier Jahre lang mehrere *Live Action Role Plays (LARP)* begleitet. Wie läuft so eine Rollenspiel-Veranstaltung ab?
Boris Leist: Es gibt zwar ein grob umrissenes Setting für die einzelne Veranstaltung, etwa dass sie im Mittelalter, in der Zukunft oder in einer Fantasiewelt verortet ist, aber grundsätzlich entwickeln sich die Spiele aus sich selbst heraus. Zum vorgegebenen Thema kreiert jeder Spieler einen eigenen Charakter mit komplexer Hintergrundgeschichte und kreativer Gewandung – häufig aus alten Theaterbeständen, die aber noch ausführlich umgenäht werden. Mit diesem Charakter bewirbt er sich dann und wenn der überzeugt, darf er bei der Veranstaltung teilnehmen. Ein Organisationsteam aus Ehrenamtlichen kümmert sich um ein geeignetes Gelände – oft in einem Wald oder schon einmal auf leerstehendem Militärgelände – und um eine ordnungsmäßige Anmeldung der Veranstaltung. Schließlich kommen oft einige Hundert Spieler für mehrere

Tage zusammen, da müssen auch sanitäre Anlagen und Rettungssanitäter gewährleistet sein.

(2) Was fasziniert Sie so an diesen Spielen?
Vor allem beeindruckt es mich, wie viel Zeit, Geld und Leidenschaft die Rollenspieler in ihr Hobby stecken und auf welch hohem Niveau sie ihre Ideen umsetzen. Einer besuchte zum Beispiel extra einen Schmiedekurs, um die Metallteile seiner vierlagigen Rüstung möglichst originalgetreu selbst herzustellen. Und im Fantasy-Genre ist es wichtig, sich in einer mittelalterlichen, fast schon geschwollenen Sprache auszudrücken: Die Rollenspieler sind also während der jeweiligen Veranstaltungen, die in der Regel nur einmal jährlich stattfinden, wirklich voll und ganz in der Welt, die sie sich ausgedacht haben. Abgesehen davon trainieren viele aber auch das ganze Jahr über bestimmte Kampftechniken.

(3) Welche Menschen spielen denn diese Rollenspiele?
Das ist das Schöne daran: Man trifft die unterschiedlichsten Menschen, wie z.B. Lehrer und KFZ-Mechaniker, es macht nichts aus, wo man herkommt oder welche Religion man hat – es geht einzig und allein um den Charakter, den man spielt. Der älteste Rollenspieler, von dem ich gehört habe, ist über 90, er spielt einen Zauberer. Bei den meisten Veranstaltungen sind die Spieler aber zwischen 18 und 40 Jahren alt.

(4) Spielen die Live-Rollenspieler jedes Jahr denselben Charakter?
Ja, meistens schon.

(5) Womit kann man diese Rollenspiele am ehesten vergleichen: mit Computerspielen, mit Theater oder mit Abenteuer-Brettspielen?
Ich denke, es ist eine Mischung aus einem ganz komplexen Computerspiel und Theater: Ähnlich wie in einem PC-Spiel schlendert der Spieler in einer fiktiven Welt oft einfach los und wartet, dass etwas passiert. Wenn plötzlich ein Trupp aufkreuzt, muss er reagieren, ohne zu wissen, was die anderen sagen oder tun werden. Es gibt keine klaren Regeln wie bei einem Brettspiel, darum läuft es auch manchmal nicht ganz perfekt, weil die Spieler ja auch keine Schauspieler sind. Aber diese ungewisse Eigendynamik des Spiels ist ja das Spannende.

(6) Können Sie sich vorstellen, dass diese Rollenspiele populärer werden?
Auf jeden Fall. In Deutschland ist die Szene ohnehin schon am größten. Durch andere populäre Bewegungen wie *Cosplay*[1)] trifft man auch in der

noot 1 Cosplay (costume play): een van oorsprong Japanse vorm van performance art waarbij de deelnemers gebruikmaken van kostuums en accessoires om een bepaald personage of idee uit te beelden

Öffentlichkeit auf verkleidete Menschen – was auch dazu beiträgt, dass fantasievolle Spiele mehr und mehr gesellschaftlich akzeptiert werden. Es gibt auch schon einige kommerzielle Veranstaltungen wie das Drachenfest in Diemelstadt, bei denen teilweise 8 000 Menschen teilnehmen. Ich denke, *LARP* wird kein Massenphänomen werden, aber zunehmend mehr Neugierige anziehen.

naar: Süddeutsche Zeitung-Magazin, Dezember 2016

1p **1** Was wird im 1. Absatz über die Kleidung der *LARP*-Spieler ausgesagt?
A Sie ist weniger wichtig als die Rolle, die gespielt wird.
B Sie kostet die Spieler viel Geld.
C Sie wird für jedes neue Spiel ein wenig umgeändert.
D Sie wird oft aus alten Kostümen aufgearbeitet.

"entwickeln sich […] aus sich selbst heraus" (regel 6-7)
1p **2** Met welk zelfstandig naamwoord in alinea 5 wordt hetzelfde bedoeld?
Citeer het betreffende zelfstandig naamwoord.

1p **3** Um wie viel konkrete Angelegenheiten kümmert sich das „Organisationsteam" (Zeile 12) laut des 1. Absatzes?
A um eine
B um zwei
C um drei
D um vier
E um fünf
F um sechs

De schrijver maakt duidelijk dat *LARP*-spelers veel tijd, geld en passie in hun hobby steken, een voorbeeld daarvan is het gebruik van middeleeuwse taal.
2p **4** Noem nog **twee** andere concrete voorbeelden uit alinea 2. Let op: geef je antwoord in het Nederlands, **niet citeren!**

"Welche Menschen spielen denn diese Rollenspiele?" (regel 29)
1p **5** Welk bijvoeglijk naamwoord vormt de kern van het antwoord op deze vraag?
Citeer het betreffende bijvoeglijk naamwoord.

"Ja, meistens schon." (regel 37)
De onderstaande zinnen vormen de rest van alinea 4. Ze staan hieronder in verkeerde volgorde.
1p **6** Wat is de juiste volgorde?
a Außerdem sind die Gewandungen – man spricht nicht von Kostümen – sehr aufwendig und teuer, manche kosten die Spieler schon 5.000 Euro!
b Es geht den Spielern ja auch um die Weiterentwicklung ihres Charakters in seinen Fähigkeiten und Erfahrungen.
c Für diesen Fall haben einige Spieler dann doch noch einen Zweitcharakter dabei, aber dann wird's noch teurer.
d Wenn aber ein Charakter stirbt, kann er nicht mehr mitspielen, das nehmen sie sehr genau.
Noteer de letters a tot en met d in de juiste volgorde.

2p **7** Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de regels 38-63.
1 Bij *LARP* moet je vaak inspelen op onverwachte situaties.
2 *LARP* verspreidt zich vanuit Duitsland over de rest van de wereld.
3 *LARP* wordt door buitenstaanders steeds minder raar gevonden.
4 Door de toenemende commercie zal *LARP* op den duur steeds minder aantrekkelijk worden.
Noteer achter elk nummer 'wel' of 'niet'.

1p **8** Was spricht aus der letzten Antwort von Boris Leist?
A Ärger
B Übermut
C Zuversicht
D Zweifel

I 2 EXAMENtekst★ 2019-II: 2 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, illustratie: De tekst gaat over een tandenborstel met een smartphoneaansluiting.
bronvermelding: *Focus online* is de digitale versie van het nieuwsblad *Focus*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.
één vraag: Lees eerst de vraag. Je kunt dan beoordelen waarnaar je moet zoeken en hoe je de tekst gaat lezen. Waarvan zou het afhankelijk kunnen zijn of deze tandenborstel inderdaad op de markt zal komen? Om deze vraag te kunnen beantwoorden moet je de tekst gedetailleerd lezen.
noot 1: Deze noot geeft uitleg over een begrip in regel 17 dat je misschien niet kent.

Zahnbürste mit Smartphone-Anbindung

Im Herbst bringt der Hersteller *Kolibree* voraussichtlich seine neue Zahnbürste mit Smartphone-Anbindung auf den Markt. Das gleichnamige Zahnputzinstrument soll per Bluetooth mit einem Smartphone verbunden sein und so die Putzgewohnheiten des Nutzers speichern und auswerten. So kann kontrolliert werden, ob auch gründlich genug geputzt wird. Ein Punktesystem fasst die Ergebnisse in einer messbaren Zahl zusammen, wobei ein Smartphone mehrere *Kolibree*-Zahnbürsten überwacht, also von der ganzen Familie genutzt werden kann.

Die gesammelten Daten können dann zum Beispiel mit dem Zahnarzt geteilt werden. Aber auch Programmierer sollen Zugang zum der App zugrundeliegenden API[1)] erhalten. Auf diese Weise

noot 1 API (Application Programming Interface): een applicatie die het mogelijk maakt om data te delen

könnten App-Entwickler beispielsweise Spiele programmieren, die die Daten der Zahnbürsten-App verwenden. Denkbar sind neben Spielen, die sich durch bestimmtes Putzen beeinflussen lassen, auch Inhalte, die sich freischalten lassen, wenn ein bestimmter Punktestand erreicht ist. Im Sommer soll eine Kickstarter-Kampagne beginnen, mit der das Projekt finanziert werden soll. Eine *Kolibree*-Bürste wird dann umgerechnet zwischen 75 und 145 Euro kosten.

naar: Focus online, 06.01.2014

„Im Herbst … den Markt.“ (1. Satz)

1p **9** Wovon könnte es dem Text nach abhängig sein, ob diese Zahnbürste tatsächlich auf den Markt kommen wird?

A von dem Interesse potenzieller Kunden
B von den benötigten finanziellen Mitteln
C von den technischen Möglichkeiten
D von der Mithilfe der Zahnärzte

© ThiemeMeulenhoff

I 3 EXAMENtekst★★ 2019-II: 3 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
boventitel, titel: Je kunt verwachten dat deze tekst waarschuwingen voor rokers bevat.
twee vragen: Lees de twee vragen even door. De eerste vraag is een meerkeuze-invulvraag. In regel 10 moet je een signaalwoord invullen. Lees de regels voor en na de open plek. Kijk wat het verband tussen de zinnen is en kies het juiste signaalwoord. Bij de tweede vraag moet je bepalen wat de schrijver van de uitvinding van het sprekende pakje sigaretten vindt. Om het juiste antwoord te vinden moet je de tekst gedetailleerd lezen.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*

DIE WAHRHEIT ÜBER

Warnhinweise für Raucher

Sollten Sie beim Griff zur Zigarette in Zukunft Stimmen hören, können Sie sich bei schottischen Forschern bedanken. Die haben eine Zigarettenschachtel mit Chip und Minilautsprecher entwickelt. Bei jedem Öffnen der Packung warnt ein Sprecher vor Gesundheitsschäden der Glimmstängel. In Studien mit jungen Frauen testeten die Forscher Packungen, die von negativen Folgen für die Fruchtbarkeit erzählen. „Echt hart“ und „abtörnend“ fanden besonders Teenager die Ermahnungen. Aufkleber mit Todesbotschaften oder grausige Bilder von Raucherlungen beeindrucken viele Raucher __10__ längst nicht mehr. Weil die Zigarettenlobby immer subtilere Vermarktungstricks für Rauchwaren einsetze, müsse man gegen sie mit Kreativität vorgehen, meinen die Schöpfer der sprechenden Kippenschachtel und tüfteln nun noch an Details, bevor ihre Erfindung auf den Markt kommt. Doch wie lange wird die akustische Abschreckung anhalten, bevor Jugendliche die Schocker-Sprüche sammeln wie Klingeltöne oder singende Geburtstagskarten?

naar: Focus, 08.07.2013

1p **10** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 10?

A dagegen
B demzufolge
C trotzdem

1p **11** Wie steht der Verfasser dieses Artikels zur Erfindung der sprechenden Zigarettenschachtel?

A Das kann man dem Text nicht entnehmen.
B Er ist aufrichtig erstaunt.
C Er ist einigermaßen beängstigt.
D Er ist ein wenig skeptisch.
E Er ist ziemlich begeistert.

© ThiemeMeulenhoff

I 4 EXAMENtekst★★★ 2019-II: 4 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: Uit de titel blijkt dat oude *Panini*-plaatjes wel 15.000 euro kunnen opbrengen. Wat dit voor plaatjes zijn, is hier nog niet duidelijk.
illustratie: De illustratie helpt je misschien verder. Zou het hier om voetbalplaatjes gaan?
meerkeuze-invulvragen (regel 11 en 52): Lees de regels voor en na elke open plek. Soms heb je de informatie voor de open plek nodig, soms de informatie erna om het juiste antwoord te vinden. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Die Welt.* Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*

Alte *Panini*-Bildserien bringen bis zu 15.000 Euro ein

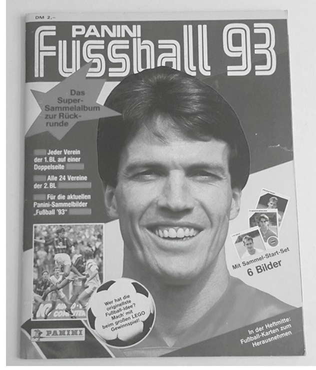

(1) Aufreißen, abziehen, einkleben – so lautet das Motto bei Fußball-Sammelbildern, jenen Aufklebern mit Fußballerfotos, die hierzulande seit Jahrzehnten junge wie alte Fußballfans erfreuen. Seit drei Wochenenden rollt der Ball wieder in der ersten Fußballbundesliga. Und damit rollt vor allem auf den Schulhöfen der Republik auch wieder die Sammel- und Tauschwelle an.

(2) Die alten Alben vergangener Spielzeiten erfreuen sich aber nach wie vor noch größerer Beliebtheit. „__13__ die *Panini*-Sticker eigentlich in erster Linie für Kinder gedacht sind, begeistern sich auch viele Erwachsene für dieses Sammelgebiet und zahlen für alte und seltene Exemplare durchaus hohe Summen“, weiß Thomas Schmidtkonz, Sammelexperte und Herausgeber der Internetportale *Sammler.com* und *Sammlernet.de*.

(3) Seit der Bundesligasaison 1978/79 gibt der *Panini*-Verlag, der seine deutsche Niederlassung in Stuttgart unterhält, jedes Jahr ein Bundesliga-Sammelalbum und die dazugehörigen Klebebildchen heraus. Zu Welt- und Europameisterschaften stammen die Kickerbilder aller teilnehmenden Nationen auch von *Panini*, zur WM 2010 in Südafrika etwa wurden allein in Deutschland 90 Millionen Klebebildchen verkauft. Die erste Weltmeisterschaftsserie wurde bereits 1970 zum Turnier in Mexiko herausgegeben. Seitdem ist der Name *Panini* für viele Menschen einfach Kult.

(4) Beim Sammlerwert gilt grundsätzlich: Ein Album ist immer so viel wert, wie ein Sammler dafür zu zahlen bereit ist. Kataloge und ähnliche Orientierungshilfen gibt es nicht, der Preis bildet sich auf dem freien Markt. Besonders das Internetauktionshaus *eBay*, aber auch spezielle Tauschbörsen sind die Hauptumschlagsplätze für die begehrten Alben. „Seltenheit und Nachfrage machen den Preis aus“, erklärt Sammelexperte Schmidtkonz.

(5) „Wer *Panini*-Alben kauft, sollte auf alle Fälle auf Seltenheit setzen.“ Dieses Kriterium erfüllen vor allem alte Alben aus den 70er- und 80er-Jahren. Hier sind Preise zwischen 300 und 800 Euro für vollständig gefüllte Sammelalben keine Seltenheit. Für Alben neueren Datums werden meist nur Preise zwischen 20 und 80 Euro erzielt. Ausnahme: Das WM-Album aus dem Weltmeisterjahr 1990 kann bis zu 200 Euro wert sein. Wertmindernd wirken hier fehlende Bilder sowie Gebrauchsspuren wie Flecken oder verknickte Seiten.

(6) 2011 gab es erstmals auch zur Fußballweltmeisterschaft der Frauen entsprechende *Panini*-Alben. Was die Verkaufszahlen angeht, waren sie mit 4,5 Millionen verkauften Sticker-Tüten zwar verglichen mit den Männeralben eher ein Flop. Doch unter Sammelgesichtspunkten sind geringe Auflagen natürlich Gold wert. So kann man davon ausgehen, dass sich in nicht allzu ferner Zukunft mit einem vollständig gefüllten Frauen-WM-Album deutlich höhere Sammlerwerte erzielen lassen.

(7) Alles in allem müssen rund 500 Bilder eingeklebt werden, um ein Album zu füllen. Die unter Sammlern weit verbreitete Vermutung, einige Bilder, besonders von Topstars, würden weniger in Umlauf gebracht, weist *Panini* übrigens als „Märchen“ zurück. Ein bestimmtes Mischverfahren würde __17__, dass alle Bilder gleich häufig in den in der Regel fünf Bilder enthaltenden Tüten auftauchen.

(8) Hartmut Schüker war bereits seit dem ersten Album dabei. Heute hat der leidenschaftliche Sammler aus Bremerhaven ein ganzes Regal mit seinen Schätzen vollgestellt, jedes einzelne Album ist bis zum letzten Bild gefüllt. Nur zwei Mal war seit den 70er-Jahren der Eifer nicht ganz so ausgeprägt. „Ich habe mir dann vollständige Alben bei *eBay* gekauft“, sagt Schüker. Knapp 900 Euro hat ihn das gekostet, seiner Frau hat er erst Jahre später davon erzählt. „Um keinen Ehestreit zu riskieren.“ Doch die Sammelleidenschaft zahlt sich aus: „Vor kurzem hat mir jemand 15.000 Euro für die komplette Sammlung geboten.“ Verkauft hat Schüker aber nicht. „Die Alben sind schließlich ein Teil meines Lebens.“

naar: Die Welt, 21.08.2011

1p **12** Der Satz „Und damit … Tauschwelle an.“ (Zeile 6-9) ist in Bezug auf den vorangehenden Satz eine
A Erklärung.
B Folge.
C Konkretisierung.
D Voraussetzung.

1p **13** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 11?
A Falls
B Obwohl
C Weil
D Zumal

1p **14** Was macht der 3. Absatz über *Panini* deutlich?
A *Panini* bringt nur Sammelbilder deutscher Fußballstars auf den Markt.
B *Panini* hat eine große Anhängerschaft unter Sammlern.
C *Panini* hat mit der WM-Serie Südafrika bisher den größten Erfolg erlebt.
D *Panini* ist ursprünglich ein deutsches Unternehmen.

Bestimmte Faktoren bestimmen den Wert der *Panini*-Alben. (4. und 5. Absatz)
1p **15** Welcher Faktor wird hier **nicht** genannt?
A das Alter der Alben
B der Zustand, in dem sich die Alben befinden
C die Bekanntheit der in den Alben abgebildeten Fußballspieler
D die Vollständigkeit der Sammlungen in den Alben

1p **16** Was kann man aus dem 6. Absatz schließen? Alben mit Bildern von weiblichen Fußballstars
A können für Sammler wertvoll werden.
B umfassen weniger Bildchen als Alben mit männlichen Fußballspielern.
C werden hauptsächlich von Frauen gesammelt.

1p **17** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 52?
A erschweren
B garantieren
C verheimlichen
D verhindern

„Nur zwei … so ausgeprägt.“ (Zeile 57-58)
1p **18** Was kann man daraus schließen?
Hartmut Schüker
A hat sich zwei Mal nicht genug bemüht, ein Album vollständig zu füllen.
B hat sich zwei Mal vorgenommen, mit dem Sammeln aufzuhören.
C hat zwei Mal der Versuchung nachgegeben, ein vollständiges Album zu verkaufen.
D hat zwei Mal die fehlenden Bildchen für seine Sammlung nicht mehr kaufen können.

© ThiemeMeulenhoff

I 5 EXAMENtekst★★ 2019-II: 5 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, bronvermelding: Deze tekst is een fragment uit de roman 'Es ist gefährlich, bei Sturm zu schwimmen' van Ulla Scheler.
illustratie: Dit is het omslag van de roman.
één vraag: Als er maar één vraag is, lees je die altijd eerst. Je moet aangeven of acht beweringen wel of niet overeenkomen met de inhoud van de tekst. Lees de beweringen en begin dan aan de tekst. Kom je bij een gedeelte dat over een van de beweringen gaat, dan lees je dat stuk nauwkeurig om te bepalen of je 'wel' of 'niet' moet opschrijven.

Ulla Scheler

Es ist gefährlich, bei Sturm zu schwimmen

Die aufgeregten Schüler, die während der ersten beiden Stunden kein anderes Gesprächsthema hatten. Die Lehrer, die sich einfach kein Gehör verschaffen konnten. Das Linsen aus dem Fenster, um einen Blick zu erhaschen. Dann, endlich, die Pause, in der alle Schüler auf den Pausenhof drängten, um es mit eigenen Augen zu sehen.

Ich konnte mir die Aufregung in der Schule vorstellen. Vermutlich hatte entweder der Hausmeister oder gleich Direktorin Kampe die Polizei gerufen. Ob die Schüler deshalb den Nachmittag freibekommen würden?

Vielleicht etwas übertrieben wegen eines Graffitis.

Andererseits war es ein Graffiti über zwei Stockwerke.

In Form eines riesigen Geburtstagskuchens.

»Es ist eine doppelte Schokoladentorte«, sagte Ben. »Sie ist nicht angeschnitten, deswegen sieht man es nicht, aber die Torte ist mit Schokolade gefüllt.«

Ich wusste nicht, was ich sagen sollte. Die Gedanken schubsten sich gegenseitig von meiner Zunge.

Ich war schuld. Wenn sie Ben dieses Mal schnappten und er nicht so leicht davonkam, war ich schuld.

»Das war nur ein Witz«, sagte ich. Die Worte taumelten aus meinem Mund. »Ben. Als ich gesagt habe, dass du nur noch nicht auf die Schule gesprüht hast, war das nur ein Witz.«

»Du hast gesagt: *I dare you*.«

Die drei magischen Worte, die bis zum Beginn unserer Freundschaft zurückgingen. Irgendwie hatte Ben schon nach kurzer Zeit raus, dass ich zwar leise war und jeden Tag meine Hausaufgaben machte, aber dass ein Teil von mir immer bereit war, die Zehen über die Kante zu schieben, wenn man mich ein bisschen schob. Sich mitten in der Fußgängerzone

© ThiemeMeulenhoff

auf den Boden legen. Sich mit dem Lehrer wegen einer ungerechten Note streiten. Und ich reagierte, indem ich ihn herausforderte. Seine Teamkameraden nach dem Verlieren umarmen. Einen Monat lang nicht schwänzen. So fing es an. Mit der Zeit wurden die Herausforderungen seltener und schwieriger, aber jede Herausforderung blieb eine besondere Sache: Man suchte sie vorsichtig aus, sodass sie den anderen gerade an den Ort brachte, den er mied. Es ging nie um die Gefahr zu fallen. Es ging um die Aussicht, die man dem anderen zeigen wollte, und um den Wind in den Haaren.

[…]

»Mensch, Hanna, entspann dich mal. Das ist ein öffentlich zugänglicher Tatort. Jeder kann die Wand betatschen, solange er will.«

Ich atmete aus.

»Das war richtig dumm«, sagte ich mit angespannter Stimme.

»Die wissen, wer heute Geburtstag hat.«

Ben seufzte. »Wie kommst du darauf, dass sie an der Schule nach dem Künstler suchen?«

»Die suchen bestimmt nicht nach einem Künstler«, sagte ich.

Ich nahm das Fernglas ab und hielt es ihm hin. Er nahm es nicht, sondern trat näher an mich heran.

»Was ist eigentlich dein Problem?«, fragte er. Da war sein aufmerksamer Blick wieder, als hätte er ihn angeknipst.

Wo sollte ich anfangen? Bei der Tatsache, dass er mir immer noch keine Erklärung gegeben hatte, warum er verschwunden war? Oder dass er eine Sachbeschädigung für ein außergewöhnliches Geburtstags-geschenk hielt? Plötzlich war mir heiß, und ich spürte, wie mir das Blut in den Kopf stieg.

»Die anderen Graffiti haben dir doch auch gefallen«, sagte er.

»Das war, bevor sie dich geschnappt haben.«

»Das ändert nichts an meinen Bildern.«

»Der Richter hat gesagt …«

»Ich weiß, was der Richter gesagt hat«, sagte Ben.

»Warum sprühst du dann an die verdammte Schule?«

»Was ist daran falsch?«

Er schaute mich an, sein Blick war ruhig wie Windstille über dem Meer. Offenbar erwartete er wirklich eine Antwort auf seine Frage.

»Es ist nicht dein Gebäude. Es ist illegal. Es kostet – warum muss ich das überhaupt erklären?«

»Es ist nicht erlaubt, und deshalb stört es dich.«

»Es stört mich, wenn du dafür ins Gefängnis musst.«

»Wer sollte es ihnen denn sagen?«, fragte er. »Du?« Ich hielt seinem Blick stand.

»*Whatever*«, sagte er und lief zurück zum Auto. »Du findest es scheiße? Dein Pech. Ein anderes Geschenk habe ich nicht.« Ich folgte ihm, stieg ein, und er gab Gas, noch bevor ich mich angeschnallt hatte.

Ulla Scheler: Es ist gefährlich, bei Sturm zu schwimmen, 2016

4p **19** Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de tekst.
1. Hanna heeft Ben gevraagd om voor haar verjaardag een graffiti- kunstwerk te maken.
2. Al zolang Ben en Hanna vrienden zijn, dagen ze elkaar uit dingen te doen die ze eigenlijk niet durven.
3. Hanna probeert Ben op het rechte pad te houden.
4. Hanna is bang dat Ben door zijn kunstwerk in de problemen zal raken.
5. Ben heeft een paar dagen in de gevangenis gezeten vanwege eerdere graffiti.
6. Hanna vindt dat Ben de school een slechte naam bezorgt door zijn graffiti.
7. Ben is ervan overtuigd dat Hanna hem zal verraden.
8. Ben raakt geïrriteerd doordat Hanna zijn verjaardagscadeau afkeurt.

Noteer achter elk nummer 'wel' of 'niet'.

I 6 EXAMENtekst★ 2019-II: 6 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
boventitel, titel: De titel zal je geen problemen opleveren. Zou dr. Sommer deze tekst hebben geschreven?
inleiding: Uit de inleiding blijkt dat er in de tekst tips worden gegeven hoe je te werk kunt gaan als je in korte tijd veel leerstof moet opnemen of als bepaalde onderwerpen je niet zo goed liggen.
voorkennis: Waarschijnlijk heb je zelf weleens meegemaakt dat je in tijdnood kwam bij het leren. Misschien heb je wat aan deze voorkennis bij het beantwoorden van de vraag.
bronvermelding: *BRAVO* is het grootste jeugdtijdschrift in het Duitstalige gebied. In de laatste tijd is het aantal abonnees echter sterk teruggelopen.
één vraag: Lees eerst de vraag, zodat je weet wat er van je verwacht wordt. In de tekst zijn vijf tussenkopjes weggelaten. Jij moet bepalen welk tussenkopje op welke plaats hoort. Dit betekent dat je iedere alinea gedetailleerd moet lezen. Aan het eind houd je twee tussenkopjes over.

DR. SOMMER

Last-Minute-Lernen

Nur noch ein, zwei Tage bis zur Prüfung oder Arbeit? Das kann knapp werden, wenn viel Stoff zu bewältigen ist oder dir manche Themen einfach nicht zufliegen. Umso wichtiger, dass du die verbleibende Zeit optimal nutzt. Wir geben Tipps, wie du einen notenmäßigen Totalreinfall noch abwenden kannst. Los geht's:

(1) …
„Ohne Fleiß kein Preis" heißt es. Und dieses Sprichwort hat nun mal seine Berechtigung. Doch das heißt nicht, dass du die Nacht durch lernen musst, um den Stoff in deinen Kopf zu bekommen. Besser ist, du nimmst dir einen bestimmten Zeitraum vor, den du erfahrungsgemäß gut durchhalten kannst. Und in dieser Zeit ziehst du dein Programm ohne Ablenkung durch.

(2) …
Starr und steif am Schreibtisch lernt es sich nicht gut. Wenn es der Lernstoff zulässt, lauf dabei auf und ab. Bei Vokabeln geht das zum Beispiel gut. Verteile sie auf kleine Zettel in deinem Zimmer und nimm dir

immer wieder neue hoch. Musst du Text auswendig lernen, verbinde ihn mit passenden Gesten. Und selbst wenn der Stoff das Gehen kaum zulässt: Steh ab und zu mal auf und streck dich. Sonst wirst du zu schnell matt und müde.

(3) …
Du solltest ein Buch lesen und hast es nicht (ganz) geschafft? Dann geh ins Internet und lies dir sogenannte Rezensionen oder Buchbesprechungen durch. Dort steht oft die Geschichte in der Zusammenfassung, oftmals werden kritische Anmerkungen gemacht oder die Moral bzw. Aussage einer Geschichte herausgearbeitet. So kannst du zumindest zu einigen Fragen zum Inhalt und der Interpretation etwas sagen, statt nur zu dem ersten Kapitel. So geht es auch bei anderen Themen: Suche dir gute, kompakte Artikel zu einem Thema, damit du wenigstens weißt, worum es geht.

(4) …
Überlege dir, was auf jeden Fall abgefragt wird: Formeln, Definitionen, Kernaussagen, Angaben zur Person oder wichtige Daten…! Diese Dinge solltest du immer drauf haben, damit du überhaupt irgendwas schreiben kannst. Alles ist besser als nichts zu schreiben. Denn selbst halbe Punkte für Beinahe-Treffer haben schon viele Menschen vor einer fünf oder sechs bewahrt.

(5) …
In der Schule darfst du ihn nicht benutzen, aber ein gut geschriebener Spickzettel ist eine optimale Vorbereitung auf eine Arbeit. Du machst dir dafür nämlich Gedanken, was wohl sicher drankommen wird und schreibst es einmal sorgfältig auf. Dabei lernst du automatisch einen Teil der entscheidenden Infos. Steck ihn dir in die Tasche und lass dich damit nicht erwischen. Er soll dir nur Sicherheit geben, falls du ein Blackout befürchtest.

(6) Entspannen!
Du kannst nicht mehr? Dann entspanne dich bei etwas Schönem und geh rechtzeitig schlafen. Ein wacher Geist ist leistungsfähiger als das Hirn eines übermüdeten Schülers.

naar: BRAVO, 19.11.2014

In de tekst ontbreken vijf tussenkopjes.

3p **20** Welk van de onderstaande tussenkopjes hoort bij welke alinea?
Je mag elk tussenkopje maar één keer gebruiken en je houdt twee tussenkopjes over.

a Bewegen
b Frische Luft
c Gedächtnisstütze
d Grundwissen
e Laut sprechen
f Überblick
g Volle Konzentration

Noteer achter elk nummer de letter van het juiste tussenkopje.

I 7 EXAMENtekst ★★★ 2019-II: 7 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: De titel is niet moeilijk te vertalen. Kijk tijdens het lezen of de tekst antwoord geeft op de vraag wie de eerste kunstenaar was.
illustratie: Je ziet vier afdrukken van handen. Zijn deze misschien van de eerste kunstenaar?
meerkeuze-invulvraag (regel 6): Op de open plek ga je een signaalwoord invullen. Kijk eerst wat de invulmogelijkheden betekenen en welk verband ze aangeven. Raadpleeg eventueel D5: *Signaalwoorden*. Lees dan de regels voor en na de open plek. Beoordeel welk verband er tussen de zinnen bestaat en kies het juiste signaalwoord. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: *GEO* omvat een aantal educatieve tijdschriften die maandelijks verschijnen. In de verschillende versies van *GEO* worden diverse thema's behandeld. De magazines staan bekend om hun uitgebreide verslagen en bijzondere foto's.

Wer war der erste Künstler?

(1) Die Wiege der Kunst – wir haben sie bislang unverrückbar in Europa verortet. Jetzt muss sie womöglich verlegt werden. Auf der indonesischen Insel Sulawesi haben Archäologen und Geochemiker __21__ das Alter einiger Höhlenmalereien anhand des radioaktiven Zerfallsgrads des in ihnen enthaltenen Urans bestimmt. Das Ergebnis: Bereits vor mindestens 39 900 Jahren, am Ende des Pleistozäns, ummalten Menschen auf einer Höhlenwand eine Hand mit roter Farbe. Und hinterließen dort vor mindestens 35 400 Jahren die Darstellung eines Babirus, eines Hirschebers.

(2) Damit ist die Annahme vom Tisch, die ersten Künstler der Menschheitsgeschichte hätten ausschließlich auf dem Gebiet des heutigen Europa gelebt. Die ältesten Handabdrücke in der spanischen Höhle El Castillo entstanden ungefähr zur selben Zeit wie die nun entdeckten Gegenstücke in Indonesien, und die berühmten Bilder von Wildpferden und Nashörnern in der französischen Chauvet-Höhle sind sogar jüngeren Datums als die indonesische Babirus-Darstellung.

(3) Vor allem aber gehen Wissenschaftler nun davon aus, dass die Technik der Höhlenmalerei überhaupt weit älteren Ursprungs ist. „Wenn so etwas zur selben Zeit auftaucht, überall dort, wo Menschen sich ansiedeln, dann ist die Wahrscheinlichkeit groß, dass diese Kunstfertigkeit im Ansatz schon von den gemeinsamen Vorfahren kommt", sagt John Shea von der *Stony-Brook-University* in New York. Und diese gemeinsamen Vorfahren lebten nun einmal in Afrika – dort reichen die Spuren des anatomisch modernen Menschen 200 000 Jahre zurück.

(4) Kunst gilt allerdings gemeinhin als bewusstes Verhalten, das nicht unmittelbar überlebensnotwendigen Nutzen besitzt. Die Frage ist deshalb nicht nur, ab wann die frühen Menschen dazu die Fähigkeit hatten – sondern auch, ab wann sie genug Zeit für ein solch vergleichsweise „brotloses“ Verhalten entbehren konnten.

(5) Völlig nutzlos ist die Kunst freilich nicht. Sie dürfte dem modernen Menschen den Weg zu freiem, kreativem Denken geebnet und so der Zivilisation zum Durchbruch verholfen haben.

naar: GEO, 01.12.2015

1p **21** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 6?
A darum
B dennoch
C nämlich
D zudem

1p **22** Welche der in diesem Text genannten Höhlenmalereien sind die **jüngsten**?
A „eine Hand mit roter Farbe“ (Zeile 11-12)
B „die Darstellung eines Babirus“ (Zeile 12-13)
C „Handabdrücke“ (Zeile 16)
D „Bilder von Wildpferden und Nashörnern“ (Zeile 18-19)

Om zich met kunst te kunnen bezighouden moest de mens volgens alinea 4 bepaalde vaardigheden hebben.
1p **23** Waarover moest hij nog meer kunnen beschikken?
Citeer het betreffende zelfstandig naamwoord.

"Die Wiege der Kunst" (regel 1)
1p **24** Waar stond die wieg vermoedelijk volgens de tekst?

1p **25** Wie beurteilt der Verfasser die Kunst der Höhlenmalerei?
A Er äußert sich nicht dazu.
B Er kritisiert ihre Thematik.
C Er sieht sie als einen positiven Schritt an.

I 8 EXAMENtekst★ 2019-II: 8 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, ondertitel: De tekst gaat over jongeren en smartphones. Therapeuten bevelen aan met tact met dit onderwerp om te gaan. Zouden zij misschien ook de raad geven de smartphone gewoon eens uit te zetten?
voorkennis: Je hebt zelf ongetwijfeld een smartphone. Zet jij die weleens een bepaalde tijd uit? Misschien kan jouw voorkennis je helpen bij het beantwoorden van de vragen.
illustratie: Op de foto zie je vijf jongeren die alleen maar oog hebben voor hun smartphone.
meerkeuze-invulvraag (regel 10): Op de open plek moet je een signaalwoord invullen. Kijk eerst wat de aangeboden woorden betekenen en welk verband ze aangeven. Raadpleeg eventueel D5: *Signaalwoorden*. Lees dan alinea 2 en maak je keuze. De tekst moet met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: *Westfälische Nachrichten* is het grootste dagblad voor de regio Münster en het Münsterland. De krant bevat onder andere veel reclame voor plaatselijke bedrijven.

Einfach mal ausschalten

Jugendliche und Smartphones: Therapeuten empfehlen Umsicht

(1) Die Internetabhängigkeit nimmt zu – und gerade Smartphones sind aus dem Alltag von Jugendlichen nicht wegzudenken. „Neue Medien bieten zwar Chancen“, sagt Karl-Heinz Schlautmann vom münsterischen *Psychotherapie-Netzwerk PTN*, „aber Eltern sollten handeln, bevor das Smartphone beginnt, das Leben ihrer Kinder zu beherrschen“.

(2) Der Kinder- und Jugendpsychotherapeut kennt die Probleme, die eine exzessive Nutzung mit sich bringt. Den Sprösslingen die Smartphones komplett zu verbieten, hält der Psychotherapeut __27__ für falsch: „Wir brauchen langfristig eine Umgangskultur.“

(3) Schlautmann empfiehlt den Eltern, technische Entwicklungen zu verfolgen, sodass sie wissen, womit sich ihre Kinder beschäftigen. Gleichzeitig sollten sie das Gespräch suchen. „Handlungsbedarf ist dann gefragt, wenn sich Kinder und Jugendliche aus sozialen Aktivitäten zurückziehen“, sagt er. Als Gegenmaßnahmen eigneten sich etwa medienfreie Tage oder bestimmte Zeiten, in denen Smartphones ausgeschaltet werden.

naar: Westfälische Nachrichten, 14.05.2014

„Der Kinder- … sich bringt.“ (Absatz 2)

1p **26** Wann besteht dem Text nach ein konkretes Problem?
wenn Jugendliche
A durch den Smartphonegebrauch den „Live“-Kontakt zu ihrem Umfeld verlieren
B durch den Smartphonegebrauch regelmäßig Konflikte mit den Eltern haben
C durch den Smartphonegebrauch zu wenig Schlaf bekommen
D durch die hohen Telefongebühren in finanzielle Schwierigkeiten geraten

1p **27** Welche Ergänzung passt in die Lücke im 2. Absatz?
A aber
B also
C außerdem

1p **28** Geef van elk van de volgende beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de tekst.
Psychotherapeut Schlautmann geeft ouders het advies
1 de smartphone van hun kind te voorzien van een technische aanpassing zodat ze controle hebben.
2 met hun kind over diens smartphonegebruik te praten.
Noteer achter elk nummer ‘wel’ of ‘niet’.

© ThiemeMeulenhoff

I 9 EXAMENtekst ★★ 2019-II: 9 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel: Wat een vreemde titel! Zou de tekst inderdaad over dit bekende broodbeleg gaan? Of is het niet duidelijk of dit woord in het Duits mannelijk, vrouwelijk of onzijdig is?
inleiding: De inleiding geeft aan dat je voor vragen over de Duitse taal het *Duden*-taaladviesbureau kunt opbellen in plaats van te gaan zitten googelen. Verder lees je hier dat een verslaggever van de *Süddeutsche Zeitung* met Katrin Kunkel-Razum spreekt over de Duitse spelling in het internettijdperk.
structuur van de tekst: Uit de inleiding en de opbouw van de tekst blijkt dat het hier om een interview gaat. De negen vragen van de interviewer zijn vetgedrukt.
meerkeuze-invulvragen (regel 10 en 37): Lees bij meerkeuze-invulvragen altijd de regels voor en na de open plek om te bepalen welke invulling in de zin past. Bij de eerste vraag ontbreekt een deel van de tweede interviewvraag. Om hier de juiste invulling te vinden moet je het tweede antwoord lezen. Bij de tweede meerkeuze-invulvraag lees je het antwoord op de zevende interviewvraag nauwkeurig. In beide gevallen moet de tekst met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: De tekst is verschenen in de *Süddeutsche Zeitung*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.

Der/die/das *Nutella*

„Anachronismus“ ist kein einfaches Wort. Wer wissen will, wie man es schreibt, kann die *Duden*-Sprachberatung anrufen, statt wild herumzugoogeln. Die *Süddeutsche Zeitung* spricht mit deren Leiterin Kathrin Kunkel-Razum über die deutsche Rechtschreibung im Internetzeitalter.

(1) *Süddeutsche Zeitung*: Die *Duden*-Redaktion hat eine lange Liste „schwieriger Wörter“ erstellt. Sie beginnt mit „asozial“ und endet mit „zuwider“. Ist Deutsch trotzdem eine schöne Sprache?
Kathrin Kunkel-Razum: Auf jeden Fall. Nehmen Sie ein Wort wie „fluffig“, das erst seit 2006 im *Duden* steht. Es ist vom englischen „fluffy“ abgeleitet, was mit flauschig oder flockig übersetzt werden kann, aber eben nicht ganz dasselbe ist. Durch das Eindeutschen erhalten wir ein treffenderes, funktionsfähiges Adjektiv.

(2) Sie sind seit 2013 Leiterin der telefonischen *Duden*-Sprachberatung. __30__?
Insgesamt arbeiten acht Kollegen in einer Art Callcenter. Wer Fragen zur Schreibweise, Aussprache oder Funktion des Deutschen hat, ruft an. Wir haben alle wichtigen *Duden*-Werke auf dem PC und/oder im Kopf und antworten sehr schnell. Bei komplizierten Fragen recherchieren wir auch.

(3) Wie viele solcher Anrufe bekommen Sie täglich?
80 bis 100 – früher waren es mehr. Gesprächsdauer im Schnitt: zwei Minuten.

(4) Das wären dann vier Euro.
Wir berechnen 1,99 pro Minute. Oft rufen Sekretärinnen an oder Marketingexperten. Auch Mitarbeiter von Quizshows sind darunter. *Wer*

© ThiemeMeulenhoff

wird Millionär? greift gern auf unsere Werke zurück. Neulich stellten sie die Frage: „Was ist das häufigste Substantiv im Deutschen?“

(5) Und?
„Und“ ist es nicht, sondern „Jahr“. Bei den Adjektiven ist es „neu“, bei den Verben „werden“. „Das neue Jahr soll schön werden“ ist also ein sehr deutscher Satz.

(6) Eine sehr deutsche Anekdote dreht sich um einen beliebten Brotaufstrich.
Eine Zeit lang wollten die Leute erstaunlich oft wissen, welches Geschlecht das Wort *Nutella* verlangt. Wir verzeichnen alle drei. Also der/die/das *Nutella*.

(7) Vor 135 Jahren erschien der erste *Duden*. Gefühlt schreibt heute jeder, wie er will. Haben Sie keine Angst, dass die Regeln der deutschen Sprache irgendwann aufgeweicht sind wie ein Tafelschwamm?
Ich sehe eher den Trend, dass die Menschen sich mehrerer „Fachsprachen“ bedienen. Die meisten __32__, dass sie eine Firmen-Mail anders verfassen müssen als eine *Facebook*-Nachricht.

(8) Warum rufen die Leute mit ihrem Smartphone bei Ihnen an, obwohl sie mit demselben Gerät jedes Wort in Sekundenschnelle googeln könnten – kostenlos?
Weil es ihnen normalerweise nicht um die Rechtschreibung des Wortes „Rhythmus“ geht, sondern um Kontextbezogenes, zum Beispiel die Frage, ob man bei „dunkles bayrisches Bier“ ein Komma setzt.

(9) In Ihrer E-Mail-Signatur steht der Satz: „Von meinem I-Pad gesendet. Rechtschreibfehler bitte ich zu entschuldigen.“ Die Autokorrektur ist wohl Ihr Erzfeind?
Ich verfluche sie auch mal, ja. Aber sie ist der Beweis dafür, dass es Bereiche gibt, in denen der Mensch der Maschine überlegen ist, obwohl die Programme besser werden. Noch lese ich jede Nachricht durch, bevor ich auf „senden“ drücke. Berufskrankheit.

naar: Süddeutsche Zeitung, 01.08.2015

„Ist Deutsch trotzdem eine schöne Sprache?“ (Zeile 3)

1p **29** Was will Frau Kunkel-Razum in ihrer Antwort auf diese Frage deutlich machen?
Im Deutschen
A entstehen neue Wörter, die einen Begriff besser als bereits bestehende Wörter wiedergeben.
B kann man in einigen Fällen besser keine deutschen Übersetzungen benutzen.
C kann man kreativer sein als im Englischen.
D versucht man so wenig wie möglich englische Wörter zu benutzen.

1p **30** Welche Frage passt in die Lücke in Zeile 10?
A Wie gefällt Ihnen die Arbeit?
B Wie ist der Arbeitstag eingeteilt?
C Wie kommen Sie mit den Kollegen aus?
D Wie muss man sich die Arbeit vorstellen?

„‚Das neue Jahr soll sehr schön werden‘ ist also ein sehr deutscher Satz.“ (Zeile 25-26)

1p **31** Warum ist das so?
Einige Wörter in diesem Satz sind die meist
A deutlichen.
B einfachen.
C gebrauchten.
D korrekten.
E schönen.

1p **32** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 37?
A spüren kaum
B vergessen einfach
C wissen schon

1p **33** Welk woord vormt de kern van het antwoord op vraag 8?
Citeer het betreffende woord.

1p **34** Was kann man aus dem letzten Absatz schließen?
A Die Autokorrektur kann Fehler machen, die man nicht rechtzeitig bemerkt.
B Im Prinzip sollte es nicht notwendig sein, eine Autokorrektur zu benutzen.
C Kathrin Kunkel-Razum benutzt die Autokorrektur nur dann, wenn sie sich nicht ganz sicher ist.
D Wenn man schnell eine Mail senden will, kann die Autokorrektur nützlich sein.

I 10 EXAMENtekst ★★★ 2019-II: 10 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, illustratie, inleiding: Vragen die misschien bij het lezen van de titel en het bekijken van de illustratie eronder bij je opkomen, worden in de inleiding beantwoord: De app *Picalook* herkent op foto's wie de producent van een kledingstuk is en geeft aan waar je dit kunt kopen.
meerkeuze-invulvragen (regel 45 en 52): Lees bij meerkeuze-invulvragen altijd de regels voor en na de open plek om de juiste invulling te kunnen kiezen. Bij de eerste open plek zul je dus alinea 8 en bij de tweede alinea 9 moeten lezen. In beide alinea's moet de tekst daarna met de door jou gekozen invulling één logisch geheel vormen.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen.*

Die Mode aus der App

picalook

Die Funktion *Picalook* erkennt auf Fotos den Hersteller eines Kleidungsstückes und zeigt, wo sich das Objekt kaufen lässt.

(1) Es war die App *Shazam*, die den deutschen IT-Experten Daniel Raschke inspirierte. Diese Funktion für das Handy erkennt Musik und ordnet den Tönen Sänger und Titel zu. Wer also in einem Café sitzt und einen Song hört, der ihm gefällt, muss nur sein Smartphone einschalten, und schon erfährt er, wer der Interpret ist. Die App kann dazu auf eine Datenbank mit zehn Millionen Liedern zugreifen.

(2) Das gleiche Prinzip hat Raschke auf Mode übertragen: Das Smartphone soll nicht nur hören, sondern auch sehen können. Man fotografiert einfach jemanden, der ein schönes Kleidungsstück trägt, und das Smartphone listet auf, wo Klamotten oder Schuhe zu kaufen sind.

(3) *Picalook* nennt Raschke seine App, die sich in den App-Shops von *Apple* und *Android* herunterladen lässt. Gut drei Jahre arbeiteten Raschke und sein Team an der Software, die Bilder erkennt. Noch funktioniert sie nicht perfekt, aber doch so gut, dass sich das junge Unternehmen nun in den Massenmarkt traut.

(4) Die App kann einiges: Sie nennt den Hersteller des gewünschten Outfits, die anbietenden Online-Händler, den Preis und ähnlich aussehende Produkte. Raschke: „Mehr als 300 000 Produkte aus 200 Online-Shops sind schon in unserer Datenbank. Weitere Modemarken sollen hinzukommen." Seine Idee lässt sich auch auf andere Produkte übertragen. Möbel hat er schon getestet. Raschke: „Die Ergebnisse waren teilweise sogar besser als mit Mode."

(5) Das Geschäftsmodell hinter der App ist einfach. Jedes Mal, wenn sich ein Nutzer in den Shop eines Online-Händlers klickt, erhält Raschke eine Art Vermittlungsprovision. Seine Chancen darauf stehen gut. Das Internet ist für Mode ein etablierter Vertriebsweg. Experten schätzen den Online-Umsatz mit Kleidung und Schuhen in Deutschland in diesem Jahr auf zehn Milliarden Euro.

(6) Die *Picalook*-Nutzer können überall fotografieren. Schnappschüsse auf der Straße werden ebenso erkannt wie Fotos von Prominenten in Zeitschriften. Selbst ein von schräg hinten fotografierter Schuh wird erkannt, weil die Software die nicht sichtbaren Teile aus den erkennbaren Details hinzurechnet. „Wir stehen noch relativ am Anfang", so Raschke. „Der Algorithmus wird aber besser, je mehr Menschen ihn nutzen."

(7) Im Moment hängt die Erkennungsquote noch entscheidend von der Qualität des Fotos ab, wie ein FOCUS-Test zeigt. Wer blaue Jeans fotografiert, erhält wegen des großen Angebots entsprechend viele Treffer. Aber: „Wenn ein Mensch das Produkt auf dem Foto nicht erkennen kann, schafft das unser Algorithmus auch nicht", sagt Raschke. Für eine hohe Trefferquote sollten Nutzer am besten das Markenlogo oder markante Details mit aufnehmen. Ein gestreiftes *Lacoste*-Poloshirt wurde im Test schon an dritter Stelle in den Suchtreffern angezeigt.

(8) Als besonders praktisch erwies sich im Test die Option, die angezeigten Produkte nach dem Preis zu filtern. Auf diese Weise lassen sich preisgünstige Alternativen zu den __39__ Designerstücken finden. Tipp: Die Anzeige ähnlicher Produkte bringt meist interessantere Ergebnisse als eine hundertprozentige Trefferquote.

(9) Mit einer Einschränkung müssen die *Picalook*-Fans allerdings leben: In der Datenbank sind nur die aktuellen Kollektionen der Händler vertreten. Wird ein Produkt nicht mehr angeboten, können nur noch ähnliche Artikel gefunden werden. „Einige coole Marken fehlen auch noch", __40__ Raschke. „Aber wir arbeiten an einer größeren Datenbank."

naar: Focus, 19.09.2013

3p **35** Geef van elk van de volgende eigenschappen van *Picalook* en *Shazam* aan of deze wel of niet besproken wordt in de regels 1-22.
1 hoe *Picalook* en *Shazam* de input via de smartphone krijgen
2 hoe groot de databanken van *Picalook* en *Shazam* zijn
3 hoe het komt dat *Picalook* en *Shazam* gratis zijn
4 hoe het komt dat *Picalook* en *Shazam* zo succesvol zijn geworden
5 hoe je de producten via *Picalook* en *Shazam* kunt bestellen
6 hoe *Picalook* en *Shazam* de auteursrechten hebben vastgelegd
Noteer achter elk nummer 'wel' of 'niet'.

1p **36** Uit welk zelfstandig naamwoord uit alinea 5 blijkt hoe Daniel Raschke aan zijn app verdient?
Citeer het betreffende zelfstandig naamwoord.

„Wir stehen … ihn nutzen.“ (Zeile 33-34)

1p **37** Aus diesen Worten Raschkes spricht
- **A** Enttäuschung.
- **B** Menschenkenntnis.
- **C** Vertrauen.
- **D** Zweifel.

“Ein gestreiftes … Suchtreffern angezeigt.” (regel 41-42)

1p **38** Wat maakt de schrijver door middel van dit voorbeeld duidelijk?
Let op: voor een vertaling van deze zin wordt geen scorepunt toegekend.

1p **39** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 45?
- **A** kostspieligen
- **B** spießigen
- **C** unauffindbaren
- **D** untragbaren

1p **40** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 52?
- **A** begründet
- **B** erwägt
- **C** gesteht
- **D** verspricht

© ThiemeMeulenhoff

I 11 EXAMENtekst★ 2019-II: 11 met uitwerkingen

Oriëntatie vooraf
titel, inleiding: Singles zullen in deze tekst tips krijgen hoe ze hun leven zonder partner eenvoudiger kunnen inrichten.
structuur van de tekst: De tekst bestaat uit zes alinea’s met een tussenkopje erboven.
bronvermelding: De tekst is verschenen in *Focus*. Zie het overzicht in A5: *Veelgebruikte bronnen*.
twee vragen: Bekijk eerst de twee vragen, zodat je weet waarnaar je in de tekst moet zoeken. Bij dit soort vragen kan het namelijk zijn dat je niet de hele tekst gedetailleerd hoeft te lezen, maar dat je door middel van een andere leesstrategie het goede antwoord kunt vinden (zie D2: *Oefenen met leesstrategieën*). Op die manier verlies je geen kostbare tijd. Hier kun je beide vragen beantwoorden door gebruik te maken van de structuur van de tekst. Je leest de vraag en je bedenkt onder welk kopje je het antwoord zult vinden. Die alinea lees je vervolgens gedetailleerd. Heb je geen idee welk kopje je nodig hebt, skim de tekst dan.

Was das Solo-Leben leichter macht

Mit wem gehe ich künftig zum Sport? Was hilft gegen Einsamkeit? Nicht nur frisch Getrennten fällt das Alleinleben schwer. Single-Berater geben Tipps für den Alltag ohne Partner.

Freunde per Mausklick finden

Allein ins Kino, zum Sport oder ins Restaurant zu gehen fällt nicht nur Männern und Frauen, die lange Zeit in einer Beziehung gelebt haben, sehr schwer. Abhilfe schafft das Internet: In regionalen *Facebook*-Gruppen (z.B. *Neu in Hamburg*) verabreden sich Alleinstehende zum Klettern, Theaterbesuch oder Sonntagsspaziergang – ganz spontan und ohne Hintergedanken.

Von Frauen lernen

Umfragen zufolge sind alleinstehende Frauen mit ihrem Single-Status im Schnitt zufriedener als Männer. Das hat einen einfachen Grund. „Das Leben muss reich und voll sein, um es als Single gut auszuhalten. Und Frauen sind schlichtweg besser darin, ein schönes Leben zu führen“, erklärt der Berliner Single-Berater Christian Thiel. Denn dank ihrer ausgeprägteren sozialen Fähigkeiten haben sie einen besseren Draht zu Freunden und Familie. Eine große Rolle spielt auch das heimische Umfeld und auch das haben Frauen im Allgemeinen besser im Schuss. Wer nach einem langen Arbeitstag in eine kahle, ungemütliche oder unaufgeräumte Wohnung kommt, fühlt sich automatisch elend.

Sich neu definieren

Gestatten, ich bin Single. Alleinstehende machen oft den Fehler, sich nur noch über ihren Beziehungsstatus zu definieren. „Viele Singles denken, man könnte ihnen ansehen, dass sie allein leben“, berichtet Anneli Starzinger, Single-Beraterin aus Bonn. Ein Gesprächspartner kann aber weder auf den ersten Blick erkennen, ob das Gegenüber solo ist – noch wird er sich dafür interessieren. Das Label „Single“ ist lediglich eines von vielen, das eine Person beschreibt, wie z.B. Lehrer, Architektin, Musiker oder Mutter.

© ThiemeMeulenhoff

Meditieren
Einsamkeit ist mehr als ein Gefühl. Soziale Isolation schadet auch der Gesundheit. Wie eine aktuelle Auswertung von Daten an der *Brigham-Young*-Universität ergab, wirkt sich das Gefühl, einsam zu sein, genauso negativ auf die Lebenserwartung aus wie Fettleibigkeit. Aber es gibt auch gute Nachrichten. Traurigkeit und schlechte Stimmung lassen sich lindern. Laut einer Studie an der Universität von Kalifornien in Los Angeles mit Probanden im Alter von 55 bis 85 Jahren mindert bereits ein achtwöchiges einfaches Meditationstraining das Gefühl von Einsamkeit.

Die Perspektive wechseln
Unter Leute gehen, Freundschaften pflegen – was ist denn nun der beste Weg, um sich als Single wohlzufühlen? Dieser Frage sind Wissenschaftler des *Medical Centers* an der Universität von Chicago auf den Grund gegangen. Sie werteten insgesamt 20 Studien aus und kamen zu dem Ergebnis, dass sich Gefühle von Einsamkeit am besten durch eine Veränderung der Wahrnehmung, also ein kognitives Training, bekämpfen lassen. Nur wer lernt, sich nicht ständig mit anderen, insbesondere Paaren, zu vergleichen, wird sein Single-Dasein akzeptieren und langfristig auch genießen können.

Neue Möglichkeiten entdecken
Keine Kompromisse bei der Urlaubsplanung, kein Gemecker, wenn der Sonntag auf dem Rad verbracht wird oder es beim Feierabendbier mit den Kollegen später geworden ist. Klingt gar nicht so schlimm, oder? Experten raten Neu-Singles und allen, die mit ihrem Solo-Dasein hadern, eine Pro- und Contra-Liste zu ihrer Lebenssituation anzulegen. „Viele Alleinstehende merken dann erst, welche Möglichkeiten ihnen das Single-Dasein bietet“, erklärt Starzinger.

naar: Focus, 13.06.2015

Het single-bestaan heeft niet alleen nadelen volgens deze tekst.

1p **41** Onder welk tussenkopje worden ook voordelen genoemd?
Citeer het tussenkopje.

Vrouwelijke singles zijn beter in staat een mooi, rijk en vol leven te leiden dan mannelijke singles, onder andere omdat ze hun huiselijke omgeving beter voor elkaar hebben.

1p **42** Welke andere factor speelt ook nog een rol?

I 1 EXAMENtekst 2019-II: 1

1p **1 D** In regel 7-10 staat dat iedere speler in overeenstemming met het vastgestelde (vorgegebenen) thema een eigen personage (Charakter) creëert met een ingewikkelde (komplexer) achtergrondgeschiedenis en een creatief gewaad (Gewandung), dat vaak afkomstig is uit oude theaterinventarissen (Theaterbeständen), maar dat nog helemaal (ausführlich) wordt vermaakt (umgenäht).
De kleding van de *LARP*-spelers wordt dus vaak van oude kostuums gemaakt.

1p **2** **Eigendynamik (regel 53)**
In regel 6-7 lees je dat de stukken (Spiele) in principe vanzelf ontstaan. Dat betekent dus dat er geen van tevoren vastgesteld scenario is.
In regel 50-53 staat: Er zijn geen duidelijke regels zoals bij een bordspel, daarom loopt het soms niet helemaal perfect, omdat de spelers immers ook geen echte acteurs zijn. Maar deze onzekere eigen dynamiek van het stuk is juist het spannende.
Ook uit deze regels blijkt dat bij het begin van het stuk het verloop niet precies vaststaat. Het zelfstandig naamwoord in alinea 5 dat dit aangeeft, is: Eigendynamik.

1p **3 D** In regel 11-17 staat: Een organisatieteam bestaande uit vrijwilligers (Ehrenamtlichen) zorgt voor (kümmert sich um) een geschikte locatie (Gelände) – vaak in een bos of ook weleens op een verlaten (leerstehendem) militair terrein – en voor een aanmelding van het evenement (Veranstaltung), die volgens de regels (ordnungsmäßige) is gedaan. Uiteindelijk komen er vaak een paar honderd spelers voor een aantal dagen bij elkaar, daarom moeten er ook sanitaire voorzieningen en EHBO’ers aanwezig zijn.
Het organisatieteam zorgt dus voor vier concrete zaken: 1 een geschikte locatie, 2 een aanmelding van het evenement, 3 sanitaire voorzieningen, 4 EHBO’ers.

2p **4** De kern van een goed antwoord bestaat uit de volgende twee elementen:
- **(het volgen van) een smeedcursus** [1p]
- **het trainen van vechttechnieken / (het deelnemen aan) een vechttraining** [1p]

Opmerkingen:
– Als bij het eerste element het aspect ‘smeden’ en/of bij het tweede element het aspect ‘vechten’ ontbreekt: 0 punten.
– Acceptabel: als bij het tweede element ‘strijden’ in plaats van ‘vechten’ wordt gebruikt.

Uit regel 19-20 blijkt dat Boris Leist ervan onder de indruk is hoeveel tijd, geld en passie (Leidenschaft) de rollenspelers in hun hobby steken.
Het eerste voorbeeld daarvan vind je in regel 21-23: iemand volgde speciaal (extra) een smeedcursus (Schmiedekurs) om de metalen delen van zijn vierlaagse harnas zo oorspronkelijk mogelijk zelf te kunnen vervaardigen.
In regel 27-28 staat het tweede voorbeeld: veel deelnemers trainen ook buiten de evenementen om het hele jaar door bepaalde vechttechnieken.

1p **5** **unterschiedlich(sten) (regel 30)**
In regel 29 wordt de vraag gesteld: Welke mensen doen aan deze rollenspellen mee?
Het antwoord in regel 30-33 is: Dat is het mooie: je komt de meest verschillende (unterschiedlichsten) mensen tegen zoals leraren en automonteurs (KFZ-Mechaniker), het maakt niet uit waar je vandaan komt of welk geloof je hebt – het gaat enkel en alleen om het personage dat je speelt.
Uit deze regels blijkt dus dat de meest uiteenlopende mensen aan de rollenspellen meedoen. Het bijvoeglijk naamwoord dat de kern van het antwoord op de in regel 29 gestelde vraag vormt, is dus **unterschiedlichsten**. Let op: je moet dit woord citeren, niet vertalen dus.

1p **6** **b – a – d – c**
De vierde vraag (regel 36) luidt: Spelen de live-rollenspelers ieder jaar hetzelfde personage? Het antwoord begint met de woorden: Ja, meestal wel (regel 37).
Bij het bepalen van de juiste volgorde van de resterende vier zinnen van het vierde antwoord moet je er natuurlijk voor zorgen dat deze goed op elkaar aansluiten. Je zoekt dus eerst de zin die aansluit op regel 37. Lees daarom de eerste woorden van de vier aangeboden zinnen.
Zin a begint met het signaalwoord 'Außerdem', dat een opsomming aangeeft. Deze zin past dus niet na regel 37. Zin b begint met: Het gaat de spelers immers ook om de verdere ontwikkeling van hun personage. Deze zin zou op regel 37 kunnen volgen.
Natuurlijk bekijk je eerst nog zin c en d. Zin c begint met: Voor dit geval hebben enkele spelers dan nog een tweede personage. Je vraagt je dan af voor welk geval? Zin c is dus geen logisch vervolg van regel 37. Zin d begint met: Als een personage echter sterft. Ook zin d volgt niet logisch op regel 37.
Je hebt de zinnen a, c en d uitgesloten. Zin **b** is dus het vervolg op regel 37. Tot zover luidt het antwoord op de vierde interviewvraag dus: Ja, meestal wel. Het gaat de spelers immers om de verdere ontwikkeling van hun personage in zijn vaardigheden en ervaringen.
Lees nogmaals het begin van de zinnen a, c en d. Het meest logische vervolg op zin b is dan zin **a**: De spelers willen hun personage verder ontwikkelen. Bovendien zijn de gewaden – je spreekt niet over kostuums – erg luxueus en duur, sommige kosten de spelers wel 5.000 euro!
Lees nogmaals de eerste woorden van de zinnen c en d. Zin c (Voor dit geval) past niet na zin a, maar zin **d** wel: Als een personage echter sterft, kan hij niet meer meedoen, dat nemen ze heel precies.
Hierna past zin **c**: Voor dit geval hebben enkele spelers dan nog een tweede personage, maar dan wordt het nog duurder.

2p **7** **1 = wel; 2 = niet; 3 = wel; 4 =niet**
Indien vier antwoorden goed: 2 punten; indien drie antwoorden goed: 1 punt; indien twee of minder antwoorden goed: 0 punten.

1. In regel 46-50 staat: Net als bij een computerspel begint de speler in een fictieve wereld vaak gewoon te lopen (schlendert … los) en wacht tot er iets gebeurt. Als er plotseling een groep mensen (Trupp) opduikt (aufkreuzt), moet hij reageren zonder te weten wat de anderen zeggen of gaan doen.
   Bij *LARP* moet je dus vaak inspelen op onverwachte situaties. Bewering 1 komt wel overeen met de inhoud van de regels 38-63.
2. De zesde interviewvraag luidt: Kunt u zich voorstellen dat deze rollenspellen populairder worden? In regel 56 staat: In ieder geval. In Duitsland is de groepering toch al (ohnehin) het grootst. In regel 62-63 zegt Boris Leist: Ik denk dat *LARP* geen massaverschijnsel wordt, maar dat het steeds meer nieuwsgierigen zal aantrekken.
   Het feit dat *LARP* in Duitsland het grootst is en dat het in de toekomst nieuwsgierige mensen zal aantrekken, betekent niet dat *LARP* zich vanuit Duitsland over de rest van de wereld verspreidt. Bewering 2 komt dus niet overeen met de inhoud van de regels 38-63.
3. In regel 57-59 staat dat je door andere populaire bewegingen zoals *Cosplay* ook in het openbaar verklede mensen tegenkomt – wat er ook toe bijdraagt dat fantasierijke spelen maatschappelijk steeds meer worden geaccepteerd.
   Uit deze regels blijkt dat *LARP* door buitenstaanders steeds minder raar wordt gevonden. Bewering 3 komt dus wel overeen met de inhoud van de regels 38-63.
4. In regel 59-62 lees je dat er ook al een paar commerciële evenementen zijn, zoals het Drakenfeest in Diemelstadt, waaraan soms (teilweise) wel 8.000 mensen deelnemen.
   Uit deze regels blijkt dat er ook commerciële evenementen plaatsvinden. Ze geven je echter geen aanwijzing waaruit je de conclusie kunt trekken dat *LARP* door de toenemende commercie op den duur steeds minder aantrekkelijk zal worden.
   Bewering 4 komt dus niet overeen met de inhoud van de regels 38-63.

© ThiemeMeulenhoff

1p **8 C** De zesde interviewvraag luidt: Kunt u zich voorstellen dat deze rollenspellen populairder worden? Boris Leist antwoordt: In ieder geval. In Duitsland is de groepering toch al (ohnehin) het grootst. Door andere populaire bewegingen zoals *Cosplay* kom je ook in het openbaar verklede mensen tegen – wat er ook toe bijdraagt dat fantasierijke spelen maatschappelijk steeds meer worden geaccepteerd. Er zijn ook al een paar commerciële evenementen, zoals het Drakenfeest in Diemelstadt, waaraan soms (teilweise) wel 8.000 mensen deelnemen. Ik denk dat *LARP* geen massaverschijnsel wordt, maar dat het steeds meer nieuwsgierigen zal aantrekken.
Uit het laatste antwoord van Boris Leist spreekt geen ergernis (antwoord A), overmoed (antwoord B) of twijfel (antwoord D), maar wel vertrouwen (Zuversicht, antwoord C) in de toekomst van de *Live Action Role Plays (LARP).*

I 2 EXAMENtekst 2019-II: 2

1p **9 B** In regel 1-4 staat dat de producent (Hersteller) *Kolibree* waarschijnlijk in de herfst zijn nieuwe tandenborstel met smartphoneaansluiting op de markt brengt.
In regel 22-23 lees je dat er in de zomer een kickstartcampagne gaat beginnen, waarmee het project gefinancierd moet worden.
Of deze tandenborstel inderdaad op de markt zal komen, zou dus van de benodigde financiële middelen kunnen afhangen.

I 3 EXAMENtekst 2019-II: 3

1p **10 A** Bij deze meerkeuze-invulvraag moet je een signaalwoord invullen. Ga eerst na of je weet wat de aangeboden woorden betekenen en welk verband ze aangeven.
Raadpleeg eventueel D5: *Signaalwoorden*.
In regel 1-4 staat dat Schotse onderzoekers een pakje sigaretten met een chip en een miniluidspreker hebben ontwikkeld. Bij het openen van het doosje klinken er stemmen. In regel 5-7 lees je dat in onderzoeken met jonge vrouwen pakjes werden getest die vertellen over de negatieve gevolgen voor de vruchtbaarheid. In regel 7-8 staat dat vooral tieners de waarschuwingen (Ermahnungen) 'echt hard' en 'afstotelijk' ('abtörnend') vonden. In regel 8-10 lees je dat stickers waarop staat dat roken dodelijk is (Todesbotschaften) of gruwelijke foto's van rokerslongen op veel rokers al lang geen indruk meer maken.
Om duidelijk te maken dat roken dodelijk kan zijn moeten de waarschuwingen echt hard en afstotelijk zijn; stickers en foto's van rokerslongen maken daarentegen (**dagegen**) al lang geen indruk meer op veel rokers.

1p **11 D** In regel 15-17 staat: Maar hoelang zal deze akoestische afschrikking nog helpen, voordat jongeren de choquerende teksten verzamelen zoals beltonen of zingende verjaardagskaarten?
De auteur vraagt zich dus af hoelang de afschrikwekkende spreuken die uit het sigarettenpakje komen, jongeren van het roken zullen afhouden. Hij is bang dat ze de teksten gaan verzamelen en ze niet meer serieus nemen. De auteur staat dus een beetje sceptisch tegenover het sprekende pakje sigaretten.

I 4 EXAMENtekst 2019-II: 4

1p **12 B** In regel 1-6 staat: Openscheuren, lostrekken, inplakken – zo luidt het motto bij voetbalplaatjes, de stickers met foto's van voetballers waaraan in Duitsland zowel jonge als oude voetbalfans al tientallen jaren plezier beleven. Sinds drie weekends is de eerste Bundesliga weer begonnen (rollt … Fußballbundesliga).

© ThiemeMeulenhoff

In regel 6-9 lees je: En daarmee begint vooral op de schoolpleinen in Duitsland ook weer de tijd waarin enthousiast wordt verzameld en geruild (Sammel- und Tauschwelle).
Het feit dat de periode van het verzamelen en ruilen van voetbalplaatjes weer aanbreekt, is dus een gevolg van het feit dat de eerste Bundesliga weer is begonnen.

1p **13 B** Bij deze meerkeuze-invulvraag moet je een signaalwoord invullen. Ga eerst na of je weet wat de aangeboden woorden betekenen en welk verband ze aangeven. Raadpleeg eventueel D5: *Signaalwoorden*.
In regel 11-14 lees je: __?__ de *Panini*-stickers eigenlijk in de eerste plaats voor kinderen zijn bedoeld (gedacht), vinden ook veel volwassenen het leuk om ze te sparen en betalen ze voor oude en zeldzame exemplaren zeer hoge bedragen.
In deze zin zit dus een tegenstelling: eigenlijk zijn de plaatjes voor kinderen bedoeld, maar volwassenen verzamelen ze ook graag en geven er zelfs veel geld voor uit.
Van de vier aangeboden signaalwoorden drukt alleen 'Obwohl' een tegenstelling uit.
Regel 11-14 luidt dus: Hoewel (**Obwohl**) de *Panini*-stickers eigenlijk in de eerste plaats voor kinderen zijn bedoeld …

1p **14 B** In regel 17-19 staat dat uitgeverij *Panini*, die een Duitse vestiging (Niederlassung) in Stuttgart heeft, sinds voetbalseizoen 1978-79 ieder jaar een verzamelalbum van de Bundesliga en de bijbehorende plakplaatjes uitgeeft. Het feit dat *Panini* een vestiging in Duitsland heeft, betekent niet dat de uitgeverij oorspronkelijk een Duits bedrijf is. Antwoord D valt af.
In regel 19-22 lees je dat de voetbalplaatjes van alle deelnemende landen bij wereldkampioenschappen en Europese kampioenschappen ook van *Panini* zijn; bij het WK van 2010 in Zuid-Afrika werden er alleen in Duitsland al 90 miljoen plakplaatjes verkocht. Als de uitgeverij bij WK's en EK's de stickers verzorgt, brengt *Panini* dus niet alleen plaatjes van Duitse voetballers op de markt. Antwoord A valt af.
Bij het WK in Zuid-Afrika heeft *Panini* alleen in Duitsland al 90 miljoen plaatjes verkocht. Daaruit kun je echter niet concluderen dat dit het grootste succes van de uitgeverij is geweest. Nu valt antwoord C af.
In regel 22-25 staat dat de eerste plaatjes al bij het WK in Mexico in 1970 werden uitgegeven en dat de naam *Panini* sindsdien voor veel mensen gewoonweg cultus (Kult) is. Letterlijk betekent dit dat veel mensen de uitgeverij vereren. *Panini* heeft dus een grote aanhang onder verzamelaars. Antwoord B is het juiste antwoord.

1p **15 C** In regel 33-35 staat: Wie *Panini*-albums koopt, moet er in ieder geval op letten hoe zeldzaam deze zijn. Aan deze voorwaarde (Kriterium) voldoen vooral oude albums uit de jaren zeventig en tachtig. De factor leeftijd van de albums wordt in alinea 4-5 dus wel genoemd. Antwoord A valt af.
In regel 35-36 lees je: Hier zijn prijzen tussen de 300 en 800 euro voor complete (vollständig gefüllte) albums geen zeldzaamheid. De factor volledigheid van de verzamelingen in de albums wordt in alinea 4-5 dus wel genoemd. Antwoord D valt af.
In regel 39-40 staat: De waarde van een album daalt (Wertmindernd), als er plaatjes ontbreken of als er gebruikssporen zijn zoals vlekken of gekreukelde (verknickte) bladzijden. De factor toestand van de albums wordt in alinea 4-5 dus wel genoemd. Antwoord A valt ook af.
Alleen de factor bekendheid van de afgebeelde voetballers wordt in alinea 4-5 **niet** genoemd. Antwoord C is dus het juiste antwoord.

1p **16 A** In regel 41-47 staat dat er in 2011 voor het eerst *Panini*-albums voor de wereldkampioenschappen voor vrouwen waren. De verkoopcijfers waren met 4,5 miljoen verkochte zakjes stickers in vergelijking met de albums van de mannen een flop. Maar uit het oogpunt van verzamelaars (Sammelgesichtspunkten) zijn kleine oplages natuurlijk goud waard. Dus (So) je kunt ervan uitgaan dat je over niet al te lange tijd (in nicht allzu ferner Zukunft) voor een compleet album van de WK-vrouwen een aanzienlijk hogere prijs kunt krijgen.
Albums met plaatjes van vrouwelijke voetballers kunnen voor verzamelaars dus waardevol worden.

1p **17 B** In regel 49-51 lees je dat *Panini* het vermoeden van verzamelaars dat sommige plaatjes, vooral van topsterren, minder in omloop zouden worden gebracht als sprookje van de hand wijst. In regel 52-53 staat dat alle plaatjes even vaak in de zakjes met in het algemeen vijf foto's zitten.
Panini verzekert de verzamelaars dus dat alle plaatjes even vaak in de zakjes zitten.
Regel 51-53 luidt dan: Een bepaalde manier van samenstellen van de inhoud van de zakjes (Mischverfahren) zou garanderen (**garantieren**) dat alle plaatjes even vaak …

1p **18 A** In regel 54-58 staat dat Hartmut Schüker, een hartstochtelijke verzamelaar uit Bremerhaven, op het ogenblik (heute) een heel rek vol heeft met zijn schatten en dat elk album helemaal compleet is (bis zum letzten Bild gefüllt). Slechts twee keer was zijn ijver sinds de jaren zeventig niet zo sterk (ausgeprägt).
Dit betekent dat hij er slechts twee keer niet in is geslaagd om een album vol te krijgen, omdat hij daarvoor niet genoeg moeite heeft gedaan.

I 5 EXAMENtekst 2019-II: 5

4p **19** **1 = niet; 2 = wel; 3 = wel / niet; 4 = wel; 5 = niet; 6 = niet; 7 = niet; 8 = wel**
Indien acht antwoorden goed: 4 punten; indien zeven antwoorden goed: 3 punten; indien zes antwoorden goed: 2 punten; indien vijf antwoorden goed: 1 punt; indien vier of minder antwoorden goed: 0 punten.
Tip: Bedenk dat je voor deze vraag 4 punten kunt krijgen. Het is dus de moeite waard om er de nodige tijd aan te besteden.

1 Uit regel 15-20 blijkt dat Ben als verjaardagscadeau voor Hanna een graffitikunstwerk in de vorm van een chocoladetaart heeft gemaakt die twee etages van het schoolgebouw beslaat. In regel 25-27 staat dat Hanna maar een grapje (Witz) maakte, toen zij zei dat Ben alleen nog geen graffiti op de school had gemaakt. Hieruit blijkt dat Hanna Ben niet heeft gevraagd om voor haar verjaardag een graffitikunstwerk te maken. Bewering 1 komt dus niet overeen met de inhoud van de tekst.
2 Uit regel 28-30 blijkt dat Ben en Hanna elkaar al sinds het begin van hun vriendschap uitdagen (*I dare you*). In regel 30-32 lees je dat Ben al snel begreep (hatte schon nach kurzer Zeit raus) dat Hanna steeds bereid was risico's te nemen (die Zehen über die Kante zu schieben). In regel 35 staat dat Hanna daarop reageerde door Ben uit te dagen (herausforderte). Bewering 2 komt dus wel overeen met de inhoud van de tekst.
3 Bij bewering 3 worden beide antwoorden goed gerekend: wel en niet.
4 In regel 23-24 staat: Het was mijn schuld. Als ze Ben deze keer zouden pakken en hij er niet zo makkelijk van afkwam, was het mijn schuld.
Hanna is dus bang dat Ben door zijn kunstwerk in de problemen zal raken.
Bewering 4 komt wel overeen met de inhoud van de tekst.
5 Uit regel 64-65 blijkt dat Ben al eerder voor de rechter moest verschijnen. Maar wat de rechter heeft gezegd, blijft onduidelijk. Je kunt uit deze regels dus niet concluderen dat Ben een paar dagen in de gevangenis heeft gezeten vanwege eerdere graffiti. In regel 73 zegt Hanna: 'Het stoort mij als je daarvoor naar de gevangenis moet.' Ook deze regel geeft niet aan dat Ben al eerder in de gevangenis heeft gezeten. Bewering 5 komt dus niet overeen met de inhoud van de tekst.
6 In regel 66-67 zegt Hanna: 'Waarom spuit je dan tegen de vervloekte school?' Ben reageert met: 'Waarom is dat fout?' In regel 70-72 zegt Hanna: 'Het is niet jouw gebouw. Het is illegaal. Het kost geld – waarom moet ik het eigenlijk uitleggen?' De reactie van Ben is: 'Het mag niet en daarom stoort het jou.'

Uit deze regels blijkt dat Hanna er niet blij mee is dat Ben zijn graffiti-kunstwerk op haar schoolgebouw heeft gemaakt. Maar nergens blijkt uit de tekst dat Hanna vindt dat Ben de school een slechte naam bezorgt door zijn graffiti. Bewering 6 komt dus niet overeen met de inhoud van de tekst.

7 In regel 74 vraagt Ben aan Hanna: ‘Wie zou het dan moeten zeggen? Jij?’ Hieruit blijkt niet dat Ben ervan overtuigd is dat Hanna hem zal verraden. Bewering 7 komt dus niet overeen met de inhoud van de tekst.

8 In regel 76-78 staat: ‘Bekijk het maar (*Whatever*)’, zei hij en hij liep terug naar de auto. ‘Je vindt het helemaal niks (Scheiße)? Jammer dan (Dein Pech). Een ander cadeau heb ik niet.’ Ik volgde hem, stapte in en hij gaf gas, nog voordat ik mijn autogordel had vastgemaakt (mich angeschnallt hatte). Uit deze regels blijkt dat Ben geïrriteerd raakt doordat Hanna zijn verjaardagscadeau afkeurt. Bewering 8 komt dus wel overeen met de inhoud van de tekst.

I 6 EXAMENtekst 2019-II: 6

3p **20** **1 = g; 2 = a; 3 = f; 4 = d; 5 = c**

Indien vijf antwoorden goed: 3 punten; indien vier antwoorden goed: 2 punten; indien drie antwoorden goed: 1 punt; indien twee of minder antwoorden goed: 0 punten.

Tip: Bedenk dat je voor deze vraag 3 punten kunt krijgen. Het is dus de moeite waard om er de nodige tijd aan te besteden.
Bekijk eerst de zeven aangeboden tussenkopjes en lees daarna elke alinea gedetailleerd.

1 In regel 2-7 staat: ‘Als je iets wilt bereiken, moet je er ook iets voor doen (Ohne Fleiß kein Preis).’ Deze uitspraak is nu eenmaal waar (hat nun mal seine Berechtigung). Maar dat betekent niet dat je de hele nacht door moet leren om de stof in je hoofd te krijgen. Het is beter om een bepaalde tijd waarvan je uit ervaring weet (erfahrungsgemäß) dat je die goed kunt volhouden, te werken. En in deze tijd doe je zonder afleiding wat je van plan was (Und … durch). Vooral deze laatste zin geeft dus de raad je helemaal te concentreren en je niet te laten afleiden. Hierbij past tussenkopje **g**: Volledige concentratie.

2 In regel 9-10 staat: Als je onbeweeglijk en stijf aan je bureau zit, kun je niet goed leren. Als de leerstof het toelaat, loop dan bij het leren heen en weer. In regel 13-15 lees je: En zelfs als de stof het lopen eigenlijk niet toelaat: sta af en toe op en rek je uit. Anders word je te snel lusteloos (matt) en moe. Uit deze regels blijkt dat bewegen het leerproces dus kan bevorderen. Hierbij past tussenkopje **a**: Bewegen.

3 In regel 17-20 staat: Je moest een boek lezen en je hebt het niet (helemaal) gered? Zoek op internet en lees zogenoemde recensies of boekbesprekingen door. Daar vind je vaak een samenvatting van het verhaal. In regel 23-25 lees je: Zo gaat het ook bij andere onderwerpen: zoek goede korte (kompakte) artikelen over een onderwerp, zodat je tenminste weet waarover het gaat. Het advies luidt dus: zorg ervoor dat je in ieder geval ongeveer weet waar een bepaald thema over gaat. Hierbij past tussenkopje **f**: Overzicht.

4 In regel 27-30 staat: Bedenk wat er in ieder geval gevraagd zal worden: formules, definities, hoofdpunten (Kernaussagen), persoonsgegevens of belangrijke data …! Deze dingen moet je altijd weten (drauf haben), zodat je tenminste iets kunt opschrijven. Het is dus belangrijk om bepaalde basiskennis paraat te hebben. Boven alinea 4 past tussenkopje **d**: Basiskennis.

5 In regel 34-38 staat: Op school mag je het niet gebruiken, maar een goed spiekbriefje is een optimale voorbereiding voor een proefwerk (Arbeit). Je moet bij het maken ervan goed nadenken over wat er waarschijnlijk zeker gevraagd zal worden (drankommen wird) en je schrijft dit nauwkeurig (sorgfaltig) op. Daarbij leer je automatisch een deel van de belangrijke informatie.

Het maken van een geheugensteuntje in de vorm van een spiekbriefje helpt dus bij het leren. Hierbij past tussenkopje **c**: Geheugensteuntje.
Controleer of je de tussenkopjes maar één keer hebt gebruikt. Je houdt tussenkopje b (Frisse lucht) en e (Hardop praten) over.

I 7 EXAMENtekst 2019-II: 7

1p **21 C** In regel 1-4 staat dat wij altijd onomstotelijk (unverrückbar) hebben aangenomen dat de wieg van de kunst in Europa stond, maar dat dat misschien toch niet klopt (muss … werden). In regel 4-9 lees je: Op het Indonesische eiland Sulawesi hebben archeologen en geochemici __?__ de leeftijd van enkele grotschilderingen (Höhlenmalereien) bepaald aan de hand van het radioactieve ontbindingsstadium (Zerfallgrads) van het uranium dat in de schilderingen zit.
Deze zin bevat geen tegenstelling (dennoch); antwoord B valt af. Het is ook geen opsomming (zudem); antwoord D valt ook af. Hier past een signaalwoord dat een reden, een verklaring geeft. Beide woorden ‘darum’ en ‘nämlich’ geven dit verband aan. Lees regel 4-9 daarom nog een keer en probeer beide woorden uit. Je zult dan tot de conclusie komen dat de zin het best loopt met de invulling ‘namelijk’ (**nämlich**).

1p **22 D** In regel 10-13 staat dat mensen al minstens 39.900 jaar geleden, aan het eind van het pleistoceen, op een grotwand de omtrek van een hand schilderden met rode verf. En minstens 35.400 jaar geleden lieten ze daar de afbeelding van een hertzwijn achter. De met rode verf geschilderde hand is dus ouder dan het hertzwijn; antwoord A valt af.
In regel 16-20 lees je dat de oudste afdrukken van handen in de Spaanse grot El Castillo ongeveer in dezelfde tijd zijn ontstaan als de nu ontdekte afbeeldingen in Indonesië. De beroemde afbeeldingen van wilde paarden en neushoorns in de Franse grot Chauvet zijn zelfs van recentere datum dan de Indonesische afbeelding van het hertzwijn.
Je hebt al vastgesteld dat het hertzwijn jonger is dan de met rode verf geschilderde hand. De afdrukken van handen in de Spaanse grot zijn ongeveer even oud als de nu ontdekte afbeeldingen in Indonesië. Maar als de afbeeldingen uit de Franse grot Chauvet nog jonger zijn, moeten dit wel de meest recente grotschilderingen zijn (antwoord D).

1p **23** **Zeit (regel 32)**
In regel 29-33 staat: Kunst wordt in het algemeen (gemeinhin) beschouwd (gilt) als bewust gedrag, dat niet per se onontbeerlijk is om te overleven (das … besitzt). De vraag is daarom niet alleen sinds wanneer de mensen van vroeger er de vaardigheden voor hadden, maar ook sinds wanneer ze genoeg tijd konden uittrekken (entbehren konnten) voor een in verhouding ‘onrendabel’ gedrag’.
Uit deze regels blijkt dat de mens om zich met kunst te kunnen gaan bezighouden naast de benodigde vaardigheden ook de beschikbare tijd moest hebben. Omdat je het betreffende zelfstandig naamwoord moet citeren, luidt jouw antwoord dus: Zeit.

1p **24** **in Afrika**
In regel 21-22 staat dat wetenschappers er nu vooral van uitgaan dat de techniek van grotschilderkunst veel ouder is (dan de eerder in de tekst genoemde vondsten). In regel 26-28 lees je: En deze gemeenschappelijke voorouders leefden in Afrika – de sporen van de anatomisch moderne mens gaan daar 200.000 jaar terug. Vermoedelijk stond de wieg van de kunst dus in Afrika.

1p **25 C** In regel 34-36 staat dat kunst zeker niet helemaal zinloos is. Kunst zou weleens (dürfte) voor de moderne mensen de weg geëffend kunnen hebben om vrij en creatief te denken en zo tot een doorbraak in de beschaving hebben geleid.
Uit deze regels blijkt dat de auteur de grotschilderkunst dus als een positieve stap ziet voor de ontwikkeling van de moderne mens.

I 8 EXAMENtekst 2019-II: 8

1p **26 A** In regel 5-6 staat dat ouders op zouden moeten treden (handeln), voordat de smartphone het leven van hun kinderen gaat beheersen. Concrete aanwijzingen hiervoor lees je in regel 15-16: Er moet opgetreden worden (Handlungsbedarf ist dann gefragt), wanneer kinderen en jongeren zich uit sociale activiteiten terugtrekken. Er bestaat dus een concreet probleem, wanneer jongeren door het gebruik van hun smartphone het echte contact met hun omgeving verliezen.

1p **27 A** In regel 8-10 staat dat de psychotherapeut het verkeerd vindt om kinderen (Sprösslinge) helemaal te verbieden hun smartphone te gebruiken. In regel 10-11 zegt hij: 'We hebben een cultuur nodig die voor de lange termijn bepaalt hoe er met de smartphone wordt omgegaan (Umgangskultur)'.
Uit deze regels blijkt dus een tegenstelling. Het enige signaalwoord dat dit verband aangeeft, is 'aber'. De juiste invulling in regel 9-10 is dus: De psychotherapeut vindt een totaalverbod echter (**aber**) fout: …

1p **28** **1 = niet 2 = wel**
Indien twee antwoorden goed: 1 punt; indien één of geen antwoord goed: 0 punten.
1. In regel 12-14 raadt Schlautmann ouders aan op de hoogte te blijven (verfolgen) van technische ontwikkelingen, zodat ze weten waarmee hun kinderen bezig zijn. Hier staat niet dat psychotherapeut Schlautmann ouders het advies geeft om de smartphone van hun kind te voorzien van een technische aanpassing zodat ze controle hebben. Bewering 1 komt dus niet overeen met de tekst.
2. In regel 12-14 lees je dat Schlautmann ouders aanraadt op de hoogte te blijven (verfolgen) van technische ontwikkelingen, zodat ze weten waarmee hun kinderen bezig zijn. Tegelijkertijd zouden ze met hen in gesprek moeten gaan. Schlautmann geeft ouders dus het advies om met hun kind over diens smartphonegebruik te praten. Bewering 2 komt wel overeen met de tekst.

I 9 EXAMENtekst 2019-II: 9

1p **29 A** In regel 1-3 staat dat de redactie van *Duden* een lange lijst met 'moeilijke woorden' heeft samengesteld. Deze lijst begint met 'asociaal' ('asozial') en eindigt met 'in strijd met' ('zuwider'). De eerste vraag aan mevrouw Kunkel-Razum luidt: Is het Duits desondanks een mooie taal?. In regel 4-8 antwoordt zij: In ieder geval. Neem een woord als 'fluffig', dat pas sinds 2006 in *Duden* staat. Het is afgeleid van het Engelse 'fluffy' dat met wollig (flauschig) of vlokkig vertaald kan worden, maar niet helemaal hetzelfde betekent. Door het verduitsen krijgen we een treffender en functioneler bijvoeglijk naamwoord (Adjektiv).
Mevrouw Kunkel-Razum bedoelt hiermee het volgende: door het overnemen van woorden uit een andere taal ontstaan in het Duits nieuwe woorden die een begrip beter weergeven dan de al bestaande woorden.

1p **30 D** Het antwoord op de tweede interviewvraag (regel 11-14) luidt: In totaal werken er acht collega's in een soort callcenter. Wie vragen over de schrijfwijze, uitspraak of functie van het Duits heeft, belt op. Wij hebben alle belangrijke *Duden*-boeken op de computer en/of in het hoofd en antwoorden heel snel. Bij ingewikkelde vragen gaan wij ook op zoek naar informatie (recherchieren).
In dit antwoord beschrijft mevrouw Kunkel-Razum dus hoe het *Duden*-taaladviesbureau (*Duden*-Sprachberatung, inleiding) werkt. Hierbij past de vraag: Hoe moet je je het werk voorstellen? (**Wie muss man sich die Arbeit vorstellen?**)

1p **31 C** In regel 22 wordt de vraag gesteld: Welk zelfstandig naamwoord wordt in het Duits het meest gebruikt? In regel 24-26 lees je: 'En' is het niet, maar 'jaar'. Bij de bijvoeglijke naamwoorden is het 'nieuw' en bij de werkwoorden 'worden'. 'Das neue Jahr soll sehr schön werden' (Het nieuwe jaar moet, naar men zegt, mooi worden), is dus een zeer Duitse zin'.
Hier is sprake van een zeer Duitse zin, omdat er drie van de meestgebruikte Duitse woorden in voorkomen, namelijk 'neu', 'Jahr' en 'werden'.

1p **32 C** In regel 33-35 vraagt de interviewer: Bent u niet bang dat de regels van de Duitse taal op een bepaald moment (irgendwann) zo verwaterd (aufgeweicht) zijn als een spons?' Het antwoord in regel 36-37 is: Ik zie eerder de trend dat de mensen verschillende 'vaktalen' gebruiken. Dit antwoord legt mevrouw Kunkel-Razum in regel 37-38 uit: De meeste mensen schrijven (verfassen) een e-mail voor hun bedrijf op een andere manier dan een *Facebook*-bericht.
Zij realiseren zich dus dat je in bepaalde situaties op een andere manier schrijft. De juiste invulling in regel 37-38 is dus: De meesten weten wel (**wissen schon**) dat ze een zakelijke e-mail anders moeten schrijven dan een *Facebook*-bericht.

1p **33** **Kontextbezogen(es) (regel 43)**
De achtste vraag van het interview luidt in regel 39-41: Waarom bellen mensen u met hun smartphone, hoewel ze met ditzelfde toestel in een paar seconden (in Sekundenschnelle) ieder woord zouden kunnen googelen – gratis? Mevrouw Kunkel-Razum antwoordt in regel 42-44: Omdat het hun normaal gesproken niet om de spelling (Rechtschreibung) van het woord 'Rhythmus' gaat, maar om vragen met betrekking tot de context (Kontextbezogenes), bijvoorbeeld om de vraag of je bij 'donker Beiers bier' een komma moet zetten.
Mensen stellen dus geen eenvoudige vragen over de spelling van een woord, maar willen antwoord op vragen die over de context gaan. Het woord 'Kontextbezogenes' vormt dus de kern van het antwoord op vraag 8 van het interview. Let op: je moet dit woord citeren, niet vertalen dus.

1p **34 A** In regel 46-47 is de vraag: De automatische correctie is zeker uw aartsvijand? Mevrouw Kunkel-Razum antwoordt in regel 48-51: Ik vervloek die inderdaad ook weleens, ja. Maar autocorrectie bewijst dat de mens op sommige gebieden beter (überlegen) is dan de machine, hoewel de programma's beter worden. Nog steeds lees ik ieder bericht door, voordat ik op 'verzenden' klik.
Uit deze regels blijkt dat mevrouw Kunkel-Razum niet blindelings op de autocorrectie durft te vertrouwen. Zij leest ieder bericht door, voordat ze het verzendt. Daarmee hoopt zij fouten te voorkomen die de autocorrectie zou kunnen maken. De autocorrectie kan dus fouten maken die je niet op tijd merkt.

I 10 EXAMENtekst 2019-II: 10

3p **35** **1 = wel; 2 = wel; 3 = niet; 4 = niet; 5 = niet; 6 = niet**
Indien zes antwoorden goed: 3 punten; indien vijf antwoorden goed: 2 punten; indien vier antwoorden goed; 1 punt; indien drie of minder antwoorden goed: 0 punten.
1. In regel 1-3 staat dat de app *Shazam* via de smartphone (Handy) muziek herkent en aangeeft (ordnet … zu) wie de zanger is en hoe de titel luidt. In regel 5-6 lees je dat de app hierbij toegang heeft tot een database (Datenbank) met tien miljoen liedjes. In regel 7 staat dat Raschke (die de app *Picalook* heeft gemaakt) hetzelfde principe op mode heeft toegepast.
Uit deze regels blijkt hoe beide apps de input via de smartphone krijgen. Deze eigenschap van *Picalook* en *Shazam* wordt dus wel besproken in regel 1-22.

2 In regel 5-6 lees je dat de app hierbij toegang heeft tot een database (Datenbank) met tien miljoen liedjes. In regel 18-19 staat dat de database van *Picalook* meer dan 300.000 producten uit 200 online-shops omvat.
Hieruit blijkt dus hoe groot de databanken van beide apps zijn. Deze eigenschap van *Picalook* en *Shazam* wordt dus wel besproken in regel 1-22.
3 Nergens in regel 1-22 vind je een aanwijzing waaruit blijkt dat en waarom beide apps gratis zijn. Deze eigenschap van *Picalook* en *Shazam* wordt dus niet besproken.
4 In regel 1-22 staat niet waarom *Picalook* en *Shazam* zo succesvol zijn geworden. Deze eigenschap wordt dus niet besproken.
5 Nergens vind je een aanwijzing waaruit blijkt hoe je de producten via *Picalook* en *Shazam* kunt bestellen. Deze eigenschap van *Picalook* en *Shazam* wordt dus niet besproken in regel 1-22.
6 In regel 1-22 wordt niet ingegaan op de vraag hoe de auteursrechten van beide apps zijn vastgelegd. Deze eigenschap van *Picalook* en *Shazam* wordt dus niet besproken.

1p **36** **Vermittlungsprovision (regel 25)**
In regel 23-25 staat dat het businessmodel achter de app eenvoudig is. Iedere keer als een gebruiker op de website van een onlineaanbieder klikt, krijgt Raschke een soort bemiddelingsprovisie (Vermittlungsprovision).
Raschke krijgt dus geld als een gebruiker een website aanklikt. Hij verdient aan zijn app, doordat hij een 'Vermittlungsprovision' krijgt. Let op: je moet dit woord citeren, niet vertalen dus.

1p **37 C** In regel 29-34 lees je dat *Picalook*-gebruikers overal kunnen fotograferen. Kiekjes (Schnappschüsse) die op straat zijn gemaakt, worden net zo goed herkend als foto's van beroemdheden (Prominenten) in tijdschriften. Zelfs een van schuin achter gefotografeerde schoen wordt herkend, omdat de software er de niet-zichtbare delen aan toevoegt (hinzurechnet). 'We staan nog vrij aan het begin', aldus Raschke. 'Maar het algoritme wordt beter naarmate meer mensen het gebruiken'.
Raschke heeft er dus vertrouwen in dat de app steeds beter wordt, als meer mensen deze gebruiken.

1p **38** De kern van een goed antwoord is:
Hoe meer details op een foto te zien zijn, hoe beter het zoekresultaat. / Hoe unieker/uitgesprokener/herkenbaarder een kledingstuk is, hoe beter het zoekresultaat. / Als merk/logo en details op de foto te zien zijn, levert dat een beter zoekresultaat op.
In regel 35-36 staat dat het herkenningspercentage (Erkennungsquote) van *Picalook* nog in belangrijke mate (entscheidend) van de kwaliteit van de foto afhangt, zoals een test van FOCUS aantoont. In regel 40-42 lees je dat gebruikers een hoog percentage treffers kunnen bereiken, als ze ook het logo van het merk en bijzondere (markanten) details fotograferen. Een gestreept *Lacoste*-poloshirt kwam in de test al op de derde plaats bij de zoekresultaten (Suchtreffern).
De schrijver maakt met het voorbeeld in regel 41-42 dus duidelijk dat hoe meer details er op een foto te zien zijn, hoe beter het zoekresultaat is.

1p **39 A** In regel 43-45 lees je: De mogelijkheid om de aangeboden producten op prijs te filteren, bleek in de test bijzonder praktisch te zijn. Op deze manier kun je goedkope alternatieven vinden voor **__?__** producten van designers.
Zoals je weet, zijn designerstukken vaak heel duur. Doordat je met de app op prijs kunt filteren, is het dus mogelijk om goedkope alternatieven voor zeer dure (**kostspieligen**) designerstukken te vinden.

© ThiemeMeulenhoff

1p **40 C** In regel 48-51 staat dat *Picalook*-fans wel met een beperking moeten leven: in de database zijn alleen de actuele collecties van de handelaren opgenomen (vertreten). Wordt een product niet meer aangeboden, dan kunnen alleen nog soortgelijke (ähnliche) artikelen worden gevonden. In regel 51-52 zegt Raschke: 'Er ontbreken ook nog een paar coole merken. Maar we werken aan een grotere databank.'
Deze regels maken duidelijk dat Raschke toegeeft (**gesteht**) dat bepaalde producten niet meer kunnen worden gevonden en dat er nog een paar coole merken ontbreken.

I 11 EXAMENtekst 2019-II: 11

1p **41** **Neue Möglichkeiten entdecken**
Opmerking
Acceptabel: Als in dit geval de juiste Nederlandse vertaling wordt gegeven.
Lees bij deze vraag eerst de tussenkopjes. Als je daarna al een idee hebt onder welk tussenkopje ook voordelen van het single-bestaan zouden kunnen worden genoemd, lees je die alinea natuurlijk meteen. Heb je nog geen idee waar je deze informatie vindt, skim dan alle alinea's om zo snel de passage te vinden die het antwoord op de vraag geeft.
In regel 50-54 adviseren deskundigen nieuwe singles en iedereen die moeite heeft (hadern) met zijn single-bestaan, om de voor- en nadelen van hun levenssituatie op te schrijven (eine … anzulegen). Veel alleenstaanden merken volgens Starzinger dan pas welke mogelijkheden het single-bestaan hun biedt.
Door het maken van een lijst met voor- en nadelen van het single-bestaan worden veel alleenstaanden zich dus bewust van de voordelen van hun situatie. Omdat je het tussenkopje moet citeren, luidt jouw antwoord dus: Neue Möglichkeiten entdecken.

1p **42** De kern van een goed antwoord is:
Vrouwen/Ze hebben betere/goed ontwikkelde sociale vaardigheden / een betere band met familie en vrienden.
Opmerking
Acceptabel: Vrouwen/Ze zijn socialer.
Na het lezen van de vraag bedenk je onder welk tussenkopje het antwoord zal staan. Je komt dan uit bij het kopje 'Von Frauen lernen' en je gaat de tweede alinea lezen.
In regel 9-16 staat dat uit enquêtes blijkt dat alleenstaande vrouwen gemiddeld tevredener zijn met hun positie als single (Single-Status) dan mannen. Daar is een simpele reden voor. 'Het leven moet rijk en vol zijn om het als single goed vol te houden. En vrouwen zijn er gewoonweg beter in om een mooi leven te leiden', licht Christian Thiel toe. Want dankzij hun beter ontwikkelde (ausgeprägteren) sociale vaardigheden hebben zij een betere band (Draht) met vrienden en familie. Een grote rol speelt ook de huiselijke omgeving (heimische Umfeld) en ook dat hebben vrouwen in het algemeen beter voor elkaar (haben … im Schuss).
In deze passage worden twee zaken genoemd waarin vrouwen beter zijn dan mannen:
1 Hun sociale vaardigheden zijn beter ontwikkeld.
2 Ze hebben hun huiselijke situatie beter voor elkaar.
De tweede factor wordt al in de vraagstelling genoemd. Daarom luidt jouw antwoord: Vrouwen hebben beter ontwikkelde sociale vaardigheden.

© ThiemeMeulenhoff

2021-I zonder uitwerkingen

Probeer de opgaven te maken in de daarvoor gestelde tijd. Het examen duurt 2½ uur.
De antwoorden en uitwerkingen vind je op mijn.examenbundel.nl.

© ThiemeMeulenhoff

Tekst 1

Freiheit für die Kaulquappe

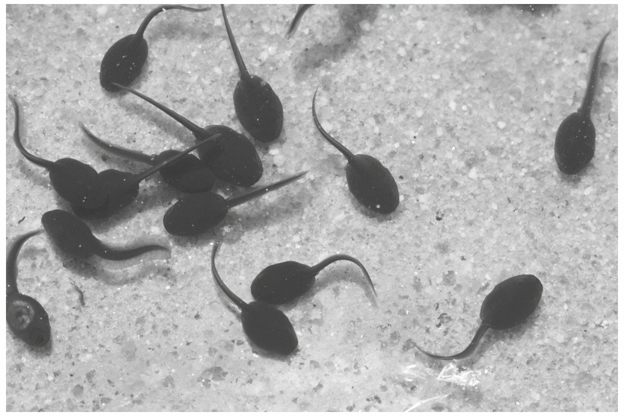

(1) Es begann damit, dass der neunjährige Manuel am letzten Mittwoch ein paar Kaulquappen in den Unterricht mitbrachte. Seine Klassenlehrerin an der Grundschule in Berlin-Mitte, immer darauf aus, ihren Kindern nicht nur die Theorie, sondern auch die Praxis der wichtigen Dinge des Lebens beizubringen, aktivierte ein leeres Aquarium, und die begeisterte Klasse befasste sich ab sofort mit der Entwicklung vom Ei zum Frosch. Auch ein Kaulquappentagebuch wurde angelegt.

(2) Dann aber stellte eine Mutter die Frage, ob Leitungswasser denn das ideale Lebenselement für die Quappen sei. Klassenlehrerin Sabine machte sich schlau und entdeckte im Internet, wie sie selbstironisch feststellte, dass „nur dumme, ignorante Lehrer Kaulquappen in der Schule halten“. Quappen stehen unter Naturschutz, ihre Haltung in Schulen ist verboten, und für den Missetäter, der es dennoch, in Unkenntnis der Rechtslage, tut, gibt es eine „Notfallanleitung Kaulquappenaufzucht in Gefangenschaft“. Nur in der Schweiz kann man sich in einer speziellen Schulung zum „Kaulquappenlehrer“ ausbilden lassen.

(3) Da die Zeit für ein Seminar in Zürich fehlte und ein solches angesichts der Lebenserwartung von Kaulquappen auch nicht zielführend gewesen wäre, beratschlagte Lehrerin Sabine mit ihrer Klasse, was zu tun sei. Alle kamen zu dem Schluss, dass man den armen Tieren umgehend ihre Freiheit zurückgeben müsse. Und __3__ findet heute in einer Klasse einer Grundschule in Berlin-Mitte kein Unterricht, sondern ein Ausflug in den Wald statt, zu dem Tümpel, aus dem Manuel eine Woche zuvor die Tiere gefangen hatte. Für die Tiere die beste Lösung – angesichts des Wetters für Kinder und Lehrerin auch.

naar: Der Tagesspiegel, 10.06.2014

1p **1** Welche Aussage über Manuels Klassenlehrerin stimmt mit dem 1. Absatz überein?
- **A** Sie gestaltet ihren Unterricht gern anschaulich.
- **B** Sie gibt am liebsten Naturunterricht.
- **C** Sie hält sich immer an den Lehrplan.
- **D** Sie ist bei den meisten ihrer Schüler sehr beliebt.

1p **2** Was hat Klassenlehrerin Sabine herausgefunden?
- **A** Die Aufzucht von Kaulquappen ist oft erfolglos.
- **B** Es gibt wieder Kaulquappen in Berlin-Mitte.
- **C** Kaulquappen darf man nicht in Gefangenschaft halten.
- **D** Kaulquappen vertragen kein Leitungswasser.

1p **3** Welche Ergänzung passt in die Lücke im 3. Absatz?
- **A** außerdem
- **B** dennoch
- **C** deshalb
- **D** trotzdem

Tekst 2

Column van Kerstin Schweighöfer[1)]

Niet klagen!

Neulich habe ich mit meiner deutschen Freundin Barbara telefoniert und ihr erzählt, dass ich bei meinem niederländischen Hausarzt war, weil ich mir den Fuß verstaucht hatte und die Schwellung nicht zurückgehen wollte.

„Beim Hausarzt? Du musst zum Orthopäden!“

„Mein Hausarzt hält das nicht für nötig“, sage ich. Und ohne seine Überweisung komme ich in diesem Land ja nicht zum Facharzt.

Ich höre Barbara tief durchatmen. „Hat er dir wenigstens eine Salbe verschrieben?“

„Nein. Das hält er für Geldmacherei.“

Niet klagen, maar dragen, lautet das Leidensmotto der Niederländer. Nicht beklagen, sondern tragen. Kaum ein anderes Volk schluckt so wenig Medikamente wie die Niederländer, kaum ein anderes so viel wie die Deutschen. Man braucht sich nur die Reklame anzugucken:

noot 1 Kerstin Schweighöfer: Duitse correspondente van *Focus* die in Nederland woont

In den Niederlanden geht es auffallend oft ums Sparen und die billigsten Spülmittel oder Reisen, in Deutschland um die Gesundheit. Da wimmelt es von Mitteln gegen Husten, Heiserkeit, Gelenk-, Rücken- oder Kopfschmerzen. Mein niederländischer Hausarzt verordnet mir eine heiße Zitrone, wenn ich erkältet bin. Bei Burnout schickt er mich an die frische Luft. Und Kreislaufbeschwerden kennen die Niederländer gar nicht, dafür haben sie kein Wort. Ich glaube, auch viele andere Sprachen nicht. An Kreislaufbeschwerden leiden nur wir Deutsche.

naar: Focus, 14.08.2015

1p **4** Was ist, dem Text nach, ein großer Unterschied zwischen Deutschen und Niederländern?
Im Vergleich zu Niederländern
- **A** haben Deutsche mehr Vertrauen zum Arzt.
- **B** leben Deutsche ungesünder.
- **C** nehmen Deutsche mehr Arzneimittel.

„An Kreislaufbeschwerden leiden nur wir Deutsche.“ (letzter Satz)

1p **5** Was spricht aus diesen Worten?
- **A** Besorgnis
- **B** Enttäuschung
- **C** Selbstmitleid
- **D** Selbstspott

Tekst 3

Paula Schwarz lotst Flüchtlinge digital durch die EU

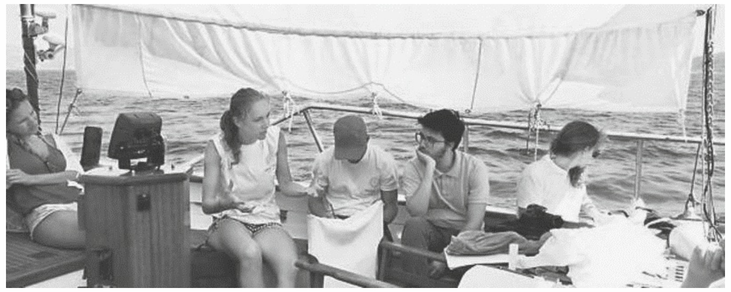

(1) „Jeder Mensch ist frei“, steht auf der Homepage der Berliner Unternehmerin Paula Schwarz. Unter dem Satz ist eine Weltkarte. Die Linien, die darauf die Ländergrenzen markieren, sind haarfein; dabei können viele nur mit Mühe überwunden werden. Zum Beispiel die Grenze zwischen der griechischen Insel Samos und der Türkei. Tausende Flüchtlinge überqueren die Meeresenge jedes Jahr. Hunderte sterben dabei. Und auch wer Samos erreicht hat, kommt nur unter großen Schwierigkeiten weiter.

(2) Paula Schwarz ist auf Samos aufgewachsen, ihre Mutter ist Griechin. Die 25-Jährige hat an der US-Elite-Universität *Stanford* studiert, für Firmen auf der ganzen Welt gearbeitet. Samos war für sie lange Zeit eine Kindheitserinnerung. Bis sie 2014 im Fernsehen sah, wie sich Flüchtlingsströme über die Insel wälzten. Die Bilder ließen sie nicht los, sie wollte helfen – den Flüchtlingen, aber auch den Inselbewohnern, die vom Ansturm sichtbar überfordert sind. Schließlich ist genau das ihr Job: Bedürfnisse erkennen, Lösungen finden. Erst vor kurzem hat sie eine Firma gegründet, die weltweit junge Startup-Gründer dabei unterstützt, Geschäftsmodelle auszuarbeiten und dafür Investoren zu finden. Warum sollte so ein unternehmerischer Ansatz nicht auch auf Samos funktionieren?

(3) Schwarz reiste auf die Insel, um Ideen zu sammeln. Sie traf auf eine Gruppe von Syrern, die seit Stunden orientierungslos über die Insel ging. Ihr Schlepper[1)] hatte sie ohne Karte abgesetzt, sie suchten verzweifelt nach einem Hafen, um von dort aus ihre Reise aufs Festland fortzusetzen. Die Männer sprachen fließend Englisch, hatten Smartphones, mit Internetzugang – genau für solche Menschen entwickeln die Gründer, die Schwarz berät, gewöhnlich ihre digitalen Produkte.

noot 1 Schlepper = mensensmokkelaar(s)

(4) Paula Schwarz wurde klar, wie sie am besten helfen konnte: Sie musste Gründer und Flüchtlinge zusammenbringen. Im August 2015 mietete sie ein Boot, das Startupboat, und segelte mit 18 jungen Unternehmern aus Deutschland, Griechenland und Südafrika nach Samos. Ihre Bitte an die Mannschaft: Entwickelt ein Produkt, das den Menschen hier wirklich hilft. Sie unterhielten sich mit Flüchtlingen und Inselbewohnern, recherchierten bei Hilfsorganisationen und Behörden. Und merkten: Was die __9__ am dringendsten brauchen, sind Informationen. Wo ist das nächste Auffanglager, wo der nächste Hafen? Wo gibt es Versorgungsstellen, Handyläden, Ärzte? Welche Dokumente brauche ich für die Weiterreise und wo kann ich die bekommen?

(5) Binnen wenigen Tagen sammelte das Team die nötigen Fakten, wie Einheimische und Touristen den Flüchtlingen helfen können. Schwarz’ Team übersetzte die Informationen in verschiedene Sprachen, bastelte eine Website und stellte sie ins Netz: *first-contact.org* – das erste digitale Infoportal für Flüchtlinge und betroffene EU-Bürger. „Die Idee war so einfach“, sagt Schwarz. „Wieso ist vor uns noch keiner darauf gekommen?“

(6) Rund 7000 Menschen rufen die Website seither jede Woche auf, täglich bekommt Schwarz Rückmeldungen von Flüchtlingen oder Helfern, die sich für die Informationen bedanken. Ihr Team arbeitet schon an den nächsten Portalen, unter anderem für Athen. Und weil die Flüchtlinge oft keine Möglichkeit haben, ihre Handys aufzuladen und kostenlos ins Netz zu gehen, installieren die Startupboat-Leute auf Samos Ladestationen und organisieren einen Zugang zu freiem W-LAN.

(7) „Wir sind hier, um Ihre Reise einfacher zu machen“, lautet ihr Versprechen auf der *First-contact*-Seite. Vielleicht ist es schon dieser eine Satz, der den Flüchtlingen hilft. Weil sie merken, dass man sie endlich nicht mehr als Verschiebemasse behandelt – sondern als Menschen.

naar: Brigitte, 14.10.2015

1p **6** Welche Seite von Paula Schwarz wird im 2. Absatz betont?

A ihre gewinnsüchtige Einstellung
B ihre griechischen Wurzeln
C ihre praktische Hilfsbereitschaft
D ihr erfolgreiches Studium

Het is voor de vluchtelingen die zonder plattegrond op Samos aankomen moeilijk om hun reis te vervolgen (alinea 3).

1p **7** **Citeer één woord** uit alinea 3 waaruit deze moeilijkheid blijkt.

1p **8** Welches Wort kann man im Sinne des Textes zwischen „wurde“ und „klar“ (Zeile 29) einfügen?
A dadurch
B dennoch
C trotzdem

1p **9** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 36?
A Behörden
B Flüchtlinge
C Hilfsorganisationen
D Inselbewohner

„Die Idee … darauf gekommen?“ (Zeile 46-47)
1p **10** Was spricht aus diesen Worten?
A Enttäuschung
B Staunen
C Verzweiflung
D Zuversicht

1p **11** Wie viele Aktivitäten vom Startupboat-Team erwähnt der 6. Absatz?
A zwei
B drei
C vier
D fünf

1p **12** Wie lässt sich der Ton **des gesamten Textes** am besten charakterisieren?
A als bedrückt
B als begeistert
C als sachlich
D als wissenschaftlich

Lees bij de volgende opgave eerst de vraag voordat je de bijbehorende tekst raadpleegt.

Tekst 4

DIE WAHRHEIT ÜBER

Grünes Marketing

Ob Waschmittel, Auto oder Limonade: Fast alles wird heute grün verkauft. Händler schmücken ihre Produkte mit Floskeln wie „nachhaltig“, „bio“ oder „klimaschonend“ und glauben, dadurch besser beim Kunden anzukommen...

Das funktioniert aber nicht bei allen, wie jetzt eine Untersuchung der Universität *Harvard* offenbarte. Grüne Verkaufsargumente schrecken einen Teil der Kundschaft ab. Die Wissenschaftler hatten ihren Probanden Energiesparleuchten zum Kauf angeboten, einmal mit Klima-Botschaft und einmal ohne. Wer grundsätzlich skeptisch gegenüber grüner Politik eingestellt war, griff häufiger zu, wenn man ihm das Produkt ohne Öko-Begleitmusik offerierte.

Die *Deutsche Bahn* sollte sich diese Studie schnellstens besorgen. Und dann überlegen, ob es eine so gute Idee war, ICE-Loks mit dem Hinweis „Unterwegs mit Ökostrom“ zu versehen. Mancher Bahnkunde, der, aus dem Fenster blickend, nur noch Windräder und Mais-Ozeane sieht, wo früher Landschaften waren, würde auf Ökostrom vielleicht gern verzichten.

naar: Focus, 06.05.2013

1p **13** Welche Aussage fasst den Text am besten zusammen?
A Das Etikett „Grün“ führt nicht automatisch zu höheren Umsatzquoten.
B Einige Produkte sind nicht so umweltfreundlich wie bisher angenommen.
C Grüne Werbung regt sogar Öko-Kritiker zum Kauf an.
D Nachhaltige Produkte sind tatsächlich besser für die Umwelt.

Tekst 5

Weiß ist heiß

Und Neon an den Füßen ist vorbei: In diesem Sommer läuft modisch nichts ohne weiße Sneakers. Kommt Ihnen bekannt vor? Kein Wunder: Wie so oft gab es diesen Trend schon einmal.

(1) Seit wann eigentlich dreht sich Mode dermaßen im Kreis? Gerade feiert die Fashion-Szene das Revival des allerersten Revivals: das der 70er. Schlaghosen? Hatten wir doch schon in der vierten Klasse. Skinny Jeans? Voll 80er. Neon? Dito. Früher war eben alles besser, auch die Ideen der Designer. Und da jeder Trend einen Gegentrend hervorbringt, hat das ganze Getue um die leuchtenden *Nike Air Max* der vergangenen Jahre nun den weißen Turnschuh, neudeutsch Sneaker, wieder auf die Laufstege und an die Füße der Fashion-Chicks gebracht.

(2) Der Trend begann im Sommer vorigen Jahres mit der Wiederentdeckung einer Design-Legende: *Adidas* brachte den *Stan Smith* nach einer marketingtechnisch genialen Pause wieder auf den Markt. Der eher unspektakuläre Tennisschuh aus dem Jahr 1971, mit seiner schlichten Silhouette ein echter Gegenentwurf zu den wuchtigen Running-Modellen der Konkurrenz, war ständig ausverkauft. „Superstars wie Pharrell Williams und Modemacher wie Marc Jacobs oder Céline-Designerin Phoebe Philo waren stolze Besitzer, aber *Adidas* ließ davon nur eine geringe Stückzahl produzieren“, sagt Isabella Alt, Lifestyle-Redakteurin bei der Modezeitschrift *Elle*. Die Leute standen stundenlang Schlange, um die neuen Statement-Treter zu ergattern – die hohe Kunst der künstlichen Verknappung.

(3) *Stan Smith* war nur der Anfang. Luxusmarken wie *Saint Laurent* und *Michael Kors* brachten helle Modelle auf den Markt, *Nike* und *Reebok* ebenso. „Die Teile bleiben das Accessoire der Stunde“, so Expertin Alt. Ihr wichtigstes Indiz: Bei den Fashion Weeks in New York, London und Paris zog die komplette Modemeute auf weißen Sohlen von Schau zu Schau.

naar: Focus, 14.03.2015

1p **14** Welches konkrete Beispiel für „Neon an den Füßen“ (Einleitung) gibt der Text?

A „*Nike Air Max*“ (Zeile 6)
B (*Adidas*’) „*Stan Smith*“ (Zeile 11-12)
C „*Saint Laurent*“ (Zeile 22)

„Seit wann eigentlich dreht sich Mode dermaßen im Kreis?“ (Zeile 1)

1p **15** Wie wird diese Frage im Text beantwortet?

A Diese Frage wird im Text nicht beantwortet.
B seit dem Anfang der 70er Jahre
C seit es Mode gibt
D seit vergangenem Sommer

Adidas heeft de *Stan Smith*-sneakers heel handig tot een hype weten te maken.

2p **16** Welke **twee** marketingstrategieën heeft *Adidas* daarvoor gebruikt?

“den *Stan Smith*” (regel 11-12)

2p **17** **Citeer vier** zelfstandige naamwoorden uit alinea 2 waarmee deze schoen ook bedoeld wordt.

Tekst 6

Fressen die auch Katzen?

Lack und Leder, bimmelnde Glöckchen, Irokesenfrisur. Auf dem *Wave-Gotik-Treffen* (*WGT*) in Leipzig gibt es nichts, was es nicht gibt. Viele Besucher sind zwar einfach irgendwie schwarz gekleidet, aber es sind auch viele aufwendige Outfits zu entdecken.

(1) Rasierfrisur, ausladendes Kleid, auffällig weiße Kontaktlinsen sind Merkmale des Klassikers. „Gothic, grob gesagt", beschreibt Judith aus Frankfurt am Main ihr Styling. „Aber das ist keine Verkleidung", betont die 21 Jahre alte Frau. Ausschließlich wenn sie zu einem Gothic-Treffen gehe, trage sie diese aufwendige Kleidung. Im Alltag verdient sie ihr Geld als technische Redakteurin in einer großen Firma. „Ein ganz normaler Büro-Job", wie sie sagt.

(2) Militärische Kleidung ist auf dem *WGT* ebenfalls angesagt, meist sind es Fantasie-Uniformen. Aber warum überhaupt in Uniform aufs *WGT*? „Vier Tage, acht Outfits – da gehört auch mal eine Uniform dazu", sagt Julius. Für ihn sei es ein ironisch-modisches Statement, das ihm einfach gefalle. In seinem Job im Management eines Pflegeheims bleibe davon nichts mehr übrig. Dort erscheint er „ganz normal, mit Hemd und allem".

(3) Viel Lack, hautenge Kleidung, Perücken mit Plastik-Schläuchen in Signalfarben nennt man Cybergoth. Cindy aus Moers geht so zum *WGT*. „Mir gefällt das einfach", sagt sie. Was genau stellen Cybergoths dar? „Das ist was Futuristisches, Zukunftsmäßiges, mit Computern."

(4) Nicht alles ist in ein Schwarz getaucht – auch wenn es das Markenzeichen für Gothic ist: Weiße Engelsflügel, weißes Kleid, blutroten Mund zeigen Wadim und Vanessa. „Das machen wir manchmal, extra in Weiß zu kommen, als Provokation, um sich ein bisschen abzuheben", sagt Wadim aus Bayern. Eine besondere Richtung sei ihre Kleidung nicht, sagt Vanessa. Doch ob schwarz oder weiß – eine Verkleidung sei ihr Outfit auf keinen Fall. „Es ist eine Lebenseinstellung. So fühle ich mich wohl."

(5) Das *WGT* feiert in diesem Jahr sein 25-jähriges Bestehen. Unbestritten ist das *WGT* das weltgrößte Treffen seiner Art. Was damals mit 2000 Besuchern begann, hat sich zum weltgrößten Szene-Treffen mit alljährlich 20 000 Besuchern entwickelt. Doch warum ist das *WGT* so erfolgreich?

(6) Erstens ist die schwarze Szene so groß wie unüberschaubar. Doch was ist eigentlich die schwarze Szene? Diese Frage sei kaum „schlüssig zu beantworten", schreibt der Kulturwissenschaftler und Szene-Chronist Alexander Nym. „Die Szene ist so vielfältig wie die Menschen, die sich ihr – aus welchen Gründen auch immer – verbunden fühlen." Unter einem schwarzen Schirm versammelten sich Kostüm-Freaks, Dunkelhippies, Vampirfans oder auch Cybergoths.

(7) Zweitens können die *WGT*-Besucher ihren eigenen Nachwuchs mitbringen. Das *WGT* begann 1992 als jugendkulturelles Phänomen. 25 Jahre später ist die Szene mit ihrem Festival gealtert. Die Besucher seien im Schnitt locker Mitte 30 oder älter, sagt Festivalsprecher Cornelius Brach. Viele sind längst Eltern. Die Veranstalter haben darauf schon vor Jahren reagiert – und einen *WGT*-Kindergarten zur Betreuung des Nachwuchses eingerichtet.

(8) Drittens halten die Besucher den Medienrummel stoisch aus. Es gibt Orte im *WGT*, die gleichen einem Laufsteg. Beim Viktorianischen Picknick im Clara-Zetkin-Park zum Beispiel werden aufwendig gestylte Besucher von Fotografen regelrecht umschwärmt. „Das hat sich zu einem Medienzirkus entwickelt", sagt die Szene-Kennerin und Journalistin Jennifer Hoffert-Karas. Sie finde das zwar ein wenig problematisch. Aber dank der Größe des *WGT* gebe „es noch viele kleine Treffen im Treffen", wo man unter sich bleiben könne.

(9) Viertens ist das *WGT* inzwischen mit allen Wassern gewaschen. Jedes Jahr zu Pfingsten wird das *WGT* veranstaltet – mit entsprechend wechselhaftem Wetter. Aber weder drückende Hitze (und das in den schwarzen Sachen!) noch Kälte und Regen (viele von den Besuchern zelten) konnten dem Festival bisher etwas anhaben.

(10) Fünftens fressen die Besucher doch keine Katzen. Anfänglich hatten die Leipziger große Bedenken. Was wollen die Schwarzen? Sind das Satanisten? Schlafen die alle im Sarg? Diesen Vorbehalten hat das Stadtgeschichtliche Museum in seiner *WGT*-Jubiläums-Ausstellung „Leipzig in Schwarz" ein eigenes kleines Kapitel gewidmet. Es heißt: „Fressen die auch Katzen?" __23__ freuen sich die Leipziger über die schwarzen Besucherscharen zu Pfingsten. Und sie haben festgestellt: Nein, keiner Katze wird ein Schnurrhaar gekrümmt.

naar: Frankfurter Allgemeine Zeitung, 14.05.2016

1p **18** Was kann man aus dem 1. Absatz über Judith und ihr Styling schließen?

A Judith fühlt sich in ihrem Gothic-Style wohler als in ihrem Büro-Outfit.
B Judith ist nur bei besonderen Anlässen Gothic gestylt.
C Judith möchte auch bei der Arbeit im Gothic-Style erscheinen können.
D Judith versteht, dass Gothic-Styling manchmal als ein wenig anstößig empfunden wird.

„Militärische Kleidung … Fantasie-Uniformen.“ (Zeile 8-9)

1p **19** Wie schließt dieser Satz an den 1. Absatz an?
mit einer

A Erläuterung
B Erweiterung
C Verallgemeinerung

1p **20** In welchem Punkt stimmen Judith (1. Absatz), Wadim und Vanessa (4. Absatz) beim Thema Gothic-Kleidung überein?

A Sie wollen damit ihre Umgebung herausfordern.
B Sie wollen sich damit keineswegs für jemand anderen ausgeben.
C Sie wollen sich damit von den meisten Jugendlichen unterscheiden.

3p **21** Geef van elk van de onderstaande beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de alinea’s 5 tot en met 9.

1 Heel verschillende mensen voelen zich aangetrokken tot het *WGT*.
2 Oorspronkelijk was het *WGT* een popfestival.
3 Het *WGT* heeft voor kleine kinderen een speciale opvang geregeld.
4 Voor de bezoekers van het *WGT* is het mogelijk om aan de media-aandacht te ontsnappen.
5 Op het *WGT* komen de bezoekers ook voor de speciale muziek.
6 De organisatie van het *WGT* zorgt voor passende voorzieningen bij slechte weersomstandigheden.

Noteer achter elk nummer op het antwoordblad ‘wel’ of ‘niet’.

„Fressen die auch Katzen?“ (Zeile 71 und Titel)

1p **22** Was drückt diese Frage der Einwohner von Leipzig aus?

A Empörung
B Neugierde
C Skepsis
D Verwunderung

1p **23** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 71?

A Deshalb
B Immer noch
C Inzwischen
D Umso mehr

Tekst 7

Jäger des verlorenen Schatzes

Jährlich bleiben bei der *Deutschen Bahn* 250 000 Artikel liegen. Alles, was nach 90 Tagen nicht abgeholt worden ist, landet in der Versteigerung. Dabei geht es manchmal hoch her.

(1) Für alle sichtbar hält Martin Isenberg einen Plastikbeutel voller Modeschmuck in die Höhe. Für 17 Euro, so das Mindestgebot, will er den Inhalt an den Mann oder die Frau bringen. Sofort gehen die Hände und mit jedem Fingerzeig die Gebote in die Höhe. Wer sich oberhalb der Stirn kratzt, lebt gefährlich, weil Isenberg jedes Zucken des Arms als Gebot wertet. „98, 100, 105 zum Ersten, zum Zweiten und zum Dritten“, tönt es durch den ehemaligen Wartesaal des Bahnhofs Wuppertal-Elberfeld. Isenberg lässt den Hammer nach unten krachen: „Verkauft!“ Das Ganze hat keine zwei Minuten gedauert, schon ruft der Beamte von *DB Station & Service* den nächsten Artikel auf: „Einen mit Büchern gefüllten Rentnerporsche.“ Der Anreicher schiebt den Einkaufstrolley auf das Podest, einen der wenigen Artikel, auf denen der Auktionator heute sitzen bleiben wird.

(2) Isenberg ist Mitarbeiter des Wuppertaler Fundbüros und die Versteigerungsstücke kommen aus dem Fundus nebenan. Sie sind alle von Reisenden irgendwo liegengelassen und nicht abgeholt worden. „Pro Jahr“, rechnet der Leiter des Fundbüros Udo Feld vor, „registrieren wir deutschlandweit 250 000 Fundstücke, das sind rechnerisch 685 Artikel pro Tag – inklusive Sonn- und Feiertage.“ Seit 2000 wird zentral gesammelt, was von mehr als 80 regionalen Fundstellen nicht binnen 14 Tagen abgeholt wurde. In kühlschrankgroßen Metallkisten reisen die verlorenen Sachen nach Wuppertal. Hier gilt es, das Chaos zu beherrschen.

(3) Ähnlich wie in einem Logistikzentrum gibt es einen Wareneingang und -ausgang. Die Objekte selbst sind nach Warengruppen und Eingangsdatum sortiert, sie werden in einer Datenbank erfasst. Isenberg kennt seine Kundschaft. Die meisten sind Trödelhändler, die sich entweder auf

Technik oder auf Kleidung spezialisiert haben. Entsprechend geschult ist ihr Blick für den Wert der angebotenen Waren. Wer erst Artikel googeln will und dann bietet, gerät schnell ins Hintertreffen. Beliebt sind die „Überraschungskoffer“: Der Auktionator kündigt ein Gepäckstück mit 13 Jacken an. Der Koffer selbst bleibt zu. Eine Dame in der zweiten Reihe, offenbar keine vom Fach, erhält für 58 Euro den Zuschlag – und ist anschließend enttäuscht. „Ich wollte den Koffer für meine Tochter, aber der Verschluss ist defekt.“

(4) Für die Lagerung stehen dem Fundbüro in 19 Räumen 1300 Quadratmeter zur Verfügung. Trotzdem ist der Platz knapp. Zum Glück ist die Rückgabequote hoch. „Wir schwanken“, so Feld, „zwischen 58 und 61 Prozent. Das ist ein absoluter Spitzenwert.“ Wird der Eigentümer nicht innerhalb von 90 Tagen nach Lagereingang in Wuppertal ermittelt, geht die Ware in die Versteigerung. Vorher wird aus Datenschutzgründen alles Persönliche und alles, was nichts mehr taugt, entfernt.

(5) „Wir schnüren zielgruppenorientierte Pakete, zum Beispiel Taschen nur mit Uhren, Brillen oder Mänteln bestückt“, erklärt der 51-Jährige die erprobte Strategie. „Das beschleunigt die Versteigerung und ist bei den Händlern beliebt.“ Immerhin erreichen Feld und seine 14 Mitarbeiter Versteigerungserlöse von 350.000 bis 400.000 Euro pro Jahr – mit steigender Tendenz. Meldet sich der Eigentümer noch, erhält er einen Anteil des Betrags. Sonst geht das Geld nach drei Jahren an die *DB*.

(6) Philip Edelhoff ist einer der Stammkunden und weiß, worauf es bei der Versteigerung ankommt: „Erfahrung und Glück.“ Sein bester Kauf war heute ein Sack voll Uhren, sein tollster insgesamt eine Mandoline, die der 23-Jährige aus Essen mit einem Gewinn von sage und schreibe 1500 Prozent weiterverkaufen konnte. Er kommt gern mit vielen Scheinen in der Tasche – bezahlt wird immer in bar und sofort – zu den wöchentlichen Auktionen des Fundbüros: „Natürlich bleibt ein Risiko, aber die meisten Sachen, die hier angeboten werden, sind in einem guten Zustand.“

(7) Das Fundbüro ist auch ein Spiegel der Zeit: Das Handy hat den Schlüssel auf der Topliste der am häufigsten gefundenen Dinge abgelöst. Pro Monat landen 900 tragbare Telefone am Döppersberg. Ansonsten lautet ein geflügeltes Wort von Feld: „Es gibt nichts, was es nicht gibt.“ „Wir haben neulich einen Koffer aus Stralsund bekommen. Da waren 20 Kilo Fisch drin. Da hat man schon am Geruch erkannt, dass der Koffer nicht lagerfähig ist.“

naar: Mobil, 01.01.2015

“Alles, was … der Versteigerung.” (inleiding)

1p **24** Welk voorwerp zal volgens alinea 1 op deze dag **niet** worden verkocht? **Citeer** de naam van het betreffende voorwerp.

1p **25** An welche Stelle passt der Satz: „Ab 50 Euro in Zwei-Euro-Schritten, ab 100 Euro in fünf-Euro-Schritten.“
- **A** vor „Für 17 Euro“ (Zeile 2)
- **B** vor „Wer sich oberhalb“ (Zeile 4)
- **C** vor „Isenberg lässt den“ (Zeile 8)
- **D** vor „Das Ganze hat“ (Zeile 8-9)

2p **26** Geef van elk van de onderstaande beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de alinea’s 2 tot en met 5.
1. Op zon- en feestdagen laten reizigers het vaakst iets in de trein liggen.
2. De meeste bieders op de veiling van gevonden voorwerpen zijn kenners.
3. De *Deutsche Bahn* zorgt ervoor dat de koper geen persoonsgegevens van de voormalige eigenaar van een gevonden voorwerp kan achterhalen.

Noteer achter elk nummer op het antwoordblad ‘wel’ of ‘niet’.

Die *Deutsche Bahn* ermöglicht es ihren Fahrgästen, verlorene Sachen wiederzubekommen.

1p **27** Was stimmt Udo Feld vom Fundbüro vor allem zufrieden?
- **A** dass die Sachen, die am Ende liegenbleiben, dem Betrieb relativ viel Geld einbringen
- **B** dass die Zusammenarbeit mit den regionalen Fundstellen so gut klappt
- **C** dass mehr als die Hälfte aller Güter den Eigentümern zurückgegeben wird
- **D** dass nichts länger als drei Monate im Lagerraum liegt

1p **28** Was passiert, dem 5. Absatz nach, wenn ein Eigentümer sich ein Jahr nach der Versteigerung doch noch meldet?
- **A** Das kann man diesem Absatz nicht entnehmen.
- **B** Er bekommt dann einen Teil vom Erlös seines versteigerten Eigentums.
- **C** Er kann sich dann beim Käufer melden und versuchen sein Eigentum zurückzukaufen.
- **D** Er kann sich dann nicht mehr auf seine Rechte berufen.

1p **29** Wie verhalten sich die Worte „aber die … guten Zustand“ (Zeile 56-58) zu den vorangehenden Worten „Natürlich bleibt ein Risiko“ (Zeile 56)?
Sie sind eine
- **A** Beruhigung.
- **B** Konkretisierung.
- **C** Schlussfolgerung.
- **D** Zusammenfassung.

“Es gibt nichts, was es nicht gibt.” (regel 62)

1p **30** Leg uit wat Udo Feld hiermee bedoelt.
Let op: voor een letterlijke vertaling krijg je geen scorepunt.

“Jäger des verlorenen Schatzes” (titel)

1p **31** Wie wordt/worden bedoeld met “Jäger”?

Tekst 8

Elektronische Nannys für Obstbäume

Robotertechnik soll in Zukunft den Obstbau erleichtern und umweltgerechter gestalten. Wissenschaftler haben ein Sensorsystem auf einem Roboter angebracht, der auf seiner autonomen Fahrt durch die Obstplantage berührungslos Informationen über jeden einzelnen Baum sammelt. Die Maschine bewegt sich auf Ketten fort und ist mit 3D-Kameras, Wärmebildkameras und Hyperspektralkameras ausgestattet. Diese scannen die Obstbäume und liefern Daten über die Entwicklung und die Nährstoff- und Wasserversorgung der Bäume.

Zusätzlich ermitteln optische Sensoren direkt an den Früchten den Reifegrad des Obstes. Anhand der aufbereiteten Daten kann der Bauer beurteilen, ob seine Äpfel und Birnen noch ein paar Tage länger am Baum reifen müssen oder ob ein Baum extra Wasser und Dünger benötigt. So senkt er Kosten und steigert seine Erträge.

Das Leibniz-Institut für Agrartechnik in Potsdam koordiniert das *3D-Mosaic*-Projekt, an dem Wissenschaftler aus sieben europäischen Ländern seit einigen Jahren arbeiten. Erste Feldversuche an Pflaumenbäumen in Deutschland und Zitruskulturen in der Türkei waren bereits erfolgreich. Ähnliche Robotersysteme könnten auch für andere Standorte, zum Beispiel für den Weinbau oder den Anbau in Gewächshäusern, angepasst werden, meinen die Forscher.

naar: Focus, 09.09.2013

1p **32** Geef van elk van de onderstaande beweringen over de “Nannys” aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de tekst.
1 De robots verzorgen de bomen met water en voedingsstoffen.
2 De robots verstrekken informatie over de rijpheid van het fruit.
Noteer achter elk nummer op het antwoordblad ‘wel’ of ‘niet’.

„Erste Feldversuche … bereits erfolgreich.“ (Zeile 17-19)

1p **33** Wie verhält sich dieser Satz zum vorangehenden?
Er ist ein(e)
A Beispiel.
B Einschränkung.
C Erweiterung.
D Schlussfolgerung.

Tekst 9

Uit alinea 4 is een aantal zinnen weggelaten, zie hiervoor opgave 37.

So lässt sich am besten lernen

Vor den Ferien jagt oft eine Klausur die nächste. Bis zu drei Klassenarbeiten pro Woche setzen Schüler unter Lerndruck. Ein guter Überblick und ein paar Tricks helfen, zwischen Vokabeln und Geschichtszahlen zu bestehen.

(1) Stella Asch, Inhaberin des Instituts *Die Lernexperten* in Gießen, empfiehlt ein sehr gezieltes und geplantes Vorgehen. Der erste Schritt: sich einen Überblick über die erforderlichen Lerninhalte verschaffen. Was wurde in der letzten Klausur abgefragt? Welcher Stoff ist seitdem dazugekommen? „Man soll in Fachbücher, Mappen und Hausaufgaben schauen und eine Liste der neuen Lerninhalte erstellen.“

(2) **__34__** die Lernfelder bekannt sind, sollten diese in wohl dosierte Häppchen gepackt werden, sagt Birgit Ebbert, Lernbegleiterin aus Hagen. „Erstelle einen Zeitplan, auf dem genau vermerkt ist, welche Themen an welchen Tagen dran sind.“ Zwei Wochen im Voraus seien für die Vorbereitung in der Mittelstufe ideal, um eine Überforderung zu vermeiden. „So kann man jeden Tag rund eine Stunde Lernen einplanen und das Wochenende frei lassen.“

(3) Pausen sind wichtig, um dem Gehirn Zeit für Erholung und Verarbeitung der neuen Lerninhalte zu geben. „Einen Tag vor der Klausur selbst sollte man sich am besten gar nicht mehr mit dem Thema beschäftigen“, sagt Asch. Sie rät außerdem dazu, Lerninhalte möglichst **__36__** zu gestalten. Das heißt: besser nicht drei Tage hintereinander nur Lateinvokabeln pauken.

(4) **__37__** Asch empfiehlt das mehrkanalige Lernen: „Zum Beispiel etwas aufschreiben und laut vorlesen.“

(5) Besonders effektiv sind Lerngruppen, in denen sich die Schüler gegenseitig auf die Klausur vorbereiten. „Man lernt tatsächlich am besten, wenn man selbst lehrt“, erklärt Asch. Auch Eltern oder Geschwister könnten diesen Effekt nutzen und sich von dem Schüler einfach physikalische Gesetze und Matheformeln erklären lassen. „Um gemeinsam zu lernen, muss aber die Beziehung stimmen“, sagt Ebbert. „Wenn man nur Streit hat, macht es sowieso keinen Sinn.“ Zum Abfragen und Korrigieren sollten dann lieber Freunde oder Oma und Opa eingesetzt werden.

naar: Emsland Kurier, 20.03.2016

1p **34** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 7?
- **A** Bis
- **B** Damit
- **C** Obwohl
- **D** Sobald

1p **35** Welches Wort bildet den Kern des 2. Absatzes?
- **A** „Lernfelder“ (Zeile 7)
- **B** „Häppchen“ (Zeile 8)
- **C** „Zeitplan“ (Zeile 9)
- **D** „Überforderung“ (Zeile 11)

1p **36** Welche Ergänzung passt in die Lücke in Zeile 18?
- **A** abwechslungsreich
- **B** fachorientiert
- **C** realitätsnah

Im Text steht nur noch der letzte Satz von Absatz 4. Dies sind die übrigen drei Sätze:
- a „Andere lernen am besten, wenn sie viel darüber sprechen, sie lernen dann eher auditiv.“
- b „Hier spricht man dann vom visuellen Lerntyp“, erklärt Birgit Ebbert.
- c Manche Schüler lernen am besten, wenn sie den Stoff auf Karteikarten aufschreiben und immer wieder durchlesen.

1p **37** Welcher ist der erste Satz dieses Absatzes?
- **A** Satz a
- **B** Satz b
- **C** Satz c

In alinea 5 wordt geadviseerd om samen te leren.

1p **38** In welk geval wordt deze methode afgeraden?

Tekst 10

Pampa Blues

Het volgende fragment komt uit het boek *Pampa Blues* (2012) van Rolf Lappert.

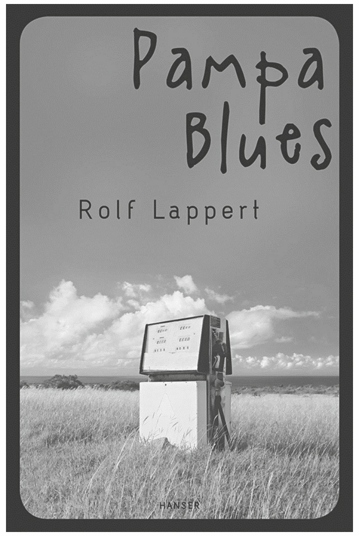

Ben Schilling hasst sein Leben. Sein Vater, ein Wildbiologe in Tansania, starb bei einem Flugzeugabsturz, als Ben neun war. Seine Mutter tingelt als Jazzsängerin durch Europa und lässt den Sechzehnjährigen mit seinem dementen Opa allein. Und das alles in einem Kaff namens Wingroden, irgendwo in Deutschlands Nordosten. Ben: »Zeitungen kommen mit zwei Tagen Verspätung an, ein Handy besitzt hier fast niemand. Wenn ich die Buchstaben des Dorfnamens umstelle, wird daraus: Nirgendwo«.

Am frühen Nachmittag schiebe ich das Tuk-Tuk aus der Scheune. Vor etwa drei Jahren habe ich im Fernsehen einen Bericht über Indonesien gesehen, wo Tausende Tuk-Tuks auf den Straßen fahren. Von Horst, einem der Bauern aus der Gegend, habe ich ein kaputtes Mofa bekommen. Als Gegenleistung musste ich seine Melkmaschine reparieren. Ich bin in technischen Dingen ziemlich gut, das habe ich in Maslows Garage gelernt und aus Fachbüchern. Drei Wochen später habe ich mit dem Tuk-Tuk die erste Probefahrt gemacht. Die Bemalung und Verzierung kam erst später dazu, und noch immer klebe ich alles Mögliche an die Seitenwände und das Dach der Kabine: Münzen, vom Wind und Regen geschliffene Glasscherben, Plastikspielzeug aus Müslipackungen, nutzlose Schlüssel, einzelne Schachfiguren, Schneckenhäuser, Radkappen, den bleichen Schädel einer Maus. Manchmal gibt mir Maslow etwas oder Horst oder Willi oder Otto. Zum Beispiel die rote Abdeckung eines Rücklichts, für das es kein Fahrzeug mehr gibt, einen Kronenkorken aus Italien, einen Manschettenknopf, eine Hundemarke. Anna schenkt mir ab und zu eine mit billigem Strass verzierte Brosche oder eine zerbrochene Haarspange, die im Sonnenlicht glitzert. Jede Woche kommt etwas Neues dazu.
Ich lasse das Tuk-Tuk im Schatten stehen und gehe zurück ins Haus. Karl sitzt auf dem Hocker in der Küche und betrachtet seine Schuhe. Seine Hände liegen auf den Knien, faltig und fleckig, durchzogen von blauen

Adern. Ich habe Fotos gesehen, die ihn als jungen Mann zeigen, als kräftigen, coolen Typ mit vollen schwarzen Haaren und klaren Augen, in denen kein Zweifel zu erkennen ist und keine Ratlosigkeit. Die Fotos liegen in einer Schachtel in Karls Schrank, und ich kann kaum glauben, dass sie denselben Menschen zeigen, der jetzt vor mir sitzt und sich nicht erinnern kann, wie man die Schnürsenkel bindet.
Ich versuche, nicht daran zu denken, aber genau das macht mir am meisten Angst: dass ich irgendwann derjenige bin, der auf diesem verdammten Hocker sitzt und sich nicht an sein Leben erinnern kann. Weil ich keins hatte.
– »Es ist ganz einfach, sieh her«, sage ich zu Karl, knie mich vor ihn hin und schnüre ihm den linken Schuh.
– »Danke«, sagt er.
– »Den andern machst du.«
Karl zögert, dann nimmt er die Schnürsenkel in die Finger, kreuzt sie umständlich und weiß nicht mehr weiter. »Und jetzt?«
– »Den einen unter dem andern durch«, sage ich.
Karl vollführt im Zeitlupentempo ein paar sinnlose Bewegungen und ächzt, als würde er Schwerstarbeit verrichten.
– »Lass gut sein.« Bevor er sich völlig verheddert, nehme ich ihm die Schnürsenkel aus den Händen und mache es selbst.
– »Danke«, sagt Karl.
Ich setze ihm den Helm auf den Kopf, ziehe den Kinnriemen fest und trage ihm die Keksdose mit den Papierschnipseln hinterher. Auch dafür bedankt sich mein Großvater.
In der Scheune steht ein alter VW-Bus. Eigentlich ist es nur eine halb verrostete Karosserie unter einer Plane. Die Sitze lehnen an der Wand, von leeren Düngersäcken notdürftig gegen die staubige Erde geschützt, die der Wind durch die Bretterritzen weht. Der Motor liegt in einer Holzkiste wie in einem Sarg. Alle paar Wochen treibt Maslow ein Ersatzteil auf, manchmal kommt monatelang nichts. Wenn es in dem Tempo weitergeht, bin ich dreißig, bis der Bus restauriert ist.
Karl wäre dann fünfundneunzig. Wie er so im Mittagslicht dasteht, den Helm auf dem Kopf und den Blick unbekümmert in die Ferne gerichtet wie ein greiser Astronaut, traue ich ihm ohne Weiteres zu, hundert zu werden.
Ich helfe Karl in die Kabine und stelle die Keksdose zwischen seine Beine.
– »Wo fahren wir hin?«, fragt er.
Zwanzigmal hat er mich das heute schon gefragt.
– »Zu Anna«, sage ich, und er lächelt, als sei das eine tolle Neuigkeit.
Ich setze mich auf das Moped und trete das Pedal durch. Der Motor kommt beim ersten Mal. Ich weiß nicht, ob ich als Karls Pfleger viel tauge, aber als Mechaniker bin ich nicht übel.

4p **39** Geef van elk van de onderstaande beweringen aan of deze wel of niet overeenkomt met de inhoud van de tekst.
1 Ben vindt het leven in de plaats Wingroden nogal saai.
2 Ben zou graag in het garagebedrijf van Maslow willen werken.
3 Ben heeft van een programma op televisie geleerd hoe hij een tuktuk moet bouwen.
4 Ben kiest de spullen waarmee hij zijn tuktuk versiert zorgvuldig uit.
5 Ben ziet op de foto's dat zijn opa vroeger een zelfverzekerde man was.
6 Ben heeft het gevoel dat hij, net als zijn opa, vergeetachtig begint te worden.
7 Ben is bang dat de reparatie van zijn VW-bus nog lang gaat duren.
8 Ben twijfelt of hij wel geschikt is als verpleger van zijn opa.
Noteer achter elk nummer op het antwoordblad 'wel' of 'niet'.

Lees bij de volgende opgave steeds eerst de vraag voordat je de bijbehorende tekst raadpleegt.

Tekst 11

Deutscher Bundestag

Ihr Besuchswunsch

Wichtige Hinweise (bitte **vor** dem Start der Online-Anmeldung **beachten!**):
– Bei der Online-Anmeldung können nur Terminanfragen für die verschiedenen Angebote des Besucherdienstes gestellt werden; entscheidend für den Besuch ist der Erhalt einer Terminbestätigung per E-Mail, Fax oder Brief durch den Besucherdienst.

- Bitte halten Sie – bevor Sie mit der Online-Anmeldung für eines der Besuchsangebote beginnen – Name, Vorname und Geburtsdatum aller Teilnehmer bereit, da Sie diese im weiteren Verlauf der Online-Anmeldung in eine Teilnehmerliste eingeben müssen. Erst danach kann Ihre Anfrage bearbeitet und bestätigt werden.
- Besuchstermine für Führungen können nur für den laufenden Monat sowie die beiden Folgemonate angefragt werden.
- Besuchstermine für die Kuppel können nur für den laufenden Monat sowie den Folgemonat angefragt werden. Der Besuch von Kuppel und Dachterrasse ist von der aktuellen Arbeitssituation des Parlaments und von Witterungs- oder Sicherheitslagen abhängig. Eine Kuppelbesichtigung kann daher nicht gewährleistet werden. Auch bei bereits bestätigten Kuppelbesuchsterminen muss mit einer kurzfristigen Stornierung vor Ort gerechnet werden. Eine gesonderte Information über die Stornierung per E-Mail, Telefon oder Fax ist in diesen Fällen leider nicht möglich.
- Touristische Unternehmen müssen sich als kommerzielle Anbieter anmelden. Eine Kennzeichnung bei der Online-Anmeldung als „Privatperson“ oder „Institution“ führt zur sofortigen Stornierung.
- Termine der einzelnen Besuchsangebote für das Folgejahr können erst ab Anfang November des laufenden Jahres angefragt werden.
- Bei den Plenarsitzungen werden auf den Besuchertribünen keine Übersetzungen in Fremdsprachen angeboten.

Die Teilnahme an den Angeboten des Besucherdienstes des Deutschen Bundestages ist kostenlos.

naar: visite.bundestag.de

Je wilt voor een groep Berlijnreizigers een bezoek aan de “Bundestag” plannen, maar je weet nog niet precies wie er meegaan.

1p **40** Is dat een probleem bij de aanmelding?
Antwoord met ‘ja’ of ‘nee’ **en** licht je antwoord toe.

Je reservering voor de bezichtiging van de koepel van de “Bundestag” wordt een dag van te voren geannuleerd.
Je belt op om te vragen waarom.

1p **41** Krijg je antwoord op je vraag?
Antwoord met ‘ja’ of ‘nee’ **en citeer** de eerste twee woorden van de zin waarin je je antwoord gevonden hebt.

Bijlagen

Basiswoordenlijst

De basiswoordenlijst is een lijst van woorden die in de centrale examens van de laatste jaren regelmatig voorgekomen zijn en bekend verondersteld worden. Je kunt deze lijst gebruiken als checklist en de woorden die je nog niet kende alsnog leren. Bij de keuze van de op te nemen woorden en afleidingen is een bepaalde willekeur natuurlijk onvermijdelijk: er vallen dus altijd woorden toe te voegen.

Let op:
- Een komma tussen twee woorden, bij de vertaling in het Nederlands, geeft aan dat het synoniemen betreft.
- Een puntkomma tussen twee woorden, bij de vertaling in het Nederlands, geeft aan dat het verschillende betekenissen van één woord betreft.
- Een groot aantal werkwoorden en sommige bijvoeglijke naamwoorden worden gevolgd door een zelfstandig naamwoord dat tussen haakjes staat. Dit is het zelfstandig naamwoord dat qua vorm en betekenis het meest direct verwant is.

Wil je liever online oefenen met de basiswoordenlijst? Dat kan op wrts.nl/examenbundel-duits.
Wil je daarnaast verder oefenen en leren voor jouw (mondeling) examen? *Examenidioom Duits havo* helpt jou verder! In dit boek vind je meer dan 1000 woorden met voorbeeldzinnen die handig zijn voor het centraal examen en het schoolexamen.

A

abbauen	*verminderen*
(ab)fordern	*eisen*
Abgase, die	*uitlaatgassen*
Abgeordnete, der	*afgevaardigde*
Abhilfe schaffen	*uitkomst bieden*
ablehnen	*afwijzen*
abrufen	*oproepen; openen (van een bestand of internetpagina)*
abrüsten (Abrüstung)	*ontwapenen*
Absatz, der	*alinea; hak*
absichern	*veilig stellen*
Absichtserklärung, die	*intentieverklaring*
absolvieren	*voltooien, beëindigen*
abstimmen	*stemmen*
abtun als	*diskwalificeren*
Abwehrhaltung, die	*verdediging, defensieve houding*
Agrarforschung, die	*landbouwonderzoek*
ahnden	*(be)straffen*
ähnlich	*lijkend op*
ahnungslos	*niets vermoedend*
Akzeptanz, die	*bereidheid te accepteren*
allemal	*in ieder geval*
allenfalls	*hoogstens*
allenthalben	*overal*
allerdings	*echter, evenwel; zeker*
allmählich	*langzamerhand*
alltäglich	*dagelijks*
also	*dus*
ambitioniert	*ambitieus, eerzuchtig*
anerkennen (Anerkennung)	*waarderen*
anfällig	*gevoelig, vatbaar*
Anforderung, die	*eis*
Anführungszeichen, das	*aanhalingsteken*
angeblich	*zogenaamd, naar men zegt*
Angehörige(r)	*(familie)lid; medewerker*
angesichts	*met het oog op*
angesagt	*populair*
angreifen (Angriff)	*aanvallen*
ankurbeln	*op gang brengen*
anlässlich (+2)	*naar aanleiding van*
Anlehnung: in ~ an	*in aansluiting op*
Annahme, die	*veronderstelling*
annähernd	*bij benadering*
Anordnung, die	*voorschrift, volgorde*
anregen (Anregung)	*prikkelen, stimuleren*
Anreiz, der	*prikkel*
Ansammlung, die	*verzameling*
Ansatz, der	*begin, beginsel*
Ansicht, die	*mening*

Anspruch erheben, den	*aanspraak maken*
anspruchslos	*bescheiden*
anspruchsvoll	*veeleisend*
anstrengen, sich (Anstrengung)	*zich inspannen*
Antrag: einen ~	*verzoeken stellen*
Anweisung, die	*bevel, instructie*
Anzeichen, das	*teken, symptoom*
Anzeige erstatten, die	*aangifte doen*
Arbeitskreis, der	*werkgroep*
Attentat, das	*(politieke) (moord) aanslag*
Aufbruch, der	*vertrek*
aufbürden	*belasten; laten betalen*
aufdecken	*onthullen*
Auffassung, die	*opvatting*
aufgeschlossen	*open; toeschietelijk; tolerant*
Aufkleber, der	*sticker*
auflösen, sich	*oplossen; verdwijnen*
aufmerksam (Aufmerksamkeit)	*attent, aandachtig*
aufsässig	*opstandig*
Aufschwung, der	*opleving*
Aufspaltung, die	*opsplitsing*
Auftakt, der	*begin*
Aufwand, der	*inspanning, moeite; ophef*
aufwendig	*duur; ingewikkeld*
Aufwendungen (mv)	*kosten; moeite*
aufwiegen	*opwegen tegen*
Ausbildung, die	*opleiding*
ausblenden	*niet in beeld brengen*
ausdrücken (Ausdruck)	*uitdrukken, tot uitdrukking brengen*
auseinanderklaffen	*zeer sterk uiteenlopen*
auseinandersetzen (sich) (Auseinandersetzung)	*discussiëren; zich bezighouden*
Ausführung, die	*betoog*
ausgleichen (Ausgleich)	*compenseren, weer goed maken*
Ausgleichsmaß-nahme, die	*evenwichtsherstel-lende maatregel*
Auskommen, das	*inkomen*
Auskunft, die	*inlichtingen, informatie*
Auslese, die	*selectie, keus, sortering, elite*
ausloten	*peilen*
ausreichend	*voldoende*
Aussage, die	*uitspraak*
aussagefähig	*veelzeggend*
Ausschreitungen (mv)	*ongeregeldheden*
Ausschuss, der	*commissie*
außerdem	*bovendien*
äußern, sich	*uiten, zich uitlaten*
außerordentlich	*buitengewoon*
aussteigen	*uitstappen, er mee ophouden*
Ausstellung, die	*tentoonstelling*
Auswirkung, die	*gevolg, uitwerking*
Auszeichnung, die	*onderscheiding*
auszuhalten	*uit te houden, dragelijk*

B

bald … bald …	*nu eens … dan weer …*
beanspruchen	*opeisen, in beslag nemen*
beanstanden	*bezwaar maken*
Bedarf, der	*behoefte*
bedauern	*spijt hebben*
bedenkenlos	*zonder enig bezwaar*
bedingen	*bepalen*
bedingt (Bedingung)	*beperkt, onder voorwaarde, tot op zekere hoogte*
bedürfen (Bedürfnis)	*nodig hebben, behoeven*
beeinträchtigen	*nadelig beïnvloeden*
begegnen (Begegnung)	*ontmoeten*
Begeisterung, die	*enthousiasme*
begründen (Begründung)	*motiveren*
behaftet	*behept, belast*
behaupten	*beweren; handhaven*
beheben	*uit de weg ruimen*
behindert	*gehandicapt*
Behinderte, der	*gehandicapte*
Behörden (mv)	*autoriteiten, overheid*
belegen	*bewijzen; bezetten*
beliebig	*willekeurig*
bemerkenswert	*opmerkelijk*
beobachten	*waarnemen*
Bequemlichkeit, die	*gemak*
berechtigen	*het recht geven*
berechtigt	*rechtvaardig*
Bereich, der	*gebied*
Bereitstellung, die	*het ter beschikking stellen*
Bericht, der	*verslag*
Berichterstattung, die	*verslaggeving*
berücksichtigen	*rekening houden met*
beschäftigt	*bezig, aan het werk*
Beschäftigung, die	*werkgelegenheid*

beschränken	*beperken*
beschützen	*beschermen*
Beschwerde, die	*klacht*
beschwichtigen	*tot bedaren brengen, kalmeren*
besiedelt	*bevolkt*
bestätigen	*bevestigen*
bestehen	*slagen (examen)*
bestimmen	*bepalen*
bestürzend	*verontrustend*
beteiligen (sich) (Beteiligung)	*deelnemen*
beteuern	*beloven, verzekeren*
betonen	*benadrukken*
betreuen (Betreuer)	*begeleiden*
Betreuung, die	*zorg, verzorging, begeleiding*
bevorzugen	*de voorkeur geven aan*
bewährt	*beproefd, getest; deugdelijk*
bewältigen (Bewältigung)	*onder de knie krijgen, beheersen*
bewenden lassen bei, es	*het laten bij*
bewerben, sich (Bewerbung)	*solliciteren*
bewerten	*beoordelen*
bewirken	*tot stand brengen*
bezeichnen (Bezeichnung)	*aanduiden*
beziehen: sich ~ auf	*betrekking hebben op*
beziehungsweise	*respectievelijk*
Bezug: in ~ auf,	*met betrekking tot*
bezüglich (+2)	*met betrekking tot*
bezwecken	*bedoelen*
bieder	*braaf, rechtschapen*
Bildung, die	*beschaving, ontwikkeling*
bisher, bisherig	*tot nu toe*
bislang	*tot dusverre*
bisweilen	*soms*
blenden	*verblinden*
blitzartig	*bliksemsnel*
bloß	*alleen maar, slechts*
bremsen	*(af)remmen*
Bundesanstalt, die	*overheidsinstelling*
Bundestags-präsident(in), der (die)	*voorzitter van de Bondsdag (Tweede Kamer)*

D

(von) daher	*daarom*
dahin sein	*verloren zijn*
darlegen	*uiteenzetten, uitleggen, verklaren*
Daten (mv)	*gegevens*
Defizit, das	*tekort*
demgegenüber	*daarentegen*
demgemäß	*dienovereenkomstig*
demnach	*dus, derhalve*
demnächst	*binnenkort*
Denkmal, das	*monument*
derartig	*dusdanig, zodanig*
derzeit	*op het moment*
Droge(n), die	*drugs*
Drogenzufuhr, die	*aanvoer van drugs*
Drückeberger, der	*iemand, die de kantjes er af loopt*
durchaus	*volstrekt, absoluut*
durchkommen	*lukken, slagen*
durchschnittlich	*gemiddeld*
Durchsetzungs-fähigkeit, die	*doorzettingsvermogen*
durchweg(s)	*over het algemeen; altijd, zonder uitzondering*

E

eben	*juist; nu eenmaal*
Ebene, die	*vlakte*
ebenfalls	*eveneens*
Ehegatte (-gattin), der (die)	*echtgenoot (-genote)*
ehemalig; ehemals	*voormalig; vroeger*
ehrenwert	*eerzaam*
eifersüchtig	*jaloers*
eigenständig (Eigenständigkeit)	*zelfstandig*
eignen, sich	*geschikt zijn*
einbeziehen (Einbeziehung)	*erbij betrekken*
eindeutig	*ondubbelzinnig*
einengen (Einengung)	*beperken*
einfallsreich	*vindingrijk*
einfältig	*dom, onnozel; eenvoudig*
einfinden, sich	*komen naar*
einfühlend	*medelevend, zich verplaatsend in*
eingeben	*invoeren (computer)*
eingehend	*nauwkeurig; uitvoerig*
eingeschlossen	*inclusief*
eingestehen	*toegeven*
Einheimische, der	*autochtoon*
Einigung, die	*overeenkomst*
einleiten	*op gang brengen*
Einnahmen (mv)	*inkomsten*
einprägen, sich etwas	*inprenten, onthouden*
einräumen	*toegeven*

einschränken (Einschränkung)	*beperken*
einsichtig	*verstandig*
Einspruch erheben	*protesteren*
einstecken	*incasseren*
einstufen	*classificeren, beoordelen*
einstweilig	*voorlopig*
Einverständnis, das	*goedkeuring*
Einwanderung, die	*immigratie*
einwandfrei	*onberispelijk; gaaf; onweerlegbaar; verantwoord*
Einzelerscheinung, die	*afzonderlijk, uniek fenomeen*
einzeln	*afzonderlijk, individueel*
einzig	*enkel, enig*
einzigartig	*uniek, eenmalig*
empfehlen (Empfehlung)	*aanbevelen, adviseren*
empfindlich	*gevoelig, lichtgeraakt*
empfindsam	*sentimenteel*
empören (Empörung)	*verontwaardigd worden*
(End)ergebnis, das	*(eind)resultaat*
endgültig	*definitief*
entgegenkommen	*tegemoet komen*
entfachen	*veroorzaken*
entfalten	*ontplooien*
entfernen (Entfernung)	*verwijderen*
Entgleisung, die	*ontsporing*
enthalten (enthält)	*bevatten*
entlarven	*ontmaskeren*
entnehmen (dem Absatz)	*opmaken (uit de alinea)*
entscheiden (Entscheidung)	*beslissen*
entsetzen	*ontstellen*
entsprechen	*overeenkomen met*
enttäuschen (Enttäuschung)	*teleurstellen*
entwürdigen	*vernederen*
entziehen, sich	*onttrekken*
entzückend	*prachtig, verrukkelijk*
Erbanlage, die	*erfelijke aanleg, genen*
erfahrungsgemäß	*zoals de ervaring leert*
Erfolg, der	*succes*
erfolgreich	*succesvol*
erforderlich	*vereist*
ergänzen (Ergänzung)	*aanvullen*
ergeben, sich	*blijken*
Ergebnis, das	*resultaat*
ergiebig	*veel opleverend*
erhalten (Erhalt)	*behouden*
erheblich	*aanzienlijk, behoorlijk*
erkennbar	*(her)kenbaar, zichtbaar*
erkennen (Erkenntnis)	*inzien, begrijpen*
erlauben	*toestaan; mogelijk maken*
erläutern	*toelichten*
erledigen	*uit de weg ruimen; iets afmaken*
Erlös, der	*opbrengst*
erlöschen	*doven, uitgaan, ophouden te bestaan*
ermitteln	*onderzoeken, ontdekken; uitrekenen*
ernähren, sich	*leven van*
erneuerbare Energie	*duurzame energie*
ernsthaft	*serieus*
Ernüchterung, die	*ontgoocheling*
erörtern (Erörterung)	*uitvoerig bespreken*
erpressen (Erpressung)	*afpersen, chanteren*
erproben	*testen*
erregen (Erregung)	*opwinden*
erringen	*(moeizaam) verwerven*
Errungenschaft, die	*verworvenheid*
ersetzen (Ersatz)	*vervangen*
erstaunt	*verbaasd*
erstrecken, sich	*beslaan*
erwägen	*overwegen*
erwähnen	*vermelden*
erweisen, sich	*blijken*
erzeugen	*produceren, doen ontstaan*
erziehen (Erziehung)	*opvoeden*
etwa	*ongeveer; misschien; bijvoorbeeld*

F

fachliche Kompetenz	*deskundigheid ter zake*
Fachwerk, das	*vakwerk (bouw van hout en klei)*
fähig (Fähigkeit)	*in staat tot, bekwaam*
fahrlässig	*nonchalant*
Fahrweise, die	*rijstijl*
fällig	*noodzakelijk*
fassen	*oppakken*
faul	*rot; lui*
Fazit, das	*conclusie*
Fehlverhalten, das	*verkeerd gedrag*
feige	*laf*
Fernsehanstalt, die	*zender, zendgemachtigde*

folgerichtig	*logisch, consequent*
folgern (Folgerung)	*concluderen*
folglich	*dus*
fordern (Forderung)	*eisen*
fördern (Förderung)	*bevorderen, steunen*
forschen (Forschung)	*(wetenschappelijk) onderzoek doen*
Forschungsgegenstand, der	*onderwerp van onderzoek*
Forschungszweig, der	*tak van het wetenschappelijk onderzoek*
fortschrittlich	*vooruitstrevend*
Fortschritt, der	*vooruitgang*
Frage: in ~ stellen	*in twijfel trekken*
fraglos	*ongetwijfeld*
fragwürdig	*twijfelachtig*
frech	*brutaal*
freilich	*weliswaar, echter; zeker*
Fremdkörper, der	*indringer*
Frevel, der	*misdrijf*
Frist, die	*termijn*
Führungskraft, die	*leidinggevende kracht*
Führungsrolle, die	*leidinggevende rol*
Funk, der	*radio, mobilofoon*

G

gängig	*gangbaar, gebruikelijk*
(im) Ganzen	*over 't algemeen*
Gattung, die	*genre; soort*
Gebühr, die	*bijdrage*
Gebühren (mv)	*kosten*
gedanklich	*inhoudelijk*
geeignet	*geschikt*
gefällig	*prettig, aangenaam*
Gegenangriff, der	*tegenaanval*
Gegensatz, der	*tegenstelling*
Gegenwart, die	*tegenwoordige tijd, heden*
gegnerisch	*van de tegenpartij*
gehässig	*hatelijk*
gehoben	*hoger, beter*
geht .. hervor (hervorgehen)	*blijken*
Geistesprodukt, das	*verzinsel*
gelegentlich	*af en toe, soms*
Gelenk, das	*gewricht*
gemäß	*overeenkomstig*
gemeinhin	*gewoonlijk*
gemütskrank	*psychisch, geestelijk ziek; depressief*
gemütvoll	*gemoedelijk*
genehmigen (Genehmigung)	*toestaan*
genügen	*voldoende zijn*
Genüge, zur	*genoegzaam, voldoende*
gerade	*juist*
geradezu	*gewoonweg, bepaald*
gerecht	*rechtvaardig*
gerecht werden	*recht doen (aan)*
Gerichtsurteil, das	*vonnis*
geringfügig	*minimaal, gering, onbetekenend*
gesamtdeutsch	*van beide (Oost- en West-) Duitslanden*
gesättigt	*verzadigd*
Geschäftsführer, der	*bedrijfsleider*
Geschäftspartner, der	*zakenpartner*
geschickt	*handig*
Geschmacklosigkeit, die	*smakeloosheid*
geschuldet sein	*schuldig zijn*
geschweige denn	*laat staan dat*
Geschwindigkeit, die	*snelheid*
gesellschaftlich (Gesellschaft)	*maatschappelijk*
Gesetz, das	*wet*
Gesetzgeber, der	*wetgevende macht*
gesetzwidrig	*in strijd met de wet*
Gesichtspunkt, der	*criterium*
Gespenst, das	*spook*
gestalten (Gestaltung)	*vormgeven*
Getreide, das	*graan*
gewährleisten	*garanderen*
Gewährung, die	*het toestaan*
Gewalttäter, der	*pleger van een geweldsdelict*
gewandt (wortgewandt)	*handig (met woorden)*
Gewerbe, das	*beroep; bedrijf; bedrijfstak*
Gewerbeverordnung, die	*bedrijfs-vergunningenwet*
Gewerkschaft, die	*vakbond*
Gewinnspanne, die	*winstmarge*
gewissermaßen	*in zekere zin*
gewöhnungsbedürftig	*onwennig*
gierig (Gier)	*gulzig, gretig*
Gipfel, der	*top(punt)*
Gläubiger, der	*schuldeiser*
gleichgültig	*onverschillig*
gleichsam	*als het ware*
gleichwohl	*evenwel, echter*
Glied, das	*lid, schakel*
global	*over de hele wereld*
grausam (Grausamkeit)	*wreed*

Grund, der	*reden*
Grundausbildung, die	*basisopleiding*
gründen	*oprichten, stichten*
gründen: sich ~ auf	*(zich) baseren op*
Grundgesetz, das	*grondwet*
Grundlage, die	*basis*
gründlich	*grondig*
Grundnahrungsmittel, das	*primaire voedingsmiddel*
grundsätzlich	*principieel*
Gründung, die	*oprichting, stichting*
Gutachten, das	*rapport, advies*

H

halten von	*vinden van*
handhaben (Handhabung)	*toepassen*
Hang, der	*helling; neiging*
häufen, sich	*ophopen, groter worden, vaker gebeuren*
häufig	*vaak*
Hauptgedanke, der	*hoofdgedachte*
heben	*verheffen*
Heer, das	*leger*
hehr	*verheven*
heikel	*moeilijk, lastig*
heilen	*genezen, beter maken*
hemmen	*remmen*
herausfordern (Herausforderung)	*uitdagen*
herausragend	*uitstekend, eminent*
herausstellen, (sich)	*blijken*
herkömmlich	*oorspronkelijk, traditioneel*
herleiten aus	*afleiden uit*
herstellen (Hersteller)	*produceren, maken*
herumsprechen, sich	*van mond tot mond gaan*
herunterladen	*downloaden (computer)*
hervorgehen	*blijken*
hervorheben	*benadrukken*
hervorragend	*uitstekend*
hetzen	*opjagen; ophitsen*
hiesig	*van hier*
hinausgehen über	*uitgaan boven*
Hinblick auf, der	*het oog op*
Hingabe, die	*toewijding*
hingegen	*daarentegen*
hinlänglich	*voldoende*
hinreichend	*voldoende*
hinsichtlich	*met betrekking tot*
Hinterlassenschaft, die	*erfenis*
Hintertreffen: ins ~ geraten	*achterop raken*
hinweisen (Hinweis)	*(aan)wijzen op, informeren*
hochladen	*uploaden*
hochrechnen	*een prognose maken*

I

immerhin	*altijd nog; in elk geval*
im Nachhinein	*achteraf*
im Raum stehen	*er niets aan doen lassen*
indem	*doordat*
indes	*echter, evenwel*
indessen	*ondertussen*
Inhaber, der	*eigenaar*
innehaben	*beschikken over, bezitten*
inwiefern	*in hoeverre*
irgendein	*één of ander*
irren, sich	*zich vergissen*
irrig	*onjuist, misleidend*
Irrtum, der	*vergissing*

J

jäh	*plotseling, onverwacht*
Jahresumsatz, der	*omzet per jaar*
Jahrhundertwende, die	*eeuwwisseling*
je	*ooit; elk, ieder*
je nach dem	*afhankelijk van*
jeglich	*om het even welk*
Jenseits, das	*het hiernamaals*
je … umso (desto)	*hoe … hoe*
jeweilig (jeweils)	*desbetreffend (telkens)*

K

Kampfsituation, die	*gevecht*
keineswegs	*geenszins*
klappen	*lukken*
klar werden	*duidelijk worden*
klären (Klärung)	*ophelderen*
Klausel, die	*clausule, voorwaarde*
knapp	*krap*
Kommunal(wahlen) (mv)	*gemeente(raads-verkiezingen)*
Konjunktur haben	*in trek zijn*
Kopfzerbrechen, das	*hoofdbrekens, kopzorgen*
Krach, der	*ruzie*
Kreis, der	*cirkel, kring; regio, district*
Krüppel, der	*invalide*
kundenfreundlich	*klantvriendelijk*
künftig	*toekomstig*
künstlerisch	*kunstzinnig, artistiek*
künstlich	*kunstmatig*
kurzfristig	*op korte termijn*

L

Laden, der	*winkel*
Landschaftspflege, die	*landschapsbehoud*
langfristig	*op lange termijn*
Lärm, der	*lawaai*
lässig	*nonchalant*
lediglich	*enkel en alleen, slechts*
Lehre ziehen, die	*lering trekken, ervan leren*
Leidenschaft, die	*hartstocht*
leidlich	*tamelijk*
leisten (Leistung)	*presteren*
leisten: sich etwas ~ können	*zich iets kunnen permitteren*
Leistungsfähigkeit, die	*prestatievermogen*
Leitsatz, der	*principe, uitgangspunt*
lenken	*sturen, leiden*
letztlich	*uiteindelijk*
liefern (Lieferant)	*leveren*
Lizenzen (mv)	*licenties, vergunningen, diploma's*
lösen, ein Problem	*een probleem oplossen*
lösen, sich	*losmaken*
Lücke, die	*gat, opening; gebrek*

M

Mahnmal, das	*gedenkteken*
manchmal	*soms*
mangeln (Mangel)	*gebrek hebben aan*
mangelhaft	*gebrekkig*
Märchen, das	*sprookje*
maßgebend (maßgeblich)	*doorslaggevend, in belangrijke mate*
Maßnahme, die	*maatregel*
Meinungsumfrage, die	*enquête*
merken, sich etwas	*iets onthouden*
Merkmal, das	*kenmerk*
Metropole, die	*grote stad*
mieten (Mieter)	*huren*
missbilligend	*afkeurend*
misstrauisch	*wantrouwend*
mittlerweile	*ondertussen*

N

nach	*na; naar; volgens*
Nachfahren (mv)	*komende generaties*
nachhaltig	*blijvend, duurzaam*
Nachricht, die	*bericht*
nachträglich	*achteraf*
nach und nach	*langzamerhand*
nach wie vor	*nog altijd*
nachweisen	*aantonen, bewijzen*
Nachwuchs, der	*komende generatie*
Nachwuchskraft, die	*jongere kracht*
nahezu	*bijna*
nähren (Nahrung)	*voeden*
namentlich	*hoofdzakelijk, vooral, met name*
nebenbei, nebenher	*terloops*
Nerven (mv)	*zenuwen*
neuaufgelegt	*hernieuwd*
neuerdings, neulich	*onlangs*
nichts dafür können	*er niets aan kunnen doen*
niedlich	*snoezig*
Niete, die	*mislukking; spijker*
Nötigung, die	*ongeoorloofde dwang (juridische term)*
Nutzen bringen	*er zijn voordeel mee doen*
Nutzung, die	*gebruikmaking*

O

öde	*saai, verlaten*
offenbar	*blijkbaar*
offensichtlich	*duidelijk*
öffentlich	*openbaar, publiek*
öffentliche Hand, die	*overheid*
Öffentlichkeit, die	*de openbaarheid, de publieke opinie*
ohnehin	*toch al*
ökologisch	*milieuvriendelijk*
Ordnungswidrigkeit, die	*overtreding*

P

prägen	*kenmerken*
Praktikum, das	*stage*
privatwirtschaftlich	*particulier*
Proband, der	*proefpersoon*
prüfen	*examineren; controleren*

Q

Qual, die	*kwelling*
Quelle, die	*bron*

R

Rahmen, im	*in het kader*
rangieren	*een plaats innemen*
Rasen, der	*grasveld*
Rate, die	*termijn; percentage*
recherchieren	*onderzoeken*
Rechner, der	*computer*
rechthaberisch	*betweterig*
Referent, der	*spreker*
Regal, das	*rek*
Regelverstöße (mv)	*overtredingen van de regels*
(aus)reichen	*voldoende zijn*
Reiseveranstalter, der	*reisorganisator*

reizen	*prikkelen, irriteren*
relevant	*van betekenis*
Rente, die	*uitkering, pensioen*
Rentner, der	*AOW'er*
Resignation, die	*berusting*
Richtgeschwindigkeit, die	*aanbevolen snelheid*
riesig	*reusachtig*
rücken in	*plaatsen in*
Rückständigkeit, die	*achterlijkheid*
rückwärtsgewandt	*op het verleden gericht*
Ruf, der	*reputatie*
Rundfunksendung, die	*radio-uitzending*
rüsten (Rüstung)	*bewapenen*

S

Saatgut, das	*zaad*
Sachverhalt, der	*stand van zaken*
Sachverständige, der	*deskundige*
schadhaft	*schadelijk*
schadstoffarm	*met een geringe verontreiniging*
Schadstoffhöchstgrenze, die	*maximum verontreiniging*
schaffen	*scheppen, creëren; lukken*
schalten	*schakelen, besturen*
Schatten, der	*schaduw*
Schauspieler, der	*toneelspeler, acteur*
scheitern	*mislukken*
Schicht, die	*laag, klasse*
Schicksal, das	*noodlot*
schikanieren (Schikanen)	*pesten*
Schild, das	*bord*
Schlachtenbummler, der	*supporter*
schlagartig	*plotseling*
Schlagzeilen (mv)	*koppen (in krant); voorpaginanieuws*
schlicht	*eenvoudig*
schließen	*concluderen*
Schlussfolgerung, die	*conclusie*
schlüssige Nachweis, der	*sluitend bewijs*
schmälern	*minder (smaller) worden*
schnelllebig	*jachtig, snel voorbijgaand*
schonen	*ontzien*
Schulbildung, die	*schoolopleiding*
schützen	*beschermen, bewaren*
schwanken	*wankelen; weifelen; wisselen*
schwärmen für	*dwepen met*
schwärzen	*zwart maken; vertroebelen*
Schwelle, die	*drempel*
sehnen: sich ~ nach (Sehnsucht)	*verlangen naar*
Selbstbeschränkung, die	*zelfbeperking*
Selbstgerechtigkeit, die	*eigengerechtigheid*
selten	*zelden, bijna nooit*
seltsam	*vreemd, eigenaardig*
senken (Senkung)	*verminderen, dalen*
sensibel	*gevoelig*
sensibilisiert	*gevoelig*
Sicherheitsmaßnahmen (mv)	*veiligheidsmaatregelen*
Sicherung, die	*beveiliging*
Siedlung, die	*stadswijk*
Sinn, der	*zin, betekenis*
Sondergenehmigung, die	*bijzondere vergunning*
sparen	*sparen; bezuinigen*
spärlich	*spaarzaam*
speichern	*opslaan*
speisen, sich	*voeden*
Sperrfrist, die	*verbodstermijn*
Sportveranstaltung, die	*sportevenement*
Staatsanwalt, der	*officier van justitie*
ständig	*voortdurend*
statt (+2)	*in plaats van*
Stau, der	*file*
stehen zu	*vinden van*
Stellenanzeige, die	*advertentie voor een vacature*
Stellensuche, die	*het zoeken van een baan*
Stellenwert, der	*waarde, betekenis*
Stellung nehmen	*stelling nemen*
Steuer, die	*belasting (betalen)*
Steuerhinterziehung, die	*belastingontduiking*
Stichwort, das	*trefwoord*
stiften	*schenken, sponsoren, stichten*
Stolz, der	*trots*
Strafanstalt, die	*gevangenis*
Strafbehörden	*politie en justitie*
Strafgesetzbuch, das	*wetboek van strafrecht*
Straßenverkehrsordnung, die	*verkeerswetgeving*
Streik, der	*staking*
Stressforschung, die	*onderzoek van stress*
strukturschwach	*economisch zwak*

© ThiemeMeulenhoff

stur	*koppig*
stützen	*ondersteunen*
stützen auf	*baseren op*
süchtig (Sucht, Süchtige)	*verslaafd*

T

tagen (Tagung)	*vergaderen*
tätig (Tätigkeit)	*actief*
Tatsache, die	*feit*
tatsächlich	*daadwerkelijk, inderdaad*
taugen	*deugen*
täuschen, sich	*zich vergissen*
Tendenz steigend	*de groei zit er in*
Tendenzwende, die	*verandering (van houding, opvatting)*
tiefgreifend; tiefschürfend	*ingrijpend, diepgaand*
traditionsgemäß	*volgens de traditie*
trennen	*scheiden*
trotz (+2)	*ondanks*
trotz (Trotz)	*koppig*
trügen	*misleiden, bedriegen*
Trugschluss, der	*verkeerde conclusie*
Trunksucht, die	*alcoholisme*
Tugend, die	*deugd*

U

übelnehmen, (einem etwas)	*(iemand iets) kwalijk nemen*
überaus	*buitengewoon*
überdauern	*overleven*
überdies	*bovendien*
übereinstimmen	*overeenkomen*
überfordert	*overbelast*
überholt	*achterhaald*
überlegen	*superieur*
überlegung, die	*overweging*
übernehmen, sich	*te veel hooi op de vork nemen*
überragen	*uitsteken*
überragend	*uitstekend boven*
übertragen auf	*toepassen op*
üblich	*gebruikelijk*
Umfeld, das	*omgeving*
Umfrage, die	*enquête*
Umgestaltung, die	*verandering*
umweltfreundlich	*milieuvriendelijk*
Umweltschutz, der	*milieubescherming*
Umweltverschmutzung, die	*milieuverontreiniging*
umweltverträglich	*niet schadelijk voor het milieu*
unabgeklärt	*onbesproken, niet opgehelderd*
unablässig	*onophoudelijk*
unaufgeregt	*rustig, zakelijk*
unbedingt	*beslist*
unbeschränkt	*onbeperkt*
unerlässlich	*onvermijdelijk, noodzakelijk*
unerschöpflich	*onuitputtelijk*
unersetzlich	*onvervangbaar*
Ungeheuer, das	*monster*
ungeheuer	*enorm*
ungemein	*bijzonder*
Ungeschick, das	*onhandigheid*
ungezogen	*brutaal*
unliebsam	*ongewenst*
unmissverständlich	*niet mis te verstaan*
unmittelbar	*direct, rechtstreeks*
Unmut, der	*misnoegen, ontstemming*
Unnachgiebigkeit, die	*onbuigzaamheid*
Untergebene, der	*ondergeschikte*
Unterlagen (mv)	*officiële papieren*
unterlassen	*nalaten (te doen)*
untermauern	*onderbouwen*
Unterordnung, die	*het ondergeschikt maken*
untersagen	*verbieden*
unumgänglich	*onvermijdelijk*
unveräußerlich	*onvervreemdbaar*
unvereinbar	*onverenigbaar*
unverzichtbar	*onontbeerlijk*
unzumutbar	*te veel gevraagd, onredelijk*
unzweifelhaft	*ongetwijfeld*
Uraufführung, die	*première*
Urheber, der	*aanstichter, initiatiefnemer*
Urlauber, der	*vakantieganger*

V

veranschlagen	*begroten*
veranstalten (Veranstaltung)	*organiseren*
verbindlich	*welwillend; bindend; algemeen erkend*
verbürgen	*waarborgen*
Verdacht, der	*verdenking*
Verfahren, das	*procédé; rechtsgeding*
Verfall, der	*achteruitgang*
verfassen (Verfasser)	*schrijven*
Verfassung, die	*grondwet*
verfehlen	*nalaten, verzuimen*
verführen	*verleiden*
vergleichsweise	*verhoudingsgewijs*
verhalten, sich (Verhalten)	*zich gedragen*

© ThiemeMeulenhoff

verhalten, sich	*in verhouding staan*
Verhaltensforscher, der	*gedragsonderzoeker*
verhältnismäßig	*relatief*
Verhältnisse (mv)	*omstandigheden*
verharmlosen	*bagatelliseren, minder (erg) voordoen*
verheißen (Verheißung)	*beloven*
verirren, sich	*verdwalen*
Verkehrszeichen, das	*verkeersbord*
verkommen	*verlopen, in verval raken*
verkraften	*te boven komen*
verlagern	*verplaatsen*
verlassen auf (verlässlich)	*vertrouwen op*
verlegen (Verlag, Verleger)	*uitgeven*
verleiden	*bederven*
verleihen (Verleihung)	*verlenen, geven*
vermeinen	*denken*
vermeintlich	*zogenaamd*
vermitteln (Vermittlung)	*bemiddelen; verschaffen, overdragen*
vernehmen	*horen, verhoren*
vernünftig	*verstandig*
veröffentlichen	*publiceren; bekendmaken*
verpönt	*ontoelaatbaar, verboden*
verrenken	*verzwikken; in allerlei bochten draaien*
verringern	*verminderen*
versagen	*mislukken, falen*
verschwenden	*verspillen*
versehentlich	*per ongeluk*
versickern	*wegsijpelen*
versprechen	*beloven*
verständigen	*op de hoogte brengen*
Verständnis, das	*begrip*
verstoßen gegen (Verstoß)	*handelen in strijd met*
versuchen (Versuch)	*proberen, een poging doen; experimenteren*
vertreten (vertritt) (eine Meinung)	*standpunt innemen*
Vertreter, der	*vertegenwoordiger, lid*
veruntreuen (Veruntreuung)	*verduisteren*
verwalten (Verwalter)	*beheren*
Verwaltungsgericht, das	*administratieve rechtbank*
verwandeln, (sich)	*veranderen*
verwegen	*roekeloos*
verwenden	*gebruiken*
Verwerflichkeit, die	*verwerpelijkheid, afkeurenswaardigheid*
verwirklichen	*realiseren*
verzerren	*vervormen*
verzichten auf (Verzicht)	*afzien van, afstand doen van*
verzweifelt	*wanhopig*
vielmehr	*veeleer, in tegendeel*
Vignette, die	*vignet, sticker*
von vornherein	*bij voorbaat*
voraussagen	*voorspellen*
voraussetzen	*veronderstellen*
Voraussetzung, die	*voorwaarde*
voraussichtlich	*vermoedelijk*
Vorbehalt, der	*voorbehoud, restrictie*
vorbringen	*aandragen, naar voren brengen*
vordergründig	*oppervlakkig; vluchtig*
vordringlich	*dringend*
vorgehen (Vorgang)	*gebeuren; te werk gaan*
Vorgesetzte, der	*chef, meerdere*
vorhaben (Vorhaben)	*van plan zijn*
vorhergehen	*voorafgaan*
vorhin	*zo-even*
Vorleistungen (mv)	*prestaties vooraf*
vorschlagen (Vorschlag)	*voorstellen*
vorschriftsmäßig	*volgens de regels*
vorsehen (Maßnahmen)	*plannen (van maat-regelen)*
Vorwahlzeit, die	*tijd voor de verkiezingen*
vorweisen	*kunnen laten zien*
vorwerfen (Vorwurf)	*verwijten*
vorzugsweise	*bij voorkeur*

W

wachsen (Wachstum)	*groeien*
wählen (Wahl)	*kiezen*
Wahlen (mv)	*verkiezingen*
wahrnehmen als	*zien als*
Währung, die	*valuta, geld (eenheid)*
Wallfahrtsort, der	*bedevaartsoord*
wandeln (Wandel)	*veranderen*
Wandlung, die	*verandering, ommekeer*
Warenangebot, das	*aanbod van waren*
Wechselbeziehung, die	*wisselwerking*
weiterhin	*verder*
weitgehend	*zo ver mogelijk*
weithin	*in sterke mate;*
Weitsicht, die	*verre blik vooruit*
Weizen, der	*tarwe*
Welle, die	*golf(lengte)*
Wellenlänge, die	*golflengte*
weltanschaulich	*ideologisch*
Wende, die	*keerpunt; de Duitse hereniging*
wenn … auch	*hoewel*
wenngleich	*hoewel*
werben	*werven, reclame maken*
Werbung, die	*reclame*
Werdegang, der	*curriculum vitae*
werten	*beoordelen*
wesentlich	*wezenlijk, essentieel*
Wettbewerb, der	*concurrentie*
widerfahren	*overkomen, gebeuren*
widerlegen	*weerleggen, tegenspreken*
widmen, sich	*zich wijden aan*
Wildwuchs, der	*wildgroei*
Wirtschaft, die	*economie*
Wirtschaftszweig, der	*bedrijfstak, branche*
Witz, der	*grap, mop*
Wurzeln schlagen	*wortel schieten, ingeburgerd raken*

Z

zaudern (zaudernd)	*aarzelen*
ZDF (Zweite Deutsche Fernsehen), das	*Duitsland 2*
zeigte: es ~ sich	*het bleek*
Zeile, die	*regel*
zeitweilig	*tijdelijk, voorlopig*
zermürben	*afmatten*
Zerrbild, das	*karikatuur*
zerreißen	*verscheuren*
Zerrspiegel, der	*lachspiegel*
zerstören (Zerstörung)	*verwoesten*
Zeuge, der	*getuige*
zielen (Ziel)	*bedoelen; mikken, richten*
Zinsen (mv)	*rente*
zögern	*aarzelen, twijfelen*
Zoll, der	*douane*
züchten	*kweken, fokken*
zudem	*bovendien*
zulänglich	*toereikend*
Zulauf, der	*toeloop*
zumal	*vooral*
zunächst	*eerst, allereerst, in de eerste plaats*
zupacken	*helpen, aanpakken*
zurückführen (auf)	*herleiden tot, terugvoeren op*
zur Zeit	*op 't ogenblik*
Zusammenhang, der	*samenhang, verband*
Zusammenschau, die	*overzicht*
zusätzlich	*extra, erbij komen*
zuständig	*verantwoordelijk*
zuträglich	*gunstig, bevorderlijk*
zutreffen auf	*betrekking hebben op*
zutreffend	*juist*
zuverlässig	*betrouwbaar*
Zuversicht, die	*vertrouwen, optimisme*
zuweilen	*soms*
zwar	*wel(iswaar), echter*
Zweck, der	*doel, bedoeling*
Zweig, der	*tak; bedrijfstak*
Zwiespalt, der	*tweestrijd*

Register op thema

thema & titel	moeilijkheids-graad	onderdeel	examentekst
Communicatie en media			
Zahnbürste mit Smartphone-Anbindung	★	**I2**	**2019-II: 2**
Einfach mal ausschalten	★	**I8**	**2019-II: 8**
Stadt sucht neuen Namen für *Facebook*-Seite	★★	**E8**	**2017-II: 8**
Sommerschlussverkauf im Netz	★★	**F3**	**2018-II: 3**
Illegal in Kreuzberg	★★	**G8**	**2017-I: 12**
Link ins Leere	★★	**G12**	**2018-I: 11**
Wer ist wo wann und wie oft?	★★★	**F5**	**2018-II: 5**
Schaffen wir das Komma ab, Herr Runkehl?	★★★	**H11**	**2019-I: 11**
Die Mode aus der App	★★★	**I10**	**2019-II: 10**
Kunst en cultuur			
Rabensommer	★	**H6**	**2019-I: 6**
Der Turm	★★	**E7**	**2017-II: 4**
Mädchenmeute	★★	**F9**	**2018-II: 9**
Love@Miriam	★★	**G9**	**2018-I: 2**
Burkhard Spinnen: Müller hoch drei	★★	**G11**	**2018-I: 7**
Legokunst	★★	**H2**	**2019-I: 2**
Lederhosen-Donnerstag immer beliebter	★★	**H10**	**2019-I: 10**
Es ist gefährlich, bei Sturm zu schwimmen	★★	**I5**	**2019-II: 5**
Der/die/das *Nutella*	★★	**I9**	**2019-II: 9**
'Gehst du Bus?' Kiezdeutsch gibt's bald ohne Kiez	★★★	**H8**	**2019-I: 8**
Wer war der erste Künstler?	★★★	**I7**	**2019-II: 7**
Mens en maatschappij			
Einkaufsfallen im Supermarkt	★	**E1**	**2017-II: 1**
Himmel in Berlin	★	**E3**	**2017-II: 6**
Weniger Datenklau am Geldautomaten	★	**F7**	**2018-II: 7**
Duits für Anfänger	★	**F10**	**2018-II: 10**
Ostertipps	★	**F13**	**2018-II: 13**
Schmied der eigenen Medaille	★	**G1**	**2017-I: 1**
Wetterschutz zum Sitzen	★	**G2**	**2018-I: 1**
Werbeplakat sorgt für Aufsehen	★	**G3**	**2018-I: 5**
Die Wahrheit über das Gesäß des Menschen	★	**H4**	**2019-I: 4**
Sprühst du, klau ich	★	**H9**	**2019-I: 9**
Diese Strafen drohen ignoranten Fahrradfahrern	★	**H12**	**2019-I: 12**
Was das Solo-Leben leichter macht	★	**I11**	**2019-II: 11**
In Berlin leben, heißt deutlich länger leben	★★	**E6**	**2017-II: 2**
Der Vater der lächelnden Männchen	★★	**F1**	**2018-II: 1**
Der Weg zur Toilette	★★	**G7**	**2017-I: 10**
Yes, we speak Deutsch	★★	**G10**	**2018-I: 4**
Vom Jungen mit Werkzeugkasten zum Möbeldesigner	★★	**H3**	**2019-I: 3**
Mit dem Essen spielt man doch!	★★	**H7**	**2019-I: 7**
Tagsüber Lehrer, abends Ork	★★	**I1**	**2019-II: 1**
Fünf von fünf Sternen – alles nur gefälscht?	★★★	**E12**	**2017-II: 10**
Alles Müller oder was?	★★★	**G16**	**2018-I: 10**
15 000 Volt statt Sternenhimmel	★★★	**H5**	**2019-I: 5**

© ThiemeMeulenhoff

thema & titel	moeilijkheids-graad	onderdeel	examentekst
Natuur, milieu en gezondheid			
Fische gegen den Elektrosmog	★	**E4**	**2017-II: 9**
Blumen für Allergiker	★	**E5**	**2017-II: 12**
Ex ohne Hopp	★	**F8**	**2018-II: 8**
Mücken	★	**G4**	**2018-I: 6**
Die wichtigsten Lebensmittel im Check	★	**G6**	**2018-I: 12**
Die Wahrheit über Warnhinweise für Raucher	★★	**I3**	**2019-II: 3**
Preis klein, Erlebnis groß	★★★	**F11**	**2018-II: 11**
Angriff der Klon-Kapseln	★★★	**F12**	**2018-II: 12**
Genuss und Ruhe	★★★	**G13**	**2017-I: 5**
Jo-Jo-Effekt ist gesünder als erwartet	★★★	**G14**	**2018-I: 3**
Lebensraum Todesstreifen: 25 Jahre 'Grünes Band Deutschland'	★★★	**G15**	**2018-I: 8**
Onderwijs, wetenschap en techniek			
Schillernde Aussichten für Solarhäuser	★	**F4**	**2018-II: 4**
Kakerlaken sollen Menschen retten	★	**G5**	**2018-I: 9**
'Vergebung der Sünden'	★	**H1**	**2019-I: 1**
Last-Minute-Lernen	★	**I6**	**2019-II: 6**
Flinkes Hirn durch Musik	★★	**F6**	**2018-II: 6**
PRO und CONTRA: Sitzenbleiben	★★★	**E10**	**2017-II: 5**
Technik auf Speed	★★★	**E11**	**2017-II: 7**
Politiek en economie			
Das Radfahrer-Ranking: vorbildliches Holland	★	**E2**	**2017-II: 3**
Unternehmer-Chefin lobt Rauchpausen	★★	**F2**	**2018-II: 2**
Sport, recreatie en toerisme			
Das Vollgas-Weib	★★	**E9**	**2017-II: 11**
Alte *Panini*-Bildserien bringen bis zu 15.000 Euro ein	★★★	**I4**	**2019-II: 4**

© ThiemeMeulenhoff

CIJFER-BEPALING

Cijferbepaling

Hieronder vind je de cijferbepaling van drie examens die integraal in deze bundel zijn opgenomen: 2018-II, 2019-I en 2019-II.

2018-II

aantal behaalde punten	cijfer
0	**1,0**
1	**1,1**
2	**1,2**
3	**1,3**
4	**1,5**
5	**1,7**
6	**1,9**
7	**2,0**
8	**2,2**
9	**2,4**
10	**2,6**
11	**2,7**
12	**2,9**
13	**3,1**
14	**3,3**
15	**3,4**
16	**3,6**
17	**3,8**
18	**4,0**
19	**4,2**
20	**4,3**
21	**4,5**
22	**4,7**
23	**4,9**
24	**5,0**
25	**5,2**
26	**5,4**
27	**5,6**
28	**5,7**
29	**5,9**
30	**6,1**
31	**6,3**
32	**6,4**
33	**6,6**
34	**6,8**
35	**7,0**
36	**7,2**
37	**7,3**
38	**7,5**
39	**7,7**
40	**7,9**
41	**8,0**
42	**8,2**
43	**8,4**
44	**8,6**
45	**8,7**
46	**8,9**
47	**9,1**
48	**9,3**
49	**9,4**
50	**9,6**
51	**10**

2019-I

aantal behaalde punten	cijfer
0	**1,0**
1	**1,1**
2	**1,2**
3	**1,3**
4	**1,3**
5	**1,4**
6	**1,5**
7	**1,6**
8	**1,7**
9	**1,8**
10	**1,9**
11	**2,1**
12	**2,3**
13	**2,5**
14	**2,6**
15	**2,8**
16	**3,0**
17	**3,1**
18	**3,3**
19	**3,5**
20	**3,7**
21	**3,8**
22	**4,0**
23	**4,2**
24	**4,4**
25	**4,5**
26	**4,7**
27	**4,9**
28	**5,0**
29	**5,2**
30	**5,4**
31	**5,6**
32	**5,7**
33	**5,9**
34	**6,1**
35	**6,3**
36	**6,4**
37	**6,6**
38	**6,8**
39	**7,0**
40	**7,1**
41	**7,3**
42	**7,5**
43	**7,6**
44	**7,8**
45	**8,0**
46	**8,2**
47	**8,3**
48	**8,6**
49	**9,0**
50	**9,3**
51	**9,7**
52	**10,0**

2019-II

aantal behaalde punten	cijfer
0	**1,0**
1	**1,1**
2	**1,2**
3	**1,3**
4	**1,4**
5	**1,4**
6	**1,5**
7	**1,6**
8	**1,7**
9	**1,8**
10	**2,0**
11	**2,1**
12	**2,3**
13	**2,5**
14	**2,7**
15	**2,8**
16	**3,0**
17	**3,2**
18	**3,4**
19	**3,6**
20	**3,7**
21	**3,9**
22	**4,1**
23	**4,3**
24	**4,4**
25	**4,6**
26	**4,8**
27	**5,0**
28	**5,1**
29	**5,3**
30	**5,5**
31	**5,7**
32	**5,8**
33	**6,0**
34	**6,2**
35	**6,4**
36	**6,6**
37	**6,7**
38	**6,9**
39	**7,1**
40	**7,3**
41	**7,4**
42	**7,6**
43	**7,8**
44	**8,0**
45	**8,1**
46	**8,3**
47	**8,6**
48	**8,9**
49	**9,3**
50	**9,6**
51	**10,0**

© ThiemeMeulenhoff
© ThiemeMeulenhoff

Aantekeningen

© ThiemeMeulenhoff

Aantekeningen

© ThiemeMeulenhoff

Colofon

Auteur
Marco van Rossum
Yvonne van Rossum-Schweineberg

Vormgeving binnenwerk
Maura van Wermeskerken, Apeldoorn

Opmaak
Crius Group, Hulshout

Redactie
Marinell Bruys, Hoogerheide

Over ThiemeMeulenhoff
ThiemeMeulenhoff ontwikkelt zich van educatieve uitgeverij tot een learning design company.
We brengen content, leerontwerp en technologie samen. Met onze groeiende expertise, ervaring en leeroplossingen zijn we een partner voor scholen bij het vernieuwen en verbeteren van onderwijs.
Zo kunnen we samen beter recht doen aan de verschillen tussen lerenden en scholen en ervoor zorgen dat leren steeds persoonlijker, effectiever en efficiënter wordt.

Samen leren vernieuwen.

www.thiememeulenhoff.nl

ISBN 978 90 06 49131 9
Eerste druk, eerste oplage, 2021

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2021

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (PRO), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden. Voor meer informatie over het gebruik van muziek, film en het maken van kopieën in het onderwijs zie www.auteursrechtenonderwijs.nl.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Deze uitgave is volledig CO_2-neutraal geproduceerd.
Het voor deze uitgave gebruikte papier is voorzien van het FSC®-keurmerk.
Dit betekent dat de bosbouw op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

examenbundel 〉

havo **Nederlands**
havo **Engels**
havo **Duits**
havo **Frans**
havo **Economie**
havo **Bedrijfseconomie**
havo **Maatschappijwetenschappen**
havo **Geschiedenis**
havo **Aardrijkskunde**
havo **Wiskunde A**
havo **Wiskunde B**
havo **Scheikunde**
havo **Biologie**
havo **Natuurkunde**

samengevat }

havo **Economie**
havo **Bedrijfseconomie**
havo **Maatschappijwetenschappen**
havo **Geschiedenis**
havo **Aardrijkskunde**
havo **Wiskunde A**
havo **Wiskunde B**
havo **Scheikunde**
havo **Biologie**
havo **Natuurkunde**
havo/vwo **Nederlands 3F/4F**
havo/vwo **Rekenen 3F**

Tips, tricks en informatie die jou helpen bij het slagen voor je eindexamen vind je op examenbundel.nl! Nog meer kans op slagen? Volg ons ook op social media. #geenexamenstress

examenidioom + examenbundel + samengevat + zeker slagen! = #geenexamenstress

examenidioom

havo **Engels**
havo **Duits**
havo **Frans**

zeker slagen !

voor vmbo, havo én vwo

9 789006 491319